

VICTOR HUGO

NİŞANLIYA
MEKTUPLAR
1820-1822

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
ALEV ÖZGÜNER

Genel Yayın: 5505

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyuluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

VICTOR HUGO
NİŞANLIYA MEKTUPLAR
1820-1822

ÖZGÜN ADI
LETTRES À LA FIANCÉE 1820-1822

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
ALEV ÖZGÜNER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2021
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
DENİZ RESUL

DÜZELTİ
BURÇİN AKGÖNÜL EYOL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, NİSAN 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-040-4 (CİLTİLİ)
ISBN 978-625-429-039-8 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel. (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

VICTOR HUGO

NİŞANLIYA MEKTUPLAR
1820-1822

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
ALEV ÖZGÜNER

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

I

OCAK 1820-HAZİRAN 1821

Victor Hugo, *Sonbahar Yaprakları*'nda bu mektupların öyküsünü bize kendisi anlatmıştır:¹

Ah aşk, erdem, gençlik mektuplarım
Demek sizsiniz! Sizin coşkunuzla başım dönüyor hâlâ:
Diz çökerek okuyorum sizleri.
İzin verin de bir gün olsun sizin yaşıınıza döneyim!
Ben ki mutlu ve bilge kişi, bırakın saklanayım
sizinle ağlamak için.
On sekizdi yaşıım demek! Demek düşler içindeydim!
Yalanlarla oyalıyordu beni umut.
Bir yıldız aydınlatmıştı yolumu!
Bir tanrıydım senin için sadece yüreğimde olan adı!
Demek o çocuktum, ne yazık! Önünde utanıyor bugün
insan!

Ah düş ve güç ve şükran günleri!
Geçen bir elbiseyi beklemek her akşam!
Öpmek düşürülen bir eldiveni!
Her şeyi istemek hayattan, aşk, güç ve şöhret!
Dürüst olmak, gururlu olmak, yüce olmak ve inanmak
bütün yüreğiyle!
Sağlığa sonuna kadar!

İşte bu, “aşk, erdem, gençlik mektupları” “nişanlı” tarafından özenle korunmuştur; hem çocuksu oyunbazlıklarla

1 Bu çevirinin kaynak metni, Bibliothèque Charpentier'den, Eugène Fasquelle'ın editörlüğünde hazırlanmıştır. (e.n.)

hem derin düşüncelerle dolu, hem iffetli hem tutkulu, hem masum hem ağırbaşlı mektuplardır bunlar: coşkuları, yılgınlıkları, yakınmaları, neşeleri, serzenişleri, sevgileri, zevkli barışmaların izlediği büyük kavgalarıyla hepsi de arzusunun titrettiği, kıskançlığın kanattığı mektuplar. Muhakkak ki sevgilinin dışında, başkaları tarafından okunması için yazılmamışlardı: Yazar birçok kereler sevgiliye onları yakmasını tavsiye etmiştir, bu yüzden sayıca az oldukları kadar değerlidirler de. Böyle genç, temiz ve derin bir aşkı tüm doğallığı, içtenliğiyle ve adeta pınarından fışkırdığı gibi taze ve mahrem halde yakalamak her zaman mümkün değildir.

Victor, Adèle'i tanıdığında çok küçüktü; Hugo ve Foucher aileleri, onların doğumundan önce tanışmaktaydılar; çocuklar birlikte büyümüşlerdi, birbirlerine sen diye hitap ediyorlardı.

Victor Hugo aşklarının doğumunu şöyle anlatır:²

“Neşeli ve saf bir okul çocuğu olduğum zamanki halimi canlandırıyorum gözümde; karanlık Val-de-Grâce Kilisesi'nin kurşun çatısının altında, eskiden rahibelerin dolaştığı ve benimse ilk yıllarımın geçtiği bu bahçenin büyük ağaçlık yolunda, kardeşlerimle birlikte oynuyor, koşturuyor ve bağırıyorum...”

Aradan dört yıl geçtikten sonra, “hâlâ çocuk, ama daha o zamandan hayalci ve tutkulu” olduğunu söylüyor. Bir genç kız var o zamanlar. “Kocaman gözleri ve uzun saçlarıyla, esmer ve tunç rengi bir teni, kırmızı dudakları ve pembe yanakları” var bu kızın...

“Annelerimiz birlikte koşmamızı söyledi. Biz gezindik. Oynamamız söylendi ve biz sohbet ettik, aynı yaşta ama farklı cinsiyette iki çocuktuk.

Oysa çok değil, bir yıl önce birlikte koşuyor, dövüşüyorduk. Elma ağacındaki en güzel elmayı ona kaptırmaya çalışıyordum, bir kuş yuvası uğruna ona vuruyor-

2 *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü.*

dum. Ağlıyordu, bense şöyle diyordum: “Oh oldu!” Ve ikimiz birden, yüksek sesle bizi hatalı bulduklarını ve alçak sesle bize hak verdiklerini söyleyen annelerimize koşuyor-duk, şikâyet için.

Şimdi, koluma yaslanıyor ve ben çok gururlu ve heyecanlıyım. Yavaşça yürüyor, kısık sesle konuşuyoruz. Mendilini düşürüyor, ben yerden alıyorum. Ellerimiz, birbirine değdiğinde titriyor. Küçük kuşlardan, uzakta görünen yıldızdan, ağaçların ardında batan güneşin kızıllığından ya da okuldaki kız arkadaşlarından, elbisesinden ve kurdelelerinden söz ediyor bana. Masum sözcükler söylüyor ve ikimiz birden kızarıyoruz. Küçük kız, genç kıza dönüştü...”

Bu kez de “nişanlı” anlatmayı sürdürüyor.³

“1818 Ağustosunda, Madam Hugo artık Feuillantines’de oturmuyordu: generalin yarım aylığı bahçeli bir evin masrafını karşılayamıyordu artık. Petits-Augustins Sokağı’nın 18 numaralı apartmanının üçüncü katında daha ucuz bir dairede kalıyordu...”

Akşam yemeğinden sonra Madam Foucher’yi ziyaret ederdi genellikle. İki oğlu okuldan çıkınca, onlar da anneleriyle giderlerdi. 1818-1819 kışı boyunca neredeyse her akşam Toulouse Konağı⁴ kapıcısı, kol kola girmiş Eugène ve Victor’la arkalarından elde çantası, üzerinde kaşmir şalının örttüğü yünlü elbisesiyle annelerinin içeri girdiğini gördü.

Madam Foucher, derin bir yüklüğü olan kendisine ait geniş yatak odasını kullanmaktaydı. Ziyaretçi hanım, şöminenin bir yanında koltuğunu hazır bulur, şalını da şapkasını da çıkarmadan oturur, çantasından el işini çıkarır ve çalışmaya koyulurdu. Mösyö Foucher şöminenin diğer yanında olur, bir etajerin üzerinde enfiye kutusuyla mumu dururdu. Madam Hugo’yla aralarındaki yuvarlak masanın etrafında,

3 Victor Hugo raconté par un Témoin de sa vie. [Hayatının Tanıklarından Biri Victor Hugo’yu Anlatıyor], Adèle Foucher.

4 Harp Şûrası Konağı, Cherche-Midi Sokağı. Fski Şura kâtibi Mösyö Foucher’nin dairesi bu binadaydı.

Madam Foucher'yle kızı iğne oyası yaparlardı. Eugène, Victor ve Victor Foucher ise halkayı tamamlamaktaydılar.

Akşamlar son derece sessiz geçerdi. Ev sahibinin, fazla çalışmaktan bozulan sağlığı hareketliliği ve sohbeti pek kaldırmıyordu; kendi köşesinde kitaplarına gömülürdü. Madam Foucher hem tabiatı gereği hem de onu rahatsız etmemek için oldukça az konuşurdu, Eugène'le Victor da kendilerine bir şey sorulmadıkça asla konuşmamak üzere eğitilmişlerdi anneleri tarafından. Madam Hugo zaman zaman dikişine ara verir, enfiye kutusunu açardı, zira o da Mösyö Foucher gibi enfiye kullanırdı. Enfiye kutusunu yaşlı dostuna uzatır ve şöyle derdi: 'Mösyö Foucher, bir tutam alır mıydınız?' Mösyö Foucher ise 'evet' ya da 'hayır' diye cevap verirdi: Merhaba ve iyi akşamlar sözcükleri dışında, tüm gece boyunca sarf edilen sözcükler bunlardan ibaret olurdu genellikle.

Bu kadar tekdüze geçen bu akşamlar, önceleri açıklanamayan bir öneme sahipti Victor için. Akşam yemeği biter bitmez, hazır olur ve Eugène'i hızlı hareket etmeye zorlardı; yolda annesini geçmemek için kendisini tutması gerekirdi; beklenmedik bir biçimde Toulouse Konağı'na gidemezse hüznlenirdi.

Oysa duyduğu mutluluk, ne ateşin çatırdamasını seyretmekten, ne de rahatsız bir sandalye üzerinde hareketsiz iki saat geçirmekten ileri gelmekteydi, tek bir söz bile edilmemesinin hiç önemi yoktu onun için ve Mösyö Foucher'nin kitabına, hanımların işlerine gömülmüş olmasından memnundu, çünkü böylece Matmazel Adèle'i istediği kadar seyredebiliyordu."

Victor uzun süre ya çekingenliğinden, ya Adèle'i yalnız görmesinin zorluğundan, ya da kendi içinde yaşadıklarını tam olarak çözümleyememekten, bu sessiz seyirle yetindi; o dönemde gençliğin bu konuda kuşkusuz biraz cahil olduğunu da belirtmek gerek.

1821 yılına ait bir mektuptan, iki genç yüreğin birbirlerine hangi gün ve nasıl açıldığını biliyoruz: Tarih kesin, 26 Nisan 1819; Victor on yedi, Adèle de on altı yaşında.

Birbirlerine yaptıkları bu önemli itirafa rağmen, hep çocuk kaldılar; o gün, saklambaç oynar gibi aşk oyunu oynamışlardı sanki; safiyane ve güzeldi bu. Kız olduğu için daha uyanık ve daha cesur olan Adèle, oğlanın bu hayranlık dolu sessizliğinin ardında ne yattığını muhakkak öğrenmek istedi ve ona şöyle dedi: “Sırların olmalı, hepsinden büyük bir sırrın yok mu?” Victor sırları olduğunu kabul etti, üstelik diğerlerinden daha büyük bir sırrı da vardı. “Aynı benim gibi,” dedi Adèle. “Peki dinle şimdi, bana en büyük sırrını söylersen, ben de sana benimkini söylerim.” “Büyük sırrım,” diyebildi Victor, “seni seviyor olmam.” “Büyük sırrım, seni seviyor olmam,” diye tekrarladı Adèle bir yankı gibi.

Aradaki buzlar çatlamış ama erimemişti. Başlangıçta bu aşk, en ölçülü ve en vakur aşklardan biriydi.

“Tatlı itirafları aşklarımızın
Henüz döküldü masum dudaklarımızdan:
Tek bir kelime yetiyordu konuşmamıza

.....

Sen üstüme düşmüyordun,
Ben de başım dönmeden seviyordum seni.”⁵

O sıralar alınıp verilen birkaç mektup oldu, ama öyle görünüyordu ki “kısa ve soğuk” mektuplardı bunlar; muhafaza edilmediler.

Zaten iki küçük âşık bir süreliğine ayrı kalacaklardı.

“Kış bitmek üzereydi. Madam Foucher yaz mevsimi için banliyöde bir ev kiralamıştı. 1819 yazını Issy’de geçirmeye gitti. Bu yazlığa gidiş Victor’un çok canını sıktı: Issy’nin Harp Şûrası Konağı’ndan çok daha uzak olmadığına, bir

5 “Raymond d’Ascoli”. *İlk Gençlik Eserleri*.

tek Vaugirard'ı geçmek gerektiğine ve çabucak oraya varılabileceğine boşuna inandırmaya çalıştı kendisini; ziyaretler her gün yapılamazdı artık. Yine de havalar güzel olduğunda Madam Hugo sık sık iki oğlunu alıyor, yolda satın aldığı meyve sepetlerini ellerine tutuşturuyordu. Oğlanlar bu sepetleri Issy'ye götürmekten mutluluk duyuyorlardı ve sepetleri hizmetçiye verdiklerinde hizmetçi çabucak üç takım daha ekliyordu masaya. Meyveler yendikten sonra biraz temiz hava almak için bahçeye çıkılıyordu.”⁶

Sonbahar gelince Paris'e dönüldü. Bu yarı ayrılık döneminde ateş bacayı sarmıştı.

“Tatlı bir düşkünlük, zapt edilemez bir aleve dönüştü.”⁷

Zapt edilemez, uygun bir ifade. Aşk, Victor Hugo'nun kalbine ve yaşamına girmişti; her şeye egemen olacak ve her şeye direnecekti.

Düzenli yazışma bu sıralarda, Issy dönüşü, 1819'un son aylarında başlamış olmalı.

Victor artık çekingenliğini biraz yenmiş görünmektedir. Adèle'den, yalnız görüşebilecekleri buluşmalar talep etmiş ve elde etmişti. Bu buluşmalar, dibinde büyük ağaçların yer aldığı oldukça güzel bir bahçede, Toulouse Konağı bahçesinde gerçekleşmekteydi. Annesinin dışarı çıktığı ve babasının da bürosunda olduğu zamanlar Adèle gizlice kaçıyor, hızla merdivenleri iniyor, yarı karanlık bir koridoru geçiyor ve kendisini “büyük kestane ağaçlarının altında” bekleyen Victor'la buluşuyordu. Artık Mösyö Foucher'nin sağlığı daha iyiydi, sık sık ziyaretçi kabul ediyordu akşamları. Adèle'in kız arkadaşları aileleriyle birlikte gelmekteydiler. Sohbet ediyor, oynuyor, gruplar ya da çiftler halinde dağılıyorlardı. Bu gruplardan birini çoğunlukla Victor'la Adèle oluşturmaktaydı. Ama tüm bu gizli görüşmeler ister istemez

6 Victor Hugo raconté par un Témoin de sa vie.

7 Odes et Ballades.

çok kısa sürmekteydi. Her görüşmede elden ele kayan mektuplar bu kısalığı telafi etmekteydi.

İlk yazılan mektuplar eksik, onlar da geriye kalanlardan pek farklı değildi kuşkusuz. Victor'unkiler tutku, Adèle'inkiler ise huzursuzluk doluydu.

Ruh halleri birbirlerinden farklıydı.

Annesi tarafından, hayatı ciddi yanından ele almaya alıştırmış olan Victor Hugo, daha on yedi yaşına geldiğinde çok çalışmış, çok şey öğrenmiş, çok düşünmüştü. Duygularından ise pek haberi yoktu; aşkı tanımak için şanslı ve nadir görülen bir durum. Aşkı ilk önce bilgi temelinde öğrenecekti: *Werther*'i, *René*'yi okudu: "arzulanan fırtınalar"ı bekledi ve Saint-Augustin gibi, "sevmeyi severek, seveceği kişiyi aradı." Düşü, yanı başında, elinin altındadır, onu keşfeder ve çok ince bulduğu bir ruhla birleşen güzelliğin onda yarattığı ilk ve en büyük etki; varlığının birdenbire değişmesi, daha doğrusu tamamlanması olur ve Victor gençliğinin saflığını korumakla birlikte, erkeksi bir güç kazanır.

On altı yaşındaki Adèle'se çocuktur daha. Çok parlak bir zekâya sahip olsa da, saf ve sevecen bir çocuk kalbine sahiptir ve bir çocuk olarak, bir çocuğun cahillikleri, şaşkınlıkları, çekingenlikleri ve tedirginlikleriyle bırakır kendini aşka. Victor'daki tutku, ondakiyse içgüdüden başka bir şey değildir. Genç kız küçük bir kız olarak kalmıştır, üstüne üstlük küçük bir burjuva kızıdır. Katolikliğin gereklerini yerine getiren babası onu dindar yetiştirmiştir, dolayısıyla Adèle inançlıdır ve günah çıkardığı bir papaz vardır! Âşık olmakla doğal bir güdüyle teslim olmuştur, ama çok geçmeden "günah"ından, düşüncesizliğinden dehşete kapılacaktır.

Gerçekten de, onların yaşında ve varlık durumunda, bu aşkın sonu nereye varabilirdi ki? Victor kadar ciddi olmayan bir âşıkla böyle bir oyun tehlikeli olurdu kuşkusuz. Tatlı sırları açığa çıktığı gün ailelerinin ilk düşüncesi, ilk görevi onları ayırmak olurdu kesinlikle. Bunu o kadar iyi biliyorlardı

ki, yalnız olmadıklarında birbirleriyle pek konuşmamak ve birbirlerine karşı ilgisiz ve soğuk davranmak konusunda anlaşmışlardı. Önceleri Adèle bu küçük komedyaya karşı çıkmamıştı, ama kaygı duyuyor, kendisini suçluyordu: Yaptığı çok kötü bir şey değil miydi?

Victor'un annesi için oğlu, on iki yaşındaki gibi uysal ve itaatkârdı, onu hâlâ çocuk olarak görüyordu ve bu çocuğun âşık olabileceğini bir an bile aklından geçirmiyordu. Daha öngörülü olan Adèle'in annesiye, henüz çocukluk olarak değerlendirse bile, birkaç işaret yakalamıştı ve kızını gözlemlemekte, sorgulamakta ve paylamaktaydı. Altüst olan zavalı Adèle, Victor'a yakınıyor, zaman zaman da onu suçluyor ve ona surat asıyordu. Ama onu seviyordu, bu konuda çok hassastı ve Victor, onun tarafından sevilmediğini düşündüğünde, hemen onu yatıştırıyor, onu üzgün gördüğü zaman çabucak ondan özür diliyordu.

Üstelik şairin aşkını kaybederse çok mutsuz olacaktı. Yalnızca bu aşk içini sızlatmakla kalmıyor, bununla övünüyordu da. Victor Hugo'nun yeni şöhreti daha o zamandan yayılmaya başlamıştı. Chateaubriand'ın ona "ulvi çocuk" dediğini unutmamak gerek: Kralcı salonlarda, "Les Destins de la Vendée" adlı lirik şiiri ve *le Télégraphe* adlı hicviyesinden hayranlıkla bahsedilmekteydi; Académie des Jeux floraux,⁸ ilk ödülllerinden ikisini "Le Rétablissement de la Statue de Henri IV" ile on altı yaşında yazdığı müthiş bir ilham eseri olan kıtaları, "Les Vierges de Verdun"e vermişti.

1819 sonbaharına ait mektuplar kayıp olduğundan, Victor Hugo'nun aşkının yazılı ilk kanıtı, aralık ayı tarihli "Premier Soupîr" adlı şiirdir.

Genç ödül sahibi, bu mısraları ona verdiğinde Adèle nasıl sevinmezdi ki! Yalnızca kendisi tarafından okunan mısralardı bunlar, yalnızca kendisine yazılan! Ama oldukça hüznölüydüler; bir ağıttı bu, şairin de kabul ettiği gibi, "yakınma

8 Toulouse'da düzenlenen edebiyat yarışması. (ç.n.)

dolu” bir ağıt: Sadece ölümden bahsetmekteydi bu mısralarda. Hüzünlüydü bu mısralar, ama Adèle’e öyle güzel geldiler ki! Kaçınılmaz ölümünü bekleyen şair bir ödülü hak ediyordu, bu yüzden büyük bir coşkuyla, ona on iki öpücük vermeyi vaat etti. On iki! Çok fazlaydı bu ve açıkça görülüyor ki borcunun dörtten fazlasını asla ödemedi.

“Bu mısralar karşılığında
bana vaat ettiği öpüşleri taze aşkının
o ürkek utangaçlığın sakınıyor benden günbegün.”⁹

Yine de, bu mısralar ve bu öpücükler, Adèle için çok geçmeden yeni tehlikeler oluşturdu.

Kız arkadaşları olduğunu söylemiştik. Öyleyse, arkadaşlar varsa ve bu kadar “hoş” şiirler alınırsa, bu şiirler bu arkadaşlara nasıl gösterilmez? Şiirler gösterilirken, şair tarafından sevildiği nasıl söylenmez? Bunun üzerine iyi arkadaşlardan tebrikler yağar. “Ya sen, sen de onu seviyor musun?” “Başka türlüse elimden gelir mi?” “Bunu ona söyledin mi?” “Susabilir miydim hiç?” Hatta kendisinden beklenen ödül bile itiraf edilir: vaat edilen öpücükler. Bunun üzerine iyi arkadaşlardan haykırırlar yükselir. “Ah, ne kadar dikkatsizce!” “Ah, ne kadar tehlikeli!” “Seninle ilgili ne düşünür sonra?” “Sana saygı duymayacaktır, çünkü senin kendine saygın yok!” Zavallı Adèle, bu sözlerle annesinin kendisine yaptığı uyarılar arasında benzerlik kurar: “Dikkatli ol! Bir gün sana aşkını söyler ve sen de ona karşılık verme zaafını gösterirsen, sana saygı duymayacak ilk kişi olacaktır.”

Ya! Demek onu sevdiği için onun tarafından hafife alınacaktı, öyle mi? Onu hafife mi alıyordu yoksa? Evet, bu kesindi, hafife alıyordu! Onun tarafından hafife alınmıştı! Bu ise acıların en büyüğüydü! Ve kaygıyla onu sorguya çekmeye başladı.

⁹ “Raymond d’Ascoli”. *İlk Gençlik Eserleri*.

Victor canla başla onu rahatlatmaya çalışır. Yüzeysel olarak değerlendirenleri yanıltabilecek bu mektupların özel yapısı buradan kaynaklanmaktadır. Atak, sabırsız, güçlü arzu, ateşli cümlelere dökülmedikçe, aşk onlara soğuk gelecektir. Burada, tutku istediği kadar yakıcı olsun, ifade hep gizli kalır. İki nedenle: Genç kız ürkektir, genç adamsa dürüst. Sevmekte ve yirmi yaşının tüm ateşiyle sevgilisine kavuşmak istemektedir, ama asıl isteği, onun karısı olmasıdır ve şimdiden karısıymışçasına yazar ona ve mektuplarını da *Kocan* diye imzalar. Aşkın temeline saygı vardır. Cesaret edebildiği en büyük şey, ara sıra onu göğsüne bastırmak ya da genç kızın daha sonra vazgeçeceği öpücük vaadini ondan koparmaktır.

“Çünkü sevgili, eşine saklar saflığını.”¹⁰

O zaman, sevgilinin bundan bir övünç duyduğu söylenebilir. On yedi yaşındaki Adèle, sevimliliğinin yanı sıra göz alıcıydı da. Esmerliği, gür siyah saçları, belirgin yay gibi uzun kaşları, canlı ve yumuşak bakan iri gözleri, ince ve düzgün burnu, son derece zarif ve hoş dudaklarıyla, tapılacak kadar güzel, tapılacak kadar şirindi.

Dolayısıyla, Victor ona tapar. Ama nasıl derin, başkasını gözü görmeyen, kışkanç bir sevgi duyuyorsa, kendisi de öyle sevilmek ister. Bu saf ve güçlü mektupların önemi buradadır: Victor ara sıra sabırsızlık ve küskünlükle de olsa, sonsuz bir sevgiyle küçük öğrencinin ruhunu aydınlatmaya, geliştirmeye, ona gerçek aşkın, kendi duyduğu aşkın, sevgilisinin çevresindeki herkesin tehlikeli ve saçmalık olduğunu kanıtlamaya, kendisininse büyüklük ve saflığını göstermeye uğraştığı kendi aşkının ne olduğunu öğretmeye çalışır.

İlk ikna yolu, kendisinin ona hayran olmasıdır; öğretmen öğrencisinin önünde diz çökmüştür; zihninde adeta bir sunağın üzerindedir o; genç dehası, diğer kutsal yeteneğin, güzelliğin önünde alçakgönüllülükle ve çekinerek eğilmektedir. Bir gün kendisinin olabileceğini düşlemeye yeni yeni cesaret

¹⁰ *Marion de Lorme.*

edebilmektedir. Ama başkasının olursa ölecektir! Aşkın kanıtı ve onayı olan bu ölüm fikri, kendi muhayyilesine hoş görünür, aynı zamanda genç kızın muhayyilesini etkilemek için de kullanır bu temayı. Bir yandan da, tüm sahip olduklarını, tüm varlığını ayaklarına, daha doğrusu ayaklarının altına serer. Çalışmalarından, başarılarından Lamennais, Chateaubriand gibi şöhretli dostlarından ve kendi yeni filizlenen şöhretinden asla söz etmez; bu konuda bir imada bulunsa bile, her şeyin ona ait, onun için ve onun sayesinde olduğunu bir kez daha vurgulamak amacıyladır bu. Bu mektuplar yalnızca aşka adanmıştır, yalnızca aşkı anlatırlar ve bu nedenle de ideal aşkın son derece az bulunur ve katıksız birer örneğidirler ve öyle de kalacaklardır.

1820
OCAK-NİSAN

Cumartesi akşamı (Ocak 1820)

Senin birkaç kelimen, sevgili Adèle'im, ruh halimi yeniden değiştirdi. Evet, benim üzerimde her türlü hakka sahipsın ve yarın, sesinin yumuşak tınısının, biricik dudaklarının tatlı temasının, bedenimin yeniden hayat bulmasına yeteceğini bilseydim ölmüş olmayı tercih ederdim. Bu akşam, düne göre nasıl da farklı gireceğim yatağıma! Dün, Adèle, geleceğe ait tüm güvenimi yitirmiştim, senin aşkına inanmaz olmuştum, dün, ölümü büyük bir mutlulukla karşılayabilirdim.

– Yine de, gerçekten beni sevmiyorsa, ruhum aşkını hak edecek hiçbir şeye sahip değilse bile, ki onun aşkı olmazsa yaşamımda büyü de olmayacaktır; bu ölmek için bir sebep mi? Ben kişisel mutluluğum için mi varım? diye soruyordum kendime bir yandan. Hayır! Tüm varlığım ona ait, o bunu istemese bile. Ne hakla aşkını istemeye cesaret edebilirim ki? Bir melek ya da bir tanrıdan daha mı üstünüm ben? Onu seviyorum, bu doğru; her şeyi uğruna zevkle feda etmeye hazırım, onun tarafından sevilme umuduna kadar her şeyi, onun için yapamayacağım tek bir fedakârlık yok, bir gülüşü, bir bakışı için. Ama başka türlü elimden gelir miydi? Yaşamımın tek gayesi o değil mi? Bana karşı kayıtsız olması, hatta kin duyması, benim mutsuzluğum olur, hepsi o kadar. Bu onun mutluluğuna engel olmuyorsa ne önemi var ki! Evet ya! Beni sevmiyorsa eğer, sadece kendimi suçlamalıyım bundan ötürü. Görevim, hiçbir bedel istemeden, hiçbir karşılık beklemeden onun adımlarına uymak, varlığını benimkiyle

sarmalamak, tehlikeler karşısında ona kalkan olmak, başımı ona basamak olarak sunmak, onunla tüm acılar arasında durmak, her zaman için. Ara sıra kölesine bir acıma bakışı fırlatma ve tehlike anında beni düşünme lütfunda bulunursa, ne büyük mutluluk! Heyhat! Yaşamımı tüm arzularını, tüm kaptislerini daha o dile getirmeden karşılamaya adamama rıza gösterir, ayaklarının biricik izini saygıyla öpmeme izin verir, yaşamın zorlukları karşısında bana dayanmayı kabul ederse, can attığım tek mutluluğa kavuşmuş olurum. Her şeyi uğruna feda etmeye hazır olduğum için bana minnet mi duymalı? Onu seviyorsam, bu onun mu hatası? Bu yüzden beni sevmek zorunda mı hissetmeli kendisini? Hayır, benim sadakatimle dalga geçebilir, hizmetlerime nefretle karşılık verebilir, ona duyduğum tapınma hissini hor görerek bir kenara fırlatabilir ve ben, bir kez bile bu melekten şikâyetçi olma hakkını kendimde görmemeli, küçümsediği şeyleri bir an bile ondan esirgememeliyim. Ve yaşadığım her gün onun için bir fedakârlık da yapsam, öldüğüm gün, ona karşı olan sonsuz borcum hiç eksilmemiş olurdu yine de...

Demek beni sevdiğin doğru Adèle! Söyle bana, bu büyüleyici düşünceye bel bağlayabilir miyim? Benim olacağım kadar seni de mutlu kılacağımdan ve benim sana taptığım kadar senin de bana tapacağından emin olarak, tüm yaşamımı ayaklarının altına serebilirsem, mutluluktan delirebileceğime inanmıyor musun? Ah! Mektubun beni huzura kavuşturdu, bu akşamki sözlerin içimi mutlulukla doldurdu. Sana binlerce kez teşekkür ediyorum. Adèle, sevgili meleşim, sevgilim benim. Bir tanrının önünde eğilir gibi senin önünde eğilmek isterdim. Beni öyle mutlu ediyorsun ki! Hoşça kal, hoşça kal. Seni düşleyerek çok güzel bir gece geçireceğim.

İyi uyu ve ona vaat ettiğin on iki öpücüğü ve vaat etmediklerini senden alması için kocana izin ver.

Pazartesi (28 Şubat)

Adèle'im, bu mektubu, dün akşam arzu ettiğin gibi sana geri vermiş olsaydım çok üzülecektim: Bende yarattığı korkunç düşüncelere rağmen, bu mektup benim için çok değerli, çünkü beni hâlâ sevdiğini ispatlıyor.

Mutlulukla itiraf ediyorum ki, hatalı olan yalnızca benim ve gerçek bir pişmanlıkla, beni affetmen için yalvarıyorum sana. Hayır. Adèle'im, seni cezalandırmak benim ne hakkımda! Seni cezalandırmak! Ve ne sebeple? Benim alnımda yalnızca seni savunmak ve seni korumak yazılı.

Başına gelen her şeyden, yaptığın her şeyden ve hatta düşündüğün her şeyden beni haberdar et. Burada sana küçük bir sitemde bulunacağım. Baloları sevdiğini biliyorum; geçen sefer valsini senin için çok çekici bir günah olduğunu kendin söylemiştin bana: öyleyse geçtiğimiz günlerde sana yapılan daveti neden geri çevirdin? Bir konuda yanılmanı istemiyorum: Ben senin için balolar ve gece eğlencelerinden vazgeçtiğim zaman, kendimi mahrum bıraktığım tek şey sıkıntıydı: bu senin için yaptığım bir fedakârlık değildi. İnsanın kendisini mahrum bıraktığı şey ona mutluluk vermiyorsa ortada mahrumiyet diye bir şey yoktur. Benim tek mutluluğum seni görmek ya da senin yanında olmak. Oysa dans seni eğlendirdiği sürece bir balodan mahrum kalmak senin için gerçek bir fedakârlık. Niyetinden dolayı sana minnettarım ama bunu kabul edemem. Ben aslında aşırı kıskancım; ama sadece kıskançlığım yüzünden senin yaşında biri için eğlenceli olan şeyleri senin elinden almanın pek de asilce olmayacağını düşünüyorum kendi adıma, hatta eğer bana yetmiyor olsaydın, ben de bunlardan zevk alabilirdim şüphesiz. Eğlenmene bak, baloya git ve bütün bunların arasında beni unutma. Benden daha kibar, daha tatlı dilli, özellikle daha parlak gençler göreceksin kolaylıkla, ama şunu cesaretle söyleyebilirim ki, sana benim kadar saf, çıkarsız bir sevgiyle bağlı birini bulamazsın.

Burada seni kendi dertlerimle sıkmak istemiyorum, hepsinin çaresi var ve üstelik seni neşeli, mutlu ve huzurlu gördüğüm her seferinde unutulmuş olacaklar.

Hoşça kal, ister sözle ister yazıyla olsun, bana her zaman her şeyini anlat. Cesaret, basiret ve sabır; bana bu üç niteliği vermesi için Tanrıya dua et ya da daha doğrusu, son ikisini yalnızca; çünkü beni sevdiğin sürece, birincisi eksik olmayacak bende. Umarım ki bu mektup seni ağlatmaz. Bana gelince, senin bana ait olduğunu düşününce büyük bir sevinç duyuyorum, çünkü bana aitsin, öyle değil mi Adèle'im?

Gelecekteki engellere rağmen, XII. Charles gibi haykırmaya hazırım: "Onu bana Tanrı verdi, şeytan alamaz!"

Hoşça kal, affet beni ve ona borçlu olduğun on öpücükten birini aldığını farz etmesi için kocana izin ver.

Sadık Victor'un.

20 Mart 1820

Her açıdan huzursuz ve tedirgin bir durumda sana aceleyle birkaç kelime karalıyorum Adèle'im ve bu sabah sana verdiğim tüm taahhütlerin seni, bu mektubu fuzuli kılacak kadar sakinleştirmiş olduğunu umarım. Seni ne kadar sevdiğimi anlayabilseydin sana ne kadar değer verdiğimi de anlardın. Benim ebedî ve değişmez bağlılığım konusunda şüphe duyup duymadığını bilmeye gelip dayanıyor her şey: eğer duyuyorsan, sana bunu nasıl ispat etmemi istersin? Söyle, ben de sana itaat edeyim.

Öyle sanıyorum ki Adèle'im, benimle ilgili tüm kaygıların yatışmış olmalı; sana elimden gelen tüm teminatı vereceğim ve benimle ilgili her şeyden, aynı benim gibi haberdar olacağına yemin ederim.

Seni, sevgilim, sabırlı olmaya davet etmek isterdim, ama bu kelime benim ağızma hiç yakışmıyor; aynı zamanda

benim olan acılarına hiçbir teselli bulamıyor, en az senin kadar çektiğim üzüntülerini giderecek hiçbir yol sunamıyorum sana. Bana gelince Adèle'im, şunu bil ki yalnız kendim için konuşuyorum, hangi durumda olursam olayım, beni hâlâ sevdiğine inandığım sürece tümüyle mutsuz olmama imkân yok.

Hoşça kal, sana değer verdiğime ve saygı duyduğuma inan, başka bir şey söyleyemiyorum, ne var ki ben seninle ilgili nasıl hep iyilik düşünüyorsam, senin de benim için öyle düşünmeni isterdim. Görüyorsun ki durmadan aynı şeyleri tekrarlıyorum çünkü düşüncelerim her zaman aynı.

Elimden geldiğince uzatmaya çalıştığım tüm bu zırvalıklar için beni affet, sana hoşça kal demek öyle zor ki benim için.

Mümkün olduğunca sık yaz bana ve mektuplarımı yak, tedbirli olmak gerektiği kanısındayım. Hoşça kal... Ama sakın kendininkileri yakma!

21 Mart

Çok üzülmememe rağmen, bu cevabı sana dün akşam ulaştıramadığıma göre, izin ver de şu birkaç satırı ekleyeyim. Bir iki dakikalığına yalnızım ve sana yazmak için yararlanıyorum bu fırsattan. Keşke şu anda yanımda olsaydın Adèle'im! Sana söyleyecek öyle çok şeyim var ki... Cumartesi gününe ait mektubunu neden yaktın? Sana nasıl içlerledim bilemezsin: *Bana soracağın bir şey* olduğunu kendin de itiraf ediyorsun, ama sormadın! İşte bana duyduğün güven! Gelecek mektubunun hatasını düzeltmesini umarım... Görüyor musun Adèle'im, beni affet ama, sana edecek haklı bir sitemim olması beni çok gururlandırıyor. Benden yüz bin kere daha değerlisin ve yine de bana aitsin...

Hoşça kal; kısa da olsa, ne zaman görüşebileceğiz?

28 Mart

Benden birkaç kelime bekliyorsun Adèle, sana şimdiye kadar binlerce kez söylediğim şeyler dışında ne söyleyebilirim ki! Seni sevdiğimi tekrarlamamı mı istiyorsun? Ama kelimeler yetersiz geliyor bana!.. Seni yaşamdan çok sevdiğimi söylesem, bu senin için büyük bir şey ifade etmezdi, çünkü bildiğin gibi, yaşamaya çok hevesli biri değilim. Tam tersine! Yeri gelmişken; seni men ediyorum, duyuyor musun, bundan böyle seni *önemsemediğimi*, sana *saygı duymadığımı* söylemekten seni men ediyorum. Sana saygı duymasaydım, seni sevmezdim diye tekrarlamaya zorlasaydın beni, gerçekten üzmüş olurdun. Peki, lütfen söyle, sana *saygı duymayıştım* nereden ileri gelebilir? Eğer ikimizden biri suçluysa bu kesinlikle benim Adèle'im olamaz. Yine de ben senin beni önemsemediğin gibi bir kaygı taşımıyorum, çünkü duygularımdaki saflığı bildiğini umuyorum. Senin kocanım ben ya da en azından kendimi öyle kabul ediyorum. Beni bu unvan-
dan yalnız sen vazgeçirebilirsin.

Senin çevrende neler olup bitiyor sevgilim? Seni huzursuz mu ediyorlar? Bana her şeyi anlat. İsterdim ki varlığım seni rahatlatınsın.

Mutluluğumu büyük ölçüde hangi düşünceye borçluyum biliyor musun? Engellere rağmen bir günlüğüne bile olsa, ebediyen senin kocan olabileceğimi düşünüyorum. Yarın evlenseydik, ertesi gün intihar etseydim mutlu olurdum ve kimse de seni ayıplamazdı. Benim dulum olurdun. – Ne olursa olsun Adèle'im, böylece bir çözüme ulaşamaz mıydık? Bir günlük mutluluk, mutsuz bir yaşamdan çok daha değerlidir.

Dinle, beni düşün sevgilim, çünkü ben senden başka bir şey düşünmüyorum. Bunu bana borçlusun. Sana gerçekten layık olabilmek için elimden geldiğince çabalıyorum. Seni ne kadar sevdiğimi bir bilseydin!.. Senin onurunu zedeleyecek

hiçbir şey yapmıyorum. Yalnızca karım için, sevgili Adèle'im için uğraşıyorum. Karşılığında beni biraz sev.

Bir kelime daha: Artık sen General Hugo'nun kızısın. Sana layık olmayan hiçbir şeyi yapma, sana saygısızlık edilmesine göz yumma: Annem bu tür şeylere çok önem veriyor. Öyle sanıyorum ki bu eşsiz anne haklı. Başarılarım olarak kabul edilen her neyse, bütün bunlarla övündüğümü düşündüğün gibi, şimdi de beni kibirli biri yerine koyacaksın, oysa Adèle'im, Tanrı şahidimdir ki beni gururlandıracak tek bir şey var, o da senin tarafından sevilmek.

Hoşça kal, kuşkusuz ebediyen benden esirgeyeceğin sekiz öpücük daha borçlusun bana. Hoşça kal, her şeyimle seninim, senin değilsem ben hiçbir şeyim.

(Nisan başı, 1820)

Seni sevdiğimi 26 Nisan 1819'da itiraf etmiştim. Üstünden daha bir yıl geçmedi. Mutlu, neşeli, özgürdün, belki beni düşünmüyordun bile. Bir yıldan bu yana, ne üzüntüler, ne acılar çektin! Senden af dilememi gerektirecek ne çok şey yaşadın!

Sana benim için tüm söylenenleri bilmek isterdim. Kocana biraz güven, öyle mutsuzum ki!

Gördüğün gibi sevgilim, iki düşünceyi bir araya getiremiyorum, mektubun beni zalimce altüst etti. Yine de, sana anlatmak istediğim öyle çok şey ve yazmak için o kadar az vaktim var ki. Tüm bunların sonu neye varacak? Bu konuda kendim için aşağı yukarı bir fikrim var, ama ya senin için?

Şimdi tüm umutlarım, tüm arzularım yalnızca senin üzerinde yoğunlaşmış durumda...

Mektubuna kesinlikle cevap vermek istiyorum yine de. Seni günün birinde unutabileceğimi söylemeye nasıl cesaret edersin? Beni ciddiye almıyor musun yoksa? Bu dedikoducular kim, söyle bana? Çok öfkeliyim! Etrafındakilerden *her bakımdan* ne kadar üstün olduğunu pek bilmiyorsun; bizzat

melekleri bile şeytan olduklarına inandırabilecek o sözde arkadaşların da dâhil buna.

Hoşça kal Adèle'im, görüyorsun ki sana cevap verecek durumda değilim. Yazımın özensizliğini hoş gör. Becerebilirsem, yarın kaldığım yerden devam ederim.

Salı (18 Nisan 1820)

Sevgili Adèle'im, hastalandığını görmek beni çok üzdü ve eğer benimle ilgili geliştirdiğin düşünceler seni bu hale sokuyorsa bu yanılgıdan kurtulman için ne yapmam gerektiğini bilmiyorum gerçekten de. Benim hakkımda kötü bir kanıya varmana neden olan *dedikoducularım* kimler olduğunu sormuştum sana, bana cevap vermek istemedin, çünkü ne yazık ki galiba benimle ilgili söyledikleri şeylerin gerçek olduğuna inanıyorsun... Sana bir de bana yöneltilen eleştirilerin neler olduğunu sormuştum; bu eleştiriler doğruysa kendime çekidüzen vermek, değilse onları yalanlamak istiyordum, bu konuda beni tatmin edecek bir değerlendirme de yapmadın. Benden nasıl bahsediyorlar peki? Tüm bu dedikoduların, hem davranışlarım hem yaratılışım açısından yüz ağartıcı olmaması mümkün, ama Tanrı şahidimdir ki, her yaptığımdan, istisnasız hepsinden, haberdar olmanı isterdim, o zaman *dostlarının* gevezeliklerinden pek endişelenmezdim ve sanıyorum ki sen şimdi duyduğundan daha çok saygı duyardın bana. Beni sana, kendine âşık biri olarak anlatmaları da çok mümkün, ama bu dediklerimi kibirden söylemediğime inanman için yalvarıyorum sana.

Bana belirsiz suçlamalar yöneltiliyor, senin yanında rahatsızlık hissettiğimi söylüyorsun. Haklısın, rahatsızlık hissediyorum çünkü ben seninle hep yalnız olmak isterdim ve çünkü diğerlerinin araştırmacı bakışlarından tedirgin oluyorum. *Sıkıldığımı* ekliyorsun; benim bir yalancı olduğumu sanıyorsan, sahip olduğum tek mutluluk anlarını senin yanımdayken yaşadığımı söylemem de boşuna.

Bu arada Adèle'im, düşüncelerimin acımasız seyri beni, onları sana açmaya mecbur ettiğine göre, yakında bu son ve tek mutluluktan vazgeçmem gerekeceğini de söyleyeyim. Ailen benden hoşlanmıyor ve muhakkak ki benden yana şikâyetleri var. Kusurlarımı biliyorum, daha doğrusu kusurumu demeliyim, çünkü bir tek kusurum var, o da seni sevmiş olmak. Hoş karşılanmadığını bir evde ziyaretlerimi sürdürmeyeceğimi tahmin edersin. Bunu yazarken gözlerim yaşlarla dolu ve neredeyse kıpkırmızı kesildim, tam bir aptal ve kendini beğenmiş biri gibi, zaten öyleyim de.

Ne olursa olsun hayatımda senden başka bir kadın olmayacağına ve mümkün olan en kısa zamanda senin kocan olacağıma dair değişmez sözümü kabul et. Diğer bütün mektuplarımı yak, bunu sakla. Bizi ayırabilirler ama ben seninim, ebediyen sana aitim... senin malın, senin mülkün, senin kölenim... Bunu asla unutma, beni bir kişi gibi değil bir eşya gibi kullanabilirsin; uzak ya da yakın, nerede olursam olayım, bana arzunu ilet; yerine getirmemektense ölmeyi tercih ederim.

Seni görmeye son vermeden önce sana söyleyeceklerim işte bunlar. Eğer benimle ilişkini sürdürme konusunda karara varırsan, kullanmamı arzu ettiğin yöntemleri bildir. – Evet, Adèle'im, evet, yakında seni görmeye son vermem gerekecek. Bana biraz cesaret ver...

Hep acı verici düşünceler dile getiriyorum. Beni sevmeye başladığından beri, eskiye göre daha az *saygıdeğer* (bu senin ifaden) buluyorsun kendini; bense seni sevmeye başladığımdan beri günden güne daha iyi hissediyorum kendimi. Gerçekten de sevgili Adèle, her şeyi sana borçluyum. Beni hatalarıma karşı acımasız yapan sana layık olma arzusu. Her şeyi sana borçluyum ve bunu tekrarlamaktan zevk alıyorum. Hatta benim yaşındaki gençlerde çok rastlanan taşkınlıklardan kendimi hep uzak tutabildiysem bu, karşıma fırsat çıkmadığından değil, senin hatıranın beni sürekli korumasındandır. İşte senin sayende bozulmadan koruduğum şey bugün sana

sunabildiğim tek servetim: el değmemiş bir beden ve bakir bir yürek. Belki de bu ayrıntıları hiç yazmamalıydım, ama sen benim karımsın ve bunlar, senden saklı hiçbir şeyim olmadığını ve sadık kocanın üzerinde yarattığın, şimdiki ve tüm bir gelecekteki etkinin ne kadar büyük olduğunu kanıtlamakta.

V.-M. Hugo.

Nisan ayının ilk günlerine ait mektupta dile getirilen ön-sezi ve kaygılar gerçekleşecek ve hatta daha da fazlası yaşanacaktır. Küçük âşıkların yazışması aniden, aylar boyunca sürecek bir kesintiye uğrayacaktır.

Victor tedbirsiz mi davranmıştır? Adèle'in evi ve bahçesinde tek başına, çok sık ve nedensiz mi bulunmuştur? Madam Foucher'nin dikkatini çekmiş ve o da olan bitenden kocasını haberdar etmiştir.

Mösyö Foucher bu adlandırılmayan durumun uzamasını istemedi. Victor'un annesi hiçbir şeyden kuşkulananmıyordu hâlâ: Oğlunun duygularını bilse ne düşünürdü acaba? Öğrenilmesi gereken buydu.

Mösyö Foucher'nin kendisine kalsa Victor'un kızına olan aşkını hiçbir kızgınlık duymadan kabullenebilirdi. Şimdilik bu iki çocuğu evlendirmek söz konusu olamazdı; ama bir süre için onları ayırarak zamanın geçmesi beklenebilir, ne kadar kararlı oldukları görülebilirdi.

Harp Vekâleti'nde büro şefi olan Mösyö Foucher, saygı duyulan, nişan sahibi, son derece şerefli biriydi; ama üç çocuğa sahipti, yaşamak için mevkiinden başka bir şeyi olmadığı gibi, kızının çeyizi de yoktu. Victor'un mal varlığı da bundan daha parlak değildi kuşkusuz ama General Hugo'nun oğluydu ve İmparatorluk generalleri, kralcı çevrelerde bile çok saygı görmekteydi; üstelik, iyi bir okuyucu ve öyle olduğunu belli etmek istemese de bu işin erbabı olan Mösyö Foucher, Victor'un yeteneğini takdir edebildiği gibi, geleceği konu-

sunda da umutluydu, Chateaubriand'ın sözünü biliyordu; Alexandre Soumet'nin, Académie des Jeux floraux adına, “edebiyatımıza *büyük umutlar* veren” genç ödül sahibini kutladığı mektubu biliyordu. Belki de eski dostu Madam Hugo çok düşmanca davranmazdı, ama açık yürekli olmak ve her şeyi ona anlatmak gerekliydi.

Victor annesini tanıyordu ve onu bu yöntem kadar tedirgin edecek bir şey olamazdı.

General Hugo'nun karısı üç oğlunun da çok sevdiği ama aynı zamanda çekindiği bir anneydi. Çocuklarını şefkatle sever ve sertçe cezalandırırdı. Bu üç delikanlıyla baş etmek için güveneceği başka kimse yoktu. General Hugo, karısı ve oğullarını terk etmiş, Blois'da kendisine başka bir hayat kurmuştu ve ailesiyle olan tek ilişkisi onlara ihtiyaçları olan bir maaş bağlatmış olmakla sınırlıydı. Otoriter bir kişiliği olan Madam Hugo, oğullarına karşı çok katıydı dolayısıyla. Çalışmalarında onlara en geniş entelektüel özgürlüğü tanıyor, ama yaşamda son derece itaatkâr olmalarını bekliyordu, eğitim anlayışı böyleydi. Adèle'in ailesinin beklenmedik açıklaması karşısında tavrı ne olacaktı? Victor bunu gayet iyi öngörebiliyordu ve şimdiden kendisini eli kolu bağlı ve boynu kıldan ince hissediyordu, çünkü birincisi annesinden korkuyor ve daha da önemlisi ona tapıyordu.

Hayatını ona iki kez borçlu olduğu biliniyor: Dünyaya geldiğinde ne kadar zayıf, ne kadar cılız olduğu, “ertesi güne çıkmayacak” gibi görüldüğü ve böylesine güç kazanmadan önce, uzun bir süre bünyesinin dayanıksız ve narin olduğu biliniyor. *Sonbahar Yaprakları*'nın şu mısraları geliyor akla:

... Bir gün söylerim belki,
O temiz süt, o üstüne titremeler, o dualar, o sevgi
Nasıl daha baştan mahkûm etti hayatımı,
Nasıl iki kat kuzusu yaptı beni buyurgan anamın.

Ve annenin, kurtardığı çocuğuna olan sevgisi, onun güçlendikçe yeteneğinin de geliştiğini görmenin gururuyla ikiye katlandı. Ama ona güveni artıp daha çok bağlandıkça, tümüyle kendisine ait olmasını ister oldu. Victor bunun farkındaydı ve bu yüzden bir sabah, Mösyö ve Madam Foucher'nin annesine gelerek, ciddi bir havada ondan özel bir görüşme talep ettiklerini görünce, kalbi sıkıntıyla kasıldı.

Bu olay 26 Nisan 1820'de, yani Victor'un Adèle'e, onu sevdiğini ilk kez söylediği 26 Nisan 1819'dan tam bir yıl sonra gerçekleşmişti.

Madam Hugo'nun ilk tepkisi şaşkınlık oldu. İnanılır bir durum muydu bu? Mümkün müydü? Victor, daha dün eteğine asılan şu çocuk, Victor âşıktı, öyle mi? Aylardan beri âşıktı ha? Hadi canım! Gerçek olamazdı bu!.. – Ama gerçektir, bunu gayet iyi seziyordu! O da oğlunu ve bu tutkulu yüreği çok iyi tanımaktaydı ve ana kıskançlığının keskin acısını duydu. Oğlu sevebiliyordu, kendisinden başka birini seviyordu! Genç bir kızı seviyordu, bir kız çocuğunu! – Ve oğlunun aşkını kendisinden çalan bu kız kimdi ki? Burada, analık kibri açığa çıkmaktaydı: Victor, General Kont Hugo'nun oğluydu; şimdiden tanınıyordu ve pek yakında büyük bir şöhrete kavuşacağı muhakkaktı, dolayısıyla en güzel, en zengin “parçalara” layıktı ve gel gör ki, çeyizsiz ve isimsiz bir memur kızına gönlünü kaptırmıştı!

Madam Hugo, başına gelecekler konusunda hazırlıklı olsaydı, Mösyö ve Madam Foucher'yle yüz yüze geldiğinde duygularını *ifade* etme konusunda daha temkinli davranırdı mutlaka; ama olaylar çok ani geliştiğinden sözlerini sakınmadı: “Yakın ya da ileri bir tarihte, böyle bir evlilik söz konusu olamazdı! Asla, o yaşadıkça, bu evlilik asla gerçekleşmeyecekti!” Gururu kırılan Mösyö Foucher çok soğuk bir biçimde karşılık verdi. İki tarafın görüşmesine son verilmesi ve tüm ilişkilerin koparılması karar alındı. Bu ayrı kalmaktan da öteydi, tam bir kopuştu.

Alınan kararı bildirmek üzere Victor çağrıldı. Victor'un gücünü ve cesaretini toplamak için yeterli vakti olmuştu: Bir erkek olduğunu kanıtlaması gerekiyordu! Tuhaftır, annesine kızmıyordu, sevdiklerini her durumda bağışlama gibi bir huyu vardı: ama kızının namus bekçiliğini yapmak isteyen şu baba, ki Victor bu konuda bir tehlike olmadığını biliyordu, son derece haksız ve zorba geliyordu ona. "Yalnızca bize ait olan bir gizliliğe," diye yazacaktı Adèle'e, "burnunu sokmaya hakkı yoktu." Bunun üzerine, bu tiranın karşısında, gururlu ve mesafeli bir tavır sergilemeye karar verdi. Aşkını açıkça itiraf etti, sonra kendisini cennetinden uzaklaştıran kararı duydu ve hiç istifini bozmadı. Ama Adèle'in ailesi gidip de annesiyle yalnız kaldıklarında erkek yok oldu, çocuk tekrar ortaya çıktı ve gözyaşlarına boğuldu. Sevgili oğlunun acısı karşısında huzursuz olan anne onu teselli etmeye çalıştı. Ama Victor kaçarak odasına kapandı ve ağladı, içinden geldiğince ağladı, Yeftah'ın kızı gibi, kuşkusuz aynı nedenle ağladı.¹¹ Adèle'i kaybetmiş olduğuna göre, ölmekten başka çaresi yoktu!

Evlerine dönen Mösyö ve Madam Foucher, gerçekleştirdikleri görüşme hakkında fazla bilgi vermek istemez gibiydiler. Bundan böyle General Hugo'nun eşiyle olan tüm ilişkilerinin sona erdiğini ve kendilerini görmeye gelmeyeceğini bildirdiler kızlarına yalnızca. "Peki ya Victor?" Victor da gelmeyecekti, gelmeyi reddediyordu. Daha fazla bir şey söylemediler ve zavallı Adèle'i en acılı düşüncelerle baş başa bıraktılar. Victor artık onu sevmiyor muydu? Buna inanmak istemiyordu, ama günlerin, haftaların, ayların geçtiğini gördü, uzaktakinden hiçbir haber yoktu. Ailesi ziyafetler, ziyaretler, küçük eğlencelerle onun ilgisini dağıtmaya çalışıyordu. O da genç, hayat dolu ve neşeli oldu-

11 *Kitab-ı Mukaddes*'in *Hâkimler* bölümündeki hikâyede Yeftah ettiği bir yemin yüzünden kızını Tanrı'ya kurban etmek zorunda kalır. Yeftah'ın tek çocuğu olan kızı buna razı olur fakat babasından, bekâretinin yasını tutmak için süre ister. (e.n.)

ğu için buna izin veriyor, kendisi de bunu istiyordu. Hatta başka bir evlilik bile gündeme geldi, ama Adèle bu kişiyi uzaklaştırmak için her şeyi yaptı. Victor'un mektuplarını, ateşli vaatlerini, kutsal yeminlerini okuyordu, tümüyle umutsuzluğa düşmesi mümkün müydü? Hepsini sakladığına göre, bu mektupları tekrar tekrar okumamış olması pek inandırıcı değil.

Victor'a gelince, gözyaşı sellerinin ardından çok geçmeden eski cesaret ve gücüne kavuşmuştu. Ölmek! Ölmek neye yarardı ki! Aşkına hayatını adamamış mıydı? Öyleyse yaşaması gerekiyordu. Annesi, Adèle'i görmemesini isteyebilirdi kendisinden; ama onu sevmekten vazgeçmesini asla ama asla sağlayamayacaktı. Annesini karşısına alacak olsa bile, karısını tekrar kazanmak o andan itibaren sabit fikir halini aldı. Alışkanlığının tersine, adının tümünü imza yerine kullandığı son mektubunda, tuhaf bir önseziyle vermiş olduğu sağlam güvenceler geliyordu aklına: "Asla senden başka bir kadın olmayacak. Lütfen bu geri dönüşü olmayan sözümü kabul et... Bizi ayırabilirler, ama ben seninim, ebediyen seninim! V.-M. HUGO."

Sözünü tutmak için yapabileceği ne vardı? Sadece çalışmak. Özgürlüğüne kavuşmak ve annesinin durumunu düzeltmek, ardından da Adèle'in babasına, karısını geçindirebileceği teminatını vermek için yeterli parayı kazanmasının tek yolu çalışmaktı. Ve kendi deyimiyle, *bir aslan cesaretiyle* işe koyuldu. Ömrü boyunca bıkip usanmadan sürdüreceği çalışma hayatı böylece başlamış oldu: Tutuşan demir ocağı bir daha hiç sönmeyecekti.

1819 yılının Aralık ayından beri Victor, kardeşi Abel'le birlikte, annelerine yardım amacıyla, *Conservateur littéraire* adlı, ayda iki kez yayımlanan bir dergi çıkarmaktaydı. İlk sayılardan itibaren işin büyük kısmını üstlenmişti zaten; ama nisanla birlikte, gayret ve faaliyetini artırdı. *Conserva-*

teur littéraire on beş ay devam etti; koleksiyonu oluşturan üç ciltten en az ikisini, sekiz ya da on imza altında Victor kaleme almıştı.

Genç gazeteci, edebiyat dünyasını, kitapları, şiirleri, tiyatro oyunlarını ilgilendiren her şeyden haberdardır. Chateaubriand'ın, André Chénier'in, Lamennais'nin, Madam Desbordes-Valmore'un eserlerinden, Lebrun'ün *Marie Stuart*'ından, Casimir Delavigne'in *Vêpres siciliennes*'inden bahsederken büyük bir düşünce olgunluğu sergilemektedir. Aynı zamanda roman yazmaya çalışmaktadır ve *Bug-Jargal*'in ilk versiyonunu ortaya çıkarır.

Ama *Conservateur littéraire*'in büyük davası, monarşi adına mücadeleydi. Chateaubriand, Lamennais ile Bonald'ın çıkardıkları büyük siyasi dergi, *Le Conservateur* kapanmıştı. Yüksek bordalı geminin olmadığı yerde, savaşı küçük şalupa yiğitçe sürdürdü. Victor, "Vendéeli anası"na olan aşkının kendisinde yarattığı tüm ateşi bu alana aktarmaktaydı. "La Vendée", "la Mort du duc de Berry", "le Rétablissement de la statue de Henri IV" vs. gibi ilk şiirleri kralcı eserlerdir. Bu coşkudan daha içten ve daha çıkar gözetmeyen bir şey olmaz. *Conservateur littéraire*'deki oldukça hüznü bir not, daha az fedakârlık gösteren diğer yayınlardan esirgenmeyen resmî -ve maddi- yardımların, genç mücadeleçilerden tümüyle esirgendiğine dikkat çeker; ama hiç önemi yoktur! Mücadelelerine yine de devam edeceklerdir.

Ama olsa olsa saatleri doldurmaya yarayan tüm bu polemikler Victor'un içinde bir boşluk duygusunun yerleşmesine yol açmaktaydı. Adèle'i düşünmeden edemiyordu ve ondan bahsedeceği kimsesi yoktu. Bunun üzerine, kendisi için acı verici ama gerekli bir sırdaş olacak bir roman yazma fikri oluştu: *Han d'Islande*. Bu romanda Adèle, Ethel adıyla, Victor'sa Ordener adıyla yer alacaklardı. Ve böylece Victor, artık ona ne söyleyebildiği, ne yazabildiği tüm aşk sözcüklerini kâğıda dökerek dile getirmiş olacaktı. Ama Adèle

de kitap bitmeden bunları okuyamayacak, duyamayacaktı. Böylece, Victor'un aklına *Conservateur littéraire* geldi.

Mösyö Foucher dergiyi alıyordu ve onu Adèle'den saklamak zor olmalıydı. Victor'un birçok çalışması arasında, okuduklarını unuttuk; XV. yüzyıla ait bir kronikte, Petrarca'nın öğrencisi genç bir şairin, sevdiğinden ayrı düştüğü için intihar etmeyi seçen Raymond d'Ascoli'nin yaşamöyküsünü bulmuştu. Victor bu umutsuz genç üstüne "le Jeune Banni" adlı bir ağıt yazdı ve yayın yönetmeni sıfatıyla, bu anlamlı mektubu *Conservateur littéraire*'in Temmuz 1820 sayısına koydu. Belki de Adèle'le evlenmek isteyen yeni kimseden söz edildiği sıralardı. Raymond d'Ascoli, Emma'ya yazmıştı ve Adèle, kalbi çarparak şu mısraları (pek iyi olmasalar da, farkına varmış mıydı acaba?) okudu:

Titreyen elimin korkuyla çiziktirdiği
Bu sözleri oku gecikmeden, oku ah benim canım aşkım.

...

Sana yazmaya cesaret ediyorum ya!
Oysa buncadır ne faydası oldu bu zavallı çabanın
yeni doğan tutkularımızı yatıştırmaya?

Dün... Hatırlıyor musun, tatlı ve küçük kız,
Şimdiden bu kadar uzağına düştüğüm o dünü?
Ben gülümsüyordum: aramızda aşk vardı yalnız,
Ve sen o masum neşenle bana
Genç kocam benim diye sesleniyordun!

...

Göreceksin, şaşırarak, yanakların kızarak
O bahtiyar adamın uyandırdığını seni sabah uykudan
Ve elini o talihli eliyle tutup
O kutsal yere götürecek...
Ve gizleyecek senin bekâret nişanını
Hymenaios'un aşk tacıyla!

Bir başkası! Ah bu ne acı! Bu ne ıstırap!

Başım dönmeden seviyordum ya seni, öfkeyle seviyorum
şimdi!

Emma'cığım benim, aklından çıkarma beni!

Sözünden dönme!

Adèle sözünden dönmedi ve Victor, Adèle'e varlığının işaretini verdi, bu iyiydi işte; ama her şeyden çok korktuğu tehlikeyi, annesini kırma tehlikesini bertaraf edememişti. Bu apaçık şiiri Madam Hugo'nun da Adèle kadar iyi kavradığı belliydi ve ardından sitemler ve gözyaşları sahnesi gelmiş ve âşıkların zaten zorlu olan ayrılıkları, daha da kesin ve acılı bir hale dönüşmüş olmalı.

Sonunda, bu ayrılık acısını azaltmayı başaran yine *Conservateur littéraire* oldu.

Harp Vekâleti Büro Şefi olduğunu söylediğimiz Mösyö Foucher, tesadüfen o sıralarda *Manuel du recrutement* [Askere Alım Elkitabı] adıyla, hiçbir edebî iddiası olmayan, özgün ve teknik bir kitap yayımladı. Ama bizim âşık bunu böyle yorumlamamıştı: olabildiğince *edebî*¹² sayılan *Conservateur*'de, Adèle'in babasının güzel eserine coşkulu bir ağıt yazmakta hiç vakit kaybetmedi. Eski bir dost ve mükemmel bir askere alım memuruna övgü düzmenin kınanacak hiçbir yanı yoktu ve Madam Hugo buna söyleyecek bir şey bulamazdı.

Makale muhakkak ki beğenilmişti ama Mösyö Foucher, onurunu düşünerek sessiz kalmayı tercih etti. Neyse ki Tanrı müdahale etti ve o sırada Fransa'ya, beklediği krallık vârisini verdi: Bordeaux Dükü, mucize çocuk dünyaya geldi. Victor hemen bir lirik şiir yazdı, bu şiiri önce *Conservateur littéraire*'de, ardından da ayrībasım küçük bir kitapçıkta bastırarak, bu kitapçığı Mösyö Foucher'ye yolladı. Ayrıca, sıfatlara özen göstererek bir ithaf yazısı da eklemişti. Bu kez iyi yürekli Mösyö Foucher en temel kibarlık kuralı gereğin-

12 Littéraire Fransızcada “edebî” anlamına gelir. (ç.n.)

ce, cevap vermemelik edemedi. Zaten bu kibarlık gerekliliği onu pek de rahatsız etmedi. Yine de tam bir beyefendi gibi davranarak, Victor'a yazmadı ama Madam Hugo'ya şu mektubu yolladı:

Paris, 6 Ekim 1820

Madam,

Manuel du recrutement üzerine yazdığı övgü dolu makalesinden dolayı Mösyö V. Hugo'ya teşekkür borçluyum. Ayrıca, Bordeaux Dükü'nün doğumu üzerine olan şiirinin bir nüshasını bana hediye ettiği için kendisine bir kez daha teşekkürlerimi sunuyorum. Karım da bu konuda kendini borçlu hissediyor, çünkü bu mısraların bize verdiği hazdan büyük ölçüde payını aldı.

“Gizemli bir nehir gibi: evet, gülümse, yetim,” bölümleri, pek şiirden anlamayan bir okur kitlesi tarafından karalandı. Bildiğiniz gibi, bizde kimse şiirleri değerlendirmeyi bilmez.

Eleştiri için kendilerine bol malzeme sunacak bazı eserlerden söz etmeliyim bu baylara. Onları görmek ve size madam, saygı dolu ve içten bağlılığımızı sunmak istiyorum.

Çok naçiz ve itaatkâr bendeniz,

P. FOUCHER.

Bu küçük bir yakınlaşmaydı ve Victor, tek ve basit bir ziyaret için bile olsa, evinde Adèle'in babasını görmekten mutlu olmuştu tabii ki. Ama Adèle'i, Adèle'in kendisini, bir daha hiç göremeyecek miydi? Ne yapıyordu? Ne düşünüyordu? Kendisi gibi acı çekiyor muydu? Kendisini unutmuş muydu? Kendisini hâlâ seviyor muydu? Ne olursa olsun bunu bilmek istiyordu. Onun yokluğu ve çektiği acı aşkını daha da artırmıştı; hayatını ve ruhunu dolduran kişinin böyle iki adım ötede olup da bu kadar uzun süre ona bir yabancı gibi kalması mümkün olamazdı!

Bu sırada Adèle, Matmazel Duvidal adında bir dosttan resim dersleri almaktaydı. Sonraları Victor'un ağabeyi Abel Hugo'yla evlenecek olan Matmazel Duvidal aynı mahallede oturuyordu ve Victor, Adèle'in aşağı yukarı her sabah tek başına komşusuna gittiğini biliyordu. 1821 yılının Şubat ayında büyük bir karar aldı, bütün yasakları hiçe saydı, tüm tehlikelere göğüs gerdi, bir sabah Adèle'in evinin çevresinde dolandı durdu, onun evden çıktığını gördü, peşine takıldı, belli bir mesafeyi katettikten sonra ona yaklaşmaya ve onunla konuşmaya cesaret etti.

Adèle onu nasıl karşıladı? Şüphesiz kalbi çarparak, ama korkudan çok, mutluluktan çarparak. Gerçek şu ki, onu dinledi, ona cevap verdi, tekrar gelmesine karşı çıkmadı. Sonra notlarını kabul etti, bu notlara cevap verdi, notlar giderek uzayarak mektup halini aldı.

Önceleri bu mektuplar yumuşaktı, ama çok geçmeden endişe dolu ve hatta fırtınalı bir hal aldı. Birbirlerini tekrar görmüşlerdi ve bu büyük bir mutluluktu, ama sokakta, babaevinin dışında görüşüyorlardı ve bu çok tehlikeliydi. İlk günlerin ardından Adèle mahallesinde genç bir adamla böyle yan yana gezmesinin genç kızlık onuruna zarar vereceğini gördü. Bu rastlantısal karşılaşmaları kısa tutmaya başladı ve bir gün, hiç görüşmemelerini istedi, umutsuzluk içindeki Victor gücendi ve tekrar görüşmeye başladılar ama Adèle ancak ayda bir görüşebileceğini söyleyerek onu razı etti. Zaten elde olmayan nedenlerle çok geçmeden bu görüşmeler tamamen kesilecekti.

1821
MART-NISAN

Cumartesi (1821 Mart başı)

Son mektubun çok kısıydı Adèle; seni çok kısa bir süre görmeme izin veriyorsun, bana birkaç kelimedenden fazla yazmıyorsun, beni görmekten rahatsız olduğun ve bana yazmaktan sıkıldığın için değilse, neden peki? Yine de Adèle, beni çok üzecek bu düşüncüyü kafamdan uzaklaştırmak istiyorum, birlikte geçirdiğimiz zamanları bu kadar kısa tutmaya çalışmanın nedeni olarak kocanla görülmekten korktuğuna, bana hep bu kadar kısa yazmanın nedeni olarak da benim düşünemediğim ama yine de saygı duyduğum başka gerekçelerin varlığına inanmak istiyorum. Tüm bunlara inanmak arzusundayım; başka türlü, ne olurdu ben?

Bana soğuk ve mutsuz görüldüğün zamanlar, beni umutsuzluğa sürükleyecek olan gerçek nedenlerin dışında başka gerçekler arayıp duruyorum saatlerce. Hayır, Adèle'im, benim yanımda çok isteksiz olduğumu ya da bir an önce benden kaçmaya çalıştığını gördüğüm zamanlar beni pençesine alan kaygıya rağmen, sana körü körüne güveniyorum ve sonuna kadar, artık sevilmediğime asla inanmayacağım. Çünkü hayatımla ilgili tüm planlar senin sadakatin üzerine kurulu ve eğer bu temeli yitirseydim, ne olurdu ben?

Bana hep sorduğun bir şey var; bu çok doğal olsa da her seferinde beni yaralıyor, çünkü benden yana büyük kuşku-
ların olduğunu kanıtlıyor. Bir yıl önce, evine gelmeyi reddedenin ben olduğumu söylüyorsun. Hep Adèle, şu sözde reddetme sırasında senin de orada bulunmadığına hep çok üzülmüşümdür, bir erkeğin davranışının benimkinden farklı olup olamayacağına kendin karar verirdin o zaman ve belki

de bugün beni daha çok takdir ederdin; ama o olaya şahit olmadın ve sana sitem etmeye hakkım yok. Yine de bana güven duyan biri, şahit olmasa bile, böylesi bir acıya baş eğerdiysem, bunu yalnızca başka türlü elimden gelmediği için yaptığımı inanmaya hazır olurdu. Senden, fazlasını isteyemem. Sende kocana karşı oluşturdukları tüm önyargıları yıkma arzum bir yana, sadece bu durum bile seninle kısa da olsa görüşme isteğimin en güçlü gerekçelerinden biri. Mektuplar hiçbir işe yaramıyor, çünkü okurken, sana tüm yazdıklarımın cevabını kendin veriyorsun ve ben yanında olmadığım için düşünceni değiştiremiyorum.

Benim nezdimde kendini mazur göstermek Adèle, ne de kolay olurdu, beni hâlâ sevdiğini ve her şeyin unutulduğunu söylemen yeterli.

Artık evine gelemiyorsam, en azından bunun benim elimde olmadığına inandığını söylüyorsun. Adèle, sevgili Adèle'im, eğer bunu yapabileceğimi düşünüyorsan, bunu başarabilmek için herhangi bir yöntem göster bana, eğer onurlu bir şekilde gerçekleşmesi mümkün olacaksa bu yöntemi denemek beni çok memnun edecek. Ailenin rızasıyla seni tekrar görmek, akşamlarımı senin yanında geçirmek, yürüyüşlerinde sana eşlik etmek, seni her yere götürmek, tüm isteklerini yerine getirmek beni öyle mutlu eder ki; böylesi bir mutluluğu, sürüp giden yalnızlığıma nasıl sevinerek tercih ederdim tahmin edebiliyor musun!

Aramızdaki büyük engel, ailelerimizin arasının açılması. Nedenini pek bilmemekle¹³ beraber, ebeveynlerimiz adeta birbirlerine düşman kesildiler ve öyle sanıyorum ki şimdilik onları yakınlaştırmak oldukça zor, hatta imkânsız. Düşün, bak bakalım, belki de *beklemek gerektiği* sonucuna varacaksın; bu da beni umutsuzluğa sürüklüyor. Bu yüzden, artık kendi bağımsızlığımı kazanmak istiyorum ki benimkiler

13 Aslında çok iyi biliyor, ama annesini suçlamak istemiyor. Annesinin adını vermemek için, "benimkiler" sözcüğünü kullanıyor, daha sonra bir kez de "ailem" diyecektir.

bana karşı çıkamassınlar. O zaman, Adèle'im, benim olacaksın ve bunun *bir an önce* gerçekleşmesini istiyorum; sadece bunun için çalışıyor, sadece bununla yaşıyorum. Bu *benim olacaksın* sözcüklerini nasıl bir coşkuyla yazdığımı tahmin edemezsin, ben ki, karımla geçireceğim bir yıllık, bir aylık mutluluk için tüm hayatımı feda ederdim.

Benim aldırılmıyor olmamla vs. ilgili dediklerine cevap vermiyorum. Bunu nasıl yazarsın? Bana biraz değer verseydin, aldırmadığım birini sevebileceğime inanır mıydın? Kendini küçük görme, öylesine kendini beğendirmeye çalışan, öylesine yapmacık olan diğer tüm kadınlardan hem ruh hem de kişilik olarak ne kadar üstün olduğunu düşün. Sana, sevgili Adèle'im, en derin saygıyı duymamam mümkün mü! Eğer ruhum ve tutumum her zaman temiz olduysa, bu, senin hatıranın, mutlaka sana layık olma isteğinin beni sürekli korumasındandır. Adèle, sen ki öylesine soylu, öylesine mütevazısın benim gözümde, kendinden sakın utanma, sana yalvarıyorum: çünkü o zaman kendimi vicdansız biri gibi hissederdim; oysaki sence bu bir hataysa, seni sevmekten başka bir hatam olmadı.

Güven bana, Adèle; beni seviyorsan, belki de bu bir şanssızlıktır (senin için, benim için değil), ama asla bir suç değil. Sana duyduğum saygıya erişebilecek tek şey, sana olan aşkımdır.

Hoşça kal Adèle'im, çok geç oldu ve kâğıdım bitti. Yazımın kötülüğünü mazur gör. Hoşça kal, seni öpüyorum.

Sadık kocan.

16 Mart

Mutluluk alışkanlığımı kaybetmiştim Adèle. Kısacık notunu okurken, yaklaşık bir yıldır yoksun kaldığım neşeye tekrar kavuştum. Senin tarafından sevildiğimden emin olmak uzun süren karamsarlığımdan çekip aldı beni. Çok mutluyum. Sebebi olduğun mutluluğumu sana anlatacak kelimeler arıyorum ve bulamıyorum. Yine de sana yazmak

ihtiyacındayım. Duygularımın yoğunluğu ve bunları dışa vuramamak altüst ediyor beni.

Zaten, senin kocanım ve kocanla yazıştığın için huzursuz olmana gerek yok. Biz birbirimize kutsal bir bağla bağlıyız. Yaptığımız, bizim gözümüzde doğru ve bir gün tüm dünyanın gözünde de öyle olacak. Birbirimize yazarak, bize ait bir hakkı kullanmış ve bir görevi yerine getirmiş oluyoruz.

Üstelik sevgili Adèle'im, bugün benim için her şey olan bir mutluluğu bu kadar çabuk elimden almaya gönlün razı olur muydu? Karşılıklı olarak ruhlarımızın derinliklerini keşfetmemiz gerek. Sana tekrar söylüyorum, eğer hâlâ beni seviyorsan, bana yazdığın için hiçbir huzursuzluk duymamalısın, çünkü sen benim karımsın.

Bu yüzden, yaz bana, sık sık yaz. Senin güzelim notlarını ellerimin arasında tutarken, seni yanımda hissediyorum. En azından bu tatlı hayali çok görme bana. Tüm düşüncelerini, tüm yaptıklarını anlat bana. Böylece birbirimizi yaşayacağız; sanki neredeyse birlikte yaşıyormuş gibi olacağız. Ben de sana kendi yaptıklarımı günü gününe bildireceğim, çünkü benim hakkımda her şeyi bilebilirsin. Bir yıldız, sanki senin karşıdaymışım gibi davrandım sürekli. Sen de, Adèle, aynı şeyleri bana söyleyebilseydin, çok mutlu olurdum! Bundan böyle, hoşlandığın şeylerden, meşguliyetlerinden söz etmeye, kocana tüm sırlarını açıklamaya söz veriyorsun, değil mi? Güzel yeteneğini¹⁴ geliştir, ama bu, senin için güzel bir yeteneğin dışında bir şey, bir geçim kaynağı olmasın asla. Bu benim işim. İstiyorum ki, hayatın tüm zevkini, şöhretini tadacak sen ol; bense tüm zahmetini çekeyim; eğer senin için çekiyorsam ıstırap hoş gelir bana. Sen benim ruhum olacaksın, bense senin kolun.

Bu eğri büğrü yazıların hepsini okuyabilecek misin, bilmiyorum. Heyhat! Şimdi tüm mutluluğum bir umuda bağlı, bana cevap yazmana!

Kocan.

14 Adèle çok güzel resim yapıyordu.

19 Mart 1821

Mektubun beni derinden yaraladı. Birkaç sert satır karalamıştım, sonra yaktım. Yakınmaya ne hakkım var ki? Mektubun son derece mantıklı. Ben, sağduyumu yitirecek kadar seviyordum seni. Bir çılgın, kendini kaybetmiş biriyim ben. Senin için kendimi bir uçurumdan aşağı atabilirdim. Beni buzdan bir elle durdurdun.

Hatta benimle alay edecek kadar katı olabildin. Sana göre, bana sorduğun soruya karşılık, ustalıkla *yan çizdim*. Biliyor musun ki *yan çizmek*, *aldatmak* demektir; bu cümledeki aşığılamayı fark ediyor musun? Ben, seni aldatmak, Adèle!..

Görüyorsun ki, birbirimizi hiç tanımıyoruz. Aramıza demirden bir duvar ördüler.

Seni hep ne kadar çok sevmiş olduğumu bilmiyorsun Adèle, asla da bilmeyeceksin. Olayları çok mantıklı ele aldığın şu sıralar bunu anlamana imkân yok, sana ifade ettiklerim yalan ya da anlamsız gelecektir, çünkü artık yarı tükenmiş dostluk ifadeleri dışında bana verecek bir şeyin kalmadı. Eğer biliyor olsaydın, seninle aynı ülkede, aynı şehirde, aynı semtte kalabilmek için yaptığım fedakârlıklardan ötürü kınardın beni kesinlikle. Tüm bunlar neye yaradı ki?

Sen bensiz mutlusun, hiç senin mutluluğundan başka bir şey istedim mi? Acı ve mutsuzlukla örülü geleceğime seni zorla sürüklemeye ne hakkım var ki? Senin huzurlu yaşantına karşılık benim huzursuz yaşantımı hangi hakla kabul ettirebilirim ki? Hayır, rahat ol. Seni kısa bir süre de olsa üzdüğüm için beni affet.

Elveda, sana bir daha yazmayacağım, seninle bir daha konuşmayacağım, seni bir daha görmeyeceğim. Tek suçlu ben olduğum için, tek cezalandırılan da ben olacağım. Yine de, sen ebediyen mutluluğa kavuşmamış oldukça, yaşamak istiyorum, çünkü bir gün ihtiyacın olursa beni yanında bulabilmelisin. Elveda.

21 Mart

Olmaz ya, hâlâ bilmemi istediğin bir şey kaldıysa, benimle yüz yüze görüşme fırsatı bulamayacağın için, bana şu adrese yazabilirsin:

Victor Hugo, Académie des Jeux floraux, Jean-Jacques Rousseau Caddesi, Paris, postaneden teslim alınacak.

Bu anlamsız unvan, en azından bir kez işime yarayacak; onun sayesinde, mektubunun mutlaka elime geçeceğinden emin olabilirsin. 22 Mart'la 30 Mart arası, sekiz gün boyunca her gün postaneye uğrayacağım. Bu süre içinde senden bir mektup gelmezse, bana söyleyecek bir şeyinin kalmadığını düşüneceğim.

Hoşça kal. Sana belki sen diye hitap etmeye son vermiydim. Bunu yapmalıydım, ama yapamadım. Hoşça kal.

Cuma (23 Mart)

Senden gelen tek bir kelime, Adèle, tüm kararlarımı yeniden değiştirdi. Nasıl bana çok acı veren mektubunu unuttuysam, sen de benim son mektubumu unut. Seni bir daha hiç görmemeye mahkûm etmedin beni, gerçek değil mi? Evet, seni yeniden göreceğim sevgili Adèle'im çünkü bana hâlâ yazmaya devam ediyorsun.

Hatta, kocana olan görevinle, kendine koyduğun ahlak kurallarını bağdaştırmak için bir yol bulmayı umuyorum.

Gelecek sefer bu konuda daha uzun yazacağım sana. Şimdilik birkaç kelimeyle, boşuna da olsa minnet ve mutluluğumu ifade etmeye çalışıyorum, vaktim ancak bu kadarına yetiyor.

Hoşça kal, biricik Adèle'im. Bana yaz ve beni biraz sev. Seni öpüyorum.

Pazar (25 Mart)

Dün sabah, Adèle'im, umduğum gibi seni görememek beni çok üzdü. Son mektubumu almış ve beni teselli edecek hiçbir şey söylememiş olsaydın, birbirimizi bir daha hiç görmeyecektik, ama o sırada beni derinden etkileyen bir sevgi kanıtı sundun, bana tekrar yazmayı kabul ettin. Bir öfke ve cesaretsizlik anında sana yazmış olduğum mektubu geri almak istiyordum. Bana iade etmek istemedin ve unutmuş olmanı dilediğim şeyleri okudun. Dolayısıyla, bu yürek karartıcı mektubun etkilerini yok etmek için cumartesi sabahı seni görmem önem taşıyordu.

Ekte bulacağın birkaç kelimeyi karalamıştım. Beklenmedik üzücü bir durum yüzünden onları sana veremedim. Mektubunun bende yarattığı acıdan ötürü seni nasıl affettiysen, sen de benim bir önceki mektubumu affet.

Bana hâlâ yazmak istiyorsun: Yine de senin yüce gönüllülüğünü kötüye kullanmamalıyım; benimleyken görülebileceğini söylüyorsun bana, semtin tüm dedikoducu gözlerinden çekiniyorsun; bu acınası ahlak kurallarını seni görme mutluluğuyla bağdaştıracak bir yol bulmak isterdim, çünkü seni görmekten vazgeçemem. Ne istediğini söyle. Eğer yalnızca haftada bir, on beş günde bir, hatta ayda bir görüşmemizi istiyorsan... sana itaat edeceğim ve bu itaat, sonsuz bir bağlılığın sana verebileceğim en büyük kanıtı olacak. O zaman, birbirimizi gördüğümüz her seferinde birbirimize yazardık ve sen bol bol kendinden bahsederdin, çünkü beni ilgilendirebilecek tek konu bu.

Sizin eve yeniden gelmem konusunda ise, mümkün olan hiçbir yol göremiyorum, en azından şimdilik. Benim nasıl seninle ilgili hırslarım varsa, ailemin de benimle ilgili hırsları var. Bir gün aileme destek olmayı başarabilir, ona huzur ve servet sunarsam, mutlu olmama izin vereceğini umuyorum, vermese bile istediğimi yapabilirim o zaman. O zaman

Adèle, bana ait olacaksın. İşte tek umudum bu. Beni senden koparmak isteyenler, o umut olmadan bir hiç olacağımı bilmiyorlar.

Hoşça kal Adèle'im, mektubuma ayrıntılı bir şekilde cevap vermeye çalış ve seninkinin yanında benimkinin bir hiç olduğunu bilerek, her şeyi, kendi yararını düşünüp öyle düzenle.

Sadık kocan.

Seni bugün Saint-Sulpice'te ve Mösyö Leymerie'nin orada gördüm. Bir gün senin dans ettiğini gördüğüm bir eve gidiyordum.

Perşembe, sabaha karşı saat 1 (29 Mart)

Bir kelime daha Adèle'im, lütfen. Seninle konuşmadan geçen bir aya, sonsuz gibi gelen bir aya katlanmanın benim için ne kadar zor olduğunu biliyor musun? En azından bu uzun ayrılık öncesi seni bir kez daha görme tesellisini esirgeme benden.

Aynı anda çok acımasız bir mecburiyet dayatsan da, bana sunduğun harika hediyeden ötürü, upuzun tüm bir ay boyunca sana teşekkür etmeden durabilir miyim? Ebedî birlikteliğimizin bu nişanesini aldığımda nasıl bir sevinç duyduğumu sana tarif etmek için hangi ifadeyi kullanayım bilemiyorum, sevgili Adèle'im. Binbir çılgınlık yaptım. Bu saçlar senin, Adèle'im, şimdiden senin bir parçana sahibim! Benim için yaptıklarının karşılığını nasıl ödeyeceğim? Sadece zavallı bir hayatım var, ama sana ait, yine de pek önemli sayılmaz. Beni nasıl istiyorsan, öyle kullanabilirsin, senin kocan ve senin kölenim.

Buna rağmen, mektuba sana itaatsizlik ederek başladığımı söyleyeceksin, ama düşün Adèle, tam bir ay beklemek gerekecek. Bir ay! Tanrım! On beş gün yetmez miydi? On

beş gün bile öyle uzun ki! Sana yalvarıyorum, düşün ve 28 Nisan'da, bundan böyle birbirimizi on beş günde bir göreceğimizi bildirmeye çalış bana: O karar çoktan verildiğine göre kederli Nisan ayı için itaat edeceğim, ama bu sınavı geçtikten sonra itaatin bu kadar acı verici olmamasına çalış.

Adèle, biliyorum, sandığımdan da bencilim ben; yine de bir ayın ne kadar uzun olduğunu düşün. Ulu Tanrım, beni asla bırakmayacak şu saç lülesini yüreğime bastıramasaydım, senin yokluğunda ne olurdu ben?

Hoşça kal, karıcığım, sevgili Adèle'im, sana yazdığım için beni affet. Sevgiyle kucaklıyorum seni.

Sadık kocan.

V.-M. Hugo.

İlişkimizin karşısına herhangi bir engel çıkarsa –Tanrı korusun– sana verdiğim adrese güvenle yazabilirsin. Bu koca ay boyunca hoşça kal.

28 Nisan'da uzun bir mektup, tüm düşüncelerini, tüm yaptıklarını anlatan bir tür günlük beklediğimi sakın unutma. Hoşça kal.

Biliyor musun Adèle, hatırlıyor musun, bugün, tüm hayatımı belirleyen günün yıldönümü. 26 Nisan 1819'da, ayaklarının dibinde oturduğum akşam, en büyük sırrımı sormuş, kendininkini de bana söyleyeceğine söz vermiştin. O baş döndürücü gecenin tüm ayrıntıları, sanki dünmüşçesine aklımda, oysa yılgınlık ve mutsuzluk dolu günler yaşadık o günden beri. Tüm hayatımı sana teslim etmeden önce birkaç dakikalık bir tereddüt geçirdim, sonra titreyerek seni sevdiğimi itiraf ettim sana ve cevabının ardından Adèle'im, bir aslan cesaretine kavuştum. Büyük bir hırsla senin için bir şey ifade ettiğim düşüncesine sarıldım, tüm varlığım güçlendi, yeryüzünde en azından bir şeyden emindim artık: seviyor olduğumdan. Ah! Bana o geceyi unutmadığını söyle,

hatırladığını söyle bana. Mutluluğu ve mutsuzluğu o andan sonra tanıdım. O geceyi, sevgili Adèle'im, unutmuş olamazsın, öyle değil mi?

Tanrı'ya isyan ettiğim anlarımda (affet beni), tuhaf kadere şaşmadan edemiyorum: Her şeyin altüst olması için seçilen gün, tam da benim mutluluk yıldönümüm ve senin de, söylemeye izin verirsen: 26 Nisan 1820'de, bizim dışımızda kimse-
nenin ruhumuzda okumaya hakkı olmadığı duygularımızı öğrendi ailelerimiz. Bir 26 Nisan günü umutlarımın başlangıcı oldu, bir 26 Nisan günüyse umutsuzluğumun; mutlulukla geçen bir yılım oldu sadece ve işte mutsuzlukla geçecek ikinci yıl başlıyor. Acaba üçüncüyü görebilecek miyim?

Bilmiyorsun Adèle ve bu senden başka kimseye edemeyeceğim bir itiraf, seni bir daha görmememin kararlaştırıldığı gün ağladığımı bilmiyorsun! Evet, gerçekten ağladım, on yıldır ağlamadığım kadar ağladım, bir daha asla ağlamayacağım kadar. Üzücü bir tartışmaya katlandım tunçtan bir çehreyle, ayrılık kararımızı duydum hatta; sonra, ailen gidince, annem beni sararmış ve suskun buldu ve hiç olmadığı kadar şefkatliydi bana karşı, beni teselli etmeye çalıştı; o zaman kaçtım ve yalnız kalır kalmaz, uzun süre acı acı ağladım.

Duygularım körelmiş ve buz kesmiştim, ayrılığımızın bana sunduğu tek yolun ölüm olduğuna inanmıştım, ama biraz düşünüp de görevimin ihtiyacın olduğu sürece seni korumak olduğunu anlayınca bir korkak gibi ağladım ve senden uzakta yaşamak ve hayata devam etmek mecburiyetimi soğukkanlılıkla değerlendirme gücünü bulamadım kendimde.

O günden beri sadece seni düşünerek nefes alıyor, konuşuyor, yürüyor ve hareket ediyorum. Dul kalmış gibiyim, eğer senin yanında olamıyorsam, annemden başka kadın yok benim için, katılmak zorunda kaldığım davetlerde, gelmiş geçmiş en soğuk insan diye bakıyorlar bana, kimse bilmiyor ki en tutkulusuyum oysa.

Bu ayrıntılar seni sıkmamalı, durumumu anlasın istiyorum karım; sen de kendinle ilgili aynı şeyleri bana söyleyebilseydin, çok mutlu olurum.

Bu sabah ve bu akşam seni gördüm; böylesi bir yıldönümünü tek bir sevinç bile duymadan geçirmemek için seni görmeliydim mutlaka. Bu sabah seninle konuşmaya cesaret edemedim, 28'inden önce her şeyi yasakladın bana, emrine saygı duyuyorum, ama bana çok acı verdi. Bu akşamlık hoşça kal Adèle'im, gece ilerledi, uyuyorsun ve her gece uykuya dalmadan önce kocanın kendisinden geçercesine dudaklarına bastırıldığı saçının bir lülesini düşünmüyorsun bile.

27 Nisan

Son bir yılda ikinci tabiatım haline gelen kedere ara ara beni tuhaf bir uyuşukluğa sürükleyen bir çalışma yorgunluğu, bir bitkinlik eklendi birkaç gündür. Sana yazmanın dışında hiçbir şeyden zevk almıyorum. Dolayısıyla tüm sıkıntımı düşünce ve duygularımı ifade edecek kelimeleri bulmak. Bazen mektuplarımın dilini tuhaf buluyor olmalısın Adèle, senin için hissettiklerimi, yarım yamalak da olsa ifade etmekte zorlanmamdan kaynaklanıyor bu.

Beklemekle geçen bütün bu ay karşılığında, senden uzun, çok uzun bir mektup bekliyorum, tüm yaptıklarını, tüm düşündüklerini en gizli noktasına kadar anlatacağın ayrıntılı bir günlük olmalı bu.

Bana gelince, senin benim için önem taşıdığından emin olduğun kadar ben de seni sıkmayacağımdan emin olsaydım, sana günü gününe yazardım. Zaten günlüğüm her gün şu kelimelerden ibaret olurdu: Tüm gün meşguliyetlerim sırasında, tüm gece rüyalarımda seni düşündüm.

Sana daha fazla ne söyleyebilirdim ki? Seni Saint-Sulpice'te iki kere yalnız gördüğümü ve Tanrı'nın birlikte bir saat geçirmemiz için bize verdiği izni, senin iki kere geri çevirdiğini mi?

Bir akşam sizin kapının önünde sana rastlayıp da, ikimizden diğerini tanıyanın sadece birimiz, yani ben olduğumu mu? 23 Nisan'da seni Luxembourg'da gördüğümü ve acıyla, en son 23 Nisan 1820'de koluma girdiğini düşündüğümü mü?

Kaç kere, geceleri yalnız başıma yaptığım yürüyüşlerden dönerken, Assas Caddesi'nin ucunda, pencereden gelen ışığın önünde durduğumu mu söyleyeceğim sana? Kaç kere, yeni çıkan yaprakları görerek, senin bahçende birlikte geçirdiğimiz saatleri düşündüm; oturduğun zaman yanıma oturuyordun, yürürken kolun benimkine yaslanıyordu; elini elimden kaçırmıyordun, bakışlarımız her an karşılaşılıyordu ve eğer ara sıra seni kalbime bastırmaya cesaret edersem, beni gülümseyerek uzaklaştırıyordun. Adèle, Adèle, işte kaybettiklerim bunlar!

Bu hatıralar yüzünden öyle huzursuzum ki devam edemeyeceğim, burada keselim. Akşam tekrar yazanım.

Gece yarısı

Öyleyse, birkaç saat sonra Adèle, seni görecektir, seninle konuşacak ve senden bir mektup alacağım; bu saatler çok yavaş geçecek, sonsuz Nisan ayından bile daha yavaş belki.

Söyle bana sevgilim, bana olduğu kadar sana da uzun geldi mi bu yalnızlık ayı? 28 Nisan'ı, benim gibi haz duyarak düşündün mü? Heyhat! Ara sıra zevkle düşünmüş ol yeter ki, ummaya cesaret edebildiğim sadece bu kadarı.

Hiç olmazsa, ilk kararının aşırı katılığına hafifletmişsin dir mutlaka, bana acımışsındır. Artık birbirimizi haftada bir göreceğiz, öyle değil mi? Ve birlikte vakit geçirebilmemiz için sanırım elinden geleni yapacaksın. Belki bu sana çılgınca gelecek ama şu anda ne düşünüyorum biliyor musun? Belki yarın, beni şimdiye kadar yapageldiğin gibi çabucak terk edecek gücü bulamayacağını düşünerek kendimi beğenmişlik ediyorum.

Bir süre için, تنها olan Bains Parkı'na girebileceğiz, kolun bir kez daha benimkinin üzerinde dinlenecek, seni doyasıya hayran hayran seyredeceğim, ne zamandan beri yakalayamadığım mutluluğa kavuşacağım. Öyle değil mi Adèle, beni geri çevirmeyeceksin?

Bir çılgınum ben. Bana bakmayacaksın bile, isteksizce yazmış olduğun notu gizlice vereceksin elime, tıpkı şeytanla konuşan bir melek gibi, zar zor üç kelime edeceksin ve ben biraz daha kalman için sana yakarmaya cesaret edemeden kaybolacaksın; bu yakarıya cevap vermek senin için de mutluluk olurdu, benim seni sevdiğim gibi sevebilseydin beni.

Görüyor musun Adèle, talih ya da iyilik meleğim senden daha çok düşünüyor beni, tüm bu ay boyunca seni görmemi yasaklamıştın bana ama o, sana rağmen, birçok kez senin yanına sürükledi beni. 16 Temmuz'da, Sceaux balosunda sana rastlamam da böyle oldu. Oraya gitmemek için inatla direnmiştim, nihayet can sıkıntısına, daha doğrusu, haberim olmaksızın beni her yerde aradığım kişiye götüren iyilik meleğimin öğütlerine boyun eğdim. Beni gördüğüne sıkılmış gibiydin ve ben, tüm gece boyunca seni başkalarıyla dans ederken görmekten zalim bir mutluluk duydum.

Görüyorsun ki Adèle, ben seni, senin beni sevdiğinden daha çok seviyorum; çünkü dünyaları bağışlasalar, dans etmek istemezdim ben. Balodan senden önce ayrıldık. Çok yorgundum, yine de seni taşıyan arabanın bize yetişmesi umuduyla yürüyerek dönmek istedim; gerçekten de yarım saat sonra içinde seni görür gibi olduğum bir fayton geçti yanımdan ve bu bir anlık görüntü toz ve yol yorgunluğunun telafisi oldu.

Adèle, beni affet, canını sıkıyorum, sen de beni böyle seviyor musun? İzin ver de sana olan sadakatimden bahsedeyim, seni gerçekten sevme onurundan başka hiçbir üstünlüğüm yok. Hoşça kal. Yine de, benim için yaptıklarına çok minnettarım.

Hoşça kal biricik Adèle'im, kısa bir süre için kuşkusuz.
Huzurla uyu, seni büyük bir sevgiyle ama çok masumca kucaklamama izin ver.

Kocan.

Victor'un öylesine mutlulukla beklediği 28 Nisan buluşması, çok uzun bir süre için sonuncu buluşma olacaktı; o günden sonra âşıklar, görüşmeyi, hatta yazışmayı bırakacaklardı. Bunun nedeni fark edilmiş olmaları ve görüşmekten menedilmeleri değildi. Aylardır sağlığı bozuk olan Madam Hugo, Mayıs'ın ilk günlerinde ciddi bir biçimde hastalanmış ve o andan itibaren Victor, annesinin başucundan ayrılamamıştı.

Hastalık kâh iyiye gidip kâh daha da kötüleşerek iki ay devam etti. Madam Hugo, 27 Haziran 1821'de öldü.

II

EKİM-ARALIK 1821

Annesinin ölümü Victor için büyük bir acı oldu. Mektuplarında sözünü ettiği “sevme yeteneği”nin en önemli ihtiyacı aileydi ve annesi tarafından alabildiğine sevildiğini hissetmesinin verdiği sonsuz huzurla, kendisinin de annesine olan tutkusu ona bu gerekli gücü sağlamaktaydı. İki kez annesinin çocuğu olmuş, şimdi de iki kez öksüz kalmıştı. En hafif tabirle ilgisiz diyebileceğimiz babasından uzak olması, onlardan üstün olmasının geri planda bıraktığı kardeşlerinin soğuk davranışları, görüşmesini istemedikleri Adèle’le ayrı oluşları, kendisini dünyada yapayalnız hissetmesine neden oluyordu.

Acı bir olayla, bunalımı doruk noktasına vardı; bunu mektuplarından birinde anlatacaktır, burada biz, sadece belirtmekle yetineceğiz: Annesinin toprağa verildiği 29 Haziran gününün akşamı, boş evinin yalnızlığına daha fazla katlanamayarak dışarı çıktı ve içgüdüsel olarak, sık sık yaptığı gibi Toulouse Konağı’nın çevresinde gezinmeye başladı. Pencere-lerde ışık vardı, Mösyö Foucher’nin isim günüydü, evde bir balo vardı. Victor insanları tanıyordu, ikinci kata çıktı, vasis-tası balo salonuna bakan boş bir odaya girdi ve oradan, dans eden ve gülen Adèle’i görebildi.

Daha sonra Adèle, gerçeğin kendisinden saklanmış olduğunu kanıtladı Victor’a ve eğer varlığından haberi olmuş olsaydı, her şeyi hiçe sayıp, hiçbir şeye aldırmadan, onunla ağlamak için yanına koşacağını belirtti. Ama o an için, bu yeni darbe Victor’u yıktı. Gerçek miydi bu? Mümkün olabilir

miydi? Adèle onu böylesine unutmuştu ha! Adèle artık kendisini sevmiyordu demek ki!

Bu kadar acı veren sıkıntıların yanında maddi kaygıların pek fazla önemi yoktu, ne var ki öksüzün bu tür sorunları da vardı. Blois'da yaşayan General Hugo, edebiyat dışında daha güvenceli bir meslekte ilerlemeye karar vermesi şartıyla, genç şaire belli bir ödenek bağlayacağını bildirdi. Victor'un ancak birkaç hafta kendisini geçindirebileceği kadar parası vardı. Babasına iyi niyetinden ötürü teşekkür etti, ama kendi kendine yetmeye çabalayacağını söyledi.

Bu durum, kısacık hayatının ikinci umutsuzluk buhranını oluşturdu, üstelik birincisinden daha da zorluydu. Ama bu kez de, umutsuzluğa kaptırmak istemedi kendini ve umudunu yitirmedi. Güçlü ruhlar böylesi sınavlarla pişer. Hayır, şiiirden vazgeçmeyecekti, aşkından vazgeçmeyecekti! Şimdiye kadar çalıştığından daha fazla çalışacaktı, hepsi bu. Yoksulluğu yığıtçe kabullendi, *Sefiller* adlı romanında Marius'a mal ettiği büyük küçük şu malum acıları kabullendi ve aynı Marius gibi kendini bu acılarla *büyümüş* buldu.

Adèle konusuna gelince, ailesinden izin koparmak ve belki de Adèle'in kendisini yeniden kazanmak için aşması gereken başka zorluklar olacaktı kuşkusuz, bu konuda büyük çaba göstermesi gerekecekti; ama bu gücü fazlasıyla bulacaktı, iradesi sayesinde aşkına kavuşacaktı.

Ona yakınlaşabilmek için, her şeyden önce onun ailesiyle barışması gerekiyordu. Ama Adèle'in ailesi bu barışmaya hiç de istekli gibi görünmüyordu.

Mösyö Foucher, eski dostunun oğullarına bir başsağlığı ziyaretinde bulunmuştu ve Victor bu ziyarete karşılık vermekte gecikmedi; ama Adèle'i görmesine izin verilmemişti. Hatta Mösyö Foucher, kafasını dağıtmak için Paris'ten ayrılmasının iyi olacağını ima etmişti ona. Kendisinin de her yaz, köyde, çoğunlukla da banliyöde bir ev kiraladığı biliniyor. Ama aradaki iki ya da üç fersah Victor'u durduracak de-

gildi; bu kez baba Mösyö Foucher, karısı ve kızıyla birlikte Paris'e tam yirmi beş fersah –ve yirmi beş frank– mesafedeki Dreux'ye gitti.

Gidiş tarihi 15 Temmuz'du. Ayın 16'sında Victor yola koyuldu ve üç aşamada, ayın 19'unda Dreux'ye vardı. Yolu yürüyerek katetmişti.

Ertesi gün şehri dolaşmaya çıktı ve şehir büyük olmadığı için, çok geçmeden Adèle'le yürüyüş yapan Mösyö Foucher'ye rastladı. Burada dram, komediye dönüşüyor. Yanlarına gitmedi, ama hemen Mösyö Foucher'ye bir mektup yolladı. Son derece inanılmaz bir mektuptu bu ve yalan, saflığı sayesinde neredeyse dokunaklı bir hal almıştı. Şöyle başlıyor:

“Mösyö, bugün sizi görme zevkine eriştim, hem de burada, Dreux'de ve acaba düş mü görüyorum, dedim kendi kendime!..”

Üstüne üstlük, bu “tüm rastlantıların en tuhafı”nı açıklamak için, Dreux ve Nonancourt arasında oturan bir dostunun daveti üzerine buraya geldiğini anlatıyor, yalnız bu dost, duyulmadık bir zorunluluk eseri, bir önceki gün Gap'a gitmişti! Kendisi, Victor da hemen Paris'e dönmek istemişti, ama Dreux'de öyle tanınıyordu ki! Birçok davet almış, sözler vermişti... “İşin tuhafı, Paris'i büyük bir isteksizlikle terk etmiştim. Bir süreliğine ayrılmamı istediğinizi görmem, kararında önemli rol oynadı. Ögüdünüz tuhaf bir biçimde geri tepti.”

Mektup yine de içten bir haykırıyla sen buluyor:

“Kızınızı umulmadık bir biçimde görmenin bana büyük bir mutluluk verdiğini söylemezsem yalan olur. Bunu açıkça söylemekten çekinmiyorum, tüm kalbimle seviyorum onu ve büyük yalnızlığımın, derin acımın içinde, beni hâlâ neşelendirebilen tek şey onu düşünmek.”

Çok iyi bir insan olan Mösyö Foucher, bu mucizevi çakışmaların üst üste gelmesi karşısında gülümsemeden edememiş

olmalı. Ama böylesine inatçı ve yürüme konusunda böylesine kararlı bir âşık karşısında ne yapılabilirdi? Bu genç adamı ciddiye almak gerekiyordu kesinlikle.

Onu çağırdı ve kızının huzurunda görüştü onunla.

Victor, Adèle'le evlenmesine izin vermesini istiyordu. Çok kötü olan mali durumunu iyiymiş gibi gösterdi doğal olarak. Olaylara göğüs gerebilecek yeterli parası olduğunu, Walter Scott tarzında bir romana başladığını ve bu romanın çok para getireceğini düşündüğünü, yakın bir gelecekte, çalışmalarının karşılığında kendisine kesin olarak bir mevki ya da bir ödenek sözü verildiğini söyledi. Babasının onayı konusuna gelince, olaylar aceleye getirilmediği sürece, bu onayı alacağından emindi.

Tersine, kadınlara özgü düşmanca bir etkinin altında olan generalin bu onayı vermeyeceğinden çok korktuğunu söylemedi, bir krallık hükümeti ödeneği alabilmek adına tüm haklara sahipse de, bu tartışmasız hakları değerlendirmek için fazla gururlu olduğunu söylemedi. Şimdilik, sadece tek bir şeye çalışıyordu: Zaman kazanmak. Sebati ve enerjisinin, geri kalanı halletmeye yeteceğini ummaktaydı.

Mösyö Foucher tam olarak ikna olmasa da, bunca kararlılık karşısında etkilenmiş ve kızının da üstelemesiyle, Victor'u tekrar evine kabul etmeye karar vermişti. Yine de nişanları resmileştirilmeyecek ve ilan edilmeyecekti. Bunun için, Victor'un durumunun daha açık ve kesin bir biçimde belli olması beklenenecekti. O zamana kadar da gençler, yalnız olmamak şartıyla her hafta görüşeceklerdi: Luxembourg'da buluşulacak, ailece tiyatroya gidilecekti. Bu geçici düzenleme ortaya oldukça sahte bir durum çıkaracak olsa da, Victor bunu seve seve kabul etti. Dreux'de yapacak bir şey kalmamıştı, hepsi Paris'e döndü.

Tekrar başlayan yazışma, ne yazık ki önceleri sadece babayla gerçekleşti. Victor bu mektuplarda, aşkının yakıcılığını açığa vuramaz, ama en azından karakterinin sağlamlığını gösterme fırsatını bulur. Mösyö Foucher'ye şöyle yazar:

“... En önem verdiğimiz şey, kızınız hanımefendinin mutluluğu değil mi? Eğer bensiz mutlu olabilirse, bir gün ona kavuşmak tek umudum olsa bile, ilk geri çekilecek ben olurum. Eğer mutluluk alımda yazılıysa, ancak açık ve doğru yollardan mutluluğu yakalayacağım; kocasından utanacağı hiçbir şey olmasın istiyorum. Bunu başaracağıma yürekten inanıyorum çünkü kararlı bir irade büyük bir güçtür. Çabalarımın sonucu ne olursa olsun, mutluluğum ve hayatım için onunla evlenmem gerekliyse, ona layık olmak vicdanım için yeterli.” (28 Temmuz tarihli mektup.)

“... Küçük bir başarısızlık büyük bir cesareti alt edemez. Belirsizlikleri de, hatta gelecekteki tehlikeleri de görmezlikten gelmiyorum; ama güçlü bir anneden, olayların yönetilebileceğini öğrendim. Birçokları sağlam bir zeminde titrek adımlarla yürüyor; insanın huzurlu bir vicdanı ve haklı bir amacı olursa, titrek bir zeminde sağlam adımlarla yürünür.” (Montfort-l’Amaury, 3 Ağustos.)

Bu Ağustos ayının sonunda Victor, dostu genç Rohan Dükü’nün şatosundadır: ama yabanlığı orada uzun süre kalmasına izin vermez. Mösyö Foucher’ye şöyle yazar:

“...Şu anda Rosny’de bulunan Madam Berry Düşesi birkaç gün içinde şatoyu ziyarete gelecek. Mösyö de Rohan en azından o zamana kadar kalmamı istiyor, ama iyi niyetinden kuşkuluyum. Toplumsal konumum dolayısıyla dost olabileceğim bir insanın evinde, özel durumum nedeniyle sığıntı gibi görünmek istemiyorum. Ben Rohan Dükü’nü kendisi için, yüksek ruhu için, soylu tavırları için seviyorum, bana verebileceği maddi hizmetler için değil.”

Bunun üzerine Victor, Paris’e geri döner, büyük aşkı onu çekmektedir.

Nişanlılar Eylül ayında sıkça görüşürler. Ama kısa bir süre sonra, bu gözetim altındaki buluşmalar Victor'a yetmez olur. Dışarıda birkaç buluşma için Adèle'i razı eder ve aralarındaki doğrudan gizli yazışma yeniden başlar.

Cuma (5 Ekim)

Sana uzun bir mektup yazmıştım Adèle; hüznünlüydü, bu yüzden onu yırttım. O mektubu yazmıştım, çünkü çektiğim tüm acıları, tüm kaygılarımı içtenlikle anlatabileceğim bir tek sen varsın dünyada. Ama seni üzebilirdi ve ben acılarım ile seni bile bile üzmeyi hiç istemem. Zaten seni görür görmez hepsini unutuyorum. Bilmiyorsun, farkında değilsin Adèle'im, seni görmek, sesini duymak, seni yanımda hissetmek öyle büyük bir mutluluk veriyor ki bana! Seni görmeyeli iki gün oluyor, sarsıntılı diyebileceğim bir sarhoşlukla düşünüyorum bunu. Senin yanında biraz kaldığımda çok daha iyi oluyorum; senin bakışlarında, beni yücelten soylu, cömert bir yan var, gözlerin gözlerime dikildiğinde, ruhun benimkine karışıyor sanki. Ah! İşte o zaman, sevgili Adèle'im, her şeyi yapabilecek güçte, senin tüm güzel erdemlerinle yücelmiş hissediyorum kendimi.

İçimi tümüyle okuyabilmeni, gülümsemenin tüm varlığını doldurması gibi ruhunun benimkine sızabilmesini ne kadar isterdim! Yalnızca bir saat baş başa kalabilseydik, Adèle, senin tarafından seviliyor olmak düşüncesiyle mutlulukların en büyüğü ve tesellilerin en tatlısına sahip olmasaydım, ne kadar acınacak bir durumda olacağımı görürdün.

Tüm acılarımı sana yazarken, yazdıklarımın sadece sözle ifade edilebilecek ve sadece sana söylenebilecek şeyler olduğunu düşünmemiştim... Bana ilk mektubumu yırttıran düşüncelere yeniden kaydığımı fark ettim. Düşün ki Adèle'im, tüm bunların hiçbir anlamı yok: Birkaç dakikalığına seni

görmenin tarifsiz mutluluğuna sahip olmuşsam, günlerimin kalanının karanlık geçmesinin ne önemi var ve seni sonunda fethettiğimde, sevgili Adèle'im, şimdi bana o kadar uzun ve o kadar acı gelen bu sınanma yıllarının ne önemi kalacak?

Hoşça kal, bana yaz ve sana yalvarıyorum, kısa görüşmelerimizin sayısını olabildiğince artır. Bu kesinlikle tek tesellim benim; özsaygının getirdiği doyumun ve gururun sağladığı galibiyetin benim için bir şey ifade ettiğini düşünmeyeceğine, bana böyle bir haksızlık yapmayacağına inanıyorum. Benim tüm neşem, tüm mutluluğum, tüm hayatım sensin. Sadece senin sayende ve senin uğruna varım. Benim gözümde sen cinsiyetinin kusursuz halisin, çünkü mükemmel olan ne varsa sunuyorsun bana.

Hoşça kal, çok sevgili Adèle'im, seni sevgi ve saygıyla kucaklıyorum.

Sadık kocan.

15 Ekim

Nasıl bir mektup yazmışsın bana, Adèle! Daha bana onu verirken, üzerimde yaratacağı etkiyi biliyor ve üzülyordun sanki. Bu yüzden, yakınmayacağım. Eğer seni ve hatta kendimi rahatlatmak söz konusu olmasaydı, bana verdiğin acının seni üzeceğinden korkarak, bu mektuba cevap bile vermezdim. Zaten, sana yazmak dışında zamanımı daha iyi değerlendirebileceğim bir şey olabilir mi? Zamanımı daha önemli hangi göreve, daha büyük hangi zevke adayabilirdim?

Biliyor musun ki Adèle'im, mektubundaki iki kelime beni altüst etti ve yine biliyor musun ki, açıklamanı bir an önce duymak için damarlarımdaki tüm kanı vermeye razı olurdum. Bu cümleyi, *onurun lekesiz olmadığı gibi, vicdanın da sitemkâr* demeye çalıştığın bu dayanılmaz cümleyi yazarken, düşüncen neydi? Anlat, ah! Şimdi anlat, sana bir anlık bir zevk, bir mutluluk ışığı sağlayabilmek uğruna tüm mutluluğunu bir kenara itecek olan insana tüm düşünceni

söyle; ne olursa olsun benden gerçeği saklama, ben hislerimi asla senden saklamadım, bunu biliyorsun. Dinle, bana borçlu olduğun sonsuz güvenin örneğini vereceğim şimdi, bu acımasız cümlelerin bende hangi korkunç şüpheyi, hangi dayanılmaz düşünceyi uyandırdığını söyleyeceğim sana. Cevap ver Adèle'im, sevgilim, biricik Adèle'ciğim benim, Tanrı'ya cevap verirmiş gibi cevap ver bana; umduğum gibi, kıskançlık şeytanı beni yanılttıysa merhamet et bana; kâh seninle ilgili, küçük de olsa, hakaret oluşturabilecek bir kaygı duymuş olmaktan dolayı kendimi suçlayarak, kâh yüreğimdiki şüphenin, sana duyduğum sevginin tüm kıskançlığı ve büyüklüğü yüzünden büyüyüp güçlendiğini görerek, ateşler içinde uykusuz bir gece geçirdiğimi düşün ve kızma bana. Senin o güzel ruhundaki içtenlikle, tüm acımasız gerçeği söyle bana, kısaca, bu soruya *evet* ya da *hayır* diye cevap ver, sonu benim ölümüm de olsa: *Hiç benden başka birini sevdiğin oldu mu?*

Ah! Adèle'im, keşke bu cümleyi okurken yüreğin öfkeyle kabarabilse, saflığın ve duyduğun kızgınlıkla bana hayır diye cevap verebilsen! Ne büyük bir coşku, ne tarifsiz bir hayranlıkla, ayaklarının tozunu öpmek isterdim; ne büyük bir delilik yaparak, bir an bile olsa, mektuplarından birini böyle kötü yorumlamış olmakla ve senden şüphelenmekle nasıl haksızlık etmiş olduğumu anlardım: Sen ki yeryüzünde en saygı duyduğum, en hayran olduğum, en değer verdiğim ve en çok sevdiğim varlıksın! Ah! Söyle bana Adèle'im, asla benden başkasını sevmedin, değil mi?

Heyhat! Tanrı şahidimdir ki, çocukluğumdan beri tek düşüncem sensin. Bu yüzden, anılarımin en derinlerinde bile senin hayalin duruyor. Ayrı ya da birlikte olalım, seni hep sevdim ve her zaman layık olduğun saygıyı sana gösterebilmek adına, dünyanın ahlaksızlığa gösterdiği hoşgörünün, benim cinsiyetim ve yaşımdakilere hak tanıdığı şu günah eğilimlerinden, baştan çıkarma girişimlerinden uzak durdum hep.

Düşündüğümde, Adèle'im, yaradılışındaki saflık ve meleksiliği aklımdan geçirdiğimde, kaygılarımın kuruntudan ibaret olduğunu anlıyorum. Yine de bunları sana söyledim, çünkü sana her şeyi söylemeliyim ve zaten, tüm aczimi sana itiraf etmem gerekirse, beni rahatlatacak kadar iyilik dolu olmanı ve soruma cevap vermeni isterdim. Çünkü, sözünü ettiğin bu *sitemler*, bu *leke* ne anlama geliyor? Belki de (kendimi üzdüğüm kadar rahatlatmayı neden beceremeyeyim ki?), belki de, meleksi şuurunun kuşkulara kapılması ve sana kur yaptığım için onurunun lekелendiğini düşünmen, hep benim yüzümdendir. Böyle olsaydı, çok sevgili Adèle, suçlu olan sen değil, ben olurum. Bütün hata bana ait olur ve ikimizden biri diğerine layık değilse, o kişi ben olurum. Peki öyleyse, benim için, bana daha *layık* bir eş dilediğini söylemeye nasıl cesaret edersin?

Ulu Tanrım Adèle! Senin yanında ben kimim ki? Ah! Sana yalvarıyorum, şimdi burada olmanı öyle isterdim ki, çünkü bir tanrıçanın önünde diz çöker gibi diz çökерdim önünde, kendine daha çok değer ver. Kendi cinsiyetindekilerin hepsinden ne kadar üstün olduğunu bilebilseydin, manevi açıdan kendini görebilseydin, yaradılışındaki tüm asaleti, tüm sadeliği, tüm yüceliği benim gibi sen de anlayabilseydin, senden başka bir kadını dilemezdin mutluluğum için en içten duygularla. Senin yüceliğinden çok uzakta olan asıl benim, Adèle; tüm çabalarım sana ulaşmak uğruna ve eğer sana şöhrete tutkun biri gibi göründüysem, bu, tüm arzularımı sana aktarma alışkanlığından başka bir şey değildir, adımın yanına koyacak bir unvan aradıysam, bu adı bir gün senin de taşıyacağını düşündüğüm içindi.

Hadi, kendine biraz daha fazla inan; isterdim ki tüm dünya seni sevdiğimi, senin bir bakışının benim için tüm şöhretlerden değerli olduğunu ve eğer bu, gözlerinden bir damla yaş silebilecekse tüm kanımın damla damla aktığını görmeye seve seve razı olacağımı bilsin. Keşke sana olan sev-

gimi sözlerle değil de davranışlarla kanıtlayabilsem! Hadi, rahat ol, erdem ve gönül yüceliği söz konusu olduğunda tüm kadınlardan çok ileridesin; onların kafaları senin ayaklarına bile gelmez.

Kendi başının çaresine bakmaya mecbur, yetim kalan kocan için tek teselli olan bir öpücük veya bir mektup vicdanına ağır gelmez umarım; onurun için korkun olmasın, benim için hayatımdan da değerli o ve senin gibi tertemiz kalmaması, benim sefil bir alçak olmam anlamına gelir, bu da asla mümkün değil.

Hoşça kal, hayatım nasıl bana aitse, sen de öylesin.

Bu gece (20 Ekim)

Bu mektup çok önemli, Adèle; nedeniye, bundan böyle aramızdaki her şeyin bu mektubun sende yaratacağı izlenime bağlı olması. Huzur veren birkaç fikri toparlamaya çalışacağım ve bu gece direnmek zorunda kalacağım şey uyku olmayacak kesinlikle. – Seninle ciddi ve özel bir konuşma yapacağım ve isterdim ki, bu yüz yüze olsun, o zaman cevabını (ki büyük bir sabırsızlıkla bekleyeceğim) hemen alırdım, ve yine isterdim ki, sözlerimin sende yaratacağı etkiyi, ikimizin geleceğini belirleyecek kesin etkiyi bizzat gözlemleyeyim.

Görünen o ki Adèle, şimdiye kadar kullanmaktan korktuğumuz bir kelime var: aşk kelimesi; oysaki senin için duyduğum, en gerçek haliyle... tam bir aşk; bilmek istediğim senin de bana karşı hissettiğinin aşk olup olmadığı. Bu mektup, bu kuşkuya bir son verecek, hayatım bu kuşkunun ortadan kalkmasına bağlı.

Dinle. İçimizde manevi bir varlık var, bedenimizde sürgün gibi yaşayan ve bedenimizden sonra da sonsuza kadar yaşayacak bir varlık. Daha saf bir özden, daha iyi bir yaradılıştan oluşan bu varlık, ruhumuzdur. Tüm coşkuları, tüm sevgileri doğuran, Tanrı'yı ve gökyüzünü kavrayan, bu ruhtur işte.

Olayların fazla derinliğine inmeden ele alıyorum, ama tam olarak anlaşılması için böyle yapmam gerek; bu tarz sana tuhaf gelmesin, basit ama yüce bir dil gerektiren şeylerden söz ediyoruz. Devam ediyorum. Eğer ruh, bağlı olduğu bedenin ötesindeyse, ona diğer tüm ruhlar arasından bir yoldaş, bu hayatta mutsuzluğu ve ebediyette mutluluğu paylaşacak bir eş seçme imkânı tanınmasaydı, yeryüzünde dayanılmaz bir yalnızlık içinde yaşardı. Kalabalıklar içinde kısa ya da uzun süredir birbirini arayan iki ruh nihayet buluştuğunda, birbirlerine uygun olduklarını, anlaştıklarını, birbirlerini anladıklarını, tek kelimeyle, eş olduklarını gördüklerinde, işte o zaman aralarında, cennette de devam etmek üzere yeryüzünde başlayan, kendileri kadar saf ve tutkulu ve sonsuzluğa uzanan bir birleşme gerçekleşir. Bu birleşme *aşktır*, aslında pek az insanın hissedebildiği bir tür ibadet olan, sevilen kişiyi tanrılaştıran, fedakârlık ve coşkuyla beslenen ve en büyük fedakârlıkları tatlı bir zevke dönüştüren gerçek aşk. İşte bu bende uyandırdığın ve şimdi benim için hissetmiyorsan, ebedî mutsuzluğum pahasına da olsa, bir gün mutlaka başkası için hissedeceğin aşk. Ruhun, meleklerin saflığı ve tutkusuyla sevmek için yaratılmış senin; ama yalnızca bir meleği sevebilir belki de, eğer öyleyse kaygılanmalıyım.

İnsanlar, Adèle, bahtları senin gibi mutluluktan yana ya da benim gibi mutsuzluktan yana olan birkaç kişi dışında, kimseye vergi olmayan bu tür aşkları anlamıyorlar. İnsanlar için aşk, şehvi bir istekten, kavuşmanın söndürdüğü, gözden irak olmanın yok ettiği belirsiz bir istekten başka bir şey değil. İşte, kelimeleri çarpıtarak, sana *tutkuların* sürmediğini söylemeleri bundandır. Heyhat! Adèle, biliyor musun ki *tutku*, *acı* demektir?¹⁵ Oysa gerçekten sanıyor musun ki, çoğunluğun yaşadığı, görünüşte son derece güçlü, gerçekteyse son derece zayıf olan bu aşklarda bir *acı* var? Hayır, manevi

15 Fransızcada "passion", yani tutku kelimesi aynı zamanda ısrap demektir, bilhassa Hz. İsa'nın çarmıhta ölmeden önce çektiği acıları ifade eder. (c.n.)

aşk ebedîdir, çünkü bunu hisseden varlık ölümsüzdür. Birbirini seven ruhlarımızdır, bedenlerimiz değil.

Şimdi, yine de hiçbir şeyi uç noktalara vardtırmamak gerektiğine dikkat et. Sevgilerin temelinde bedenlerin hiç önemi olmadığını söylemek istemiyorum. Yüce Tanrı, bedenlerin tam birliği olmaksızın, ruhların birliğinin asla tam olamayacağını görmüştür, çünkü birbirini seven iki varlık, düşünce ve davranışlarda neredeyse bütünleşerek yaşamalıdır. Tanrı'nın, cinsiyetlerden birinin diğerine doğru çekilmesini istemiş olmasının sebeplerinden biri budur ve tek başına bu çekim bile evliliğin kutsallığına işaret eder. Bu yüzden gençlikte, bedenlerin birliği ruhların birliğini pekiştirmeye yardımcı olurken, yaşlılıkta, her zaman diri ve bozulmaz kalan ruhların birliği, bedenlerinkini güçlendirir ve bu ruh birliği ölümden sonra da sürüp gider.

Öyleyse Adèle, söndürölmesi artık Tanrı'nın bile elinde olmayan bir tutkunun süresi konusunda kaygılanma. Ben seni fiziksel değil, manevi değerlere dayanan bir aşkla, cennete ya da cehenneme götüren, tüm bir hayatı büyük mutluluklar ya da acılarla dolduran bir aşkla seviyorum.

Ruhumu tüm çıplaklığıyla sana açtım; anlayabilecekler dışında kimseye kullanmadığım bir dil kullandım seninle konuşurken. Kendine iyice sor, aşkın, benim için ne anlama geliyorsa, senin için de o anlama gelip gelmediğini düşün, düşün bakalım, ruhum gerçekten seninkinin ikizi mi? Budala insanların söylediklerine, çevrendeki küçük beyinlerin düşündüklerine takılıp kalma; kendi içine yönel, kendini dinle. Bu mektubun ifade ettikleri senin için açıksa, sevdiğim gibi gerçekten seviliyorsam, o zaman Adèle'im, tüm hayat boyunca ve ebediyette seninim. Eğer aşkımı anlamıyorsan, eğer sana saçmalıyor gibi geliyorsa, öyleyse elveda! Bu durumda ölmekten başka çarem kalmayacak ve yeryüzünde hiç umudum kalmayınca da, ölüm bana asla ürkütücü gelmeyecek. Yine de başkalarının yararına olmayacak şekilde

kendimi öldüreceğimi zannetme; tedavi edilecek vebalılar ya da desteklenmesi gereken kutsal savaşlar varken bu, bencillik ve korkaklık olur. Hayatımı feda etmek benim için ne kadar rahatlatıcı olacaksa, bunun başkaları için de o kadar yararlı olmasına çalışacağım.

Bu düşünceler belki biraz korkunç gelecektir sana, beni hep güler yüzlü gören sana, her zamanki düşüncelerimin sınırlarını bilmeyen sana.

Adèle, bunu korkarak söylüyorum, ama bence sen, sana adadığım ve bana yetecek tek şey olan bu aşkla sevmiyorsun beni. Eğer beni sevseydin, kayıtsızlık ifadesi kabul ettiğim ve bana kolayca yakıştırdığın bu tür inançlarınla ilgili şeyler sorar mıydın? Benim en doğal sorularıma kırılıyor, ayıplanacak bir tutum içinde olmandan korkup korkmadığımı soruyorsun. Benim sevdiğim gibi sevseydin Adèle, kıskanç kırganlığım yüzünden beni kaygılandırarak binlerce şey yapsan da seni suçlamayacağımı, hatta seni haksız bile görmeyeceğimi bilirdin. Sana dile getirmiş olduğum aşk yalnızca sana ait. Yeryüzündeki hiçbir kadından, bir bakış bile olsun, hiçbir şey talep etmiyorum; hiçbir erkeğin de benim kadınımdan bir şey beklemeye cesaret etmesini istemem. Yalnızca onu istiyorsam, onu bütünüyle isterim. Senden gelen bir bakış, bir gülümseme, bir öpücük benim için mutlulukların en büyüğü; onları başka biriyle paylaşmaya katlanabileceğimi mi sanıyorsun? Bu hassasiyet seni ürkütüyor mu? Beni sevseydin hoşuna giderdi. Bana karşı neden böylesin?

Aşk, yakıcılığı ve saflığı arttıkça daha kıskanç, daha kaygıya yatkın hale gelir. Ben aşkı hep böyle hissettim. Yıllar önce, hatırlıyorum da, küçücük erkek kardeşin bir gece seninle aynı yatağı paylaştığında, içgüdüsel olarak nasıl da tır tır titremiştim. Yaş, düşünceler, insanları gözlemleme, bende bu eğilimi güçlendirmekten başka bir işe yaramadı. Bu eğilim benim talihsizliğim olacak Adèle, çünkü senin mutluluğuna katkıda bulunmalıydı, oysa tersine, seni huzursuz ettiğini görüyorum.

Çekinmeden konuş, beni olduğum gibi isteyip istemediğine karar ver. Bir hiç olan benim geleceğim ve her şey demek olan senin geleceğin söz konusu. Düşün ki, eğer beni seviyorsan, önümde güçlü hiçbir engel olamaz; eğer beni sevmiyorsan, benden çabucak kurtulmanın bir yolu var, karar vermek. Bunun için sana kızmazdım. Sayesinde, duygularını yitirmiş olanların yaşananları çabucak unutacakları bir ayrılık biliyorum. O ayrılıktan geri dönülmez.

Son bir söz; eğer bu uzun mektup sana hüznü ve bezgin göründüyse, sakın şaşırma; seninki öyle soğuktu ki. Aramızdaki *tutkuyu fazla* buluyorsun! Adèle!.. Teselli bulmak için eski mektuplarını tekrar okudum, ama eskilerle yenisi arasındaki fark öyle büyüktü ki, teselli bulacağım yerde... Hoşça kal.

Cuma (26 Ekim)

Kısacık mektubun, Adèle'im, tarif edemeyeceğim kadar sevindirdi beni. Bugün olduğu gibi, seni uzun süredir görmemişsem, üzgün, umutsuz, her şeye karşı duyarsız, her şeyden sıkılan biri haline geliyorum. Ama şimdi, kendimi neredeyse mutlu hissetmem için ezbere bildiğim güzel mektubunu tekrar okumam yeterli. Evet, sevgili Adèle'im, mademki bana güvence veriyorsun, sana inanıyorum, ben seni nasıl seviyorsa, sen de beni öyle seviyorsun, ne kendini aldatabilirsin ne de beni. Her tür dünyevi konudan arınmış fikirleri bu kadar kolayca anlayabilmiş olman beni bir an bile şaşırtmadı; sen ki onlara ilham vermek ve onları meydana getirmek için yaratılmışsın, nasıl anlamayacaksın ki? Son derece yüce gönüllü, son derece temiz, son derece soylu ruhunun kapalı olabileceği yüce gönüllü, temiz, soylu herhangi bir şey olabilir mi? Bunlar, sevgili Adèle, erkeklerin ikiyüzlülükleriyle sık sık kadınların gururlarını okşadıkları türden aptalca övgüler asla değil; ne sen ne de ben, böylesi hesaplara hiçbir zaman tenezzül etmeyelim. Layık olduğun derin bir sevgiyle

konusuyorum seninle ve sende gördüğüm tek hata meleksi yaradılışının farkında olmaman; onurlu kişiliğinin tümüyle bilincinde olmanı ve senin yakınında bulunmaları kendileri için şeref olan ve kendilerini seninle eşit, hatta bazen sende üstün görecektense kadar senin sonsuz alçakgönüllülüğünü kullandıklarını düşündüğüm tüm şu sıradan kadınların karşısında kendini daha çok beğenmeni isterdim. Bu konu üzerinde uzun süre durmamız gereksiz; ama Adèle'im, yeryüzündeki hiçbir varlığın senden üstün olmadığına ve onlara eşitilmiş gibi davranmaya tenezzül ederek tüm kadınlara şeref bahşedeceğine inan.

Güzellik, mevki, servet gibi fâni üstünlükler ne kadar hor görülmeye layık, ruha vergi ölümsüz yetenekler de o kadar saygı duyulmayı gerektirir. Bu yetenekler de o kadar az ki! Kibir ne derece zararlı ve haksız, bu gurur da o derece doğru ve yararlıdır. Zaten kesinlikle yapmacık değildir, diğer insanları yaralamaz, tersine, merhamete götüren bir tür acıma duygusu uyandırır herkese karşı. Giderek ruhu öyle büyütür ki, mevki ve şöhret tutkularına kayıtsız kalır ruh. İnsanın tek düşüncesi aşkın ve mutluluğun sonsuzluğu olunca, öylesine yukarıdan görülen dünyevi tüm şeyler iyice küçük kalırlar. Refah sessizce karşılanır, mutsuzluğa sükûnetle boyun eğilir, çünkü tüm bunlar geçicidir ve kalıcı olan bir birliğin ayrıntısından başka bir şey değildir sanki.

İşte bu birliktir, biricik Adèle'im, bizim aramızda kurulmuş olan ve bende nasıl sarhoş edici, coşkulu bir fikir haline geldiğini bilemezsin; bu coşkuyla, nihayet insanların gözünde de onaylanacak olan bu birliğin, sana tümüyle sahip olmamı ve benim de her şeyle sana ait olmamı sağlayacağı günü düşünüyorum. Ah! Adèle'im, karıcığım benim, şu anda neden burada değilsin? Bu büyük mutluluktan bahseder, gelecek için harika planlar yapar, umut içinde birlikte yaşırdık, ayrıca... Tanrım! Bu geleceğin yanında, şu anda çekilen tüm bu acılar nedir ki?

Hoşça kal, seni büyük bir sevgiyle kucaklıyorum.
Ebediyen kocan.

Cumartesi akşamı

Mektubunu okudum ve sana teşekkür etmek için Adèle'im, bir şey daha eklemek istiyorum. Sana öyle büyük bir mutluluk borçluyum ki! Ama neden mektupların hep çok kısa? Sürekli bir kaygı halinden yakınıyorsun; başka türlü olsaydı Adèle, beni seviyor olmazdın. Biliyor musun ki, seni görmediğim on sekiz ay boyunca, seni düşünmeden geçen bir anım bile olmadı? Biliyor musun ki, tüm yaptıklarım senin uğruna ve bu amaç olmasaydı, ben bir hiç olurdum? Duygusal bir acı ya da fiziksel bir rahatsızlık duyduğumda, bunun senin şerefine ya da aşkın uğruna olduğunu düşünüyorum. O zaman, her şey kolay geliyor bana. Sevgili Adèle'im *bir tek beni sevsin yeter*, gerisinin ne önemi var zaten? Bu senin tek ilmin olduğunda, insanların en mutlusu alacağım.

Perşembe (1 Kasım)

Uzun bir süre Adèle, oldukça uzun bir süre bu cevap üzerine düşündüm. Seni rahatlatmam mı gerekiyor, bunu yapabilir miyim? Mektubunda sevgiden çok, merhamet vardı; bana duyduğun acıma için sana teşekkür ederim, çünkü gerçekten birçok bakımdan acınacak haldeyim. Kendime bile itiraf etmeye zor cesaret ettiğim şeyi sana söylemem gerekirse, mektuplarında yine soğukluk hissediyorum. Bir an, iki yıl önceki haline dönmüştün; ama şimdi... Adèle, kendine iyice sor, bu on sekiz aylık kötü tecrübenin, bana duyduğun ilk sevgiyi azaltarak hayatımdaki tüm mutluluğu silip süpürmüş olmasından korkuyorum; yarım yamalak bir sevgiyle mutlu olmama imkân yok. Açık yüreklilikle ve kendini kandırmadan, bu uzun ayrılık boyunca *bir an için bile beni*

unutup unutmadığını anlamaya çalış. Bu soruyu sana birçok kez sordum, ama dolaysız bir cevap alamadım. Cevap ver, yalvarıyorum sana, gerçeği söyle; eğer söylemezsen kendim tahmin etmek zorunda kalacağım ve hayatı ya da ölümü kucaklamak için tahminlerime değil, senin ağzından duyacaklarım ihtiyacım var.

Adèle, görüyorsun, soğuk bir bakış ya da duygusuz bir kelime tüm katlanılmaz kuşkularıma tekrar kapılmam için yeterli oluyor ve tabii, tüm acılarım içinde en büyüğünün bu olduğuna hiç şüphe yok, ta kalbime işliyor. Tüm diğerleri geçecek, ama bu, bunun için beni kim teselli edebilir? Ve üstelik ölümden sonra bile, artık sevilmiyor olmanın unutulup unutulmayacağını kim bilebilir ki?

Eğer sadece sıradan bir kadın olsaydın Adèle, senin halinin ruhuma nasıl derince işlediğini sana göstermem hata olurdu, tüm varlığımı seninkine bağlı kılan bu kölece aşkı hissetmene izin vermem hata olurdu; sıradan bir kadın bunlardan hiçbir şey anlamaz ve bu karşı konulmaz tutkuda, emin olacağı bir adamla, duygusuz olma özgürlüğü ve her şeyi yapabilme rahatlığı dışında başka bir üstünlük görmezdi. Bağlılığı artırılmak istenen sıradan bir kadının ihtiyacı, kendisiyle ilişkide gayriciddi, düşüncesiz, değişken, zaman zaman şefkatli, zaman zamansa soğuk olunmasıdır. Başka eğilimler varmış gibi gösterilmesi, terk edilmesi, tekrar dönülmesi, kıskançlığını uyandırmak için onurunun tehlikeye atılması, yani rol yapılması gerekir. Ben asla bir tiyatrocı olmadığım gibi, sen de sıradan bir kadın olmaktan çok uzaksın.

Böyle birinin geçici sevgilerine nasıl bir değer atfedilebilir ki zaten? Duyguların en yüce ve en soylu olanında, bir maskenin ardına gizlenme, küçük ve bayağı hesaplara girişecek kadar alçalma sıkıntısına değer mi bu? Sana karşı asla böyle davranmayacağım Adèle; seni sevmekten gurur duyuyorum, çünkü seni açık yüreklilikle seviyorum; riyakârlığın her ikimizi de küçük düşüreceğini ve yüreğinin büyük bir aşkı an-

layacak kadar büyük olduğunu düşünüyorum. Sana sormuş olduğum soruya bu güven ve bu açık yüreklilikle cevap ver. Her şey bu cevaba bağlı.

Bu mektubun tümünü tekrar okuyor ve vereceğin cevaptan korkuyorum. Olsun! Nasıl bir çığa tek bir çakıltışı, bir yangına tek bir kıvılcım yol açıyorsa, gelecek de tek bir kelimeye bakar. Hayatlarımız nedir ki ve gökyüzüyle uçurum arasında bizi tutan ip nereye bağlıdır? Çok huzursuzum Adèle, ama yine de şu anda yüzümü görseydin, bir ölününki gibi, öyle sakın ve donuk ki. – Daha sonra yine devam edeceğim.

Nasıl oldu da, bu iki uzun sayfa boyunca, bu mektubun konusu olması gereken, bana sormuş olduğun soruyla, vermemi istediğin sırla ilgili yazacaklarımı ihmal ettim ya da unuttum? Beni artık sevmediğin düşüncesiyle altüst olmuşken başka bir şey düşünebilir miydim? Bu acının yanında benim üzüntülerimin tümünün ne önemi olabilir ki?

Cuma (2 Kasım)

Dinle Adèle'im, bu iki sayfada sana acı gelebilecekler için beni affet; ufacık bir şey bile beni üzmeye yetiyor, sevgili dostum. Çünkü devamlı karamsar düşüncelerle tedirgin bir haldeyim. Seni gördüğüm birkaç harika saat dışında tüm günlerim acı içinde geçiyor. Beni affet, affet beni. Tüm üzüntülerimin yükünden, sevgili Adèle'im, o iyi ve bağışlayıcı ruhun sayesinde kurtulmak o kadar güzel gelirdi ki bana, ama yine söylüyorum, bu ancak yüz yüze olabilir ve ben de aynı senin gibi, bunun uzun süre mümkün olamayacağından korkuyorum. Acımı tek başıma çekeceğim. Mektuplarda yazmaya çekindiğimden değil. Sana söyleyeceğim her şeyi, utanacak bir şeyim olmadan, tüm dünyaya karşı söyleyebilirdim. Ama bir sürü ayrıntı söz konusu, bunları yazmak saçma olurdu, ne var ki benim her günkü kaygılarımı oluşturuyorlar.

Önemli son bir şey var: Beni, Adèle, kendini beğenmiş, açıkça söylemek gerekirse, *kibirli* biri olarak gördüğünü fark eder gibi oldum. Bu gözlem beni çok üzdü. Eğer haklıysan, gerçekten de kibirli biriysem, bir sürü kusurumun içinde nefret ettiğim ve yeryüzünde en çok küçümsediğim bu özellik yüzünden dövünmeliyim. Eğer yanılıyorsan, gurur, ya da istersen, benim de kabul ettiğim ve hatta bu yüzden kıvanç duyduğum şeref duygusunu kendini beğenme olarak ele alıyorsan, saygısı olmadan yaşayamayacağım tek insan tarafından yanlış yargılanıyor olmaktan dolayı daha da çok üzölmeliyim, özellikle de bu insana bir kusur (hem de kusurların en beteri!) gibi gelen şey, bana göre, yüreğinde bir haysiyet taşıyan her insanın baş meziyetiyse. Böyle düşündüğün doğruysa Adèle'im, bu fikri kafandan silmeyi ne kadar isterdim bilsen, kendimden mümkün olduğunca az bahsetmeye dikkat ederek, bunu başarabilirim demek ki. Oysa senin de beklediğin gibi, sırlarımı sana açabilmek için bilmediğin bir sürü şeyi anlatmalıyım, bunlar da, basitçe ifade etmeye çalışsam da önyargıların nedeniyle tevazudan yoksun görünebilir sana. Öyleyse seni üzmemek için üzüntülerimi mümkün olduğunca kendime saklamalıyım, ta ki her an, her saat içimi dökerek tüm acılarıma teselli bulabileceğim zamana kadar.

Bu arada geleceğimin bir benciller ordusu tarafından kendi çıkarları uğruna her yöne çekildiğini görüyorum, ama geleceğim yalnızca sana ait ve senin olduğu için de onu koruyorum. Beni az tanıyorsun Adèle, karakterimi bilmiyorsun, huzursuz edici birilerinin varlığı yüzünden rahatsız ve canı sıkılmış halimle gördün beni hep. Ama yalvarıyorum, beni yargılamadan önce bekle. Bir yıl önce sende, benimle ilgili üzücü duygular uyandırmak için uğraştılar, o zaman Tanrı'dan istemiş olduğum, hâlâ da istediğim, bugün ve daima, en önemsiz davranışlarımın olduğu kadar en önemli davranışlarımın da görünmez şahidi olman.

Temiz bir vicdanın şahitliği benim için değerli, beni senin tarafından seilmeye layık kılan tek yönüm bu, ayrıca kendimle gurur duymamı sağlayan tek özellik, diğer tüm hırsların benim için pek önemi yok ve aslında, eğer şöhret denen şeyi bir gün dilersem, bu yalnızca senin için olurdu.

Bitirmem gerek, oysa sana daha söyleyeceklerim var! Bana, sevgili Adèle'im, kendinden *sıradan bir kadın* gibi bahsetme; istediğin kadar alçakgönüllü ol, ama sen söz konusu olduğunda beni de öyle olmaya zorlama.

Hoşça kal, sağlıcakla kal. Seni sevgiyle kucaklıyorum. Hoşça kal, hoşça kal, bilhassa sağlıcakla kal.

Sadık ve hürmetkâr kocan.

Pazartesi gece yarısı (12 Kasım)

Senin bir kelimeni bile Adèle'im, içim sevinç ya da hüznü dolmadan okuyamıyorum, hatta bazen her ikisi birden. İşte son mektubun bende bu etkiyi yarattı. Gördüm ki, senin bağışlayıcı olduğun ölçüde haksızım ve mektubunun, hatalarımı hissettirdiğin bölümünde belki bir sertlik olsa da, bu hataları kabul etmek benim için bir görev ve bunlardan dolayı senden özür dilemekse bir mutluluk. Biliyorsun ki Adèle'im, ara sıra seni üzüyorsam, bu sadece seni sevdiğim için, ne yazık! Ve kendimi çok daha fazla üzüyorum. Çılgınım, ama aşk çılgınıyım ve sevgili dostum, gözlerinde bağışlayıcılığı görmek hakkım değil mi? Tüm ruhum senin sevginle eriyip bitiyor, sen benim tek düşüncemsin, mutluluğu bırak, en küçük hazzı bile senin dışında bulmama imkân yok. Geriye kalan her şey çekilmez benim için.

Mektubunun sonu beni derinden etkiledi Adèle. Karşılıklı mutluluğumuzdan umutsuzsun, oysa bunun benim elimde olduğunu söylüyorsun. Evet, Adèle'im, çok sevgili nişanlım, öyle, benim elimde ve beni sevdiğin sürece, bunu gerçekleştireceğime inanıyorum, ya da öleceğime. Aslını düşünürsen,

aşılması gereken engeller neler? Sen söz konusu olduğunda, hangi irade benimkine karşı gelebilir ki? Damarlarımda senin uğruna akıtamayacağım bir damla kan bile olmadığını bilmiyor musun? Hâlâ kuşku duyuyorsun! Hadi, Adèle'im, seni sevdiğim gibi sev beni, gerisiyle ben ilgilenirim. Güçlü bir irade kaderi belirler ve acı çekmeyi bilen, istemesini de bilir. Zaten geleceğiyle ilgili hesaplarında hayatını ortaya koyan biri genellikle hep kazanacağından emindir ve ben, ya seninle evleneceğim ya da bir tabutla.

Aslında mutlu olabilmemiz için çok az şey gerekiyor bize Adèle! Birkaç bin franklık bir gelir ve ailenin desteği ya da ilgisizliğiyle de olsa bir *evet*, işte benim güzel rüyam gerçekleşti bile. Bunun çok zor olacağını mı sanıyorsun sahiden?

Hayır, Adèle'im. sen benimsin ve ebediyen de benim olacaksın. Bu olağanüstü mutluluğu düşünebiliyor musun? Söyle bana, sen de sevgi dolu ve el değmemiş ruhunun hissetmeye bu kadar uygun olduğu o sarhoşluk ve coşkuyla düşünüyor musun bunu, benim gibi? Hayatı ayaklarının dibinde geçen, göğsünde tüm dertlerini unutan ve onları hoş bulan, yalnızca senin için her şeyden zevk alan, sadece senin nefesinde nefes alıp veren, sadece senin yüreğinle seven, nihayet sadece senin hayatınla hayat bulan Victor'unun büyük mutluluğunu gözünde canlandırabiliyor musun? Ne zaman bu doyulmaz hayat ortaklığını düşünsem sevgili dostum, Tanrı bu mutluluğu bana vermeyecek olsa, bunu hayal etme yeteneğini de vermezdi diye aklımdan geçirmeden edemiyorum. Ah, sen *mutlu olmak için doğmuşsun*, yoksa ben, yer yüzünde hiçbir işe yaramaz biriyim demektir.

Bana saygı duymayı çok istiyorsun Adèle; sana layık olmak için bugüne kadar yapabilmiş olduğum her şeyin en güzel ödülü olur bu. Bana duyduğun güvenden dolayı sana sonsuz teşekkür borçluyum, çünkü bana saygı duymasaydın, beni sevebilir miydin ve eğer beni sevmeseydin, ne işim olurdu bu dünyada?

Bu akşamlık, daha doğrusu bu gecelik hoşça kal; hoşça kal çok sevgili Adèle'im, çok geç oldu ve hava da çok soğuk. Şu anda uyuyorsun ve zavallı kocanın, yokluğunda, saçlarına konduracağı yakıcı öpücükten hiç haberin olmayacak. Bu hep böyle sürmeyecek ve bir gün, bu öpücükler uyandıracak seni usulca. Hoşça kal, hoşça kal, uyu ve üzülme.

Salı (13 Kasım)

Bu sabah bana babandan bir not getirdiler, demek ki bu akşam seni göreceğim Adèle! İşte tüm gün boyunca düşündüğüm şey; beni çok mutlu ediyor, özellikle senin de belki bunu düşünüyor olduğun aklıma geldikçe. Ara sıra seni yalnız görebilsem ve yakınlığının büyüsünün tadına varabilsem, mutluluğum tam olurdu. Sıkıca bağlı olduğum için bana sitem ettiğin tüm şu görüşlerle ilgili eleştirilerini öğrenirdim; gerçekten de beni değiştirebilecek olan yalnızca sensin. Ayrıca, senin üstün yaradılışına ters olduğunu düşündüğüm bazı fikirlerini çürütmeyi denerdim bazen. Neredeyse hepsinin soylu bir temeli var, fazlaca alçakgönüllülük ve kendini tanımama.

Mesela, şiirsel yeteneği değerlendirmeyi beceremediğini söylüyorsun bana. Bu iddia, seni, kendini tanıdığından daha iyi tanıyan benim için öyle tuhaf ki, gülebilecek olsam gülerdim. Kuşkusuz kendimi tamamıyla bir yana bırakarak, buna cevap vereceğim ve sen de, izzetinefis fikrini, bu kadar genel düşüncelerle karıştırabileceğime inanarak, haksızlık yapmazsın bana muhakkak.

İki kelimeyle Adèle, şiir, erdemin ifadesidir; güzel bir ruhla güzel bir şiirsel yetenek neredeyse hep bir arada bulunur. Görüyorsun ki şiirden anlamaman imkânsız; şiir yalnızca ruhtan gelir ve güzel bir dizede olduğu kadar güzel bir davranışta da

kendini gösterebilir. Bu, uzun bir gelişmeyi gerektirir; ama özel bir görüşmede, habersiz olduğun yüreğindeki cevheri nasıl ortaya çıkarabileceğimi görüyorsun. Bu mutluluk bana henüz yasak. Tüm diğerleriyle birlikte, onu da umutla bekliyorum.

Hoşça kal sevgili Adèle'im, beni düşün ve bana çok uzun bir mektup yaz; bana yine de kısa gelecek ya. Kocanın seni sevgiyle kucaklamasına izin ver. Hoşça kal, hoşça kal.

Bilhassa, *çalışmaktan* falan bana bir daha hiç bahsetme. Bu konuya girdiğin zaman beni çok üzüyorsun. Gücüme güven. Senin için çalışmak benim görevim ve seninle ilgili her şey gibi, geleceğini kurma mutluluğu da bana ait. Hoşça kal, bana uzun uzun yaz.

Cumartesi gece yarısı (17 Kasım)

Mektubunu okudum; içimi derinden sızlattı ve seni yarın görmeyi umduğum için, hemen cevap verme ihtiyacı hissediyorum. Bu yüzden sana itaatsizlik ederek başlıyorsam beni affet sevgili Adèle. Bunun son olacağına dair sana söz veriyorum. Geceleri çalışma alışkanlığım hoşuna gitmiyorsa bundan hemen vazgeçerim. Zaten senin gerekçelerin doğru ve sağlığımın benim için önemli hale gelmesi için, Adèle'imın ona biraz ilgi göstermesi yeterli. Gece çalışması tüketiyor insanı ama çalışmadan uykusuz kalmak da daha az yorucu değil. Yine de, mademki öyle istiyorsun, elimden geldiğince erken yatmaya çalışacağım; üstelik uykuda geçirdiğim saatler çok mutluluk verici, çünkü beni senin yanına taşıyan harika rüyalarla dolu hep. Bu mutluluk ne zaman rüya olmaktan çıkacak! – Olağanüstü durumlar dışında Adèle'im, artık geceleri çalışmayacağıma söz veriyorum. Eğer sana yazmak *çalışmak* olsaydı, bu sözü, verdiğim anda bozuyor olurdum.

Bir de Adèle'im, dışarıdaki hayattan zevk almam ve bunun sonucunda da günün birinde ev hayatının bana ağır

gelmesinden çekiniyorsun. Ama sevgili Adèle'im, bu ev seninle dolu olduğu sürece tüm mutluluğu burada bulacağımı düşünmemişsin. Tüm saatlerimi karımın yanında, zevk, dinlenme ve çalışmayla geçirmekten daha hoş ne olabilir ki benim için? Bunu sana, sevgili dostum, yüzüncü kez tekrarlamak zorunda mıydım?

Şimdi, ne büyük fark! Yalnızlığın sıkıntısına, bir de çok üzücü ve hâlâ yeni olan anıların karıştığı bu evde kim tutabilir beni? Burada aile yaşamının huzurunu tattığım için Adèle'im, bugün hüznü geliyor bu ev bana. Bir delikanlı ve bir öksüzün iç dünyası nasıl olsun ki? Çünkü bir öksüzüm ve belki de bu, tamamen öyle olmamdan daha acıklı.

Görüyorsun ki sevgili dostum, bana biraz güvenin olduğu sürece, benim sana duyduğum güven tam, yüreğimde senin bilmediğin gizli kalmış tek bir şey yok; Tanrı isterse hayatımda bilmediğin hiçbir sır olmayacak; tüm sırlarımın, hep senin bilebileceğin nitelikte olacağına inan.

Öte yandan ev hayatım bana pek çekici gelmese de, dışarıdaki hayatın daha çok hoşuma gideceğine inanmakla hata ediyorsun. Odam, aslında hüznü geliyor bana, ama cadde-ler ve salonlar benim için çekilmez. Beni oyalayan şeylerden kaçıyor, *eğlencelerden* nefret ediyorum. Delikanlılık yaşamı, bütünüyle katlanılmaz geliyor bana: içeride yalnızlık, dışarıda yalnızlık. Evlilikteki mutluluk, ailedeki huzur kadar istediğim bir şey yok ve onca arzulanan o günler geldiğinde sevgili dostum, evdeki yaşamı benim kadar seversen, daha ne isterim ki ben! *Özgürlüğümün* bana ne kadar ağır geldiğini ve tüm günlerimi seninkilerle birleştirecek tatlı köleliği nasıl da sabırsızlıkla beklediğimi bilseydin, kaygılanmazdın. Seni gördüğüm kısacık ve çok mutlu anlar dışında, beklemeyle geçen bu sürede, tüm saatlerim aynı derecede tatsız geliyor bana ve üstelik belki de, kalabalıklar arasındayken, yalnız olduğumdan da daha tatsız. Yalnızken hiç değilse huzur içinde seni düşünebiliyorum.

Bu mektuplarda Adèle, kafamın senden başka biriyle meşgul olmasından hoşlanmıyorum. Bu özel ve kutsal görüşmelerde başkalarını düşünmeye tenezzül etmemeliyiz. Yine de, sana amcanla yengenden bahsetmem gerek. İkisini de sevemiyorum. Yengenin gözlemleri bana, garip bir biçimde yersiz geliyor. İnsanların gözünde davranışımızın neresinin dikkat çektiğini anlamıyorum ve sekiz günde iki saati senin yanında geçirme mutluluğu nasıl elimden alınmaya çalışılır, bunu kavrayamıyorum. Demek ki hâlâ, kısacık görüşmelerimizi başkalarını konuşmakla geçirmemiz ve rasgele biri bile sana karşı rahatça yakın davranabilirken, alakasız insanların yanında *sadece cana yakınmış gibi* yapmam gerekecek. İşte bu son derece komik. Ya da, misafir kabul ettiğiniz günler böyle olması gerekliyse, kimsenin bizi rahatsız etmeyeceği zamanlarda seni görmeme daha sık izin verilsin. Tüm bu özenli ölçülülük saçma değil mi zaten! Artık bir çocuk değilim. Yüksek sosyeteyle tanıştım ve gözde biri olarak yeterince dikkatliyim sanırım. Dünyanın bütünü için tatsız, can sıkıcı, değersiz biriyim, öyle de olmak istiyorum, çünkü yeryüzündeki, tüm düşünme ve hissetme yeteneklerimi esirgeyemeyeceğim tek varlık sensin. Senin için ne kadar ateşli ve açık yürekliysen, başkaları için o kadar donuk ve sessizim. Karımlayken de bu rolü yapmam gerekiyorsa, bunun kimseye faydası olmaz, daha cana yakın olamayacağım gibi, harcayacağım çaba da bana çok yorucu gelecek. Hatırla sevgili Adèle, bir ay önce seni iki günde bir ve hoş bir mahremiyet içinde görüyordum. Bu alışkanlığı kaybetmek bu kadar kolay mı sanıyorlar? Ama sana zarar verdiğimi ileri sürüyor, bu sözlerle ağzımı kapatıyorlar; bu sözlerle hayatıma bile sahip olabilirler.

Sen, sevgili Adèle, yalvarıyorum, seni ilgilendiren her şeyden beni haberdar etmeyi sürdür. Bana duyduğun güvenin kanıtlarını görmenin beni ne kadar duygulandırıp etkilediğini bilemezsin. Güzel ruhundan, soylu yüreğini keşfetmek

benim için o kadar hoş ki! Seninle ilgili düşündüğüm gerçeği sana coşkuyla söylemek için sevgili dostum, iyi biri olmam gerekmiyor, *başka türlü davranan bir hanımefendiyi daha çok severdim* gibi bir itirafta bulunamam; çünkü bir insanın benim seni sevdiğimden daha fazla sevebileceğini de, senin davranışlarından daha iyi davranabileceğini de tasavvur edemem ve bana, senin gibi hareket eden *genç birinden bahsetselerdi*, gider onun ayaklarının tozunu öperdim.

Hoşça kal, sevgili Adèle'im, hoşça kal karıcığım benim. Seni saygıyla kucaklıyorum. Bana sağlığından bahset. Ben de hayatım, esenliğim pahasına onu koruyabileyim.

Cumartesi (24 Kasım 1821)

Bu yazışmanın seni sıktığına inanmamam için Adèle, büyük bir güven birikimi olması gerekir bende. Bu kadar kısa bir mektuba vereceğim son uzun cevap bu. Bana sunduğun gerekçeler arasında, bu gerekçelerin gizlemeye çalıştığı bir sebep keşfettim; bana yazmanın zorluğundan değil, sıkıntısından bahsetmeliydin; açık sözlü davranmış olurdun en azından. Kaçırılmış bir ziyarete önem veriyor gibisin; bu tür bir yoksunluğun bir fedakârlık olduğunu bilmiyordum Adèle ve seni görmek ya da sana yazmak uğruna her gün yaptığım bu türden fedakârlıklarla övünmek benim hiç aklıma gelmemişti şimdiye kadar. Eğer ben bunların hesabını tutmuyorsam, benim için hiç önemli olmadıkları içindir...

Adèle'im, bu mektubun başını tekrar okudum ve canının sıkkın olduğu kaygısıyla çok huzursuzum. Haklı olduğum anlarda bile, sana olan kızgınlığımı uzun süre korumam imkânsız. İşte yine, seni suçlamış olmaktan dolayı senden af dilemeye hazırım. Yine de bu konuda yakınmaya hakkım yok mu? Adèle, bana uzun mektuplar yazmanı istemiyorum senden, çünkü zamanının çok olmadığını bi-

liyorum; ama her gün farklı zamanlarda yazarak, en azından bir sayfayı dolduramayacak kadar zaman bulamaman imkânsız ve bu sayede, birçok gün sonunda, senin zorlanmana yol açmadan, mektupların yeterli bir uzunluğa kavuşmuş olurdu. Bu yöntemi sana iyi niyetle öneriyorum, çünkü iyi niyetle bunu gerçekleştirmeye çalıştığını düşünmekteyim. Hayır, sevgili dostum, ben ki sana yazmaktan, seninle sohbet etmekten bu kadar zevk alayım, benim için bu kadar hoş olan bir şeyin senin için sıkıcı olacağını, beni bu kadar mutlu kılanın senin için yük olacağını düşünmem. Bu beni sevmediğinin bir kanıtı olurdu ve bunu asla kolayca kabullenemem. Sevmeye ya da en azından seviyor olduğuma inanmaya öyle ihtiyacım var ki! Bu mektubun ilk satırları için lütfen beni affet. Senin sevgine duyduğum bir şüphenin, seni üzebileceğinden çok daha fazla altüst ettiğini düşün beni. Eğer en küçük kaygımın bile bana ne büyük acı verdiğini bilseydin, acıyarak bile olsa, buna imkân tanımaktan kaçınırdın. Yani, karşılıklı olarak birbirimizi affedelim ve kucakla beni.

Sözünü dinliyorum sevgili Adèle'im, artık geceleri çalışmıyorum ve bu sabah sana yazmak için erkenden kalktım. Perşembe akşamı eve dönerken yüreğimdeki her şeyi sana söylemek için sabahlamak niyetindeydim. Seni görmenin üzerimde yarattığı tarifsiz etkiyi hayal bile edemezsin; saat gece yarısına gelirken uyumadığını ve bizi beklediğini görmek bana hem derin bir acı hem derin bir haz verdi. Bir yandan, beni mutlu kılmaya yeterli olan seni görmek beni öyle heyecanlandırdı ki, belki biraz da benim için bu kadar geç saatte hâlâ ayakta olabileceğini düşündüm. Öte yandan, ben eğleniyor görünürken zavallı Adèle'imın tek başına sıkılmış olduğu düşüncesi bana vicdan azabı çekti. Hasta olduğunu, acı çektiğini ve üşümüş olduğunu geçirdim aklımdan... Sevgili dostum! Senin için acılı olan anlar kadar, kafede geçirdiğim zaman için de çok hayıflandım. Bu akşamı telafi edebilmek

için hayatımın on yılını verirdim ve sana teşekkür edemedim, sıkıntılarını öğrenemedim, seni göğsümde ısıtamadan çabucak senden ayrılmam gerektiğindeyse Adèle'im, bizi zorla ayırıyorlar gibi hissettim; beni karımdan, bana ait olan kadından uzaklaştıran engellere bininci kez lanet ettim. Senin kocam ben ve yine de sana sarılamadan, neredeyse tek laf etmeden senden ayrılmam gerekti ve yarın ölecek olursam Adèle'im, benden esirgenenlere bir başkası sahip olacak, benim kavuşamadığım bu haklara bir başkası sahip olacak, bir başkası... Bana öyle geliyor ki, bu katlanılmaz düşünce, ölümünden sonra bile, damarlarımdaki kanı taşıracak.

Böyle olmaması da mümkün, yine de geleceği kim görebilir ki? Sağlık dediğin nedir? Hayat neye bağlıdır? Bugün biri ayağımı kaydırmaya çalışsa ya da benimle uğraşsa, kim bilir yarın nerede olurum? Yalnızca kendimi göz önünde bulundurursam, hem dul hem öksüz olarak sürdüreceğim bir hayatı fazlaca sevmeme imkân yok. Ama umutla birlikte sen geldiğinde aklıma, ölümden korktuğumu kabul ediyorum. Sana sahip ve sana ait olmadan ölmek çok korkunç olurdu benim için. Bu cesaret noksanlığımı senden saklamalıydım belki de; hayatı önemsememek soylu bir şey, ama hayatı kaybetmek, seni kaybetmek olurdu ve senin ardından öbür dünyaya gitmek benim için ne kadar hoş olacaksa, sensiz gitmek de bana bir o kadar korkunç gelirdi.

Ne yazdığımı bilmiyorum, sebebini pek bilmeden iç karartıcı düşüncelere kapılmış haldeyim. Şaşırayım deme sakın. Belli bir duygu durumundayken, ruhun ne kendini koruyabildiği ne de farkına varabildiği, nedenini anlayamadığımız üzüntüler yaşarız ara sıra. Bunlar, ya geçmiş mutsuzlukların hatıraları ya da gelecekteki mutsuzlukların önsezileri, sönen ya da yanacak olan ateşin tüten dumanıdır. Bu hatıralar ya da bu duygular, bulutlar gibi, bizimle düşüncelerimiz arasına yerleşirler; geleceğin ya da geçmişin belirsiz biçimleridirler, çünkü gerçek olaylarda olduğu gibi, düşünsel olaylarda da

uzakta olan belirsizdir. Bu durumda ruh acı çektiğine inanır ve acı çeker gerçekten de; iç açıcı tüm hatıralar soluklaşır, tüm üzücü hatıralar bulanıklaşır. Aniden bir mutluluk hissedildiğinde sis ortadan kalkar, her şey eski biçim ve rengine kavuşur ve insan, acı çekmiş olmasına şaşar.

İşte bu akşam seni görünce benim başıma gelecek olan da bu; yanında olmanın mutluluğundan, bir gün sana ait olma umudundan başka bir şey düşünmeyeceğim.

Oysaki Adèle, *bu kadar genç bir adamla evlenmekten kaygı duyduğunu söylüyorsun*, günün birinde, *sorumluluk almış olmaktan ötürü pişmanlık duyabileceğimden*, vs. vs. korkuyorsun. Bu acımasız ifadeleri tekrarlarlarken öyle zorlanıyorum ki. Şimdiye kadar, sana kararsız biri olduğumu düşünme hakkını verecek bir şey yaptığımı zannetmiyordum.

Kaybettiklerimi bana geri verebileceğini sanmadığını söylüyorsun. Düşün biraz Adèle ve benim için her şey olup olmadığından emin misin, bir sor kendine. Kaybettiklerimi bana verebilecek olan bir tek sensin ve vereceksin, hatta daha da fazlasını...

Bu son kelime ağzımdan kaçtı, belki de onu silmeliydim, ama duyduğum aşkın her türlü sevgiden üstün ve bir eşin, bir anneden daha değerli olduğu bir gerçek.

Heyhat! Tüm bunları sana söylemeli miydim acaba? Ama bu düşüncemi niye saklayayım ki senden? Tanrı biliyor ki hiçbir anne, benim soylu annemi sevdiğim gibi sevilmemiştir; ayrıca Tanrı şunu da biliyor ki, hiçbir kadına, benim kendi kadınıma taptığım ölçüde tapılmamıştır.

Bazen, dostum, annemi tamamen bağışlamamış olmandan korkuyorum. Onu tanımış olmanı, onun da seni tanımış olmasını isterdim. Annem beni çok uzun bir süre mutsuz etti, çünkü beni mutlu görme arzusu çok güçlüydü. Tek hatası senin güzel ruhunu keşfedememiş olmasıdır; yine de bunu anlamaya layıktı. Neden ben, neden sen, onu kaybettik? Bugün belki de birleşmiş olurduk. Uzun süren acım,

derin üzüntüm onu alt etmek üzereydi; benim açımdan her şeyin ters gittiğini görmüştü ve muhakkak ki hayatın bana sunduğu tek mutluluğu esirgemezdi benden. Zaten bu evliliğe karşı çıkmasının seninle hiçbir alakası yoktu ve oğlunun böylesine derin ve ısrarlı bir bağlılık duyduğu kişiye büyük bir değer verecek kadar saygısı vardı ona. Bugün onunla mutlu olacaktık, oysa bitmez tükenmez işkence sürüyor hâlâ. Bu konu uzayıp gider. Karıma annemden bahsediyor olmak hüznü bir zevk veriyor bana.

Sana söyleyecek öyle çok şeyim var ki daha. Tanrı'ya dua ederek huzur bulman, çok sevgili Adèle'im, bana *komik gelmedi* kesinlikle, ama beni çok duygulandırdı, bundan dolayı mutluyum ve sana minnettarım. Bazen, senin her şeyin olduğumu hayal etme cesaretini buluyorum ve o zaman tüm kalbim, bir kral gururu ve bir melek mutluluğuyla doluyor. Senin tüm hissettiklerini hissediyor ve beni sana çeken sonsuz huzurla her şeyi unutuyorum. Tüm hayatım senin için uzun bir duadan ibaret. Benim tüm mutluluğumu yaratanın mutluluğu için dua ediyorum.

Hoşça kal biricik Adèle'im, kocanı unutma ve uzun bir cevaba ihtiyacım olduğunu düşün; sonu hatırına, bu mektubun başlangıcı için beni affet. Hoşça kal, sağlığını ilgili ayrıntılı yaz bana. Seni sevgiyle kucaklıyorum.

Sadık Victor'un.

Cuma (7 Aralık)

Görüyorsun ki sözüme sadığım ve bu konuda hiç zorluk çekmiyorum Adèle; çünkü seni görmeyeli dört gün oldu, benim için seninle meşgul olmaktan daha büyük bir haz olabilir mi? Sana ne yazacağımı pek bilmiyorum, bir tek seni gördüğümde mutlu oluyorum ve sana yazdığım zamanlarsa seni görmüyorum. Yokluğunda hep karamsar şeyler düşünüyorum ve bana ağır gelen mevcut andan kurtulmak için,

seni son görüşümün hatırasını gözümde canlandırmak ya da seni ilk göreceğim anın umuduna sarılmak zorunda kalıyorum. Benimle konuştuğunu, bana gülümsediğini hatırlıyor ve benimle yine konuşacağını, yine gülümseyeceğini düşününce, yakınmamam gerektiğine inanıyorum.

Yine de sevgili dostum, sıkıntılarımdan çokluğunu hayal bile edemezsin. Evle ilgili üzüntü ve kaygılarımdan dışında, edebî çekişmelerin bıkkınlıklarına göğüs germem gerekiyor. Her adımın sinsi bir düşmanlıkla ya da alçakça bir rekabetle kösteklendiği bu mesleğe hangi şeytana uyup da atıldım, bilmiyorum! Bu durum bana acı veriyor ve edebiyat adına utanç duyuyorum. Her sabah, kendilerine bir şey yapmadığım, üstelik çoğunu görmediğim bir yığın düşmanın küçük saldırılarına maruz kalacağımı bile bile uyanmak çok can sıkıcı. Bu büyük ve soylu edebiyat mesleğine karşı saygı uyandırmak isterdim sende, ama bu mesleğin tüm insani bayağılıklar üzerine tuhaf bir çalışmadan ibaret olduğunu kabul etmek zorundayım. Seni çirkefin üzerinde tutacak kanatların yoksa batmak zorunda olduğun bir tür bataklık bu. Maharet kanatları olmayan, ama sağlam bir yaradılışa ve değişmez ilkelere sahip olan ben, bana yakıştırılmaya çalışılan ufak tefek tüm kusurlara gülüp geçmeye çalışıyorum bazen, ama daha çok, mesleğimden utanarak itiraf ediyorum ki, öfkeye kapılıyorum.

Belki de haklı olarak sevgili Adèle, meşgul olmam gereken onca önemli konu varken böylesi zavallılıklardan etkilenmemem gerektiğini düşüneceksin; ama bunlara karşı beni tahammülsüz kılan, tam da içinde bulunduğum şu çok çabuk öfkeye kapılma hali. Mutlu olsaydım, beni sadece azıcık rahatsız edecek olan şey, bugün benim için katlanılmaz; değersiz küçük sineklerin yaralarına konmalarına tahammül edemiyorum. Artık bundan bahsetmeyelim, bu fazlaca incelik göstermek olur; onlar, tükettiğim kaleme, kirlettiğim kâğıda değmezler.

Cumartesi (8 Aralık)

Beni azarlaman gerek sevgili dostum, seninle baloda geçirdiğim o harika gecenin hatıralarıyla dolu olarak, tüm haftayı yarı sersem bir vaziyette geçirdim. *Harika* diyorum, ama seni çok kıskandım ve çok bunaldım. İsterdim ki yalnızca benim için böyle giyinesin. Gördüğün gibi çok saçmalıyorum, ama gülme, çünkü gülmen, seni sevdiğim gibi beni sevmediğini itiraf etmek olur. Seni bu kadar hoş ve başkaları için bu kadar süslenmiş gördüğümde aklım başımdan gidiyor ve hissettiğim cehennem azabını sana anlatamam. Bunca iyi dans eden gençler arasında kendimi bir hiç gibi görüyorum! – Öte yandan, beğenilme isteğinin yanı sıra, yaradılıştaki büyük asalet ve tevazu beni rahatlatıyor ve güzelliğin yanında tevazu olduğunda, insan çok daha güzelleşiyor! Sen iyilik ve saflığınla, hayran olunacak bir güzelliğe sahipsin. Bu meleksi erdemini, sevgili Adèle'im, daima koru; onsuz, ruhun onuru ve aşkın saflığı kaybolur. Benim yeryüzünde örnek gösterdiğim tek kişi olduğunu, taşkın hayalgücümün yarattığı ideal erdemli kadın düşüne uyduğunu ve ergenliğimde kafamda canlandırmış olduğum hayat arkadaşlığını sende bulduğumu düşün. Bunlar boş sözler değil. Kendimi bildim bileli üzerimde yarattığın etkiye bir bak, şimdiye kadar yaptıklarına, yapıyor olduklarına, tutkuyla beklediğimiz evlilik günümüze kadar sana layık olabilmek için yapacaklarımı bir düşün; o zaman gözümdeki değerinin ve sana duyduğum hayranlığın derecesini göreceksin.

Şu balo dönüşünde, seni kalbimin çok yakınında tuttuğum o kısacık anları hatırladığımda, başım dönüyor. Neden senden ayrılmam gerekti? Tüm hayatını böyle kollarımın arasında geçirseydin, dünya için ne önemi olurdu bunun? Nasıl bir kötülük olabilirdi yaptığımız? Adèle, söyle bana, yalvarıyorum, karımı göğsüme bastırdığımda, kime karşı bir kusur işlemiş olurdum? O anlar neden geçip gitti?

Ve iki kolu ve bir iradesi olan bir adam, neden o anların elinden alınmasına seyirci kalır? Bir gün tekrar yaşanacaklarını kim bilebilir? Ve kaçırılan mutluluğu geri getirmeyi hangi insani güç başarabilir?..

Görüyorum ki saçmalamaya başladım; tüm mutluluğumu ve tüm sevincimi yaratan sen, çılgınlıklarımı hoş gör. Hoşça kal, hoşça kal, zavallı bir kaçığım ben. Acı bana ve sev beni, ruhum, kalbim, hayatım, her şeyim sana ait.

Gördüğün gibi, istediğinden de uzun yazdım sana. Eğer hoşuna giderse, sen de çok uzun yazarak, bana bunu kanıtlarsın. Hoşça kal, hoşça kal. Yazdıklarımı okuyabilecek misin, bilmiyorum.

Perşembe sabahı (13 Aralık)

Sana nasıl bir mektup yazmam gerektiğini pek bilmiyorum Adèle, çünkü pazar akşamı senden ayrılırken, üzgün ve kırgındım; ama dün seni gördüm ve tüm karabulutlar dağıldı. Sana rastladığımda karamsar bir haldeydim. Umulmadık bu sevinç tekrar huzura kavuşturdu beni. Her şeyi unutalım. Zaten pazar günü beni derinden yaralayan olayları artık hatırlamıyorsundur muhakkak. Sevgili Adèle, eğer mutluluk ve huzuru yalnız senin yanında bulabildiğimi düşünseydin, seninle geçirdiğim kısacık zamanlarda beni üzme hoşuna gitmezdi.

Dün seni görmeye çok ihtiyaç duyduğum bir anda tesadüfen karşıma çıktığını düşündükçe, şaşırmadan edemiyorum. Yalnız bir hayat sürmenin sonucunda, doğal olarak tüm düşüncelerime damgasını vuran hummalı duygular umutsuzluğumu doruğa çıkarmıştı, hangi saçma sapan düşüncelere kapılmıştım bilmiyorum; işte tam da o sırada iyilik meleşim, tüm üzüntülerimin tek ilacı, tüm acılarımın tek tesellisi olan seni karşıma çıkardı aniden. Tek üzüntüm, beni görmenin sende aynı etkiyi yaratmamış olması, çünkü hayalet benzemiş olmalısın beni.

Cuma, saat 00.30 (14 Aralık)

Mektubunun bende yarattığı etkiyi, sevgili, çok sevgili Adèle, sana anlatmayı denemeyeceğim bile; bir tartışmanın ateşiyle ağızımdan kaçan birkaç kelime yüzünden sen ve ailen tarafından bu kadar katı bir biçimde yargılanmayı beklemiyordum, üstelik hafızam beni yanıltmıyorsa, düzen ve ahlaka ait gerçek fikirleri savunduğumu sanıyorum, tek kusurum, olsa olsa benim yaşıma için hoş görülebilecek ölçüde abartılı davranmak. Rahatlıkla hafif konulardan bahsedebilir, üzerinde pek düşünmeyi gerektirmeyen fikirler ileri sürebilirdim; özellikle bir cümle seni şaşırttı, bu sert cümleyi dile getirdiğimi çok iyi hatırlıyorum ve dile getirir getirmez de pişman oldum. Senin gibi ben de bir insanın, işkenceye alet olan ve uygulayan bu rezil ve iğrenç kişileri anarak asla ağızını kirletmemesi gerektiğini düşünüyorum; bu isimleri nasıl ağızıma aldım, bunu bile bilmiyorum; bana karşı çıkanların tahrikleriyle fazlaca ileri gitmiş ve saçmalama noktasına varmış olmalıyım; tartışmaların bizi sıkça ittiği üzücü durum. Bu yüzden, tüm içtenliğimle tartışmadan nefret ediyorum.

Ama bana asıl dokunan, Adèle'im, acımasızca içime işleyen, önemsiz bir konuşmanın ileri sürmeme yol açtığı fikirlerden hareketle, gelecekteki birleşmemizin mutsuzluk getirebileceğinin düşünülmesi. Beni asıl üzen, bu kaygıların seninle paylaşılmış olması, çünkü, sen ki bana karşı ciddi bir küçümseme duyduğunu asla dile getirmedi, bunları kendi kendine düşünmüş olduğuna inanamam.

Evliliğimize *zina* fikrini sokmanın her ikimiz için de ne kadar aşağılayıcı olduğunu fark ediyor musun? Hayır, bunu düşünmedin sen. Beni hiç mi tanıımıyorsun? Bir süre önce bana, *zina halinde görürsem, karımı öldürüp öldürmeyeceğimi* soran insanlara sadece, *ölecek olan ben olurum* cevabını verdiğimde, nasıl alaylara konu olduğumu duymadın bile.

Zaten tüm bunları sana neden söyleyeyim ki? Buna ihtiyacım yok, Adèle'imın gözünde suçsuz olduğumdan eminim ve bana yazdığın acımasız mektup sana ait değil, biliyorum. Ah, Adèle'im, ben seni üzeceğim öyle mi, asla! Hadi, iyice sor kendi kendine ve böyle bir varsayıma güleceksin. Senin kölen, malın olduğumu, bir damla gözyaşı akıtmaman için bin can feda edeceğimi bilmiyor musun? Adèle, yalvarırım, bilmem hangi düşüncesizce söylenmiş bir sözcük için, dahası ruhumun ve yaratılışımın tanıyabildiğin birazı için beni yargılama. Ulu Tanrım! Bunları yazan sen olabilir misin: *Kaderim ne olacak benim? HİÇ BİLMİYORUM; dün akşam bende zor silinir bir iz bıraktı.* Adèle, bu uğursuz kuşku sözlerinin yüreğimi kızgın bir demirle dağlayacağını düşünemedin mi? Ah! Bazen çok zalim oluyorsun.

Sevgili dostum, sana *neredeyse hayranlık* değil, tam, derin, köklü bir hayranlık duyduğumu; aşkla, sadakatle ve coşkuyla önünde eğildiğimi söyleyeceğim. Sense *bir gün benim önümde korkuyla titreyeceğini* söyleyeceksin, öyle mi! Hayır, bunlar senin fikirlerin olamaz. Sana yalvarıyorum soylu Adèle'im, yabancı telkinlere kulak asma; kendi düşüncelerininle yargıla beni, kendi gözlerinle gör. Zaten pek önemli biri değilim, başkaları yüzünden senin gözünde değerimin daha da azalması fikri beni öfkeliendiriyor.

Bana açık bir sitemin daha var, başkalarında hep bir yetersizlik görüyor olmam. Önce, sevgili dostum, şuna inan ki sözde üstünlüğümün benim gözümde hiçbir değeri yok; olaylara daha yukarıdan bakıyorum ben. Senin kaderini paylaşacak olana vaat edilmiş, meleklerle yaraşır mutluluğun yanında şöhretin hiçbir kıymeti yok ve yeryüzünde senden daha önemli bir şey olamaz benim için. Bir tek seni istiyor, bir tek senin için yaşıyorum. Genel olarak, insanların çoğunun sıradan ve sıkıcı olduğunu söylemek haksızlık sayılmaz, hepsini toptan küçümsediğimi sanıyorum, ama aralarında, insan adına yakışır birkaçına rastladığımda onları daha çok

seviyor, onlara daha fazla hayranlık duyuyorum. Senin yerin, çok sevgili Adèle'im, tüm bu insanların başında geliyor.

İtiraf ediyorum ki ben uzlaşma fikrine, ortak inançlara, geleneksel kanılara pek önem vermem. Bence temkinli bir insan, bir şeyi benimsemeden önce, mantığıyla olayı her açıdan incelemelidir. Yanılırsa, bu onun hatası olmaz. Zaten belki de tüm düşüncelerimde hatalıyım, ama en azından herkesi küçümsemek gibi bir düşüncem olmadığını sanıyorum. Tam tersine, sıcak ve coşkulu biri olduğumu söylerler. Sorun şu ki, mümkünse sakın, gürültüsüz, kapalı bir hayatı tercih ediyorum ben; ev ve aile hayatı kadar sevdiğim başka bir şey yok. Keşke beni daha iyi tanısaydın!

Üstelik sevgili dostum, sendeki tevazu harika bir şey, ama zaman zaman beni sinirlendiriyor; düşüncelerime saygı duyduğunu ileri sürüyorsun, şimdiye kadar böyle olduğunu hiç fark edemedim, tersine genellikle sen, tavsiyelerine ne büyük önem verdiğimi, fikirlerine nasıl bir uysallıkla boyun eğdiğimi görme imkânı buldun. Görüşlerindeki asaletten ve ruhundaki yücelikten emin olarak, hayatımın tüm idaresini ellerine teslim edebilirim.

Hoşça kal, çok geç oldu, seni sevgiyle kucaklıyorum. Yanında ne harika bir gece geçirdim! Onun sayesinde mektubunu affediyorum.

Adèle, sev beni, çünkü Tanrı şahidimdir ki, kimse benim seni sevdiğim gibi sevmemiştir hayatta.

Hoşça kal, karalamalarımı okumaya çalış. Ah! Seni nasıl seviyorum, sense zaman zaman beni nasıl üzüyorsun!

Kocan, sadık ve gönülden bağlı kölen.

Cumartesi (15 Aralık)

Birkaç kelime daha. Önceki mektubuna cevap vermeliydim dostum, ama dün gece bana verdiğin mektup kafamdaki her şeyi altüst etti. Bu kâğıdı hangi düşünceler doldu-

racak, bilmiyorum. Bana kalan tek düşünce, kafamı sürekli meşgul eden, sana duyduğum tarifsiz sevgim.

Çevrende benim seni sevdiğim gibi seilmeye *senden daha layık* insanlar gördüğün yanılgısı içinde olduğunu okuyunca gülümsedim. Önünde diz çöküp bininci kez sana yalvarıyorum, kendinle karşılaştırma şerefini kimseye bahsetme. Günün birinde, *senin çok bilgili olmadığımı* fark ederek boşluğa düşeceğimi söylüyorsun Adèle. Bil ki, sevgili ve harika dostum, sen bilgilerin en güzel ve en nadir olanına sahipsin, tüm erdemlerin bilgisine. Zaten, sahip olmak istediğin işe yaramaz ve tamamen izafi olan bilgilerin mutluluğa hiç katkısı yoktur. Elde edilen hiçbir şey, elde etme zahmetine değmez.

Bir keresinde bana, hayran olunacak bir saflıkla şiirden anlamadığını söylemiştin; bu, erdemden anlamadığını söylemen gibiydi aynı. Adèle, şiir ruh demektir; deha ruhtur; *yeteneğim* olduğunu söyledikleri şey, *ruhumdan* başka bir şey değil. Demek ki sen buna asla yabancı değilsin sevgili dostum; çünkü şimdiye kadar sana inanmaya cesaret edecek olursam, ruhlarımız her zaman birbirleriyle anlaştılar. En cahil insan bile şiiri pozitif bilimlerin hiçbir şey katmadığı, tüm hayali düşüncelerini canlı resimlerden alan, aşkla, sadakatle, coşkuyla beslenen ve yüce gönüllü insanların yüreklerindeki en gizli sırları ortaya çıkaran bu hayalperest ve katıksız şiiri hisseder. Şiiri, Adèle, sen daima anlayacaksın, çünkü iyi, yumuşak, soylu ve sadesin. Gerisinin ne önemi var? Bu tanrısal ilhamların, ülküsel içe doğuşların yanında, insanların zahmet gerektiren, kesinlikten yoksun ve çoğunlukla yanlış bilgileri nedir ki? Onlar hayatın ve şiirin içini boşaltırlar; büyüsünü ve ilhamını bakışlarında, gülümsemende bulduğum bu şiirin. Affet beni, nereye varacağımı bilmiyorum, ama şiirden bahsetmek, neredeyse senden bahsetmek gibi.

Dün, Adèle'im, çok güzel bir akşam geçirdim. Bırak da sana anlatayım. Sevişen insanların birbirini affetmesi ne hoş! Adèle, yine de vicdan azabı çekiyorum, ağladın! Seni ağlattım, ulu Tanrım, sevgili dostum! Ah! Affet beni! Yanımda

ve benim yüzümden sessizce döktüğün gözyaşlarını unutturmak için neler vermezdim! Heyhat! Benim tüm mutluluğum olan sen, ağlamalı mıydın? Hayır, kendimi affetmeyeceğim ve düşündükçe kendimi daha da suçlu buluyorum.

Yine de eğer seni yaraladıysam, sevgili ve zavallı dostum, bu yalnızca aşkımın fazlalığındandır. Sırf hatır için, sıkıntıyla bana ayak uydurduğunu zannederek öyle dayanılmaz bir acı çekiyordum ki ben de! Ah! Affettiğini söyle bana ve gözyaşlarını aklımdan silebilmem için gülümse!

Hoşça kal, biricik Adèle'im, bu mektubun kısa olduğunu söyleyemezsin. Üzüntü ve umutsuzlukla geçen saatlerde, doğum günün için yazdığım birkaç mısrayı da ekliyorum.¹⁶ Belki de onları sana vermemeliydim, ama seni ne kadar çok düşündüğümü kanıtlayacaklar sana.

Hoşça kal, hoşça kal, bana uzun uzun yaz ve satırları sonuna kadar doldur. Seni öpüyor ve bir daha benim yüzümden ağlamayacağına dair sana söz veriyorum.

Kocan.

Pazartesi (17 Aralık)

Beni affettiğini görebilmek için çok sevgili Adèle'im, ayaklarına kapanmam gerek. Dün sana itaat etmemiş olmaktan dolayı ne kadar pişmanım bir bilsen. Kendimden hiç de memnun değildim çıkarken, çünkü senin yumuşak ve hoşgörülü sözlerine rağmen, yüzünde bağışlandığımı belirtir bir ifade yakalayamamıştım. Haklıydın, üstelik çok haklıydın. Sana, sevgili dostum, önemsiz bir şey için kırıldığını söylemeyeceğim, üstelik öyle de düşünmüyorum. Zaten önemli olan, itaatsizliğin konusu değil, ta kendisi. Ben senin yerinde olsaydım son derece kırılırdım ve ne yalan söyleyeyim, belki de senin kadar iyi davranamazdım. Sana duyduğum aşk dışında her konuda benden ileride olmak, mükemmel ve yüce gönüllü

16 "À Toi!" [Sana!] *Odes et Ballades*.

Adèle'im, senin kaderinde var. Sevgili dostum, düşüncesizlikten başka suçum yoktu, ama seni yaralayan bu düşüncesizlik çok utanılacak bir şey. Affet, ah! Affet beni! Düünden beri sevgilim, sana verdiğim acının dışında bir şey düşünemiyorum. Yeryüzündeki hiçbir şey uğruna sana en ufak bir üzüntü bile yaşatmak istemeyen ben, nasıl oldu da amaçsız ve bu kadar düşüncesizce seni yaralayabildim, anlamıyorum.

Hoşça kal, hoşça kal. Sana tapıyorum çünkü sen bir meleksin ve seni kucaklıyorum çünkü benim karımsın.

Cuma (21 Aralık)

Adèle, seni gördüğüm son günden, yani dört günden beri, kurtulmak istediğim ve hiç aklımdan çıkmayan katlanılmaz düşünce nedir, biliyor musun? Ulu Tanrım! Ya evliliğimiz günün birinde mutsuzluk getirirse!.. Adèle, kıskançlığımın ne derecede olduğunu biliyor musun? Hayatını benimkiyle birleştirmeyi düşünmeden önce, tüm zorunlulukları, tüm hassasiyeti iyice tarttın mı? Evvelsi gün annen benim önümde, bilmem hangi adamın koluna girmeyi kabul etmiş olduğunu söylediğinde, neler yaşadığımı anlatamam. Benim için öylesine büyük olan bu mutluluğu bir yabancıya vermiş olduğun, başkalarının her gün, senin nezdindeki ayrıcalıklarımı –son derece masum olan ve yine de tüm sevincimi yaratan bu ayrıcalıkları– paylaşıyor olabilecekleri düşüncesi aldı beni ve içimi acıyla doldurdu. Üstelik bana öyle geldi ki, beni böylesine zalimce yaralayan şeyi sen çok basit buluyordun. Adèle, tüm bu altüst oluş, üstüne bir de kendimi tutmamın gerekmesi, anlatılması güç bir duruma soktu beni. Çıktım ve o andan beri peşimi bırakmayan bu düşünceler, seni düşünme hazzı dâhil, berideki her şeyi zehirlemekteler.

Kendimi titizlikle gözden geçirdim, çünkü kıskançlığın komik olduğunu düşünme gibi bir eğilim vardır ve bu açıdan bakınca bile diğerleri gibi düşünmüyorum. Hatalı olup

olmadığımı sordum kendime ve alıngan kıskançlığımdan utanmak bir yana, bu kıskançlığın sana duyduğum ve senin bana duymuyor olmandan korktuğum bu temiz, özel ve saf aşkın özü olduğuna karar verdim üstelik. Bu aşkı, sevgili Adèle, bu aşkı hissetmiyor olsan da, en azından anlayabilecek yaradılıştasın. Bu yüzden, bana korkunç bir acı veren bu duruma gülmeyeceğinden eminim. Sevdiğim gibi sevilseydim nasıl da mutlu olurum!

Ruhumdaki en gizli sırları böyle açabildiğime göre, sana nasıl da gözüm kapalı güveniyor olmalıyım. Eğer sıradan bir insana anlatıyor olsaydım, kıskançlığımı zayıflık olarak değerlendirmesinden korkardım. Seninle hiçbir şeyden korkmuyorum. Tüm mutluluğumu borçlu olduğum şey, benim gözümde tabii ki önemsiz olamaz ve onu, kiminle olursa olsun, paylaşmamın imkânsızlığına şaşırمامalısn.

Genellikle kıskançlık, kendisine duyulan kişi için hakaret anlamına gelen ve onu duyan kişi içinse, alçaltıcı bir şüphedir. Bu yaygın düşüncelerin kabalıyla, uyandırmaya öylesine layık olduğun vazgeçilmez aşkın güzelliğini birbirine karıştırdığını düşünerek sana haksızlık yapmam sevgili dostum.

Kıskançlığım uç noktalarda, ama saygı dolu; bana gurur verdiğini düşünüyorum, çünkü sevgimin saflığını kanıtlıyor. Günün birinde karım düşüncesizlik yüzünden beni kıskançlığa itseydi, ölür de, bir an bile olsun ondan şüphe etmezdim.

Bununla ilgili tüm düşüncelerimden sana uzun uzun bahsettim, çünkü önemli bir konu. Kıskançlığım sevgili Adèle, hoşuna gitmeli; eğer seni ürkütüyorsa, beni sevmiyorsun demektir. Bir erkek olarak benim; genç bir kıza, herhangi bir kadına kolumu uzattığımı görseydin, bu senin için önemsiz mi olurdu? Düşün bir, çünkü bu senin için önemsizse, kaybettim, beni sevmiyorsun demektir. İşte benim değişmez duygularım. Kıskanç olunmadıkça, aşk ne gerçek ne de saftır. Tüm kadınları sevenlerin, hiçbirini kıskanmadıklarına inan. Sevgili Adèle'im, beni sevdiğini söyledin ve tersini söyleyene

kadar, öyle olduğuna inanmak istiyorum; bu tatlı düşünceye, sanki beni hayata bağlayan tek inançmışçasına bırakmak istiyorum kendimi.

Sonuna geldiğim şu iki sayfayı doldurabildiğime göre seni çok sevdiğim kesin. Yarına kadar hoşça kal.

Cumartesi (22 Aralık)

Bu iki sayfayı tekrar okudum. Sana gülünç geleceklerinden ödüm kopuyor, çünkü bu durum, beni tanımadığını ve sevmediğini kanıtlardı. Adèle, sevgili dostum! Ah hayır! Ruhlarımızın anlaştığına inanmak istiyorum, uyuştukları doğru değil mi? Ve öyleyse, biricik Adèle'im, bizi bekleyen mutluluğu düşün! Hadi, hissetmekten ya da hissettiklerini dile getirmekten korkan diğer insanlar gibi olmayalım. Masum ve tertemiz olan bizler, açık yürekli olalım. Birbirimizden hiçbir duygumuzu saklamayalım, birbirimize tüm düşüncelerimizi söyleyelim, böylece sıklıkla güveni, hatta sevgiyi yok eden yanlış yorumlardan korunmuş oluruz her ikimiz de.

Birkaç kez acıyla fark ettim ki Adèle, düşüncelerimin çoğu karşısında irkildin, bu demekti ki düşüncemi anlamıyor ya da sözlerimin anlamını abartıyordun. Bana hak ettiğimden fazla mı, yoksa az mı saygı duyduğunu bilmiyorum, ama lütfen hoşgörülü ol. İçimde bilmediğim bir ses bana, senin, beni olduğum gibi tanımanla hiçbir şey kaybetmeyeceğimi söylüyor. Bilincimin bu tanıklığı, benim için değerli, belki de bana duyduğun azıcık sevgiyle birlikte, bana kalan tek teselli bu. Çok fazla olsalar da kusurlarımın alçaltıcı hiçbir tarafı yok ve kusurlarla dolu olduğumu nasıl biliyorsam, senin de iyilikle dolu olduğunu biliyorum.

Bir süredir sana bir itirafta bulunup bulunmama konusunda tereddütteyim ve tereddüt etmekte hatalıyım, çünkü yaptığımdan ötürü senin iyileştiremeyeceğin kadar büyük bir ağırlık oturacak yüreğime. Adèle, affet beni, çünkü sana

tekrar tekrar verdiğim söze yine uymadım. Bu hafta art arda birçok gece çalıştım, ama öyle gerekiyordu ve hatırlarsın ki, birkaç *olağanüstü durum* için böyle olabileceğini konuşmuştuk. Yani, sana bunu söyleyeceğime kendi kendime söz vererek, sana itaatsizlik ettim. Senin için çalışıyorum Adèle. Sana ancak yorgunluklar ve uykusuzluklar sayesinde kavuşabilirim. Öyleyse beni suçlama ve mutlak ve zorunlu bir durum olmadıkça, emirlerine karşı gelmemeye çalıştığımdan emin ol. Çok önemli ve acil bir şey söz konusuydu. *Emirlerin* demekle hata ediyorum, senin en küçük arzuların, en ufak ricaların bile benim için emirdir ve kendime, asla isteyerek ayrılmayacağım bir yol çizmeme yeterli olacaktır.

Zamanın ve kâğıdın tükenmek üzere olduğunu görüyorum, oysa sana söyleyeceğim şeyler var daha! Seninle öyle az konuşuyor, seni öyle az görüyorum ki! Sevgili dostum, yakınmakta ne kadar haklıyım ve her an seni görebilen, gülümsemenin, sözlerinin tadını çıkarabilenler nasıl da mutlular! Tıpkı bir sürgün gibiyim. Size geldiğimde, her şey beni tedirgin ediyor, her şey beni gözlemliyor. Kendimi zorlamam, kendimi gizlemem gerekiyor ve hiç kimse, bir maske ya da bir pranga taşımakta benim kadar zorlanmaz.

Ah! Bütün bunlar ne zaman sona erecek? Geleceğin bana vaat ettiği tek ve büyük mutluluğa ne zaman kavuşabileceğim? Alelacele yazılmış bu mektup için, düşüncelerimin ve yazımın karışıklığı için beni affet.

Sevgili ve tatlı dostum, seni bu akşam göreceğim demek! Ah! Buna ne kadar ihtiyacım var! Haftalar öyle uzun ki, bu akşam sana geldiğimde mutsuzluk ve çöküntünün üzerime bindirdiğı ağır yükten nasıl da kurtulacağım. Hoşça kal. Büyük bir sevgiyle kucaklıyorum seni.

Değerli sağlığına dikkat et. Bana ondan uzun uzun bahset. Tüm bu ayrıntıları Victor'una, kocana borçlusun. Hoşça kal, hoşça kal.

Bana uzun, upuzun bir mektup yaz.

Pazartesi (24 Aralık)

Sana, dün akşam için sevgili Adèle, hiç çalışmayacağım konusunda söz vermemeliydim, çalışmamak elimden gelmedi yine. Henüz senin yanında geçirdiğim o harikulade gecenin sarhoşluğu sürerken, sana sunulmaya layık bir hayatı ancak çalışarak kurabileceğimi düşünmeseydim, kafamı ve düşüncelerimi bana sıkıcı gelecek bir işe nasıl verebilirdim? Kendinden geçmiş bir halde döndüm eve. Nasıl bir mutluluk bekliyor beni! Senin de aynı anda yattığını düşünerek, yatağa girdim. Biricik Adèle'imın yanında geçen o son derece huzurlu, kısacık ve özlenen anları en ufak ayrıntısına kadar zihnimden geçirdim uzun süre; senin sevgi dolu hatıran uyumamı engelledi epeyce ve uykum nihayet geldiğinde de, binlerce mutluluk verici rüya, güzellik ve huzur fıskıran görüntünü getirdi bana.

Sevgili dostum, keşke kalbimi tüm çıplaklığıyla görebilseydin, diğer tüm düşüncelerime baskın gelen kendi düşünceni bulurdum orada. Ah! Seni ne çok seviyorum ve hangi ateşli ifadelerle anlatabilirim bunu sana! Sana binlerce kez seni seviyorum demek ve senin de bana bunu binlerce kez demeni istiyorum. İşte tüm mutluluğum buna bağlı. Sana hissettiklerimi anlatabilecek kelimeleri hangi deha ve aşk dilinde bulabilirim! Öyle iyi, öyle soylu, öyle yüce gönüllüsün ki! Tüm erdemlerin öyle tatlılıkla yüzüne yansımış ki, seni gören tüm erkeklerin senin için çıldırmamalarına şaşarım. Ama onların o kadar sığ bir görüşleri, o kadar kısır bir düşünce yapıları, o kadar basit bir duygu dünyaları var ki! Evet Adèle'im, yüzündeki her bir incelik, ruhundaki bir mükemmeliyeti açığa vuruyor. Sen Victor'un için bir melek, bir peri, bir tanrıça, kaderi ve hayatı paylaşmak lütfunda bulunduğu kişi gibi maddi ve dünyevi bir varlığın erişemeyeceği insanüstü bir varlıksın.

Bu hayranlık dolu sözlerle gülme sevgili dostum. Dünyadaki hangi mahluk senden daha layıktır bu hayranlığı

uyandırmaya? Ah! Keşke kendini olduğun gibi, sonsuza kadar tapılarak hayat arkadaşı olacağın kişinin seni gördüğün gibi görebilseydin! Ruhumun ölümsüzlüğü sadece geniş ve hüznü bir çölü çağırıyordu bana, eğer senin kollarında geçmeyecek olsaydım oradan. Evet, Adèle'im, senin kollarında yaşayacak, senin kollarında ölecek, senin kollarında sonsuzluğa ulaşacağım. Artık bitiriyorum. Bırak da bu mutluluk düşünceleriyle huzur bulayım. İşi ve şöhreti bir başka gün düşünürüm.

Perşembe (27 Aralık)

Sıkça ziyaretine geldiğim için seni azarlayabilecekleri düşüncesiyle akşam huzursuz olmam dışında, Adèle, salı gününü yine büyük bir mutlulukla geçirdim. Sevgili dostum, benim yüzümden en ufak bir üzüntü yaşamam düşüncesi, benim en büyük üzüntülerimden biriydi. Yine de beni bu kadar mutlu kılan bir şeyde, azıcık da olsa bir kötülük olabileceğini kabul edemiyorum. Öyle de olsa, seni benim yüzümden üzölmüş görmektense, sevgili Adèle'im, her şeyi feda etmeye hazırım. Tüm bu baskılar ne zaman ortadan kalkacak? Ne zaman, dünyanın önünde seni seviyor olmakla övünebileceğim; sen ki benim öylesine övündüğüm, sen ki tüm şöhret ve onurumu bağladığım kişisin. Victor'un, sevgili Adèle, kocan, ona göre unvanların en güzeli olan bu unvana resmî olarak kavuşabildiği gün o kadar mutlu olacak ki! Üzölme, bir gün çok mutlu olacağız!

Ama bugün çok acınacak durumdayız, ya da (tahmin üzerine konuşmamak gerekirse) durumdayım. Bunca gün boyunca senin yanında azıcık vakit geçirmenin ve üstelik bu vakitlerin, sürekli bir huzursuzluk yüzünden tadına varamamanın yanında, soğuk birine belki de daha acı gelebilecek diğer tüm dertlerimin hiç önemi olur mu! Bana sık sık neden hüznü ve kaygılı göründüğümü soran dostlarım, bu hüznün gerçek sebebini anlamaktan uzaklar.

Ama Adèle, beni seviyorsun ve bu tek düşüncenin bana unutturduğu korkunç mutsuzluğu muhayyilem almıyor, aniden umutsuzluktan taşkınlığa geçmeme yetiyor bu düşünce.. Sana adanacak bir hayatım olduğunu hissettiğim sürece, kendi payıma düşenden şikâyetçi olmayacağım. Kölen, biricik dostum, senin mutluluğunu kurmak üzere iki kola sahip değil mi? Ah! Sana yalvarıyorum, sev beni ve gelecekte kuşku duymayalım. Sadık bir yürek ve açık bir alınla yürüyelim oraya. Öğret bana, sen ki Tanrı'ya yakın varlıkların en soylususun, meleksi erdemlerini öğret bana, çünkü sen yol göstermedikçe ben bir hiçim. Şimdiye kadar utanç duymadan hayatımı sürdürebildiysem, bunu sana borçlu değil miyim, Adèle? Bugün, tüm acılarımın arasında vicdan azabı yoksa, bunu senin varlığının benim üzerimdeki koruyucu etkisine borçlu değil miyim? Beni her şeyden korumuş, bana her şeyde rehberlik edecek olan seni nasıl da sevmeliyim! Layık olduğun biçimde sevebilmeyi borçlu olduğum seni, nasıl da seviyorum! Keşke sen de beni biraz sevsen, mutsuzluk kalır mıydı o zaman!

Cuma (28 Aralık 1821)

Tam iki yıl önce bugün, çok sevgili Adèle'im, hatırası hep en güzel hatıralarım arasında yer alacak baş döndürücü bir akşam geçirmiştik. İlk kez birlikte tiyatroya gitmiştik. Français'ye, hatırlıyor musun? *Hamlet* sahnelenmekteydi. Söyle bana sevgili dostum, bu harika akşamdan geriye bir şey kaldı mı sende? Tiyatronun yan sokağında uzunca bir süre kardeşini beklediğimizi ve bana, *kadınların erkeklerden daha sevgi dolu olduğunu* söylediğini hatırlıyor musun? Tüm temsil boyunca, kolunun benimkine yaslanıp kaldığını, sana yakında gerçekleşecek felaketlerden bahsettiğimi, uzunca bir süre bu kadar mutlu bir akşamı bir daha yaşayamayacağımızı defalarca söylediğimi hatırlıyor musun? Nitekim o felaketler bizi bulmakta gecikmedi.

Ah Adèle'im, o güzel anlardan bu yana iki yılın akıp geçtiğini ve sanki dünmüş gibi en ufak ayrıntıyı bile yüreğimde sakladığımı düşününce, senin için de böyle olup olmadığını, hafızanın benimki kadar hatıralara sadık kalıp kalmadığını soruyorum kendi kendime ve bunu korkarak soruyorum, çünkü böyle olduğuna inanmak kendini beğenmişlik olurdu ve öte yandan tüm bunları unuttuysan, beni sevmiyorsun demektir. Ah, unutmadığını söyle bana; sana yalvarıyorum, uzun süren yokluğum boyunca, çabucak geçen o dakikaları ara sıra üzüntüyle düşündüğünü söyle...

Sevgili Adèle! Ben kaç kez umutsuzca düşündüm o anları, bilsen! Ama artık, en azından umutlarımda ve gelecekte bana ait olduğun için, bu acı tecrübenin ne önemi var? Şimdi kim seni kollarımın arasından çekip almaya cesaret edebilir? Heyhat! İki yıl önce senin yanında sakin ve huzurluydum ve dört ay sonraysa felaketlerin en korkuncuna boyun eğmek zorunda kaldım, senden ayrı kalmam gerekti! Görüşmemiz eskiye göre bugün daha sıkıntılı ve daha zor olsa bile, en azından daha garantili. Çünkü er ya da geç benim olmaman demek, geleceğimin baştan sona cehenneme dönmesi anlamına gelirdi.

Kaderimi belirleyen şeyler iyice basit; sadece iki boyutu var, sen ya da ölüm. Adèle'imden hiçbir şey koparamaz beni. Aile, anne-baba; sen olmasaydın, bunlar benim için her şey olurdu; senin yanıdaysa, hiçbir şey. Ben sana ait bir şeyim.

Cumartesi (29 Aralık)

Senin güzelim mektuplarını tekrar tekrar okuyorum. Senden bir şeyler aktarıyorlar bana. Sevgili dostum, benim için bu kadar hoş olan bu yazışmanın sende hâlâ tedirginlik yaratmasına şaşıyorum: çünkü tedirginlik duymadığını söyleme tarzın bile, az da olsa, duyduğunu kanıtlıyor bana. Demek senin kocan, tek sırdaşın ve tüm düşüncelerini söy-

leyeceğin yasal eşin olduğum gelmiyor hiç aklına; sadece mektuplarla sağlayabildiğimiz bu karşılıklı ve özel iletişimin, nasıl senin görevlerinden biriye, benim de haklarımdan biri olduğunu düşünmüyorsun. Ah Adèle'im, yalvarıyorum, bir daha sana değer vermememle ilgili kaygından bahsetme bana! Bana derin bir acı verdiğini durmadan tekrarlamam mı gerek? Victor'undan emin ol, sana yalvarıyorum, her şeyi sende ve senin için yaşayan insana güven. Senin de büyük bir incelikle söylediğin gibi, *karıma karşı karımı savunmak* zorunda bırakma beni.

Evet, tapılası eşimle, güzel ve iyi Adèle'imle gurur duyuyorum ve bu *şışinmek* değil, övünç, en saf haliyle övünç. Erdemlerin benim hazinem, üstün niteliklerin benim tüm varlığım ve senin kendi saldırılarına karşı, bir ananın kıskançlığı ve bir eşin gururuyla koruyacağım onları.

Ruhunun şiir sanatını anladığını söylediğim zaman, tanrısal yeteneklerinden birini açığa çıkarmaktan başka bir şey değildi yaptığım. *Şiirler şiir sanatına girmiyor demek ki?* diye soruyorsun. *Tek başına* şiirler girmez elbette. Şiirsellik düşüncelerdedir, düşüncelerse ruhtan gelir. Şiirler, güzel bir vücuda geçirilmiş şık bir giysidir yalnızca. Şiirsellik düzyazı biçiminde de ifade bulur, mısraların cazibesi ve görkemiyle daha mükemmelleşir sadece. Soylu eserlerde olduğu gibi, soylu duygulara ve soylu davranışlara ilham veren ruhun şiirselligidir. Onursuz bir şair, şair olmayan onursuz bir insandan daha bayağı, daha utanılacak, değersiz birisidir.

Zaten söyleyebileceğimden fazlasını hissettiğin tüm bu önemsiz şeyler bıktırdı artık. Sadece ruhunun ne kadar güzel, yüce ve şiirsel olduğunu bilebilmeni isterdim. Birleştiğimiz zaman, sevgili dostum, bana ilham verecek olan, her yapacağım şeyde danışacağım kişi sen olacaksın ve böylece mutluluğumdan başka, kaderimde varsa, şöhretimi de sana borçlu olacağım.

Öyleyse kendinden hoşnut ol, mütevazılığı da elden bırakma ama. Mütevazılık sana öyle yakışıyor ki! Üstünlüklerini inkâr etmekten ibaret olan mütevazılıkla; o üstünlükleri kendindense başkalarına mal etmekle, doğal yetenekleri Tanrı'ya, eğitimle ilgili olanlarıysa aileye borçlu olduğunu bilmekle yetinen mütevazılığı birbirine karıştırma. Bu sonuncusu tek gerçek, tek kalıcı olan, insanı boş kibirden kurtarır ve gerçek gurura götürür.

Seni sıkıyorum, sevgili ve soylu Adèle'im, çünkü tüm bunları sen benden daha iyi biliyorsun. Affet beni, ama bu konuda suç sende, çünkü tedirginlik ve kaygılarınla beni bu üzücü ve tatsız konulara yönelten sensin. Öte yandan, sana olan saygımın sevgim kadar derin olduğunu kanıtlamaları açısından faydalılar.

Hoşça kal, bakalım bu kargacık burgacık yazıları okuyabilecek misin? Okuyamadığın her kelimenin yerine *seni seviyorum*'u koy, o zaman yazdıklarımı anlarsın.

III

OCAK-MART 1822

Uzun ve acılı ayrılığın ardından tekrar kavuştuğu aşkının huzurlu alışkanlıklarına geri döndü Victor. Adèle'i sık sık onun evinde, ailesinin yanında ve arada bir dışarıda yalnız gördü; annesiyle birlikte onu tiyatroya ya da yürüyüşe götürdü; nihayet ona yazdı ve Adèle de kendisine cevap verdi; yalnız geçen üzüntülü yılları karşılaştırdı, ne büyük sevinçler! Ama Victor için bu mutluluğa bir endişe, ölümcül bir endişe karışmaktaydı.

Madam Hugo'nun ölümünden bu yana altı aydan fazla olmuştu, 1822 yılına girilmek üzereydi ve Victor'un maddi durumunda hiçbir değişiklik yoktu hâlâ. Babası gerekli onayı vermemişti ve hatta aşkından haberdar bile değildi. Vaat edilmiş olan ev ya da ödenek hep ileri bir tarihe ertelenmekteydi. Bu durum daha ne kadar sürecekti?

İyi yürekli Mösyö Foucher sabırla beklerdi belki, ama çevresindekiler, Asseline amca ve karısı, ağabey Victor Foucher, dostlar, özellikle de iyi kız arkadaşlar bu gecikme karşısında şaşkınlığa düşüyor, âşık gencin sık ziyaretleri dolayısıyla kaygılanıyor, Adèle'in lekelenen onurundan bahsediyorlardı. Üstelik bu konuda zavallı Adèle'e çatıyorlardı, Adèle de Victor'a yakınıp duruyordu; şairin hassas ruhu için ne korkunç bir kaygı nedeni!

Kaderinin kararlaştırılacağı o son anı ertelemeye çalışsa da, bu tedirgin duruma bir son vermek, bir karara varmak, harekete geçmek gerekmekteydi. Ödenek konusunda fazla kaygılı değildi, romanı üzerinde çalışıyor, bir tiyatro ese-

ri hazırlıyor, şimdiden kendini güçlü hissediyordu; paraya gelince, onu bulurdu. Asıl derdi, babasının vereceği onayla ilgiliydi.

Annesi hayattayken, kendisini o kadar çok üzen bu onay sorunu şimdi daha da ciddi bir hal almıştı. Eğer General Hugo onay vermeyi reddederse, yasal anlamda bu onaya ihtiyacı kalmayacağı zamana; yani rüşünü ispat edene kadar beklemesi gerekecekti, beş yıl daha beklemesi demekti bu. Victor, Foucher ailesinden, bunca uzun süre sabretmesini istemeyi düşünemiyordu bile. Kendisinin de bir umut olmadan, ayrılık ve yalnızlık acısına katlanması mümkün müydü? O zaman onun hayatında artık Adèle olmayacaktı, öyle mi? O zaman?.. Aşkının, üzerindeki güçlü etkisi ve üstelik bu ateşli ruhta yarattığı kaygı, hatta derin karamsarlık düşünüldüğünde, babasına soracağı sorunun bir ölüm kalım sorusu olacağına inanmadan yapamaz insan.

Cuma akşamı (4 Ocak 1822)

Önceki akşam, evinin kapısında senden ayrılışaymışım keşke, o zaman senin için en azından önemsiz olduğunu düşündüğüm ama bana soğuk bir vedaya mal olan bu tartışmayı yaşamazdım. Çünkü, bu buz gibi vedayı ancak yapılan konuşmaya bağlayabiliyorum. Bir saat öncesine kadar nasıl da iyi anlaşıyorduk halbuki! Niye o zaman ayrılmadım senden! Kalbim huzur dolu dönerdim eve ve şimdi de sana yazma zevkine binlerce acı düşünce karışıyor olmazdı. Bu tartışmada senin keyfini kaçırarak hiçbir şey söylediğimi sanmıyorum. Sözlerimde asla dedikodu ya da çekememezlik yoktu ve Fransa'da hayran olunmayı hak eden tek insanı savunmuş olmam¹⁷ seni nasıl rahatsız etti, anlamıyorum. Günün birinde, senin onayınla, çok sevgili Adèle'im, şöhretli bir meslekte ilerlemem kısmet olsaydı, yeni beyinlerin ve genç ruhların hayranlığı, alacağım en güzel ödül olurdu diye düşünüyorum. Neyse, bırakalım bunu.

Yine de şu bir gerçek ki, benimle aynı fikri paylaşıyor olmanın mutluluğunu nadiren yaşıyorum. Bir fikir ileri sürdüğüm zaman, yanımda bana karşı çıkanlar varsa (ve gariptir ki bu durum neredeyse bir tek seninleyken geliyor başıma), benim yanımda olmaktansa onların yanında yer almaya daha istekli görünüyorsun. Sanki bir gerçeğin benim ağızından çıkması, senin gözünde hata olmasına yetiyor. Soylu ve

17 Söz konusu kişi, Victor'un derin bir hayranlık beslediği Chateaubriand'dır.

nitelikli olup olmadığını, yani seni seven bir erkeğe yaraşır yaraşmadığını ölçüp biçmeden bir fikri asla benimsemem ben. Öyleyse bu fikri dile getirmişsem, bu fikir yanıımızdaki bir başkasının fikirleriyle ters düşüyorsa ve bana karşı çıkılıyorsa, beni rahatlatacak desteğini arıyorum doğal olarak, ki bu, benim arzu ettiğim ve beni tatmin edecek tek destek. Ama boşuna! Bakışlarına bir hoşnutsuzluk yerleşiyor, yüzün kaygılı bir hal alıyor, konuşmaların sertleşiyor. Hatta bazen beni sessiz kalmaya zorluyorsun. O zaman, kendi düşüncelerinden taviz veren bir kaypak gibi susmak, ya da devam edersem sana yaraşır olduğunu sandığım, oysa görünüşe bakılırsa seninkilerle zıt düşen fikirleri savunduğum için senin tarafından beğenilmemenin getirdiği cesaret kırıklığıyla geri çekilmek zorunda kalıyorum.

Sanıyorum ki dostum, sana şimdi söylediğim her şey basit ve doğal. Senin bunu kibir olarak algıladığından eminim. Ama kibirli de olsam, bu senin suçun olurdu. Senin tarafından seviliyor olduğuma inanmama izin verdin, öyle değil mi? Yine de sevgili dostum, dar ve soysuz bir kibir, seni sevme cesareti gösteren bir ruha asla nüfuz edemez. Tutkularım, kibrin gerektirdiğinden çok daha yüksek. En büyük isteğim seni mutlu, tamamen mutlu kılmak, dünyevi ve karanlık özümü, senin tanrısal ve ışıklı özünle, ruhumu ruhunla, kaderimi kaderinle, ölümsüzlüğümü ölümsüzlüğünle birleştirmek; bütün bunları şiirsel kabul et istersen, çünkü şiirsellik aşktır. Ve şiirsellik gerçek değilse, dünyada gerçek olan ne var ki?

Bu ifade sana belki tuhaf geliyor, ama Adèle'im, unutma ki *şiirsellik* ve *erdem* bana göre eşanlamlı, bunu düşünürsen sana çok basit gelecek.

Hadi ama, bir insan tamamen aşkla doluysa, kibir kolayca yer bulamaz kendine. Şu bir gerçek ki, insanların çoğuna çok derin bir saygı beslemediğimi söyledim sana hep. Aklım, onlardan daha üstün olduğumu değil ama, onlar gibi olmadığımı söylüyor ve bu da kendisi için yeterli.

Tüm yazmış olduklarımdan, biricik Adèle'im, kendi düşüncelerime aşırı önem verdiğim sonucunu çıkarma. Tam tersine, şuna dikkat et ki, asıl büyük değer verdiğim benim düşüncelerim değil, seninkiler. Beni üzense, muhakkak ki benimkilerden daha doğru olan senin düşüncelerine ters düşmek. Birleştiğimiz zaman, sevgili dostum, senin fikirlerinle aydınlanacak ve davranışlarım konusunda onayını almadan asla hareket etmeyeceğim, çünkü soylu olanı sezme yeteneği var sende. Şu an için sadece, sana layık bir biçimde düşünmeye yönelik tüm çabalarımın seni tatmin etmemesine üzülüyorum. Bu duyguyu hiç yaşamıyorsun, öyle olsaydı bana acırdın.

Madam Delon'a yazdığım mektuptan¹⁸ memnun kalıp kalmayacağını henüz bilmiyorum, mektubu görmek istemiştin; ben de, yollamadan önce senin için çıkarttığım bir kopyasını ekliyorum buraya. Çok gizli tut onu, bunun ne kadar önemli olduğunu iyi bilirsin. Mektubu belki biraz kısa bulacaksın, ama basit kelimelerle basit bir teklif yapmak gerekli gibi geldi bana. Umarım mektubuma onay verirsin, teklifimin kabulü dışında dair şey beklemem o zaman.

Bu iki sayfayı tekrar okudum. Düşüncelerimdeki kargaşa çok hissediliyor. Biliyor musun ki Adèle'im, buz gibi vedan kafamı öyle kurcaladı ki, şu iki gün boyunca başka hiçbir şey yapamadım. Seni gücendirmiş olmanın kaygısına, zaman kaybetmiş olmanın pişmanlığı da eklendi. Oysa senin uğrunda çalışmaya adanması gereken günlerin hepsi çok değerli.

Sana söylemem gereken bir fikir geliyor aklıma sık sık: Güçlü insanların tüm yardım gösterileri, sanılabileceği kadar faydalı olmayacak bana. Bir tek kendime güveniyorum, çünkü bir tek kendimden eminim. Bir saat ricada bulun-

18 Victor bu mektupta, Saumur İsyanı'na katıldığı için ölüme mahkûm edilen eski arkadaşı Édouard Delon'a evinde kalmasını teklif etmekteydi. "Fazla kralcıyım," diye yazıyordu Madam Delon'a, "benim evimde onu aramayacaklardır."

maktansa, üst üste on beş gece çalışmayı tercih ederim. Sen de öyle düşünmüyor musun? Eminim ki öyle düşünüyorsun. Sadece kendime borçlu olduğum refahı sana sunabildiğimde ne kadar gurur duyacağım! Adèle'imın mutluluğuna benden başka kimse katkıda bulunmadı, diyebildiğimde.

Ne zaman, ah ne zaman tüm bu harika umutlar gerçek olacak! Hayatın sunduğu büyük mutluluklara hâlâ erişmemiş olsam da yakınmıyor, mutluluğu hissetme yeteneğimi o zaman için saklıyorum. Sevgili dostum, insanların gözünde benim karım olacağın sabah tüm sevenlerim benim adıma büyük sevinç duyacaklardır, çünkü mutluluk, benim başımı döndüreceği kadar, insan denen hiçbir varlığın başını döndürememiştir asla. Evlilik yeni bir varoluş, bir tür ikinci doğum olacak benim için. Bunca uzun zamandır birbirini yakıcı ve el değmemiş bir aşkla sevmenin ardından, bu aşkın hep o derece yakıcı kalmakla beraber, yerini, o güne kadar bilinmeyen hazların arasında, lekesiz, temiz ve tatminkâr bir aşka bırakması ne hoş!

Ah Adèle'im, affet beni, hayalgücüm nerelere götürüyor beni, bilmiyorum; ama bazen benim dışımda kimsenin senin üzerinde hakkı olmadığını, senin tamamen bana ait olduğunu düşündüğümde, hiçliğim karşısında şaşırıyor ve böylesi bir mutluluğu nasıl hak etmiş olabileceğimi soruyorum kendime. O zaman dostum, yalnızlığıma acıması ve vaat ettiği meleği bana bağışlaması için Tanrı'ya nasıl da çırpınarak yalvardığımı görseydin, ölümsüz bir aşkın ölümlü biri üzerindeki gücünün ne büyük olabileceğini anlardın. Bu aşk Adèle, beni büyüledi adeta. Ateşli mizaç, kibirli zekâ, ihtiraslı ruh, her şeyi yola getirdi, her şeyi senin üzerinde yoğunlaştırdı, her şeyi tek bir arzuya, tek bir duyguya, tek bir düşünceye dönüştürdü ve hayatımın tümünü oluşturan bu arzu, bu duygu ve bu düşünce senin için.

Şu anda yarım yaşıyorum. Sen yanımda yoksun, demek ki hiçbir şeyim yok. Seyrek ve kısa görüşmelerimiz beni

rahatlatsa da tam anlamıyla tatmin etmiyor. Seni daha sık görmek, seni hep görmek ihtiyacıdayım. Bu duygu varlığıma öyle derinden işledi ki adeta bir içgüdüye dönüştü. Seni görmenin dayanılmaz arzusu, ufacak bir ümit bile olsa, seni görebileceğim yerlere sürüklüyor beni. Bu yüzden, hiç ummadığın kadar yakınlarında oluyorum sık sık. Karımın yanında bulunabilmek için kılık değiştirmiş ya da görünmez olmak, adımlarını izlemek, tüm hareketlerinden haberdar olmak isterdim. Ancak senin bulunduğun ortamda rahat nefes alıyorum.

Sevgili dostum, ah! Ne zaman benim olacaksın? Önceki gün beni kandırdığından şüphelenebilmiş olduğum için Adèle'im, tam bir alçağım ben: yalvarırım, bir an için de olsa, bu kadar haksız bir düşünceye kapıldığım için benden nefret etme. Sen yalan söyleyeceksin ha! Sen, beni kandıracaksın! Güneşin ve sonsuzluğun yalan olduğuna inanırdım, daha iyi.

Hoşça kal, benim iyi, soylu Adèle'im, ne kadar kusurlu da olsa Victor'unu sev, en azından Adèle'inin mükemmelliğini takdir edebiliyor çünkü.

Salı (8 Ocak)

Adèle, dünkü mektubunun bana söylediği her şey tamamen doğru. O mektubu yazdığın için sana teşekkür ederim, iyi yapmışsın; öte yandan bir rüyadan uyanır gibi ayılttı beni. İşlerimden bahsetmek senin haklarından biri, benim işlerim senindir çünkü. Üstelik kendimle ilgili her konuda sana danışmak benim için bir görev olduğu gibi, en değerli haklarımdan biri ve sana duyduğum güven, karıma olan derin saygım, senin tevazunla söylemeye çekindiğin çok şeyi söylüyor bana. Eğer seninle yazışma dışında da görüşebilseydim ve eğer tek sevincim olan bu mektupları senin ve kendim için bıktırıcı ayrıntılarla soğuk bir hale getirmekten korkmasaydım, bu hakkı çoktan kullanmayı arzu ederdim. Oysa senin arzunun

benimkiyle örtüştüğü andan itibaren bu gerekçe kendiliğinden ortadan kalkıyor.

Beni durduran daha güçlü ikinci bir gerekçe var. Her yaptığım ve başıma her gelenle ilgili seni bilgilendirerek, dolaylı ya da dolaysız olarak sana kendimi övmeye çalıştığım görünüştünü vermekten korkuyorum ve işte sadece bu nedenle çok sevgili Adèle'im, benden beklediğin açık sözlülük, çok gerekli olması bir yana, benim için oldukça zor olacak. Ama kendime rağmen, görünüşte pek mütevazı olmayan bazı gelişmeleri yazmak zorunda kalırsam, umarım ki sevgili dostum, seni benimle meşgul olmaya zorlamadığımı ve elimden geldiğince ölçülü bir biçimde anlatacağım bu detayların, bugünkü konumuma bakarak, gelecekteki durumumun ne olabileceği konusunda değerlendirme yapabilmen için gerekli olduğunu kabul edersin.

Mutlu olmak için bize gereken ne, sevgili dostum? Birkaç bin franklık bir gelir ve babamın onayı. Hepsi bu işte. Öyleyse kaygılanacak ne olabilir ki? Beni altüst eden kuşku duymak değil, beklemek. Yaşamak için sana ve kendime gerekli imkânları yaratacağımdan eminim; umarım ki babam, annemin mutsuzluğunu hazırladıktan sonra bir de benim mutsuzluğumu istemez. Rüştümü bir ispat edeyim, ona bir şekilde birleşmemizi kabul ettirecek bir yardımda bulunabileceğimi düşünüyorum. Ama beni üzen, sabrın hiçbir şekilde erdemlerimden biri olmaması ve bu mutluluğa ne zaman kavuşacağımı bilmemem; oysaki bu mutluluğun eninde sonunda geleceğini biliyorum, tabii ölmezsem.

Bağımsız bir hayat kuracağımdan nasıl emin olduğumu sorma bana Adèle'im, çünkü o zaman tanımadığın bir *Victor Hugo*'dan bahsetmek zorunda bırakırsın beni ve Victor'unun seni onunla tanıştırmak gibi bir niyeti yok. Bu, dostları ve düşmanları olan, babasının askerî mevkiinin ona, herkesle eşitmiş gibi her yerde boy gösterme hakkını tanıdığı, şimdiki şöhretinin faydalarını ve mahzurlarını birkaç cılız denemeye

borçlu olan ve yüzünde üzgün ve soğuk bir ifadeyle yer almadığı pek ender görülen tüm salonlarda, o, tatlı, güzeller güzeli, erdemli ve kendisi için ne mutlu ki, salonlarda tanınmayan bir genç kıızı düşlerken, başkalarının ciddi bir düşünceyle meşgul sandıkları Victor Hugo. Bu Victor Hugo, Adèle'im, çok tatsız biri; geleceğinin ümit vaat ettiğini görebilmen için, bir sürü ayrıntı vererek daha uzunca ondan bahsedebilirdim, bahsetmeliydim belki de; ama bu konuda bana güvenmen için sana yalvarıyorum, çünkü bu on satır Victor'una şimdiden fazla pahaliya mal oldu, bu Mösyö Victor Hugo çok canını sıkıyor onun, işi böyle kendimden bahsetmeye vardır-
dığım için çok mahcubum, ama bu senin suçun. Hatta, tekrarlıyorum, sana daha uzunca anlatmalıydim, çünkü bana umduğumun ne olduğunu sorduğuna göre, neye dayanarak umut beslediğimi söylemeliyim mutlaka sana.

Biliyorum ki edebiyat mesleğine karşı sende temelsiz bir önyargı oluşturdular. Oysaki sevgili dostum, bulunduğum konumu bu mesleğe borçluyum. Nereye kadar yükseleceğim bilmiyorum, ama benim yaşımda kişisel serveti olmadan, gelecek için sana benimle aynı güvenceleri sunacak pek genç insan olup olmadığını da bilmiyorum. Sana tüm bunları söylemeye mahkûm olmak için ne yaptım ben? Neden bugünkü hayatıma şahit değilsin? Öyle olsaydı beni kolayca anlardın ve hatta umutların, benimkilerin ötesine geçerdi belki de. Bu konuda tekrar benim ebedî cümleme dönmem ve tüm bunlarda kibir ifadesi bularak bana haksızlık yapmaman için sana yalvarmam gerekir. Sevgili dostum, açık sözlülüğüme inanmanı istediğim bir an varsa, o da, gurur duyabileceğim tek şeyin senin tarafından sevilme olduğunu söylediğim andır. İsterdim ki övgülerin ve hatta ilgisiz kişilerin gerçek ya da sahte hayranlıklarının benim için hiç önemi olmadığını, ama Adèle'im, senin en ufak bir övgünün bende nasıl derin bir etki bıraktığını göresin. Emin ol ki övünmek, kibir, sahte ihtişam, gözbebeği olduğun bir varlığa yanaşamaz bile.

Sık sık bana tekrarladıkları, biraz önce de fazlasıyla nobranca söyledikleri bir şey var, ben bilmem hangi *parlak şöhet* için yaratılmışım (abartıyı aynen söylendiği gibi tekrarlıyorum); bence, sırf aile mutluluğu için yaratılmışım. Ama yine de o mutluluğa ulaşmadan önce yolumun şöhetten geçmesi gerekseydi, bu şöhet bir araç gibi düşünürdüm, bir amaç gibi değil. Şöhrete her zaman duyulması gereken saygıda kusur etmezdim ama şöhetimin dışında devam ettirirdim hayatımı. Öngörüldüğü gibi şöhet gelirse başıma, onu ne umut etmiş ne de arzulamış olacağım, senden başka kimseye verecek ne umudum ne arzum var çünkü.

Sen Adèle'im, benim tek amacımsın ve bu amaca ulaşmak için tüm yollar mubahtır, yeter ki el etek öpüp baş eğmeden dik ve kararlı yürünebilsin. Sana, yaşamak için gerekli imkânları, güçlü insanların kibirli hayırseverliklerini beklemektense çalışarak kendim yaratmayı tercih ettiğimi söylerken düşüncem buydu işte. Para kazanmanın birçok yolu var ve dalkavukluk yaparak lütuf kazanmak isteseydim, bu yollardan şimdiye kadar çoktan para sahibi olmuş-tum. Bu benim tarzım değil. Bir hakkın verilmesini istemekle yetiniyorum, bir söz aldım ve bekliyorum.

Zaten sevgili dostum, benim gibi sen de bütün bunları biliyorsun. Yaptığımın dışında bir şey tavsiye eder miydin, söyle bana? Victor'un her gün, bakandan en küçük memura kadar ısrarlarıyla herkesi bıktırsa sana daha mı layık olurdu? Basit ve haklı talebimizin kabul edilip edilmediğini henüz bilmiyorum, ama muhakkak ki böyle bir bedel karşılığında kabul edilmesini ne sen ne de ben isteriz. Kadınlar sayesinde her istediklerini elde eden erkekler, dünya hor görse de umurları olmayan ahlaksız ve kurum satan entrikacılar hâlâ var. Sana hemen dört kelimeyle şunu söyleyeyim ki, ben de öyle yapabiliirdim, ama kocanın bu rezillikleri tiksınme ve nefretle reddettiğini eklememe gerek yok kuşkusuz.

En kolay iki yoldan ilerlemeye tenezzül etmeyen genç bir adam için geriye ne kalıyor öyleyse? Gücünün bilincinde olma ve kendine saygı duyma dışında hiçbir şey. Bence, Adèle, tüm gücüm senin sevginden geliyor. İnsanın soylu bir biçimde ve açık yüreklilikle mesleğine sarılması, kimseyi ezmeden, kuyusunu kazmadan, olabildiğince çabuk ilerlemesi ve gerisi için de Tanrı'nın adaletine sığınması gerekir.

Ama yine de buradan, geri çekilip yalnızca kendi seçtiğim ve belki de kısır işlere gömülmekle yetineceğim ve tüm diğer başarı yollarına uyuşuk uyuşuk gözlerimi kapayacağım sonucunu çıkarma. Ulu Tanrım, Adèle, geleceğin benimkine bağlı, öyle değil mi? Üzülme, yarın dürüst bir adama haklı bir talepte bulunacağım ve bu talebi güvenle dile getirmeme ve onu canla başla savunmama hiçbir şey engel olamaz. Sana üç ay daha önce kavuşabilmek için hayatımla ilgili yaptığım planları ve düşlerimi terk etmem, yeni bir meslek seçmem, yeniden tahsil hayatına atılmam gerekseydi Adèle'im, bunu büyük bir sevinçle yapardım. Bana ait olurdun, daha ne isteyebilirdim ki? Yoluma saçtığı tüm dikenler için Tanrı'ya şükrederim, yeter ki bu yol sana çıksın. Ah! Söyle bana biricik Adèle'im, hangi acılardan, hangi çalışmalarından geçmeliyim sana kavuşmak için? Alçaklık olmadıkça her şey bana hoş ve güzel gelecektir.

Bazen, kafana çok tuhaf fikirler sokmuş olmalarından korkuyorum. Korkarım ki edebiyat mesleğinin hayatımın amacı olduğunu sanıyorsun, oysaki bu mesleğe, sana bağımsız bir gelecek sağlama yolunda en kolay ve en soylu yolları bana sunması nedeniyle bağlıyım sadece. İtiraf ediyorum ki, taşıyacağın ismin büyük bir edebî ihtişamı olmasını isterdim; çünkü bu, karıma, kendisine layık bir konum, tüm toplumsal konumlardan üstün bir konum sağlardı. Pekâlâ! Geçimimi sağlamak üzere başka bir yolum olsaydı eğer, hayatımda bir daha tek bir şiir bile yazmamam şartıyla Adèle'imi yarın bana verecek olsalar, Tanrı'ya itiraf

eder gibi itiraf ediyorum ki, sana sahip olma mutluluğuna bedelsiz kavuştuğumu düşünceğim; çünkü bu mutluluğun yanında, gerisi bir hiç benim gözümde.

Sana bundan ne fazlasını ne de azını söyleyebilirim, çok sevgili Adèle'im. Seni sevdiğimi dile getirdiğim gün, sana tüm bunları söylemiştim. Aşk abartılamayacak tek duygudur. Yarın, sen eğlenesin diye ölmemi emredersen, sana hemen itaat etmem gerekir, yoksa seni sevmiyorum demektir. Sevmek, kendinde yaşamaktan çıkıp, artık başka birinde yaşamaktır. Sadece sevilen kişinin varlığıyla ilgilenmek adına, öz varlığına yabancılaşır insan. Bu yüzden, Victor'unun senin uğruna gösterdiği tüm fedakârlıklar, tüm sadakat asla bir değer taşımıyor; bunlar, irademden bağımsız koşulların geliştirdiği bir duygunun kaçınılmaz sonuçları. Eğer beni seviyorsan, beni anlamalısın. Seni sevdiğim için her şeyi sana atfetmek zorundayım, yani kendi gözümde bir hiçim ve bana ait bir şeyin sana faydası olacaksa, bu hayatım da olsa, anında onu sana sunmam çok anlaşılır bir şey.

Söylediklerimi özetlemem gerekiyor sevgili dostum, yoksa bu uzun mektupta kaybolacaksın. Diyebilirim ki, kendime değil, safi talihe borçlu olduğum geleceğim çok umut vaat ediyor. Yine de umutlar kesinlik demek değildir, ama insanların kaderlerinde ne zaman kesinlik oldu ki? (Dikkat et ki Adèle'im, tüm sözlerimi tartarak konuşuyor ve onları yanlış yorumlamaya çalışmayacağından emin olarak, kendimi açık yüreklilikle ifade ediyorum.) Üstelik bir gün babamdan bana bir mülk kalması da mümkün; çünkü ailemizdeki huzursuzluklar hâlâ gizli sırlar barındırıyor olsa da (burada ben de sana büyük bir sır veriyorum), babam dört yıl boyunca İspanya'da genel valilik yüksek memuriyetinde bulunurken, kendisine bir şey kalmamış olması düşünülemez. Zaten kısmen de olsa, istemeden ettiği itiraflar da bu yönde. Onayına gelince, bundan kuşkulanmakla ona haksızlık yapmak istemem.

Şimdi Adèle'im, eğer annenle baban fazlasını da istiyorsa, onlara cesaret ve sana olan aşkla dolu bir yürek sunacağım. Başarılı olacağım konusunda değil ama, bir insanın elinden gelen her çabayı göstereceğime söz verebilirim onlara. Eğer tüm bu güvenceler de onları tatmin etmeye yetmiyorsa... o zaman, mektubunun bende yarattığı etkiyle ilk içimden gelene kulak asmış olsaydım, bu mektubun başında dile getireceğim şeyleri söyleyeceğim sana. Ailene gidecek ve onlara şöyle diyeceğim: “Adèle’inizi görmeme izin vererek beni çok mutlu ettiniz. Bana bu mutluluğu kendiliğinizden sunduğunuzda, bir süre için ondan vazgeçmeye razı olmuş durumdaydım. Kızınızı görmeden uzun süre yaşayabilir miydim, bilmiyorum, ama denerdim ve bir gün ona sahip olma umuduyla, belki de başarılıydım. Bugün, benim geleceğimden kuşku duyar gibisiniz. Hoşça kalın, beni bir daha gördüğünüzde bağımsız bir hayat kurmuş ve babamın onayını almış olacağım, aksi takdirde asla karşınıza çıkmayacağım.”

İşte Adèle, ailenin senin geleceğini, benimkiyle birleştirmenin onu tehlikeye atmak olacağından korktuğunu hissettiğim günün ertesinde, yapmaya kararlı olduğum şey bu. Hatta belki de şimdiden onlara bildirmeliyim. Seni görüyor olmanın büyük mutluluğu şu ana kadar gözlerimi kör etti, yine de yaradılışımdaki hassasiyetin tamamen ortaya çıkması için pek ufak bir kıvılcımın yeteceğini hissediyorum. Kim bilir? Belki de hayale kapılmaktayım. Şimdiye kadar öyle acı çektim ki, nihayet biraz mutluluk ummaya hakkım olduğunu sandım. Tüm bunlar belki de bir yanılsamadan ibaret ve eğer kaderimde mutsuzluk varsa, seni hangi hakla kaderime ortak ederim? Adèle, ben başarılı olmadıkça beni istememekte haklı ailen. Başarılı değilsem, bana sırt çevirmekle iyi yapıyorlar.

Sen mutlusun, senin mutluluğun için her şeyi feda edecek bir baban ve bir annen var. Bana gelince, kimse benim geleceğimle ilgilenmiyor, öksüzüm ben. Ne yana baksam,

kendimi yapayalnız görüyorum. Sen, beni sevdiğin için yüce gönüllüsün; ama kararların sana bağlı değil ve zaten yanında olmadığım zaman çok geçmeden unutursun beni. Bu, insanın tabiatında var. Benim için bir istisna alacağına neden inanayım ki? Evet, bunu düşünüyordum, çünkü sana olan aşkım istisnai bir aşk. Adèle göreceksin, çok geçmeden tekrar *elveda* diyeceğiz birbirimize, ama o noktaya gelirse, göreceksin ki Adèle, bu elveda sonuncusu olacak. Bir melek gibi iyisin, yumuşaksın sen: ait olacağın kişiyi çok mutlu edeceksin!

Hoşça kal, sevgili dostum, bu mektubu bitirirken gözlerimden boşalan yaşlar kadar acı gözyaşları dökme sakın. Bu sevimsiz ayrıntıları sana yazarken çok duyguluydum, bu duyguyu sonuna kadar bastırmam mümkün olmadı. Bu dört sayfada, seni etkilemeyecek, oysa yazarken bana çok acı veren birçok kelime var.

Hoşça kal, hoşça kal, çok sevgili Adèle'im; yeni bir ayrılığın yaklaşmakta olduğunu sandığım bu anda seni hiç sevmediğim kadar seviyorum. Hoşça kal, sana söyleyecek binlerce şey vardı, ama düşüncelerimle aramda bir bulut var. Hâlâ kocanım, değil mi? Tüm hayatım boyunca kocan olacağımı söylemek, uzun süre öyle olacağım demek anlamına gelmiyor.

Hoşça kal, hâlâ bana aitken seni kucaklamama izin ver.

Pazar sabahı (13 Ocak)

Şimdi başımı ellerimin arasına almak ve darbeyi beklemekten başka çarem yok. Mektubun, Adèle, çok üzücü ve çok cömert; çok cömert, çünkü aşkla ilgisi olmadığı kadar hayranlık uyandıran bir fedakârlıkla dolu baştan sona. Zaten bir kez söylemiştin daha önce, *tutku gereksiz* diye. Son mektubum bana pahalıya patladı, yeryüzünde tüm bunları yazabileceğim tek insansın kuşkusuz; açık yürekliliği öyle ileri götürdüm ki, nobranlığa vardım belki de. Şimdi ele geçirdiğin kurbanla övünüyorsundur. Nasıl istersen! Bir mek-

tufta daha fazla ne söyleyebilirdim ki? Bilmiyorum, çünkü bir görüşmede bile daha fazla ayrıntı verip veremeyeceğimden emin değilim. Benim içimi döktüğüm konularda üstü kapalı cevaplar veriyorsun. *Senin yerinde olsaydım*, diyor-sun... ve duruyorsun. Oysa Adèle, tavsiyelerinden başka ne beklerim ki ben? Senden ısrarla tavsiyelerini istedim, beni onlara layık görmem için her şeyi yapardım, ama senin için ne önemi var! Şu ana kadar tüm davranışlarım tek bir amaca yönelik oldu, sana sahip olma ve layıkıyla sahip olma amacına. Başarılı olacağımdan emin değildim, ama benim için çok güzel olan bir ödüle, senin tarafından takdir görme mutluluğuna kavuşacağıma inancım vardı. Bu umudumda da yanılmış oldum. Sana güven ve saygıya dair en büyük kanıtı sunduğum anda beni güveninden yoksun bırakıyor, saygını benden esirgiyorsun.

Peki! Madem geleceğim senin için bir şey ifade etmiyor, kendi karanlığım içinde bırak beni; bir zamanlar bana destek veren eli, beni cesaretlendiren bakışı, körlüğümden kurtaran sesi çekip al benden. Şikâyet etmeye hakkım olmaz; çünkü kaçığın, zavallının biriyim ben ve sen mutlu olmamak için fazla akıllısın.

Yine de ilk geri adım atacak olan ben olmayacağım; son ana kadar beni hep gördüğün gibi, sana ufacık bir neşe verebilecekse, yüzümde gülümsemeyle hayatımı feda etmeye hazır bekleyeceğim. Madem beni fikirlerinden mahrum bırakıyorsun, ailenin her istediğini yapacağım. Yeryüzünde uğruna aşağılamalara sızlanmadan katlanabileceğim tek bir varlık var; gerekirse senden hiç haber alma umudu olmadan da katlanırım buna, yeter ki aşağılama bayağılık noktasına varmasın. *Gururum kırıldığı için* söylemekle itham ettiğin o cümleyi dile getirmeyeceğim. Her şeyi üstleneceğim ve bir felaket yaşanırsa, bu sadece benim hatam olacak. Evet, yine söylüyorum, Adèle'in ailesi ne istiyorsa yapacağım. Artık kanıtlanmaya hiç ihtiyacı olmamasına rağmen bu aşka dair yeni

kanıtlar sunmak dışında bir şey istemiyorum. Babam konusunda aceleci davranmak her şeyin sonu olabilir korkarım, ama benim için bir kanun olan bu arzuya boyun eğeceğim.

Zaten benim mutluluğumun ne önemi var? Asıl, Adèle, ne pahasına olursa olsun, benim acınacak geleceğimden kurtarmak gerekir senin mutluluğunu. Zaten hiç yakınmayacağım ben. Hayatım güzel bir düştten ibaret olacak ve bu düştten yalnızca, hiç düş görülmeyen bir uykuya geçeceğim zaman uyanacağım. Hayır, yakıncak bir şeyim olmayacak. Benim için her şeyin bittiği yerde, senin için her şey yeniden başlayacak. Hiç iz bırakmadan hayatından geçip gitmiş olacağım. Ödülü, yeryüzünde seni birazcık da olsa mutlu kılmak olduğu sürece, ruhum ebedi bir dulluğa seve seve katlanır. Rahat ol.

Belki de karşı çıkacaksın, unutulacağıma neye dayanarak inandığımı soracaksın. Evet Adèle, buna inanıyorum, üstelik *çok çabuk* unutulacağıma. Bu gece hayalimde yirmi sayfalık bir mektup yazmıştım sana; ayrılığımız boyunca, sana gösterdiğim ve senin farkında olmadığın aşk kanıtlarını anlatıyor, bunları, o zamanlar bana olan soğuk davranışlarıyla kıyaslıyordum. Bu üzücü ayrıntıları yazmaya, kendi yenilgi mi yazmaya cesaret edemedim. Zaten neye yarardı ki? Beni sevdiğini sanırken kendini kandırdığını kanıtlamış olurdum sana, her şeyi zamana bırakmak daha iyi olacak.

Eğer sekiz gün önce, senin benim olmayacağını söyledilerdi, şeytanı bile yalanlardım. Bugünse senden daha çok şüphe içindeyim, çünkü sen, sadece *büyük zorluklardan* korkuyorsun. Mutsuzluğum senin söylediğin gibi *olayları akışına bırakma* tasarımdan kaynaklanmıyor, ailenin bana pek inanmamasından, sende uyandırdığım büyük güvensizlikten ileri geliyor. Sizlerden daha cömert olacağım, çünkü sizin arzularınıza boyun eğdiğimi göstermek için, boşuna da olsa geleceğimi yok edeceğim. Umutlarımın sönüp gitmesi dışında hiçbir şeyin hallolmayacağından emin olsam bile, tüm isteklerinizi yerine getireceğim ve getirirken de alnım açık olacak.

Ne dediğimi bilmiyorum: *Geleceğim, umutlarım!* Bir geleceğim var mı benim? Umutlarım var mı? Yine de bu kopuş beni derinden yaralayacak, çünkü bir anlığına sende bir hoşnutsuzluk yaratacaktır belki de ve ben sana, küçücük de olsa asla acı vermek istemezdim. Şimdi, içtenlikle (çünkü hâlâ öyle olduğuna inanıyorsun), daima benim olacağını, hiçbir gücün bizi ayıramayacağını, her şeye meydan okuyacağını tekrarlayacaksın yine. Adèle, 1820 Mart'ına ait mektupların duruyor bende, onlarda da aynı şeyi söylüyorsun ve yine de o zamandan beridir, tam on sekiz aydır bensiz olduğun halde güler yüzlü, neşeli ve mutlusun; bu sırada kimdendir nedir bilmediğim bir evlilik teklif edildi sana, babana teklif edildi ve bu evlilik düşüncesi öyle güven uyandırmış olacak ki, bir yabancıya bile sözü edildi bunun. O zaman beni düşünmüş olsaydın, böyle bir teklifin iki kere tekrarlanmasına müsaade eder miydin?

Zaten bundan ne hakla bahsedebilirim ki? Bir başkası başaracak; benim ettiğimden daha mutlu edecek belki de seni. Seni çok seviyorum; kiskancın, delinin biriyim ben; kocası tarafından tapılıyor olmak çok bunaltıcı, öyle değil mi? Bir gün Adèle, bir başkasının karısı olarak başlayacaksın güne. O zaman, yeryüzündeki varlığımdan geriye tek bir iz bile kalmaması için, tüm mektuplarımı alacak ve yakacaksın; o zaman soğuk bakışların beni unutacağını önceden söylediğim yerlerde tesadüfen dolaşırsa, bu Victor'un da, hayatında bir kere de olsa doğru düşündüğünü kabul edeceksin ister istemez. Ne önemi var, yeter ki sen mutlu ol!

Heyhat! Bense bu karanlık ve sınırlı hayatı ayaklarının dibinde geçirmek uğruna, mükemmel ve ölümsüz bir yaşam dair tüm umutlarımdan seve seve vazgeçerdim. Artık bundan bahsetmeyelim. Her şey kendiliğinden bitecek. Ailenin istediği ne varsa Adèle, yapacağım; sana söz veriyorum ki yapacağım. Katettiğim yol henüz pek uzun olmasa da huzura kavuşacağım sonu daha sabırsızca bekliyorum

diğerlerinden. Tavsiyelerini benden esirgediğini, bana akıl vermen için diz çökerek yalvarmış olsam da *susman* gerektiğine inandığını hatırla, yeter.

Belki de iyi yaptın, bunu biliyor olmalısın; çünkü Adèle, sana bir kez daha hatırlatmalıyım ki bir meleğin ruhu bile seninkinden daha yüce ve saf olamaz. Hayatını paylaşmaya heveslenmiş olduğum için çılgının ve kendini beğenmişin biriyim ben. Yüreğimdaki tüm içtenlikle söylüyorum bunu sana, bir başkasının yanında hiç değerim yok, öyleyse senin yanında ne değerim olabilir ki?

Mektubunun sonu beni duygulandırdı, çünkü tam benim Adèle'im olmaktan çıkacağı sırada, çok sevgili Adèle'imın birkaç sevgi dolu kelimesi beni altüst etmeye yetiyor. Bununla birlikte, sadece kelime bunlar. Yarın hasta düşersem, yatağımın başucu toplum tarafından dışlanmış birininki kadar boş olacak, biliyorum. Üç dört gün boyunca sağlık haberlerimi bu konuda bilgi edinmeyi üstlenmiş olan kişiden alırsın belki vazife gibi; sonra da, haydi güle güle, ölsem de olur ve sanki hiç yaşamamışım gibi devam eder hayat. Annem yok benim, kimse beni sevmek zorunda değil.

Zaten her şey olması gerektiği gibi, çünkü fikirlerimin çoğu yanlış ve saçma. Kaçığın biriyim ben. Ah Adèle, ne çok sevildiğini asla bilmeyeceksin. Nasıl bilesin ki? Gözlerini ve kulaklarını kapatıyorsun. İşlerimle ilgili sana bilgi vermek haklarımdan biri diyorum sana; sense asla bu konudan bahsetmeyeceğini, onurunun her şeyden önce geldiğini ve sana bir kız çocuğu olduğunu hatırlattığımı söylüyorsun karşılık olarak. Adèle, işte senin güvenin!

Üstelik tekrar söylüyorum, yeni bir kopuşa bizzat yol açmaktan dolayı acı duymayacağım. Bu kopuş, bir yıl içinde onayını almış olabilecekken üç ay içinde ret cevabını alacağım babamın eliyle gerçekleştirilecek. Yine de ailen haklı ve geleceğin daha fazla ortada kalamaz. İnsan nereye gittiğini bilmeli. Yeni bir evliliği düşünebilmeli, kendini başka bir mutluluğa hazırlamalısın.

Ben yavaş yavaş çekeceğim kendimi. Bundan böyle seni görmek için fırsat kollamadığımı görürsen Adèle, sakın şaşırma. Davet edildiğim zaman geleceğim size, ama bu davetlere sebebiyet verirsem görevimde kusur etmiş olurum. Neyse ki fazla acı günüm olmayacak ve hakkımda hüküm verildiğinde Paris'i terk edeceğim. Adını temize çıkarmak için terk etmeyeceğim şey olabilir mi benim?

Ama hayır, kafanı ölümümle meşgul etmek istemiyorum, bunlar kaygı verici düşünceler ve mutsuzluk karşısında ne kadar zayıf kalacağımı bilseydin bana saygın daha da azalırdı belki de. Zaten tüm bunlar seni neden ilgilendirsin ki?

Adèle, bir kere daha cevap ver bana, sana yalvarıyorum, bir kere daha ve mümkün olduğunca çabuk. Bir daha da seni rahatsız etmeyeceğim. Şimdi, biricik Adèle'im, kuşkusuz bir yabancıya yazar gibi yazacaksın bana, çünkü son mektubumu beğenmediğine göre, kim bilir bu seferkini...

Evet, beni bir yabancı yerine koyacaksın ve oysa Tanrı şahidimdir ki, bir zamanlar kocan olmuş adamın yüreği hiç bu kadar acıyla kabarmamış, sana duyduğu aşkla hiç bu kadar yanmamıştır. Hoşça kal.

Cumartesi (19 Ocak)

İki gündür ruhumda neler olup bittiğini nasıl anlatmalıyım sana, biricik Adèle'im? Perşembe gecesi en acı ve en tatlı hatıralarım içinde yerini alacak hep. Nihayet seni ayakta, pespembe ve güler yüzlü olarak gördüm ve rahatladım, ıstıraplarımın en yakıcısından, endişelerimin en acımasızından kurtulmuş oldum böylece. İyileşecek ve kısa bir süre sonra sağlığına kavuşmuş olacaksın mutlaka.

Büyük bir mutluluğun beni beklediğini düşündüğüm o gecenin bana bunca üzüntü getireceğine kim inanırdı! Önce sensiz gitmenin üzüntüsü; bütün gün sana eşlik edecek olmayı beklediğimi ve bu yeni düzenlemelerin sebebinin sen

olduğuna inandığımı düşündükçe artan üzüntü; ardından seni hasta ve hem de o kadar hasta görmenin acısı! O Adèle'i, benim biricik Adèle'imi, süslenmiş, çok hoş, ısı ısı bir zarafet içinde zar zor hasta yatağına uzanmış görmek, öte yandan tüm o erkek ve kadınların, sanki yanı başlarında kırık bir kalp ve acı çeken bir melek yokmuşçasına dans edip, eğlenip gülmeleri! Sevgili dostum, hayır, bu asla hafızamdan silinmeyecek. Ve ben, bu neşeli kalabalığın ortasında, umutsuzluktan kahrolmuş, gülümsemeye mecbur ve ağlayamazken, insanlardan rahatsız ve senin tarafından reddedilmişken neler hissettim bilemezsin. Bu kısacık süreyi on yıllık mutsuzluk gibi yaşadım. Adèle'im, kalbim acıma duygusuyla doluydu ve kimse bana merhamet duymadı. Ah! Ne kadar ıstırap çektim, senden bile çok!

Yine de, bu acıda güzellik de vardı, çünkü sana olan aşkımı tüm büyüklüğü, tüm derinliğiyle bana gösterdi. Sadece, senin yerinde olmak isterdim; yerinde ben olsaydım ve sen yanımda olsaydın, acımı hissetmezdim kesinlikle. Ve birlikte geri döndüğümüzde, biricik ve hasta Adèle'imi kollarıma alsaydım, kalbinin elimin altında çarptığını ve yüzünün benimkine yaslandığını hissetseydim, işte o zaman, evet o zaman, böyle ölmek için Tanrı'ya yakarırdım. Yüzündeki acılı ifade olmasaydı nasıl da mutlu olurum! Neyim ben, ulu Tanrım! Ben, koruyucun, kocan, Adèle'imın kollarımın arasında acı çekmesine engel olamıyorum!.. Canım sevgilim!

Hoşça kal meleğim, hoşça kal biricik Adèle'im. Seni binlerce kez kucaklamasına izin ver zavallı kocanın.

Sana yarın mutlaka yazacağım.

Pazar (20 Ocak)

Yine şu balo konusuna dönüyorum, sevgili dostum, çünkü üç gündür başka hiçbir şey yok aklımda. Hayatım bo-

yunca hissetmiş olduğum en güçlü duygulardan biri bu. Bu balo unutulmaz bir hatıra olacak benim için, tabii başka bir baloyla birlikte...

Adèle, bu diğer balodan sana hiç bahsetmedim ve şimdi, geçen perşembenin acımasızca depreştirdiği bu anıdan konuşmak ihtiyacı hissediyorum seninle.

29 Haziran Cuma günüydü, annemi kaybedeli iki gün olmuştu, akşamın saat onunda Vaugirard Mezarlığı'ndan dönüyordum. Bir uyurgezer gibi yürürken, kendimi evinin önünde buldum. Kapı açıktı, avluda ve pencerelerde ışıklar yanıyordu. Çok uzun zamandır aşmamış olduğum o eşikte durdum, farkında olmaksızın duruverdim. O sırada iki üç kişi beni sertçe kenara itti ve kahkahalarla gülerек içeri girdi. Ürperdim, çünkü içeride bir eğlence olduğunu hatırladım. Yoluma devam etmek istedim, çünkü bu düşünce sonsuz yalnızlığımı daha da derinden hissettiriyordu bana. Ama adım atamadım, bir şey beni tuttu. Bir an hareketsiz ve kafam bomboş, ayakta kalakaldım. Yavaş yavaş kendime geldim ve cehennemî bir kararlılıkla geleceğimi bir kalemde sonuca bağlamaya karar verdim. Annem gibi karımın da beni terk edip etmediğini görmek istedim, o zaman ölmekten başka çarem kalmayacaktı. Adèle, sana ne söyleyeyim? Umutsuzluk beni serseme çevirmişti. Evde bir silahım vardı, uykusuzluk ve endişeler irademi zayıflatmıştı ve beni unutup unutmadığını anlamak istiyordum; insan dibe vurduğunda suç (ve böyle bir durumda intihar, gerçekten suç olur mu?), suç hiç zor gelmez. Neyse, hangi deliliklerin pençesindeydim bilmiyorum, bugünse düşündükçe utanıyorum ama tüm bunlar seni ne kadar sevdiğimi anlamayı sağlayacak.

Kendimi avluya attım, çabucak ana merdiveni çıktım, boş olan ilk odaya girdim. Orada, pencerenin camına yansıyan eğlence ışıkları altında şapkamdaki yas tülünü gördüm. Bu görüntü aklımı başıma getirdi, hemen kaçtım ve eskiden pek çok kere oynadığımız karanlık koridora daldım. Bu ko-

ridorun ucundayken, dans adımlarının seslerini ve uzaktan gelen müziği işittim tepemde. Bilmem hangi şeytana uydum da, birinci şûra salonlarına giden merdiveni çıktım. Sesler daha belirgin hale gelmişti. Çıkmaya devam ettim ve ikinci kata geldim, orada balo salonuna bakan bir pencere vardı. O anda yaşayıp yaşamadığımı, aklımın başımda olup olmadığını bilmiyorum. Ateşler içinde yanan başımı buzlu cama dayadım ve gözlerim seni aradı. Gördüm.

Neler hissetmiş olduğumu kelimelerle ifade etmek mümkün mü acaba? Sadece anlatmakla yetiniyorum, çünkü o sırada tarifi imkânsız ve duyulmadık düşünceler geçti kafamdan. Yas kıyafetleri içindeki Victor'un, balo için süslenmiş Adèle'ini uzun bir süre kıpırdamadan, ses çıkarmadan hayran hayran seyretti. Sesin kulağıma kadar gelmiyordu, ama dudaklarındaki gülümsemeyi görüyordum ve bu yüreğimi parçalıyordu. Sevgili dostum, çok yakınında olmama rağmen, kuşkusuz düşüncenden çok uzaktaydım. Bekliyordum, umutsuzluk içindeki ruhumun aşka ve kıskançlığa gücü vardı hâlâ. Eğer valse kalksaydın mahvolurdum, çünkü bu beni tamamen unuttuğunun kanıtı olurdu ve artık yaşayamazdım. Vals yapmadın, bir ses, henüz umudumu kaybetmememi söylüyordu sanki. Bir gölge bir düşü nasıl seyrederse, ben de bu eğlenceyi öyle izleyerek uzun süre kaldım orada. Artık ne eğlence ne neşe vardı benim için, oysa Adèle'im bir eğlence ve neşe içindeydi!

Benim için çok fazlaydı bu. Öyle bir an geldi ki yüreğim kabardı ve bir saniye daha kalsaydım ölebilirdim. O sırada çılgınlığımdan sıyrıldım, tekrar inip inmeyeceğimi bilmeden çıktığım o basamakları yavaşça indim. Sonra yas evime döndüm ve sen dans ettiğin sırada, zavallı ölü annemin yatağının başucunda senin için dua etmeye koyuldum. Daha sonra öğrendim ki beni görmüşler. Ama yine de inkâr etmem gerekti, çünkü orada bulunmam oldukça tuhaftı ve sana yazmış olduklarımı anlayacak pek az yürek çıkardı.

Ah Adèle, seni ne çok sevdiğimi asla bilmeyeceksin. Sana olan aşkı, mümkün olan ya da olmayan her türlü çılgınlığı yaptırabilir bana. Delinin biriyim ben, ama seni öyle seviyorum ki, aslında Tanrı'nın bile beni suçlayacağını sanmıyorum.

Hoşça kal. Tanrı'yı ve melekleri sever gibi seviyorum seni.

Pazartesi (21 Ocak)

Sen beni affettin Adèle; ya ben, ben kendimi affedebilecek miyim? Dizlerimin üstünde senden af dilemek isterdim, melek gözyaşlarını dudaklarımla silmek isterdim, o gözyaşlarını kanımla telafi etmek isterdim. Çok suçluyum biricik Adèle'im ve bu kadar suçlu olmaktan dolayı da çok mutsuz. Beni affediyorsun; ama acıyla tekrar düşünüyorum ki ben kendimi asla affetmeyeceğim. Perşembe günü yaşadığım üzüntüden, biricik Adèle'imi acı çekerken gördüğümde yaşadığım üzüntüden daha büyük bir üzüntü olamaz sanıyordum. Ama o üzüntü, bugün benim hatam yüzünden senin acı çekerek ağladığını gördüğümde hissettiğimin yanında hiç kalır. Kendimden nefret ediyor ve lanet ediyorum kendime. Sen ne kadar tatlı, iyi, güzelsen, ben o kadar iğrencim. Hasta Adèle'imın huzurunu kaçırmış olmak öyle büyük bir suç ki kendimi asla yeterince cezalandırılmış bulmayacağım ve senin sonsuz hoşgörün bu suçun büyüklüğünü daha da çok hissettiriyor bana.

Sevgili dostum, yine de sana yalvarıyorum, inan ki aslında kötü biri değilim ben. Sana hiç layık değilim ama kusurlu yaratılışım göz önüne alınırsa davranışım belki hoş görülebilir. Bana ilk kez beni görmek istemediğini söylüyordun. Can sıkıcı olduğum ve dolayısıyla artık beni sevmediğin düşüncesine kapıldım. Beni geri çağırarak istedin, ama ok yaydan çıkmıştı bir kere. Sana her şeyi anlatsam mı? Çıktığım zaman, eğlence bitince geri dönüp dönmek konusunda tereddüt yaşadım.

Varlığımın senin için bir yük olduğu kanıtlanmış gibi geliyordu bana. Söyle bana sevgili dostum, böyle bir düşünceye kayıtsız kalabilseydim seni sevdiğimi söyleyebilir miydim? Şimdi, ne yapmış olduğumu hiç bilmiyorum. Yalnızca şunu düşün ki seni bu kadar çok üzmüş olduğumu bilemezdim. Evet, Adèle'im, çok suçluyum, ama düşünürsen, zavallı Victor'unun ruhuna aşınaysan, hatamın, sadece duyduğum aşkın fazlalığından ileri geldiğini anlarsın. Üstelik nasıl bir gece geçirdiğimi bir bilseydin... Sana bundan bahsetmiyorum, çektiğim acının ne önemi var! Elimden gelse yüz kat daha fazla acı çeker ve seni bir dakika bile mutsuz etmezdim!

Kendimi temize çıkarmaya çalıştığımı sanma. Her türlü temize çıkarma girişimi yetersiz kalır, çünkü seni ağlattım. Belki de küçük de olsa, ilk hatayı yapan sendin. Söyle bana, Adèle'im, küçük bir hata yaptığını düşünüyor musun? Sen ki hiç yanılmazsın, eğer yapmadığını düşünüyorsan, tüm suçu üstlenecek ve bu durumda senin bir payın olabileceğini düşünme cesareti gösterdiğim için bir kez daha af dileyeceğim.

Ah, gözyaşların beni derinden yaraladı, meleksi yumuşaklığıyla beni affetmiş olman yüreğimden hiç silinmeyecek. Adèle, sevdiğin kişi bir nankör değil. Seni tanıdıkça, sana yakınlaştıkça, daha da hayran oluyorum sana. Her gün, senin yanında nasıl da önemsiz olduğumu hissediyorum içten içe ve hep yenik düştüğüm bu karşılaştırmamın benim için bir büyüğü var, çünkü senin mükemmeliyetini ve üstünlüğünü ve yeryüzünde bir tek Adèle'imle gurur duyduğumu kanıtlıyor bana.

Ne zaman benim olacaksın? Ne zaman, bana hayat arkadaşısı olarak bu saflık, cömertlik ve erdem timsali varlığı verdiği için Tanrı'ya şükrederek, günün her anında seni bağrıma basabileceğim? Çok yakında olacak bu. Evet Adèle, bu amaca ulaşmak uğruna her çareye seve seve başvuracağım. Sana sahip olma yolunda önüme çıkacak birkaç zorlu engel, dürüstlüğü ters düşmemek koşuluyla hoşuma bile gidecek. En kısa za-

manda kendi bağımsızlığımı ve ~~seninkini~~ sağlamak için hiçbir şey göz ardı etmeyeceğim, sonra da ya babamın onayını alacak ya da bana verdiği hayatı ona iade edeceğim. Ama onayını alacağım ve benim olacaksın.

Hoşça kal, melek Adèle'im, aşkıma olduğu gibi gayretime de güven. Mademki beni affettin, izin ver de, bir kölenin saygısı ve bir kocanın sevgisiyle kucaklayayım seni.

VICTOR.

Umarım ki yarın uzun bir mektup alırım ve bu mektup bana acı verecek nitelikte olmaz. Beni affettin! Hoşça kal, sağlığına dikkat et, sağlığın benim için hayattan bile değerli ve... Ama, her şey unutuldu, öyle değil mi?

Perşembe (24 Ocak)

Victor'un bu akşam sadece seninle meşgul olacak. Sevgili dostum, tam bir hafta önce bu saatte her ikimiz de, kendi başımıza, kocanın, insanların gözünde kocan olma sıfatını taşımadığı için çok acı duyacağı şu baloya gitmek üzereydik. Eğer benim olsaydın Adèle, seni kollarıma alır, tüm o sıkıcı insanlardan uzaklaştırır, göğsümde uyuduğun sürece uyumaz, seni beklerdim; bu hüznü gece senin için daha az acı verici olur, gösterdiğim özen ve sevgiyle ıstırapın yatıştırdı. Ertesi gün yanımda uyanır, en ufak arzunu bile yerine getirmeye hazır bir halde gün boyu ayaklarının dibinde bulurdun beni ve her yeni ıstırapında, yeni bir bakım uygulardım sana. Tüm bu mutluluğun yerine, sevgili Adèle'im, karşılaştığımız onca güçlük! Onca engel!

Yine de bu işkence beraberinde bir büyü getirmede değil. Uzun süre, yalnız ve serbest kalacağım bir anı kolladıktan sonra, ayaklarımın ucunda odana girebiliyor ve çok tatlı ve çok dokunaklı bir biçimde dinlendiğin yatağa yaklaşabiliyordum, ah, balonun sıkıcılığına ve o düşüncesizlerle çılgın-

lar ordusunun yavanlığına katlanmanın karşılığında ödülümü aldım ben. Sadece ayaklarını öpmeme izin vardı, bu da benim için büyük bir mutluluk oldu. Ve uzun süre beni reddettikten sonra, nihayet bana tatlı ve içten bir kelime söylediğinde, o güzel ve yarı kapalı gözlerinde, bunca acıya rağmen, bana karşı birazcık aşk okuyabildiğimde Adèle, öyle bir hüznün ve sevinç karışımı sarıyordu ki tüm benliğimi, ben bu yürek parçalayıcı ve harika duyguyu meleklerin sunacağı hiçbir mutluluğa değişmezdim.

Benim karım olduğun, ama yine de sana yaklaşma hakkının bende değil de başkalarında olduğu düşüncesi beni kahrediyordu. Ah! Bu engellerin hemen ortadan kalkması gerek, karımın karım olması ve evliliğimizin nihayet bizi birleştirmesi gerek. Yalnızlığın insanı delirttiği söylenir ve hangi yalnızlık bekârlıktan beter olabilir ki? Yaptığım akıl almaz hareketlere inanamazsın sevgili dostum; geceleri uyku tutmadığı zamanlar seni düşünerek, aşk titremeleri arasında yatağıma sarılıyorum; düşlerimde seni çağırıyor, seni görüyor, sana sarılıyor, senin adını sayıklıyorum; ayaklarının tozunda sürünmek, bir kez sana ait olup, sonra ölmek isterdim.

Adèle, sana olan aşkım senin soluğun gibi saf ve el değmemiş, ama asıl kendi temizliği onu daha yakıcı kılıyor; aynı güçlü bir alev gibi yalayıp yutuyor beni. Ama yalnızca senin için parlayan ve besleme hakkı bir tek sana ait olan kutsal bir ateş bu. Cinsiyetinden olan diğerlerine karşı kör ve duyarsızım. Bir kadın güzel mi değil mi, bir diğeri ruhsal yönden gelişmiş mi gelişmemiş mi, bilmiyorum, kendilerine hayranlıkla bakmak için önünden geçtikleri kristal ayna gibi tıpkı, bundan haberim yok. Bütün kadınlar arasında, hayatımın eşsiz meleği ve tüm zevklerim gibi tüm erdemlerimi de kendisine borçlu olduğum bir Adèle var sadece. Sevgili dostum!.. Ve mutluluğumuz için gereken öyle az şey var ki!..

Son mektubunda 17'si gecesiyle ilgili söylediğin şey bana çok dokundu. Ah, eğer bakımım seni iyileştirebiliyorsa rahat

ol, kısa bir süre sonra ya bakımını üstlenme hakkına kavuşacağım ya da iradem ve hayatım, tıpkı bir cam gibi, tuz buz olacak. Victor'unun bir erkek ve bu erkeğin de senin kocan olduğunu sakın unutma.

Şu uğursuz 29 Haziran gecesi, Adèle'im, serbest kalabilseydin, kollarıma koşacak olduğun doğru mu? Ah! O umutsuzluk anında bana nasıl bir teselli verirdi bu düşünce ve bugün bile, ilk anlar geride kalmış ve cömert sevginin kanıtları o korkunç yarayı sarmışken, benim için ne kadar tatlı bir duygu bu! Benim üzerimde sahip olamayacağın hak yok, her şeyimsin benim! Acı ve sevinç, her şeyin kaynağı sensin benim için, her şey Adèle'imden geliyor. Mutsuzluk seninle güzel, mutluluk sensiz dayanılmaz. Hayatta ilerlemem için, eşim olmaya gönül indirmelisin. Evet, biricik Adèle'im, bir gülümsemen ya da bir gözyaşın her şeyi yaptırabilir bana.

Ruhumda büyük bir yetenek gizli, sevme yeteneği bu ve tamamen sana adanmış; çünkü senin için hissettiklerimin yanında dostlarıma, aileme hissettiğim, harikulade ve zavallı anneciğime hissetmiş olduğum sevgi hiç kalır. Onları dostların, ailenin, annenin sevilmesi gerekenden daha az sevdiğimden değil bu; seni yeryüzünde hiçbir kadının sevilmediği kadar sevmemden ve bu sevgiye senin kadar kimsenin layık olmamasından.

Bu akşamlık hoşça kal. Sekiz gün önce endişe ve acımayla sarsıldığım aynı saatte huzurla yatacağım bugün (çünkü bana iyi olduğunu söylediler). Hoşça kal, sevgili Adèle'im, seni kucaklıyorum. Bana verdiği o biricik saç tutamını öpeceğim gidip, ama bundan dolayı sana teşekkür etmedim, çünkü bu kadar değerli bir armağan için şükranımı ifade edecek kelime yok. Böylesine dokunaklı bir aşk teminatı karşısında, önünde diz çökmek ve bu hayattaki koruyucu meleğim ve ebediyetteki kardeşim olarak sana dua etmekten başka bir şey gelmez elimden. Hoşça kal! Hoşça kal! Binlerce öpücük sana.

Cuma (25 Ocak)

Yazma yorgunluğumu üzerimden atmak için sana yazıyorum, sevgili Adèle. Bu arada, beni azarlamalısın. Bu hafta istediğim kadar çalışmadım; pazartesi yaşadığımız üzüntüler, salı günkü müracaatlarım ve bitmez tükenmez bir yazışma zamanımın tümünü aldı neredeyse. Oysa evde geçirdiğim üçüncü akşam bu. Dünyanın biktırıcı prangaları, tatsız görevleri, yorucu kibarlıkları dayanılmaz geliyor bana. Zaten sen orada yoksun ve bu bile, zevk almamam için yeterli.

Bakanlığa yaptığım müracaat sonucu henüz tek elde edebildiğim vaatler oldu; bu vaatlerin olumlu bir niteliği olduğu da bir gerçek. Umutluyum ve bekliyorum. Zaten, bunları sana ve ailene ayrıntılarıyla anlatacağım. Birkaç ay içinde, iki ya da üç bin frank getirecek bir göreve başlamam çok mümkün sevgili dostum. O zaman, edebiyattan kazanacaklarımı da düşünürsek, ailemiz büyüdükçe gelirimizin de artacağından emin olarak, birlikte rahat ve huzur içinde yaşayamaz mıyız? Böylesi bir mutluluğun çok mümkün ve belki de çok yakın olduğunu düşündükçe Adèle'im, sevinçten çılgına dönüyorum.

Şimdi bana babamın onayını hatırlatacaksın. Ama söyle, babam, bağımsızlığımı elde ettiğimi gördüğünde, beni mutlu etmeyi neden reddetsin ki? Bunun yerine, bir kelimeyle hatalarını telafi etmeyi ve sonsuz şükran duygumun kendisine sağlayacağı haklardan yararlanmayı istemesi daha gerçekçi değil mi? Bana öyle geliyor ki, bu gerekçeler tüm zorluklardan daha baskın aslında. Babam zayıf bir adam, ama sonuçta iyi biri. Oğulları ona büyük bir bağlılık gösterirlerse, birçok şeyi yaptırabilirler. Üstelik benim Londra Büyükelçiliği'nde¹⁹ görev yapmamı çok istiyordu; beni üzen bu düşünce, onun izzetinefsini ve ihtirasını körüklemektey-

19 İngiltere Büyükelçisi olarak atanan Chateaubriand, Victor Hugo'ya büyükelçiliğinde çalışmasını önermişti.

di. Ne yapalım! Ben de dün, onu caydıracağından emin olduğum bir mektup yazdım.

Bu kahrolası büyükelçilik fırsatıyla ilgili olarak herkesle, hatta babanla bile mücadeleler verdiğimi sana söylemedim Adèle. Birçok insan bu teklifi geri çevirmemi anlamadı, çünkü gerçek sebebi söyleyemiyordum onlara. Sevgili dostum, senden ayrılmam gerekecekti ve ben bunu yapmaktansa ölmeyi tercih ederim. Senden o kadar uzakta, parlak ve başıboş bir hayat sürdürmek imkânsızdı benim için. Adèle'imın dizi dibinde yaşamalıyım ben. Seni görmediğim günlere yalnızca seni göreceğim günün beklentisiyle katlanabiliyorum. Görüşmemize saatler kalmışsa dakikaları sayıyorum. Yarın da gün boyunca öyle yapacağım.

Heyhat! Üç uzun gün geçti seni görmeyeli! Şimdi, sahip olduğum tek mutluluğu sıkıcı kurallar uğruna feda etmem gerekiyor. Ve yarın senin yanındayken tüm davranışlarıma dikkat etmem, sana bir söz söylerken, sana bakarken kendimi denetlemem gerekecek; oysa sözlerin, bakışların her şey demek benim için.

Bir gün gelecek Adèle, aynı çatı altında, aynı odada yaşayacağız, kollarımda uyuyacaksın, sadece senin için yaşamam mümkün olacak ve mutluluğumuza kimse kıskanç ve acımasız bir gözle bakamayacak. Görevlerimiz ve haklarımız hazlarımız olacak. Hayatımız, birkaç dost ve büyük bir aşkla, huzur içinde akıp gidecek. Tüm günlerimiz birbirine benzeyecek, yani mutlulukla geçecek ve karşımıza sıkıntı ve engeller çıkarsa, birlikte göğüs gereceğiz ve her şey kolay gelecek bize. Bu gelecek hoşuna gidiyor mu, biricik Adèle'im? Bana gelince, eğer böyle bir umut taşıyor olmasaydım, varlığımı ne ayakta tutabilirdi, bilmiyorum.

Hoşça kal, uzun uzun yaz bana. Ah! Seni nasıl seviyorum!

Saygı ve sevgiyle kucaklıyorum seni.

Perşembe (31 Ocak)

Sabahtan beri kafamın seninle meşgul olması boşa gitmesin, seni görmediğim tüm gün boyunca düşüncelerimin en azından birkaçı, tek düşüncem olan kişiye ulaşsın diye sana bir iki kelime yazmak istiyorum bugün.

Ne yapıyorsun, şu anda neredesin, biricik Adèle'im? Kafadaki düşünceler arasında benimle ilgili bir hatıra var mı? Bana söylemiş olduğun gibi, hep beni düşündüğün doğruysa, ayrı olduğumuzda bile ruhlarımızı sürekli bir arada tutan bu hoş ve özel yazışma en büyük mutluluklarımdan biri demektir. Ne zaman olursa olsun birbirimizin yanı başındayız. Haya-lin benim sadık arkadaşım, gözlerim hep ona dönük ve onun gözleriye benim üzerimde sürekli. Tüm davranışlarımı, tüm düşüncelerimi işte bu görünmez şahidin denetimine sunuyorum. Adèle'ime gösteremeyeceğim hiçbir şey yapmıyorum, sana olan aşkım benim için tıpkı ikinci bir bilinç haline geldi.

Sevgili ve soylu dostum, böylece sana layık olmayı sürdürmeye çalışıyorum; benden uzakta olan Adèle'mi yargıcım ve tesellim olarak düşünmeseydim, böyle kendimle baş başa kalsaydım, ne olurdu ben! Ama, artık bir annem olmasa da, hep benimle kalacak bir karım var ve hayatımda örnek alabileceğim birinin eksikliğini çekmeyeceğimden eminim.

Ama beni üzen, fazla kusurumun olması, çünkü gördüklerimin dışında, muhakkak ki göremediğim birçok kusurum daha var. Bunları bana söylemeni isterdim Adèle ve böylece günün birinde onlara katlanmak zorunda kalmaman için bu kusurlarımı düzeltmeye uğraşırdım. Sen ki mükemmelsin, mükemmel bir koca gerek sana. Victor'una baktığında, en azından öyle olabilmek için elinden geleni yapmış bir koca göreceksin yalnızca. Sana söz vermek bir şey ifade etmez, ama tüm yapabileceğim bundan ibaret.

Yani, iyi ve güzel Adèle'im, hatalarıma karşı hoşgörülü ol, çünkü asla isteyerek yapmıyorum onları, ama kusurla-

rıma karşı acımasız davran, çünkü günün birinde huzurunu bozabilirler. Tavsiyelerinle, böylesi bir mutsuzluktan koru beni, ama tüm eksiklerime rağmen beni daima sev. Yaşamamı istiyorsan sev beni.

Cuma (1 Şubat)

Madam Delon mektubumu göstermekle iyi etmedi, ona kızgıyım.²⁰ Ayrıca babanın bana bu konuyu açtığında aldığı tuhaf tavra da üzüldüm. Bana öyle geliyor ki annen bu duruma daha hoşgörülü bakıyor. Sana tüm düşündüklerimi içtenlikle söylüyorum. Bu teklif benim açımdan çok doğaldı; ne övgü gerektirecek ne de ayıplanacak bir tarafı vardı ve bir düşüncesizlik olduğunu kabul etsem bile, babanın sert tavrını hak etmediği kanısındayım. Şerefimi tehlikeye atabileceğimi söyledi; öyle mi bilmiyorum, ama doğru bir şey yapmadan evvel bunun yararlı mı yoksa zararlı mı olduğunu araştırmak mı gerekir? Sevgili dostum, karar ver, bu konuda gözüm kapalı sana güveniyorum. Delon için yaptığımı, o da benim için yapsaydı, mutlu olurum. Bu yeterliydi benim için.

Madam Delon'un mektubumu kötü yorumladığı söyleniyor: Mektubum postanede açılmış. Bunlara hiç inanmıyorum, çünkü ancak kuvvetli kanıtlar olduğunda insanların suçlanmasını kabul edebilirim.

Babanın, olayı derinlemesine incelemeden, ilk tepkiyle hareket ettiğini düşünmeyi tercih ediyorum. Belki de fikirlerle önem vermeliydi, sitemlere değil. Annen işte böyle değerlendirdi, çünkü kadınlar erkeklerden daha üstün ve annen mükemmel bir insan.

Yüreğimi sana tamamen açmama izin ver, Adèle'im. Baban, her zaman olması gerektiği gibi değil bana karşı; senin baban olduğu için onu çok sevmek istediğim halde, ne

20 Victor'un, ölüme mahkûm edilmiş dostu Edouard Delon'a evinde saklanmasını teklif ettiği mektup. (ç.n.)

samimi ne de sevecen davranıyor. Benim sınırsız güvenime, cesaret kırıcı bir soğuklukla karşılık veriyor. Benimle ilgili tutumu beni pek tanımadığını gösteriyor; açık yürekli bir yaklaşım, konu ben olunca, hesaplı bir yaklaşımdan daha başarılı olur her zaman. İşte iyi yaradılışının annende açığa çıkardığı da bu; bana karşı yapmacıksız ve açık; bu yüzden derin ve içten bağlılığıma güvenebilir.

Babanı suçlamak istediğimi sakın zannetme sevgili dostum; hataları oldukça küçük ve hatta gerçekçi bir yanı da yok, çünkü ne yapıyorsa senin mutluluğun için yapıyor. Sadece, bana karşı olan tutumunda yanıldığını inanıyorum. Çok bilen çok yanılır. Ama ben onu asla yanıltmak istemedim, çünkü sana karşı babalık sevgisiyle dolu olduğundan hiç kuşku yok ve hatta belki de bana karşı bile bir sevgi duyuyordur. Ben sadece beni huzursuz eden bir ağırlığı üstümden atmak istedim ve zaten biricik Adèle'imden gizli hiçbir şeyim olmamalı, öyle değil mi?

Cuma (8 Şubat)

Sevgili dostum, karıcığım, Adèle'im, dün akşam beni öylesine mutlu ettikten sonra yaptığın gibi, bir daha sakın üzme beni lütfen. Sana ne söyleyeyim bilmiyorum, hâlâ sana olan saygımdan şüphe ediyorsun! Ve böyle düşünebilmen için, ya sözlerimi hemen unutuyor ya da onlara inanmıyor olman gerek. Adèle'ime saygı duymasaydım, hayran olmasaydım, kime saygı duyabilir, kime hayran olabilirdim şu dünyada?

Eğer alçakgönüllülüğünden dolayı seni tedirgin etmekten korkmasam, isteyebileceğin tüm sıfatları bir bir sıralardım sana; sadece kocanın saygı ve hayranlığını değil, yakınında bulunan ve seni takdir etmek için gözleri, kulakları ve bir ruhu olan herkesin saygı ve hayranlığını kazanmış olduğunu söyledim. Genç bir kızıdan bahsederdim sana; çok soylu, yumuşacık ve tertemiz bir yüreği olan, kendini beğendirme-

ye çalışmadığı halde güzeller güzeli, iyiliğinin ötesinde edebiyle daha da güzelleşen, zekâ ve tevazu sahibi, davranışlarıyla olduğu kadar düşünceleriyle de el değmemiş, hep yumuşak ve cömert, degecek hazlara önem veren, görevlerine bağlı, diğerlerinin tabiatında olmayan kusurları ve hataları affetmeye her an hazır ve kendisindeki üstünlükleri görememesine yol açan aşırı mütevazılığı tek kusuru olan bir genç kızdan; bu mütevazılık ki, başkalarının kötüye kullanması bir yana, bu tabloda kendisini görmesine bile izin vermeyecektir belki de genç kızın. Yine de, Victor'unun, yeryüzünde seni herkesten iyi tanıyan kişinin kalbinde, sen böylesin işte.

Cumartesi (9 Şubat)

Sabahı akşamdan ayıran tüm saatleri sayarak bu hüznü odada tek başımayım işte; öyle uzun ki bu saatler. Ne yazacağım sana? Yüreğim dopdolu ve kafam bomboş. Sadece senden, aşkımızdan, umut ve kaygılarımızdan bahsetmek isterdim ve o zaman da, düşüncelerimi ifade etmeye yeterli kelime bulamazdım; ama seni üzen ve dolayısıyla nefret ettiğim tatsız şeyleri, can sıkıcı dedikoduları anlatmalıyım sana; bu lafların, bunlarla meşgul olan işsiz güçsüzler kadar anlamsız olduğunu kanıtlamalı, seni tedirgin etmemesi, üzmemesi gereken şeyler için seni teselli etmeliyim.

Nihayetinde ne söyleyebilirler ki, Adèle'im? Seninle evlenecek olduğumu mu? Peki öyleyse! Bundan utanıyor ya da kuşku mu duyuyorsun? Beni sevdiğinin söylenmesinden çekiniyorsun belki de. Eğer çekindiğin buysa beni sevmiyorsun demektir; seven insan sevmekten gurur duyar.

Bu kelimelerin anlamı konusunda yanılgıya düşme: bununla, sevdiğin kişiyle gurur duymalısın demek istemiyorum, ben bu mutluluğa layık olmaktan çok uzağım; ama aşkı, bu büyük, soylu, temiz tutkuyu, insanın hayatta acısını çektiği tutkular arasında tek ebedî olanını hissedebilen bir

ruha sahip olmaktan gurur duymalısın. Kutsal ve gerçek anlamıyla aşk, onu hisseden insanda, sende olduğu gibi tüm erdemleri ya da bende olduğu gibi onların hepsine sahip olma arzusunu doğurur. Adèle'im, sana olan aşkıma benzer bir aşk duyguları yüceltir. İnsanı çaresizliğin ötesine taşır. İnsan, kendisini sürekli Tanrı'ya yaklaştıran bir meleşe bağlanır. Bu ifade biçimi sıradan bir kadına tuhaf gelebilirdi; sense bunu anlamak için yaratılmışsın, çünkü buna ilham veren sensin.

İşte yine sana bahsetmek istediğim gülünç dedikodulardan uzaklaştık görünüşte. Eğer evlenecek olmasaydık Adèle'im, ortadan kaybolarak son verirdim bu dedikodulara. Ağızları kapatmanın tek çaresi bu, fakat her zaman başarılı olmaz. Bugün, bunun gerekli olup olmadığına karar verecek olan sensin, öyle olması gerektiğini düşünüyorsan, sana itaat edeceğim; kaderim belirlenene kadar daha az gelecek ya da hiç gelmeyeceğim. Eğer böylesinin daha iyi olduğunu düşünüyorsan, bu, acımı tek başıma çekeceğim anlamına gelir, o zaman bu acının son bulmasını beklerken tahammül göstereceğim. Sana daha önce de söyledim, geleceğimde iki büyük olay var yalnızca: Biri mutluluk, diğeriyse ne mutluluk ne de mutsuzluk. Her iki durumda da acı duyamayacağım bir daha.

Bunlar sık sık aklıma gelen ve sana istemeden dile getirdiğim düşünceler, çünkü düşünce olmaktan ileri gidemediler henüz ve hayata geçirilmemiş düşünceler de az ya da çok boş kelimelerin bir araya gelmesinden başka bir şey değildir.

Bir gün, olur da, elimde kalan güzel ve son umut; senin olma umudu kaybolup gider ya da gerçekleşirse, bu satırları okur ve doğru mu yoksa yanlış mı söylediğimi görürsün. Bu güvenle kaleme alıyorum bu satırları.

Her an biraz daha uzaklaştığımı görüyorum bu mektubun asıl konusundan. Kötülükle olduğu kadar budalalıkla da sana aktarılan sözlerin sende yarattığı üzüntüyü benimle paylaştığın için teşekkür ederim Adèle'im. Eğer seni gör-

meye devam edebileceğimi düşünüyorsan, bu sözler, çok arzuladığımız evliliğimizi mümkün olduğunca öne almak gerekliliğini gösteriyor bir kez daha. Bu gereklilik söz konusu olmasaydı bile, sabırsızlığım fazlasıyla doldururdu onun yerini mutlaka. Heyhat! Böyle bir mutluluğu benden daha çok kim isteyebilir ki?

Bu mutluluğa daha çabuk ulaşmak için yaradılışıma aykırı bir şey yapmazsam, bu, kişiliğimin ne kadar güçlü olduğunu kanıtlayacak. Öyle anlar geliyor ki Adèle, onca arzulanan bu amaca daha çabuk ulaşmak için iyice alçalabileceğimi hissediyorum ve sonra kendimden tiksinererek ayılıyor ve layık olmaksızın bu amaca ulaşmak, gerçekten de ulaşmak sayılır mı diye düşünüyorum. Sevgili dostum, ilkeleri, sevgileri ve arzuları açısından bağımsız, yaşı ve varlığı açısından bağımlı bir gencin durumu öyle zor ki. Evet, bu imtihandan, girdiğim gibi, alnımın aklıyla çıkarsam, kendime saygı duymayı hak ettiğime inanacağım.

Üzerinde durmamam gereken birçok kaygım var, çünkü bu kadar huzursuzluğa rağmen çalışmam gerekiyor. Tüm arzularım arasında, şana, şöhrete ve aşk olmadıkça hayatı ancak ehvenişer denecek ölçüde doldurabilen şu büyük zavallılıklara yer verdiğimi düşünenler nasıl da yanılıyorlar. Diğerleri hayatlarını nasıl bir hırsa feda ediyorsa, ben de hayatımı bir sadakate adadım.

Bu sözlerin hepsini tart, onlarda derin bir aşk bulacaksın Adèle ve sen de beni seviyorsan, bu seni mutlu edecek. Benim sevdiğim gibi seviliyor olmana imrendiğim oluyor ara sıra. Sen, beni çok seviyorsun ve hepsi bu!

Kızlarının karım olarak düşünülmesi annenle babanın neden canını sıkabilir ki? Bence babamın rıza göstermesini arzu ediyorlar, birçok bakımdan haklılar ve bu konuda ne istiyorlarsa yapacağım. Genç erkeklerin en sabırsızı ben, sabırdan bahsedecek değilim kuşkusuz. Dreux'de tüm hayatım belirlendi. Günün birinde sana bu Dreux seyahatini an-

latırım. Unutulduğumu sandığım zamanlarda bile seni hep ne çok sevmiş olduğumu göreceksin.

VICTOR.

Bu mektup çok ağır oldu, sevgili Adèle'im, seni ne kadar çok sevdiğimi tekrar tekrar söylemek için ekliyorum bu satırı.

Cumartesi akşamı, saat 9 (9 Şubat)

Kuşkularının Adèle'im, sözlerime pek güvenmediğini gördükçe, yüreğime oturmaması mümkün mü? Aşkımın en içten hayranlık ve en derin saygı dışında bir temele dayanabileceğini düşünmek bana değer vermek midir?

Sevgili dostum, servetin çoğu kere alçaklıkla elde edildiği şu hayatta, soylu bir biçimde ve baş eğmeden yürüme kararı almışsam içtenlikle şundan emin ol ki, sevgili Adèle'im, sana olan büyük tutkuma borçluyum bunu. Sen ki insanların en temizi ve en sevgiye layık olanısın, seni tanımamış olsaydım, kim bilir ne olurdu? Ah Adèle, az da olsa sahip olabildiğim erdemlerin tohumunu yeşerten, senin yüreğime kazınmış hayalindir. Saygıdeğer anneciğimin hakkını yemekten korusun Tanrı beni; ama şu da bir gerçek ki, onun bana benimsettiği katı ilkeleri sağlıklı bir biçimde uygulayacak gücü buluyorsam kendimde, layık olamamaktan korktuğum melek gibi bir genç kızı sevdiğimdendir...

Tanrım! Neden kendimi ifade edemiyorum? Edebilseydim meleştim, Victor'unun ruhunda, en yakıcı aşkın senin için nasıl bir tapınak inşa ettiğini görürdün! Şimdi beni delilikle suçlama; düşün ki sen sıradan insanlardan üstün olduğuna göre, ilham verdiğin duygu da sıradan tutkuların çok ötesinde olmalıdır.

Yarın görüşmek üzere. Sana saygı duymadığımı söylemenin cezası olarak binlerce kucaklama ve binlerce öpücük yolluyorum.

Pazar (10 Şubat)

Dün, benim son sözlerim “İyi uyu”, seninkilerse “Hoşça kalın Mösyö Victor” oldu. Ve yine de sana yazıyorum bugün, bugün ayaklarına kapanmaya, her şeyi kabullenmeye, farkında olmasam da kuşkusuz suçlu olduğum bütün hatalar için affını dilemeye hazırım. Bu mektupta, biricik Adèle’im, siteme, suçlamaya benzer hiçbir şey bulamayacaksın. Dün akşam keyifsizdin, tamamen hatalı olan bendim. Bu gece sana bir mektup yazmak ve bu mektupta, sana göstermiş olduğum ve senin bilmediğin bağlılık kanıtlarından bahsetmek istiyordum; ikimizden biri mutsuz olduğunda, öbürü duyarsız kalmışsa, onun ben olmadığımı göstermekti amacım.

Oysaki dün, düşünmeden belki de bana sert bir sitemde bulundun. *Sen ağlarken ben gülüyormuşum!* Hayır Adèle, acı yorumlar yapmayacağım hiç, böyle bir suçlama karşısında ne kadar isyan etsem de, sessizliğimi koruyacağım. Hastaydın, bu yüzden istemeyerek yapılmış bir hatayı, önceden tasarlanmış bir suçmuşçasına cezalandırmanı kabulleneneceğim. Sevgili dostum, ağladığını asla görmediğime, hâlâ sebebini hiç anlamasam da üzüntünden haberim olmadığına inanmanı istemekle yetiniyorum.

Adèle’im, seni ne kadar sevdiğimi tekrarlamak istiyorum, senin için ve senin yüzünden acı çektiğim şu anda bile. Bugün ayinde görmeyi umuyorum seni, dün sıcak ve teselli edici bir hoşça kal demişsin gibi, beni hep aynı bulacaksın. Affet, affet beni, çünkü sen yumuşak, iyi ve cömertsin, benimse hiç değerim yok. Biricik Adèle’im, kâğıt üzerinde kucaklayabilir miyim seni?

Sadık ve hep minnettar kocan.

Sevgili dostum, senden hiçbir şey istemiyorum, ne beni kucaklamayı, ne bana gülümsemeni ne de bana bakmanı; ama yalnızca bir daha hiç üzülmemeni ve Victor’una bir daha kızmamayı diliyorum.

Cumartesi akşamı (16 Şubat)

Adèle, üstümdeki yükten kurtulmadan önce okumayacağım mektubunu. Heyhat! Şu anda mutluluk duyabilecek durumda değilim. Evet, yüreğim kabarmış olarak ayrılıyorum senden. An oluyor ki insan gerçekten ölmek isteyebilirmiş diyorum!

Bu akşam benden kuşkulandın Adèle ve bu üzücü kuşkuları son derece acımasız bir tarzda dile getirdin; bana Adèle, sana tapan, hayatını senin hayatına, ruhunu senin ruhuna adanmış olan bana, acıyla da olsa bunu sana söylemesi gereken belki de sadece ben iken, şu dört zalim kelimeyi söyledin: *Sen beni hiç sevmiyorsun*. Senin ağzından bu sözleri duymak, en acı ironi gibi içimi parçalıyor ve bana karşı nankörce davranman mümkün olsaydı, bu en acı olaya bir de en soğukkanlı nankörlüğü eklerdim.

Adèle, şimdiye kadar gerçekleştirme mutluluğuna eriştiğim azıcık şeyin bin katını yapardım senin için, gerçekleştirme fırsatı bulabilmek istediğim her şeyi yapardım, geleceğimi feda ederdim, kanımı, hayatımı, ruhumu; sana bir anlık neşe verebilmek için korkunç ıstıraplar içinde ölmeyi göze alardım, yine de bana hiçbir borcun olmazdı, ne bir gözyaşı, ne bir iç çekiş, ne bir üzüntü ve iki mutluluk anı arasında, senin uğruna ölmüş Victor'unu düşünme lütfunda bulunacak olsaydın, bu, isteme hakkını asla kendinde görmediği bir ödül vermek olurdu ona. Bununla, yüreğimin derinliklerinde yer almayan bir şeyi söylediğimi zannetme sakın. Hayır, Adèle, senin için ne yaparsam yapayım en ufak bir minnet borcun yok bana, olmayacak da. Tüm varlığımı seninkine adamakla göstereceğim mutlak fedakârlık en önemli görevim benim ve bu görevi yerine getirdiğim için hiçbir değer kazanmış olmayacağım ve tekrar ediyorum, fedakârlığımdan sonra beni unutmakla bir an bile nankörlük yapmış olmayacaksın. Kaderimin çizdiği yolu tamamlamış olacağım, hepsi bu.

Bu yüzden, şimdiye kadar sana sunabildiğim az sayıdaki aşk kanıtından geriye hiçbir hatıra taşımıyor olmandan ötürü seni suçlamak aklımdan bile geçmez. Yarın senin uğruna ölebilirim ve sen bunun farkına bile varmazsın, her şey basitçe olup biter. Senden istediğim Adèle, minnet değil, merhamet; gelecekte bir daha beni seni *sevmemekle* suçlamaman için meleksi yaradılışındaki iyiliğe sığınıyorum.

İyi biliyorum ki ne senin merhametini ne de iyiliğini hak ediyorum ama Adèle, senden tek istediğim katlanılmaz bir acıyı, benden kuşkulandığını görmenin acısını bana yaşatmaman, bir lütuf gibi diliyorum bunu senden. Eğer sözlerim sana anlamsız geliyorsa, aşkıma inanmak istemiyorsan, en azından sana yalvarıyorum, bu küçümsemeyi bana belli etme, bırak da bunca uzun zamana ait bunca sözün, bunca aşk ifadesinin boşa gitmemiş olduğunu, sana biraz da olsa güven aşıladığımı düşüneyim. Ya da öyle olduğuna inanmakla kendimi kandırmışsam, bana acımadan söyle, sözlerimin tek kelimesine inanmadığını, aşkımin hiç önemi olmadığını söyle ve bırak da öleyim.

Bu akşam Adèle, benim için yaptığın, yapma lütfunda bulunabileceğin her şeyi hatırlattın bana. Heyhat! Bakışını üzerime çevirdiğin gün sana hayatımı da versem yapamayacağım kadar çok şey yaptın. Bu akşam, ölümümün ne anlamı olacağını sorarken çok haklıydın. Bugüne kadar bir insanın, daha doğrusu bir meleğe en yakın olan bir varlığın ilham verdiği en büyük aşkın kanıtından başka bir şey olmazdı ölüm.

Hoşça kal. Bir bakışının ya da bir sözünün karşılığında sana verebileceğim tek şeyin ölümüm olduğunu düşününce, bir hiç olmak beni ürkütüyor.

Hoşça kal Adèle'im, her ne kadar bana inanmasan da biricik Adèle'im dememe izin ver. Öylesine acı çekiyorum ki. Bu akşam bir tek sen iyileştirebilirdin beni. Ama istemedin, keşke isteseydin!

Hoşça kal meleğim, değerli mektubunu okuyup öpeceğim, saçlarını ve bende sana ait ne varsa hepsini. Hoşça kal.

Cumartesi

Üzülmek bir kenara, sevgili dostum, sevgi ve gerçekte örülmüş tüm mektupların gibi, bu mektubun da çok hoşuma gitti. Ben düşüncelerinin sırdaşı olmaktan başka bir şey arzu etmezken, kalbini tümüyle bana açmanı bıkkınlıkla karşıladığımı nasıl düşünebilirsin? Şundan iyice emin ol ki her şeyini söyleyebilirsin bana, üstelik daha da ileri giderek, söylemelisin diyorum. Sürekli sevginden bahsetmeni ve endişelerini hiç aksettirmemeni beklemem pek yüce gönüllü bir davranış olmaz, endişelerin sevginden ileri geliyor zaten. Beni sıkmaları mümkün mü? Zamanımı nasıl kullandığımı sormakla Adèle'im, senin yerinde olsam yapacağım şeyi, hatta çoktan yapmış olacağım şeyi yapıyorsun. Sana yalvarıyorum, bu kadar basit bir konuya gelmek için bu kadar zorlanarak haksızlık yapma bana, hatta beni mutlu edecek bir konu bu, çünkü benim yaptıklarına ilgi duyduğunu kanıtıyor. Ben nasıl sana tamamen güvenmek istiyorsam, senin de bana tamamen güven duymayı istemen hakkın değil mi? Her akşam, günümü nasıl geçirdiğimi sormanı isterdim, böylece zamanımı iyi kullanmışsam bir övgü, boş yere harcamışsam da bir sitem duyardım senden. Eminim ki boşa geçirdiğim zamanlar pek az olurdu.

Sevgili dostum, beni meşgul eden şeylere ilgisiz olmadığını görmek çok hoşuma gitti; şimdiye kadar öyle olmadığından korkuyordum ve sana karşı bu konuda suskun kalmışsam, tek nedeni bu. En sıradan arkadaşlarım bile günlerimi dolduran çalışmalardan haberdarken, benim Adèle'im, karım, ilham perim olan sen, bunları bilmeyeceksin, mümkün mü bu! Neden daha önce açmadın bu konuyu bana? Neden bunca

uzun zamandır, vaktimi nasıl geçirdiğimin ve meşguliyetlerimin seni hiç ilgilenmediğini düşünmeme izin verdin?

Tabii ki babanı seve seve bilgilendiririm bu konuda, çünkü bu güven işareti hoşuna gidecek senin. Şimdiye kadar bunu hiç yapmadıysam Adèle, edebî çalışmalarım konusunu açmaya alışık olmadığım içindir; yaptıklarımla başkalarının ilgilenmesini istemek hiç âdetim değildir. Bu alçakgönüllülüğü senin anlamaman imkânsız. Benimle yaşamaya başladığın zaman, benim dünyamda yerini aldığında sevgili dostum, tanımadığın başka bir Victor görerek şaşıracaksın, sana bu Victor'dan bir kez istemeyerek bahsetmiştim, çünkü senin Victor'un, kölen ve kocan olmayı tercih ediyorum senin gözünde. Şundan hep emin ol ki Adèle'im, asla biri, diğerine engel olmayacak, içimdeki senin tanımadığın şu ikinci kişinin varlığına sadece bu güvenle katlanıyorum.

Kendimi daha açık ifade etmiyorum; çünkü izzetinefsimden vazgeçmem gerekirse, muhakkak seninle konuşurken olur bu. Yine de doğrusunu söylemek gerekirse, gittiğim tüm evler içinde meşguliyetlerime karşı bir tek seninkinde tam bir ilgisizlik gördüğümün farkındaydım. Bugün senden öğreniyorum ki ailen kibarlık gösteriyormuş; bunu çok iyi anlıyor ve bundan dolayı minnet duyuyorum onlara. *Altı ayın akıp gittiğine* dikkatimi çekiyorsun, dostum ve bu altı ay *muhakkak ki olduğundan daha iyi kullanabilirdi* diye de ekliyorsun. İleri sürmek istediğin düşüncenin bu olduğuna inanmam, çünkü sebebini bilmeden beni mahkûm etmeyecek kadar adil olduğunu biliyorum.

Bu altı ayı alan işlerin ayrıntılarına geçmeden önce, son bir kelime daha söyleyeceğim. Sana Adèle'im, henüz başarıyla ödüllendirilmemiş olan başlanmış eserlerden, taslak halindeki yazılardan, girişimlerden kısaca bahsedeceğim. Son derece hoşgörülü olan ve bir başarı yerine bir başarısızlık geldiğinde beni daha az sevmeyeceğinden emin olduğum sana, içtenlikle anlatabilirim bunları; ama takdir edersin ki

henüz doğum aşamasındaki bu eserlerle ilgili ailene umut vermek: kendini beğenmişlik olur. Bu düşünce, daha yukarıda belirttiğim nedene eklenince, suskunluğumun sebebini açıklayacaktır sana. Şimdi asıl konuya geliyorum.

Geçen mayıs ayında, aklımı kurcalayan ve bizim Fransız şiirinin benimsemediği bazı düşünceleri dile getirme ihtiyacı, düzyazı biçiminde bir tür romana başlamama yol açtı. Aşkla, acıyla ve gençlikle kaynayan bir ruhum vardı; artık sen yoktun, yaşayan hiçbir canlı varlığa güvenip de sırlarımı açmaya cesaret edemiyordum; dolayısıyla sessiz bir sırdaş seçtim kendime: kâğıdı. Üstelik bu eserin bana bir şeyler kazandıracağını biliyordum, ama kitabıma²¹ başladığım zaman bu düşünce ikinci planda kaldı.

Genç ve ateşler içindeki kalbimin fırtınalı gelgitlerinden, üzüntülerimin acılıklarından, umutlarımdaki belirsizlikten kurtulmaya çalışıyordum bir şekilde. Körpe ve şiirsel tüm belleklerin idealini gerçekleştiren bir genç kızı tasvir etmek istiyordum, çocukluğumda düşünüyordum, delikanlılığında rastladığım gibi, saf, onurlu, meleksi bir genç kız; bu sendin sevgili Adèle'im, kaybetmiş olduğum ve ancak çok uzak bir gelecekte hayatıma tekrar girecek olan kişinin hayalini kâğıda dökerek, acıklı bir şekilde kendimi avutmak amacıyla tasvir etmek istediğim sendin. Bu genç kızın yanına genç bir erkek düşünüyordum, bu erkek benim olduğum gibi değil, olmak istediğim gibi biriydi. Bu iki varlık, yarı tarihî yarı kurgu olan ve sonunda büyük bir ahlaki ders veren bir olayın başkahramanıydılar. İki başkahramanın etrafına, görevi sahneleri değiştirmek ve makinenin çarklarını döndürmek olan birçok diğer kişilik serpiştirdim. Bu kişilikler önem derecelerine göre çeşitli sahnelerde bir araya gelmekteydiler.

Bu roman, sahneleri tablolarıdan oluşan uzun bir dramdı; bu tabloları dekor ve kıyafetlerin eksikliğini tasvirler gidermekteydi. Zaten, bütün kişilikler kendi ağızlarından

21 *Han d'Islande.*

anlatıyorlardı kendilerini. Bu, Walter Scott'un eserlerinden ilham aldığım ve bizim edebiyatımızın menfaati için denemek istediğim bir fikirdi.

Bu roman için tarihî ve coğrafi malzemeleri toplamak çok zamanımı aldı, romanın genel fikrini olgunlaştırmak, kişilikleri yerli yerine oturtmak ve ayrıntıları tasarlamak içinse daha da fazla zaman harcadım. Bu eseri meydana çıkarmak amacıyla azıcık yeteneğimin hepsini kullandım, öyle ki ilk satırı yazdığım anda sonuncuyu biliyordum.

Romana yeni başlamıştım ki korkunç bir felaket tüm düşüncelerimi böldü, tüm planlarımı altüst etti. Bu eseri Dreux'ye kadar unuttum; orada, büyük bir edebî girişim olarak değil, para getirecek bir kurgu olarak söz ettim babana bundan. Babanın da bütün istediği buydu.

Paris'e dönüşte, uzun süren uyuşukluğumdan kurtuldum, sana ait olma umuduna yeniden kavuşmuştum. Geçtiğimiz ekim ayına kadar kendimi vererek eserim üzerinde çalıştım ve on beşinci bölümü tamamladım.

O sıralarda, kafamda aniden büyük bir trajik konu şekillendi; Soumet'ye bahsettim bundan, o da derhal üstüne gitmemi tavsiye etti bana. Tam çalışmaya başlıyordum ki, sana daha önce de bahsettiğim ve beni kasım sonuna kadar meşgul eden bir akademik rapor²² hazırlamakla görevlendirildim. Geçen aralık ayında halka açık toplantılarından biri için Académie des Jeux floraux'un benden istediği bir şiiri yazdım veba üzerine. Ve nihayet, 1 Ocak'ta trajedimi tekrar ele alacakken, yukarıda bahsi geçen dostum, senin de okumuş olduğun *Kenilworth* adlı o güzel romandan bir komedya çıkarmayı önerdi. Bu eserin binlerce frank getireceğini düşündüğümünden, onunla çalışmayı kabul ettim ve sana bunları anlattığım şu anda, ilk iki perdesini bitirmiş bulunuyorum. Eğer Soumet, *Clytemnestre* adlı tragedyasıyla çok meşgul olmasaydı, benim üç, onunsa iki perdesini hazırladığımız ko-

22 François de Neufchâteau'nun Victor'dan rica ettiği *Gil Blas* üzerine rapor.

medyamız bir ay içinde bitmiş ve altı ay içinde sahneleniyor olacak, ama yazarları belirtilmeyecekti. Bu eseri hazırlamayı bir tek senin için kabul ettim dostum, böylece ailene edebiyatın da bir işe yarayabileceğini göstermiş olacaktım.

Hoşça kal, çok acelem var; bundan böyle, biricik Adèle'im, tam bir güven bekleyebilirsin kocandan; seni ilgilendiriyorsa eserlerimi göstereceğim sana, planlarımdan bahsedeceğim. Kardeşlerimin bana çektiği üzüntüleri bile anlatacağım. Bencillik ve nankörlük acıklı şeyler. Hoşça kal, sakın patavatsızlık yapacağım diye çekinme, soruların daima hoşuma gidecek. Kimsenin sahip olamayacağı bir aşkla seviyorum seni. Seni kucaklamama izin ver lütfen.

Eğer bu karalamaları okuyamazsan, çok acelem olduğunu hatırla. Saat yediyi çeyrek geçiyor ve daha giyinmedim bile. Hoşça kal. Hoşça kal.

Çarşamba (20 Şubat)

Bugün neredeyse bütün gün çalıştım sevgili dostum ve böyle üzgün ve yalnızken hiç de iyi bir iş çıkardığımı sanmıyorum. Ama yanında olmasam bile beni unutmadın, öyle değil mi Adèle'im?

Bu konudaki tüm kuşkulardan arınmış olarak, her yaptığımı ve her yapacağımı seve seve göstereceğim sana. Aslında bunları senden başkasının görmemesini isterdim; ama bunun neredeyse imkânsız olduğunun farkındayım. Yalnızca şunu isteyebilirim senden: Bu çalışmalar hakkındaki kararını kimsese danışmadan ver, çünkü öğrenmek için sabırsızlandığım ve benim için son derece önemli olan bir tek senin düşüncen. Sonra da kendi zevkine göre beğen ya da beğenme, meleksi ve üstün yaradılıştaki bir varlığı dinler gibi, kendimden geçercesine dinlerim seni. Sadece kalbimin seni yönlendirdiğini bilirim, izlenimlerine derin bir saygı duymamam mümkün mü? Her zaman, bir edebiyat adamının, tek bir kişinin fik-

rine başvurması gerektiğine inanmışımdır: Bu, ya senin gibi bir kadın ya da üstün bir adam olmalı. Seçim yapmam gerekirse ben kesinlikle Adèle'im tarafından değerlendirilmeyi tercih ederim.

Perşembe (21 Şubat)

Dün yazdıklarımı tekrar okudum ve o konuya bir daha dönmek için, sana ileteceğim çalışmalarımın sende yaratacağı olumlu ya da olumsuz etkileri tam bir içtenlikle bana açıklaman için sana yalvarıyorum. Eminim ki dostlarımın, hoşgörülü davranmak adına, hiç görmedikleri ya da görmek istemedikleri bir sürü kusur vardır; ama gözüne çarpar çarpmaz, Adèle'im, senin bunları bana belirteceğini biliyorum. Sadece kendi fikirlerine güven ama. Önceki gün, muhakkak ki başkalarının fikirleriyle hareket ederek *Martyrs*'den bana bahsetmiş olduğun gibi yazarına da bahsedersen, onun cesaretini kırmış olursun. Sana ne kadar güveniyorsam, başkalarına da o kadar güvenmiyorum. Bu yüzden benim danışmanım ol. Benim adıma her şeyi yapabilirsin, ben de sana borçlu olurum her şeyimi.

Unutma ki, eğer seni kendimle meşgul ediyorsam, benden istekte bulunduğun bir şeyi yerine getirmek içindir. Saygısı benim için her şey olan Adèle'e birkaç kötü eserin taslaklarını gösterdiğim için, benim kendini beğenmiş biri olduğumu düşünmezsin umarım. Şimdiden ödüm kopsa da, fikrini açıkça söylemeni nasıl da içtenlikle arzu ettiğimi bilmeni isterdim.

Geçen perşembe günü bu saatte çok mutluydum. Sen öyle yakınımdaydın ki, bedeninin tüm hareketlerini hissediyor, neredeyse senin nefesinle soluk alıyor ve tümünü sadece bana yönelttiğin sözlerine dalıp gidiyordum. Bütün hayatımı böyle geçirebilmek için daha ne kadar bekleyeceğim? Senin yanında akıp giden mutluluk anları, çok temiz ve çok derin-

den hissedilen bir mutluluk, inan buna. Bu anlar biter bitmez, sanki bir daha hiç gelmeyeceklermiş gibi özlüyor ve tekrar kavuşacağımı hissettiğimde de, sanki hiç yaşamamışım gibi arzuluyorum onları. Seninle birlikte olduğum her seferde, hiç azalmayan yepyeni, büyük bir sevinç duyuyorum. İşte bunlar, ölümsüz bir aşkın işaretleri. İster beni üzsün, ister sevindirsin, en ufak sözün beni altüst etmeye yetiyor.

Adèle, aşkın ölümsüzlüğünden kuşku duyanlar çok aptal ve çok duygusuz insanlar. Gerçekten seven ruhun derinliklerindeki bir ses, daima seveceğini söyler. Aslında aşk, ruhun varoluşudur; kafasını biraz çalıştıran biri için, ruhumuzun ölümsüzlüğünün güçlü bir kanıtını oluşturur bu. Bunları, sevgili dostum, gereksiz sözler olarak düşünme. Bu söylediklerim, hayatın ötesindeki en büyük gerçekler ve bende olduğu gibi sende de, onları açığa çıkaran bir şey olmalı. Evliliği, önceden yaşanan cennete dönüştüren de bu büyük ve eşsiz umutlar işte. Bense, bana sunulanın sen olduğunu düşündüğümde, susup kalıyorum, çünkü böyle bir lütuf karşısında şükretmek için söylenebilecek, insana ait bir kelime bulmak imkânsız.

Cumartesi (23 Şubat)

Önceki gün özellikle beni çok şaşırtan bir şey söylüyordun. Bu yüzden sana bundan bahsetmem gerek. *Benim ağırbaşlı biri olduğumdan pek emin olmadığımı* söylüyordun. Şunu ifade edeyim ki dostum, bu sözlerin ciddi olduğunu düşünseydim, cevap vermezdim. Bunların bir şaka olduğuna inandığım için, bu konuya bakış tarzımla ilgili bazı açıklamalarda bulunacağım sana.

Bir erkeğin ilkeleri ve bilinen karakteri anlamında, ahlaki açıdan ona tam güven duymadan onunla evlenecek olan genç bir kızı sıradan (yani *oldukça değersiz*) bir kadın olarak görürdüm; evleneceği bu erkeğin yalnızca ağırbaşlı değil, ke-

limenin tam anlamıyla söylüyorum, aynı zamanda *el değmemiş*, hatta kendisi kadar el değmemiş olduğuna güvenmesi gerekir. Bu konudaki fikrim tek bir durumda değişir, o da, hata yapan genç adamın, büyük bir pişmanlık ve kendisine duyduğu derin bir tiksintiyle hatasını nişanlısına itiraf etmesidir. Eğer bu genç adam itirafta bulunmazsa, tiksinti verici ve hor görülmeye layık bir nankör demektir, o zaman genç kız onu affetmeyebilir ya da, bana göre, kendi değerinden bir şey kaybetmeksizin affedebilir.

Bu düşünceleri ifade ederken, bunların ne bu dünyaya ne de bu yüzyıla ait olduğunu bilmiyor değilim; ama hiç önemi yok! Sahip olmakla gurur duyduğum bu türden daha birçok düşüncem var. Ayrıca en katı biçimiyle edep duygusunun, kadın kadar erkek için de vazgeçilmez bir erdem olduğunu düşünüyorum: İnsanı hayvandan ayıran eğilimlerin en kutsal olan bu eğilimi bir cinsiyet nasıl reddedebilir, anlamıyorum.

Bazı kereler, sevgili dostum, senin cinsiyetine karşı çok katı olmakla suçladın beni; görüyorsun ki, kendi cinsiyetime karşı daha da katıyım belki de, çünkü ona çok kolayca tanınan bu hakları reddediyorum. Sana, kendime yüklediğim bu zorlu görevleri yerine getirirken hiç sıkıntı çekmedim desem yalan olur. Sık sık, gençlikten ve hayalgücümünden ileri gelen olağanüstü heyecanlar hissettim, bunu senden saklamıyorum, ama o zaman güçsüzdüm, annemin bellettiği kutsal dersler kafamdan siliniyordu; ama hatıran yardımına koşuyor ve ben kurtuluyordum.

Perşembe akşamını birkaç dâhi adam ve birçok yetenekli kişiyle geçirdim. Onların arasında dostlarım olmasaydı, çok sıkılırdım. Çıkarken, hayatlarını salonlarda ve kulüplerde geçiren bu beyler, *daha önce hiç bu kadar güzel bir gece geçirmediıklarını* haykırmaktaydılar. Bense biricik Adèle'imi düşündüm. Kendi kendime şöyle dedim: Dâhi değilim, hiçbir yeteneğim yok, ama bu adamların hepsinden daha mutluyum. Onlar için çok keyifli olan bu akşam, mut-

lu akşamlarımın biriyle bile kıyaslandığında, çok hüzünlü geliyordu bana.

Aslında Adèle, hayatım genellikle acılar içinde geçmiş ya da geçiyor olsa da, kimsenin yerinde olmak istemezdim. Ne kadar acı çeksem de, sürünsem de, tek şansım olan senin tarafından sevilmek, hiçbir insanın erişemeyeceği kadar büyük bir mutluluk verirdi bana. Hele benim olduğunda, o zaman ne kadar mutlu olacağım bir düşün!

Adèle, bana portreni vereceğine söz vermiştin. Unuttun mu yoksa? Sana tekrar hatırlatmam gerekirse çok üzülürüm. Senin elinden çıkmış kendi portren, işte bana sözünü verdiğin buydu. Bu sözü verdiğini unutmuş olabilir misin? Bende uyandıracığın en büyük sevinçlerden birini, Adèle'im, unuttun mu gerçekten? Mutluluğum seni hiç ilgilendirmiyor mu? Bana cevap verene kadar böyle olduğuna inanmak istemiyorum. Benim için çok hoş ve senin içinse çok kutsal olan bir sözü yerine getirme konusunda isteksiz olduğunu değil, zaman bulamamış ve yalnız kalamamış olduğunu düşünmeyi tercih ederim. Sızlanmadan bekleyeceğim öyleyse.

Pazar sabahı (24 Şubat)

Dün akşamki mektubumda sana neyin o *kadar olağanüstü* geldiğini bulmak için kafa patlattım. Nihayet, genç bir kızın genç bir erkekle sohbetine konu olmaması gereken düşünceler –bunu kabul ediyorum– üzerinde takıldım kaldım. Şu var ki, senin kocan olduğumu ve dolayısıyla bir başkasından daha fazla ayrıcalığa sahip olduğumu sanıyordum. Ayrıca dürüst ve içten düşüncelerde seni dehşete düşürecek hiçbir şey yok bence; senden başka hiçbir kadının bilme hakkı olmayan ruhumdaki sırları sana açarak, büyük güvenimi ve derin saygımı gösteriyordum. Neden memnun değilsin peki? En saf ve en temiz kulağın duymaması gerektiğini düşündüğün ne söyledim ki sana?

Üzerimde ne büyük bir etkin olduğunu gösteriyordum sana, çünkü sadece senin hayalin bile yaşımın tüm heyecanlarından daha güçlü; kendisi iffetsiz ve kirlenmiş olan birinin, iffetli ve lekesiz biriyle düşüncesizce evlenmeye kalkarsa, ebediyen reddedilme tehlikesini bile göze alarak, hatasını itiraf etmediği sürece, hor görülmeye ve nefrete layık olduğunu söylüyordum. Bu kadar katı ilkelere, seni katılığa yönelten ne olabilir ki? Aslında bunu hiç beklemiyordum. Kadın olsaydım ve evlenmek üzere olduğum erkek, “Sen diğer bütün kadınlara karşı bana siper olan kadınsın, kollarıma aldığım ilk kadın sensin, daima da tek olacaksın; sana nasıl zevkle sarılıyorsam, senin dışındaki herkesi tiksiner ve nefretle iterim,” deseydi bana, öyle sanıyorum ki Adèle'im, sevdiğim kişinin bana böyle sırlar vermesi çok hoşuma giderdi. Yoksa beni sevmiyor musun?

Sevgili dostum, sana bir de dün akşamki tavrımdan bahsetmek istiyorum; ben onurlu, saygın ve sana layık davrandığımı düşünürken, senin bu davranışları *övünme* ve *kibir* olarak değerlendirmen beni çok yaraladı. Tüm bunları seninle konuşmak isterdim ama ancak, bu mektuptaki sert üsluba kızmamanı söyleyecek, adil olmadığında bile seni ne çok sevdiğimi tekrarlayacak ve seninle geçireceğim şu güne nasıl da sevinçle başladığımı ifade edecek kadar zamanım var.

Hoşça kal, sana tapıyor, sana saygı duyuyor ve sevgiyle kucaklıyorum.

Sadık kocan.

1 Mart

Duygularımı pek az yansıtan sözlerimle seni kızdırıp üzebildiğim için teşekkür borçluyum sana; bu kızgınlık ve bu üzüntü, olmasını istediğim gibi, benim seni sevdiğim gibi sevdiğini gösteriyor beni. Beklenmedik bir vesileyle sende açığa çıkan yeni bir iyiliği keşfetmek Victor'un için büyük bir sevinçtir her zaman.

Evet, hayatımda bir an bile olsa senden başkasını düşünseydim, sen benim için tüm kadınlara bedel ve üstelik onlardan çok daha üstün olmasaydın ve bir gün böyle düşünmekten vazgeçseydim hem senin gözünde hem kendi güzümdede değersiz ve aşağılık olurdum, ama o gün asla gelmeyecek. Hayır Adèle'im, en ufak, en şuursuz düşüncemde bile sana layık olmamam söz konusu değil; içimde bir arzu uyanırsa, her şeyi, hatta arzuyu bile saflaştırıp yatıştıran kişiye doğru yöneliyor; diğer kadınların hepsi bir elbise ve bir şapkadan ibaret benim gözümde, gerisinin de önemi yok zaten. Bu kadar tatlı ve hoşgörülü olan sen, onca tekrarladığım şeyleri bir kez daha söylediğim için beni affet, ama aşkımdan ve saygımdan söz ettiğim zaman, kendimi tutmam mümkün mü?

Cumartesi öğleden sonra, saat 3, (2 Mart)

Adèle, kendimizden saklamayalım, karşılıklı olarak birbirimizi memnun etmek için elimizden geleni yaptığımız halde ayrılırken ikimiz de memnun değildik. En azından ben bunun farkındayım. Kabul edersin ki sevgili dostum, konuşmamız sırasında ve sonrasında bana karşı sert davrandın. Son ana kadar dudaklarımdan gülümsemeyi eksik etmemiş olsam da eve kederle döndüm.

Bana sürekli tekrarladığın ve bu görüşmede de söylediğin şey, *görevimi senin üzerine yıktığım*, tabii ailenin üzerine de. Sevgili dostum, eğer yirmi beş yaşında ve on bin franklık bir gelire sahip olsaydım, bana bir kez bile böyle bir sitemde bulunamazdın, görevimi kimseye bırakmaz ve yerine getirmekten zevk duyardım. İçinde bulunduğum durumda başka türlü davranmam mümkün mü, bilmiyorum; geleceğim tamamen bana bağlı olmadığına göre, tutabileceğimden emin olmadığım sözler vermek pek de yürekli davranmak sayılmazdı bence. Güveni alçakça ve rezilce kötüye kullan-

mak olurdu bu. İşlerimi oldukları gibi gösteriyorum ailene; annenle babanın istediği gibi sürdürüyorum çalışmalarımı; başka bir yola girmek istediğim zamanlar bile, onların benim için çizdiği yolda ilerliyorum. Bununla sadece görevimi yerine getirmiş oluyorum, ama sonuçta yapmam gerekeni yapıyor ve seve seve yapıyorum. Öyleyse, nasıl olur da, görevimi sana yüklediğimi söylersin?

Bir gün bana, evliliğimizi *pek arzular gibi görünmediğimi* söyledin. Adèle, Tanrı şahidimdir ki bunu söyledin! Bu inanılmaz sözlerin düşüncesizce ağzından çıktığına inanmayı tercih ediyorum. Ama şimdi ikna oldum ve bir saatten beridir sadece şu acı düşünce var kafamda, o da, bu evliliği gerçekten arzu edenin bir tek ben olduğum. Eğer insanlar konuşup durmasa, *birkaç sene* daha beklemenin kendisi için önem taşımadığını söyleyen birinin arzusu, Adèle, hiç yakıcı bir arzu değildir. Çünkü daha biraz önce bana söylediğin şey, yalnızca insanların ağzını kapatmak için benimle evlenmek istediğindi. Son mektuplarından birinde bu dedikoduları hiç ciddiye almamak gerektiğini dile getirdiğinde, fedakârlığına hayran kalmıştım; senin bu cesaretin beni şaşırtmamıştı. Yanılmışım. Öyle düşündüğüm için beni affet.

Haklısın, benim için en ufak bir sıkıntı bile çekmeye değmez ve bu dedikodular seni üzmeye başladığında, öfke duyman gereken kişi benim.

Uğrunda fedakârlık yapılmaya layık olan, her şeye layık olan yalnızca sensin; bu gerçek ruhumun derinliklerinde yer etmiş, bu yüzden tüm çabalarımı yanlış da anlarsan, şimdi olduğu gibi davranacağım tek kadın sensin. Gururlu ve utan-gacım ben, oysa dilencilik yapıyorum; edebiyatı yüceltmek isterdim, oysa para kazanmak için çalışıyorum; annemin hatırasını seviyor ve saygı duyuyorum, oysa babama yazarak bu anneyi hiçe sayıyorum. Adèle, çabalarımın ne önemi var, senin benden beklediğin sadece başarı; ya bunu gerçekleştirecek ya da acılar içinde kıvranacağım.

Yine de, istediğın gibi değılim. Daha biraz önce bana, *öyle bir erkek isterdim ki...* diyordun. Düşünceni tamamlama görevini bana verdin kuşkusuz ve cümleni yarım bıraktın. Böylece senin yanından, *istediğın* gibi bir erkek olmadığım düşüncesi ve haksız yere de olsa, bir daha benden şikâyet etmemen için her şeyi yapma kararıyla ayrıldım.

Bu mektup sana kederli geldiyse, belki de, nedeninin çalışmalarımla ilgili fikirlerini açıklamam olduğunu ve bir daha bu konu üzerinde hiç konuşmayacağını, vs. söyleyeceksin. Seni önceden uyarıyorum ki bu acı ironi beni daha fazla üzmemden başka bir işe yaramaz. Senden tavsiye almak ve ona göre hareket etmek benim için bir mutluluk ve bir zevk, bunu bilmiyor olamazsın; bu tavsiyeler benim için değerli ve önemli olacaktır daima. Benim için üzücü olan, bana duyduğın sevginin aptalca bir dedikoduya karşı dayanıksız olduğunu bilmek, bu dedikodu olmasaydı, birleşmemizin *birkaç sene* daha bekleyebileceğini bilmek, *başka türlü bir erkek istediğini* bilmek...

Evet Adèle, haklısın, gururundan asla vazgeçmeyen, hiç bir koşulda boyun eğmeyen, hiç taviz vermeyen ve senin için bile olsa, asla mevkiini terk etmeyecek biri layık senin sevgine. Böyle biri olmadığımı ve yarın, haksız olduğumu düşünüyorsan, yine senden af dilemeye hazır olacağımı itiraf ediyorum.

Hoşça kal, beni kucaklayan konusunda seni hâlâ zorluyor olmamı hoş gör, çünkü sen başka bir karar alana kadar, kocan olmaya devam edeceğim.

Pazartesi akşamı, saat 10.15, (4 Mart)

Sevgili dostum, güzel bir umudumun gerçekleşmeyeceğini anladım acıyla. Gün bitmeden seni arabaya binerken de olsa, bir kez daha görmek için bu akşam yedi buçukta serbest kalacak şekilde ayarlamıştım kendimi. Saat sekiz buçuktan önce çıkmayacağınızı düşünerek, sekizi çeyrek geçe Temple

Caddesi'ne vardım. Saat dokuzda aynı yerde ve aynı beklen-
tideydim hâlâ. Nihayet dokuzu epey geçtiğinde, bu kadar
geç dönmenizin imkânsız olduğunu düşünerek, tüm umu-
dumu kaybettim. Böylece, içinde olacağın arabayı uzaktan
izleyerek sevinçle eve dönmek yerine, o kadar hevesle bek-
lediğim bu mutluluk yerine, Adèle'imi görerek yolun sıkıcı-
lığından kurtulmak şöyle dursun, kederli ve hüznü evimin
yolunu tutmak düştü bana. Bugünün az da olsa mutlulukla
sona ermesi ve daha erken gelemediğim için bana acıman
umuduyla gördüğüm gibi sana yazmaya koyuldum.

Boşuna bekleyerek geçen bu uzun akşam, beni ayrılık
günlerimize götürdü. O zamanlar bu türden ne çok saçma-
lıklar yapmıştım, eğer bunları bilseydin şükran duymaktan
çok, acırdın bana! Yalnız Adèle, seni sevmediğimi söylerken
iki kez düşün, çünkü sana olan sadakatimle ilgili bir fikrin
olsa bile, gerçek boyutundan hiç haberin yok.

Canımı sıkın bir şeyi söylemeliyim sana çok sevgili
Adèle'im. Bunu sana söylemeden edemediğim gibi, nasıl
söyleyeceğimi de bilmiyorum. Sonuç olarak hoşgörüne sı-
ğınıyorum, sadece niyetimin ne olduğunu gör, yeter. Eğer
aynen yüreğimden geldiği gibi görürsen, şükran duyarsın
bana, bana cesaret veren de bu. İsterdim ki Adèle, sokakta
yürürken elbisenin çamurlanmasına bu kadar aldırış etme-
yesin. Aldığın önlemleri ancak dün fark edebildim üzüntü-
le. Bunu, annenin ısrarlı tavsiyelerine uymak için yaptığını
bilmiyor değilim, ama bu tavsiyelerin biraz tuhaf olduğu-
nu düşünüyorum, çünkü birçok kadın aksini düşünse de,
edep bir elbiseden daha değerlidir bence. Dün ve bugün de,
Saints-Pères Caddesi'nde yoldan geçenlerin kafalarını çevir-
ip baktıklarını gördüğümde ve Tanrı gibi taptığım kadının,
kendisi farkında olmaksızın gözümün önünde küstah bakış-
lara hedef olduğunu düşündüğümde, sevgili dostum, ne iş-
kenceler çektim anlatamam. Seni uyarmak istedim Adèle'im,
ama cesaretim yoktu çünkü sana bunu nasıl ifade edeceğimi

bilmiyordum. Edebin ciddi biçimde tehlike altında olduğu anlamı çıkarılmamalı bundan; sokakta bir kadının erkeklerin dikkatini çekebilmesi için fazla bir şey gerekmez! Yine de, bundan böyle sevgili Adèle'im, bakışını sana çevirmeye cesaret edecek ilk kendini bilmeze bir tokat atmaya mecbur bırakmak istemiyorsan beni, bu dediklerimi ciddiye al, sana yalvarıyorum; dün ve bugün böyle davranmamak için kendimi zor tuttum, bir daha kendime hâkim olabileceğimden de pek emin değilim. Bana sitemlerde bulunduğun sıkıntılı halimi bu sabırsızlık ve bu işkenceye bağlamalısın işte.²³

Bu belki de biraz nazik konudan sana bahsedip bahsetmemekte uzun süre tereddüt ettim, dostum. Ama seni uyarmanın kocana, en iyi dostuna düşeceğini ve diğer hakaretlerden olduğu kadar küstah bir bakıştan da seni korumanın

23 “[...] Onların ardından ayağa kalkan Marius kendini kaybetmiş bir ruha uygun düşecek şekilde onlara bakıyordu.

Aniden diğerlerinden daha neşeli ve muhtemelen ilkbaharın görevlerini yerine getirmekle yükümlü bir esinti fidanlıkta dolaştıktan sonra ağaçlıklı yola doğru yönelip genç kızı Vergilius'un su perilerine ve Theocritus'un orman perilerine yaraşan olağanüstü bir ürpertiyle sarmaladı ve Isis'inkinden daha kutsal olan eteğini jartierinin hizasına kadar kaldırdı. Eşsiz güzellikte bir bacak görüldü. Marius çileden çıkıp öfkeleni.

Genç kız ilahi bir ürkekliği yansıtan bir hareketle eteğini hemen indirse de, öfkesi dinmemişti. [...] Böyle bir şey hoş görülebilir miydi? Bu yaptığı şey çok korkunçtu!

[...] Marius gözleriyle ona bu şekilde bakarken yola biri girdi. Bu, iki büküm olmuş, yüzü gözü kırışmış, saçları bembeyaz bir sakattı. XV. Louis döneminden kalma üniformasının göğsünde, kırmızı kumaşın üzerinde çatılmış kılıçların resmedildiği oval Saint-Louis nişanı vardı, çenesi gümüşten, bir bacağı tahtadan olan bu adamın bir tarafından içinde kol olmayan bir giysi kolu sarkıyordu. Bu yaratığın oldukça neşeli bir havası olduğunu fark eden Marius yanında topallayarak yürüyen bu ihtiyar hayâsızın, sanki bir tesadüf onları güzel bir hazzın tadına varmak için bir araya getirmişçesine oldukça samimi ve keyifli bir şekilde göz kırptığını hisseder gibi oldu. Savaş Tanrısı Mars'ın bu soytarısı neden bu kadar neşeliydi? Bu tahta bacakla diğer bacak arasında ne geçmişti? Marius'un kıskançlığı doruk noktasına ulaştı. Belki de o da oradaydı! ‘Görmüş olmalı!’ dedi içinden. Ve sakatı öldürmek istedi.”

Sefiller, Marius, Altıncı Kitap, VIII. (İş Bankası Kültür Yayınları, çev. Volkan Yalçınoklu)

görevim olduğunu düşündüm. Bu konuda dikkatini çekmenin yeterli olacağına ve dalgınlıkla ya da annenin isteklerine körü körüne itaat etmen yüzünden böyle davrandığına hiç kuşum yok. Bu söylediklerimde, tapınmaya varan bir saygının kanıtını bulacaksın, kaldı ki bu saygının kanıtı hiç ihtiyacı yok. Annenin iyiliğine ve mükemmel niteliklerine, sevgili Adèle'im, ilk minnet duyan benim, ama bana kalırsa çok gereksiz başka edep kuralları üzerinde titizlikle dururken, bazılarında hiç de katı davranmıyor.

Mesela, bana bahsettiğin şu, *evlenilecek erkeğe, diğerlerine olduğundan daha ihtiyatlı davranmalı* lafı çok kaba değil mi? İtiraf ediyorum ki, uygulayacak olan genç kızdan beni uzaklaştırmaya yeter bu görüş. Sen Adèle'im, tüm edep duygularının sende toplanmasını sağlayan mükemmel bir içgüdüye sahipsindir; çocukluğundan beri kendisini çevreleyen yanlış fikirlerin hepsini bertaraf ederek, ruhunun nasıl da yüce ve saf kaldığını gördüğümde, manevi yapının olağanüstülüğüne hayran kalmadan edemiyorum.

Hoşça kal, sen sevme cesaretini gösterdiğim bir meleksin. Geçen pazartesi bu saatte çok mutluydum. Hoşça kal. Hoşça kal. İyi uyu. Yarın sabah seni görmeye çalışacağım.

Sevgiyle kucaklıyorum seni.

Kocan

Bana çok uzun yaz ve o portrenin, Victor'un için, senden sonra yeryüzündeki en kıymetli şey olacağını unutma.

Cuma akşamı (8 Mart)

Birçok sonuca yol açabilecek malum mektup,²⁴ bugün 8 Mart sabahı gitti. İkimiz de dikkatli olalım; belki de, Adèle'im, hayatımızın dönüm noktalarından birindeyiz şu anda. *Bizim* hayatımız dediğim ve seni de kendi kaderime

24 Bu mektupta Victor, General Hugo'dan evlilikleri için onay istiyordu.

ortak ettiğim için beni affet, ama şunu bil ki sana mutluluk getirmediğini düşündüğüm anda bu ortaklığa ilk son verecek olan benim.

Artık bu mektup gittiğine göre Adèle, senin arzularından birini yerine getirdiğime göre, senin arzularına sadık kalmakla bir tehlike arasında tereddütte kalıyor gibi görünmekten korktuğum için –hatta bu tehlike hayatım boyunca mutsuzluğa sürükleyebilir beni–, sana daha önce söylemediğim her şeyi söyleyebilirim şimdi. İçinde bulunduğun belirsizlikten ne olursa olsun sıyrılmak istemenin ne kadar doğal olduğunu biliyorum aslında. Öyle iyi biliyorum ki üstelik, babama bu konuyu açmalarını, hatta daha da ileriye gidip ondan onayını istemelerini aileden rica edip sabırsızlığına bir son vermek niyetindeydim iki ay önce. Ama annenle baban karşı çıktı ve boyun eğmek zorunda kaldım. Yeniden bu fikre geldiğinizde, basit ve sizin açınızdan doğal buldum bunu. Bu yüzden, sonucu bildirmek için uygunsuz bir gün olmamasına ve tekrar terslikler doğmamasına çok dikkat ettim.

Her ikimiz de sakince ve iyi niyetle bekleyelim. Belki de kendi elimle tüm umutlarımı yok ettiğimden beri, beni daha somurtkan, daha huzursuz gördün mü, söyle bana? Hayır, sevgili dostum, sana itaat etmiş olmanın tatmini, tamamıyla kişisel bir kaygının çok üzerinde. Birkaç gün içinde her şey belli olacak ve ne olursa olsun yaptığımdan pişmanlık duyamayacağım, çünkü sürekli içini kemiren belirsizlikten kurtarmış olacağım seni.

Tahmin ettiğim gibi olursa, her şeyi önceden bildiğimi ve sana hiçbir şey söylemeden, sadece sana bir itaat ve aşk kanıtı sunmak uğruna her şeye boyun eğdiğimi düşünerek teselli bulacağım. O zaman, bir süre daha beni hatırlarsan eğer, bazen sitemde bulunduğun gibi, bu Victor'un seni az sevmiş olduğunu düşünmezsin belki de. Tüm arzum, biricik Adèle'im, sadakatimi sana kanıtlamak; ister altmış yıl, ister iki ay yaşayayım, tüm hayatımı buna adayacağım.

Dolayısıyla sana bir kez daha yalvarıyorum, sakın endişe etme, artık olaylar doğal akışını izleyecek. Olaylara öyle bir hız kazandırdım ki, şimdi senden daha fazla gücüm yok onları yönlendirmeye.

Zaten bütün ihtimaller arasında mutlaka mutlu bir tanesi bulunur. İşte sana bir tek onu sunmalıydım, diğerleri sadece benim sorunum olmalı. Sana bunlardan bahsetmek korkaklık olurdu. Ne istediğin belliydi, düşünmem gereken tek şey buydu, kesinkes görevim olanı yerine getirmiş olmaktan ötürü hiçbir şey hak etmiş değilim. Şu durumda tüm hayallerim yıkılırsa, onlarla birlikte yıkılmaktan başka bir şey gelmez elimden; sana ise büyük bir gerçek kalacak; gerçek bir aşka, derin ve sadık bir aşka ilham vermiş olmak.

Şimdi, biricik Adèle'im, kararlı ve ciddi bir sesle konuşabilirim, çünkü şimdiye kadar galiba boş kelimelerden ibaret kabul ettiğin şeyleri eylemlerimle gerçek kılacağım o ana çok yaklaştık belki de. Bu benim nihai sevincim olacak.

Yine de her şey iyiye gidebilir. Seni sevdiğimden bu yana mutluluğumun umutlarımı aşması ilk kez gerçekleşecek bir olay olmazdı. Ama imkânsız değilse de, bu ihtimal çok düşük...

Sevgili dostum, Adèle'im, sana kaderime boyun eğeceğimi söylemeye cesaret ettiğim halde bu felaket karşısında böyle altüst olduğum için beni affet; umutlarım çok güzel ve çok huzur vericiydi, sebebi bu!

Bekleyelim bakalım.

Yarına kadar hoşça kal. Hayal edebileceğinin çok ötesinde seviyorum seni.

Cumartesi akşamı, saat 4.30 (9 Mart)

Düşünebiliyor musun sevgili dostum, sabahtan beri bir dakika bile boş kalamadım. Günün tamamını çalışarak ve sana yazarak geçirmek istiyordum, oysa ziyaretlerden başımı

alamadım. Acı bana ve sakın suçlama, sana anlatacak öyle çok şeyim vardı, haftamın nasıl geçtiğini bilmeni istiyordum...

Adèle'im, çünkü mektubumda hüzünlü şeyler olsa bile, düşün ki duygusuz hiçbir şey yok. Bırak öyle olmasını, seni hiç bu kadar sevmemiştim diyebilirim, kurban edilme vakti belki de kaçınılmaz bir şekilde yaklaştıkça, şimdiye kadar seni nasıl sevdiğimi anlamamış olduğumu fark ediyorum.

Hoşça kal, hoşça kal biricik Adèle'im, seni taparcasına seviyor ve kucaklıyorum, son ana kadar senin sadık kocan olarak kalacağım.

Telaşa kapılma yine de. Belki de her şey mutlu bir sona ulaşacaktır.

Pazar sabahı, saat 10.30 (10 Mart)

Seni göremediğime göre, tatlı ve fedakâr Adèle'im, sana yazayım bari. Yüreğim sana duyduğum şükranla ve seni böyle ağlatanlara karşı, seni üzmekten korktuğum için adını koymayacağım bir duyguyla kabarmış olarak döndüm eve. Senin yanında, görünürde sakın ve soğukkanlı bir şekilde dururken, Adèle'im, sabırsızlık ve öfkeden –bırak da o kelimeyi söyleyeyim– köpürüyordum. Kızların en yumuşak ve en iyisi olan seni, gereksiz yere böyle altüst olmuş görmek, hayır, kendimi nasıl tutabildiğimi bilmiyorum. Sesimi yükseltmek, seni korumak, tüm gücüm ve tüm öfkemle seni savunmak isterdim. Ah! Ne kadar da rahatlatırdı bu beni! Şimdi burada bunalmazdım, çünkü seninkilerle birlikte dökemediğim gözyaşlarımın, senin için sarf edemediğim sözlerin hepsi yüreğime oturdu ve beni boğmakta.

Adèle, annen iyi bir insan olsa da ne ileriye görüyor ne de olayların derinine inebiliyor, asla senin seviyende biri değil, bu tarafıyla diğer kadınlara benziyor; yine de tüm kalbimle bağışlamaya hazırım onu her zaman, yeter ki bu muhakeme yetersizliği yüzünden, bugün olduğu gibi Adèle'imi, soylu,

eşsiz, sevgili Adèle'imi, hayatta onun ötesinde ne mutluluk ne de erdem düşünebildiğim Adèle'imi üzmesin; çünkü sana meleşim, ruhumun her noktasıyla bağılıyım ve içimde, mutluluğu dileyen her parça gibi, erdeme düşkün her parça da Adèle'ime, biricik Adèle'ime ait. Bu yüzden yeryüzünde beni seninle birleştiren bağlar, ancak diğer tüm hayat bağları koptuğunda kesilir ve o zaman serbest kalan ruhum yine ve hiç olmadığı kadar sana ait olacaktır.

Bugün seni savunmak, senin öcünü almak ne kadar rahatlatırdı beni! Ama ne seni savunmak için başımı kaldırebildim ne de ayaklarına kapanıp seni teselli edebildim. Anenin öfkesini artırmaktan ve bana yönelmeye belki cesaret edemeyeceği için sana daha çok yüklenmesinden çekindim. Yine de sevgili dostum, çektiğin ıstırapı giderebilecek olsaydım eğer, her türlü gururdan seve seve vazgeçebilirdim; seni hedef olmaktan kurtarabilmek uğruna, seve seve kendi üstüne çekerdim bu öfkeyi. Ama işe karışarak her şeyi berbat etme korkusu alıkoydu beni. En azından sevgili dostum, sana duyduğum minnet ve derin takdirim seni avutabilecekse, bil ki sonuna kadar sahipsin bunlara.

Hoşça kal, seni kilisede uzaktan görebilmek için çıkmalıyım. Beni görmeyeceksin, ama ben orada olacağım; bu benim çok sık yaşadığım bir durum. Hoşça kal! Dönüşte yazmaya devam edeceğim Adèle. Seni görme zevkine erişeceğimi düşündükçe kendimi daha az kederli hissediyorum.

Saat 2.30

Kardeşin, kendisiyle şu resim sergisine gitmem için başımın etini yedi; ama senin gibi yapıyor ve kalıyorum.

Bu sabahki acıklı sahne, sevgili dostum, bu türden şeyler için geçen kış annemle yaptığım tartışmaları hatırlattı bana. Oysaki bu soylu anne, tepkimin acıya dönüştüğü noktada durmayı biliyordu.

Adèle'im, bu sabah mektubumda annenden belki biraz sert bir dille bahsettiysem affet beni; sana böyle kötü davranılmasını görüp de soğukkanlılığımı korumak imkânsız benim için, ama seni üzme endişesi belki beni engelleyebilirdi; ilk anda bunu düşünemedim. Affet beni.

Dün akşamki görüşmemiz beni çok heyecanlandırdı ve döndüğümde, mektubun, öylesine sevecen ve öylesine dokunaklı bu mektup, seni düşleyerek huzur içinde uykuya daldığım ana kadar bu heyecanın sürmesini sağladı.

Tam da şu anda, sevgili ve melek Adèle'im, mutluluk ya da mutsuzluğumuz bizim dışımızda kararlaştırılmakta. Evet, sevgine güveniyor, cesaretini görüyor ve hayran oluyorum, sadakatin içime işliyor; ama sana yalvarıyorum, huzurunu benim için asla tehlikeye atma. Birkaç gün sonra belki de, senden unutmanı isteyecekleri bir zavallıdan başka bir şey olmayacağım ve bu unutuşun sana huzur getireceğini düşünürsem, ben kendim söyleyeceğim sana; ama bunlar ağzımdan çıkacak son sözler olacak.

Yine de, biricik Adèle'im, dün bana vaat ettiğin gibi bir sadakat uyandırabilirsem sende, felaketim içinde öyle mutlu olurum ki. Heyhat! Hayatta hangi düşlerden vazgeçilmiyor ki? Hayatımı seni severek tamamlayacağım. Seni sevmek tüm hayatımın hikâyesi olacak... Kaderimden kesinlikle şikâyetçi değilim.

Hoşça kal, hoşça kal biricik Adèle'im; seni sevgiyle kucaklıyorum. Kendisi için döktüğün gözyaşı kadar öpücük yolluyor kocan sana.

Pazartesi (11 Mart)

Kafam karmakarışık; sevgili Adèle'imın dün akşamki sadakati, sevgi dolu sözleri öyle tatlı ve hüzünlü bir hayal dünyasına sürüklüyor ki beni, senden uzakta ne halde olduğumu sana hissettirebilmek için içimdeki anlaşılmaz duyuyu şu kâğıda dökebilmek istedim.

Geçmişimizin hatıralarıyla birlikte, geleceğimizin önsezilerini de taşımasaydı, hayalin sadece sevinç verirdi bana.

Saçlarını elime aldım; çünkü üç gündür kafamdan kovaladığım büyük ve dayanılmaz kuşku yüzünden, sana ait bir gerçeğe, inanmamı sağladığın bu tertemiz aşka dair somut bir güvenceye ihtiyacım vardı. Yalnızca bir an, saçlarını öpücüklerle boğdum; onları dudaklarıma bastırduğimde yokluğunu daha az hisseder gibiydim; çok sevgili bu saçlar sayesinde, ayrı olan ruhlarımız arasında esrarengiz bir bağlantı kuruluyordu sanki.

İçinde kaybolup gittiğim bu çılgınlık karşısında sakın gülme Adèle. Heyhat! Yanında geçirdiğim saatler o kadar kısa ki sevgili dostum, sana olan ihtiyacımı, beni yiyip bitiren bu muazzam ihtiyacı yatıştırmak için sık sık çare aramak zorunda kalıyorum, kâh saçları öpüyor kâh mektuplarını tekrar tekrar okuyorum. Uzun ayrılığımız boyunca işte bu yapay çarelerle yaşıyordum ve böylece umut, hep yanı başımda duruyordu.

Umut!.. Sekiz gün, belki de üç gün sonra, ondan geriye ne kalacağını kim bilebilir? Yürek değişemediği halde, kader neden değişir ki?

Yine de gelecek ne getirirse getirsin Adèle, yılmadan bekleyeceğim. Beni sevmeye tenezzül ettiğini hatırlayacağım, bu düşünceyle meydan okuyamayacağım şey olabilir mi?

Zaten mutsuzluktan kaçış için her zaman bir açık kapı bulunur ve son umudumun da yok olup gittiği gün, o kapıdan geçivereceğim. Başka bir hayata başlayacağım; bu hayat ne kadar acı olursa olsun, sensiz hayat kadar acı olmayacak kuşkusuz.

Bugünlük hoşça kal. Ah! Seni görmeye öyle susadım ki!

Çarşamba, saat 3.30 (13 Mart)

Adèle, Adèle'im! Sevinçten kendimi kaybetmiş haldeyim. İlk heyecanım senin için olmalı. Sekiz gün boyunca kendimi

büyük bir felakete hazırlamıştım, gelense mutluluk oldu! Sadece bir tek dert kaldı şimdi.

Birkaç saat için hoşça kal; bu mektubu sana bu akşamdan tezi yok vereceğim, çok sevgili ve fedakâr Adèle'im.

General Hugo'nun cevabı nihayet geldi; onay veriyordu! Hatta bu onayı seve seve vermişti; çünkü kendisini oğullarına affettirmesi gereken ciddi bir durumu vardı: Annelerinin ölümünden üç hafta sonra, uğruna ailesini terk ettiği kadınla evlenmiş ve çocuklarına haber bile vermemişti. “Dert” buydu işte. Ne önemi var ki, bu dert olsun ya da olmasın, ummaya cesaret edemediği anda, cennetin kapıları açılmaktaydı Victor'un önünde.

IV

MART-EKİM 1822

Babanın onayı alındıktan sonra Victor'un yazdığı ilk mektup, büyük bir sevinç çığlığı oldu. Çifte mutluluk yaşıyordu: Evliliğinin önündeki ciddi engel kalkmış ve Adèle'i, dileyebileceği en kesin aşk kanıtını sunmuştu ona. Bir zamanların korkak küçük burjuva kızı yüceldi; daha doğrusu, Victor tarafından tutkuların en soylusuna yüceltildi. Victor'un, babasının kararını beklerken içinde bulunduğu acıklı kararlılığı gördü; cevap olumsuz olursa ölecekti! Ve onun ölmesini istemiyordu! Bunun üzerine aldığı kararı ona bildirdi: Sevdiği ailesine acı vereceği için çok üzülecekti, ama ailesinin başka çocukları da vardı; oysa Victor'un, onun, dünyada kendisinden başka kimsesi yoktu; eğer babası onay vermeyi reddederse, ister kendisini götürsün, ister kaçırsın, Victor'un peşinden gitmeye hazırды.

Ama onay verildi ve gözü pek fedakârlığa gerek kalmadı. Artık evlilik gününü kararlaştırmak için, genç çiftin birleşmesine sabit denebilecek bir katkı sağlayacak o küçük kraliyet ödeneğinin bağlanmasını beklemekten başka yapılacak şey kalmamıştı. Ama bu ödenek bir türlü gelmek bilmedi, ancak dört uzun ay sonunda bağlanabildi. Bunda ödeneği alacak kişinin biraz kusuru yok muydu acaba; girişimlerde bulunmak, "memuriyet peşinde koşmak", mizacına hiç uygun değildi. Yine de, bu zavallı âşık çocukları böyle beklettiği için şu ezeli "daireler" suçlanır.

Bu arada Victor, nihayet resmî anlamda Adèle'in nişanlısı olmuştur. Hatta ısrarlı ricası üzerine, Madam Foucher'nin yazlığında ona da bir yer ayrılır. Gentilly'de bir ev kiralanır ve bahçesinde küçük bir kule biçiminde eski bir güvercinlik vardır, Victor buraya yerleşir. Yemeklerini sevgilisiyle yiyebilecek, günün her anında onu görebilecektir...

Yazışmaları aynı şekilde devam eder. Artık bu mektuplara ilgi azalacak gibi düşünülebilir; tersine, uzun düşün gerçekleşeceği saat yaklaştıkça bu mektupların manevi yönü giderek azalsa da, mutluluk ve mutluluk beklentisi, şair âşığın en anlamlı ve en tutkulu duyguları kâğıda dökmesine sebep olur. Zaten, bu duyguları uyandıracak ve tutuşturacak yeterince engel ve sıkıntı vardır. Mesela Madam Foucher, aynı çatı altında otursalar bile Adèle'le Victor'un asla yalnız kalmamalarını istemektedir. Ona söyleyemediklerini mektupta yazmak zorundadır ve 23 Mart tarihli lirik mektup bu sayede mal olmuştur bize. Hem sonra, dışarıdan gelen üzüntüleri bir kenara bırakırsak âşıkların kendi arasında da sürtüşmeler söz konusudur; bir evet uğruna, bir hayır uğruna, bir unutuş, bir bakış uğruna. Adèle neşeliydi diye, suratının asık olduğunu fark etmedi diye küskünlükler çıkar. Ağlamak için hiç sebepleri yokken birbirlerini ağlatırlar. Mutluluklarını bozacak hiçbir şey olmadığında, belki de aşklarını daha iyi hissedebilmek için, acılarını kendileri yaratmak ihtiyacındadırlar sanki.

Cuma akşamı (15 Mart)

Dün ve önceki iki harika gecenin üzerine, bu akşam kesinlikle çıkmayacak ve sana yazacağım. Zaten Adèle'im, biricik ve taptığım Adèle'im, sana anlatacak öyle çok şeyim var ki! Tanrım! İki gündür bunca mutluluğun bir düş olup olmadığını soruyorum her an kendime; bana öyle geliyor ki hissettiklerim bu dünyaya ait olamaz, cennetin daha güzel olabileceğini düşünemiyorum.

Neye tevekkül göstermiş olduğumu bilmiyorsun Adèle. Heyhat! Kendim biliyor muyum acaba? Güçsüz olduğum için sakın sanıyordum kendimi; umutsuzluğun her türlü çılgınlığına kendimi hazırladığım için, zorluklara alıştığımı ve her şeye boyun eğdiğimi düşünüyordum. Ah, sen ki öylesine yüce, öylesine sevgi dolu ve öylesine güçlüsün, izin ver de ayaklarına kapanıp zavallılığımı yaşayayım! Senin uğruna hayatımdan vazgeçerek, sadakatimin son noktasına ulaşacağımı sanıyordum; sense, benim fedakâr dostum, benim için huzurundan vazgeçmeye hazırydın!

Adèle, Victor'un hangi çılgınlıklara, hangi saçmalıklara kapılmadı ki bu bitmez tükenmez sekiz gün boyunca! Zaman zaman senin hayranlık verici aşk teklifini kabul ediyordum; babamın bir mektubuyları çılgınlığım son haddine ulaşmışken, biraz para bulup buluşturuyor, sonra da seni, nişanlımı, hayat arkadaşımı, karımı bizi ayırmak isteyen herkesten kaçırıyordum; yabancı bir ülkeye giderek hak aramak için kocan sıfatıyla Fransa'yı katediyordum; gündüz

aynı arabada yolculuk ediyor, gece aynı çatı altında uyuyorduk. Ama soylu Adèle'im, böylesi bir mutluluğu kötüye kullanacağını sanma sakın, böyle düşünerek onurumu kırmazsın, öyle değil mi? Belki de hiç olmadığı kadar saygı görürdün Victor'undan; bir dokunuş ya da bir bakış kaygısı yaşamadan, onunla aynı odada yatabilirdin. Ben huzurunun bekçisi, uykunun koruyucusu olarak, ya bir sandalye üzerinde ya da yatağının dibinde yerde uyur ya da senin başını beklerdim sadece. Bir rahip tüm diğer hakları kocana verene kadar, kulunun senden talep edeceği tek hak seni savunmak ve korumak olurdu.

Adèle o kadar mutsuzluğun arasında kendimi bu güzel düşe kaptırarak, her şeyi unutuyordum... Ardından, ayılmayla birlikte, bir anlık da olsa böyle planlar kurmuş olmanın pişmanlığı geliyordu. Aileni, huzurunu, menfaatini hatırlıyor, senin mutluluğunu hazırlamak ya da kendiminkini feda etmek dışında asla hayal kurmayan ben, böyle bir şeyi kolayca kabul ettiğim için yeteri kadar fedakâr olmadığını ve bu kadar cömertlik karşısında pek de cömert davranmadığımı düşünerek, kendime kızıyordum. O zaman, hayatındaki şeytan olduğumu düşünüp kendimi lanetliyor, benim yüzümden çektiğin tüm acıları bir bir hatırlıyor ve suçlusu olduğum gözyaşlarına yol açan çılgınca kararı alıyor ve aynı benim gibi son umudunu da kaybetmiş, hayattan son acının dışında bir beklentisi kalmamış, benim durumumda bahtsız bir dost bulmaya gidiyordum.

Ah Adèle! Sen o kadar güçlü ve soyluyken, ben çok güçsüz ve yıkılmış olduğum için benden nefret etme sakın, beni küçük görme. Terk edilmişliğimi, yalnızlığımı, babamın cevabını bekleyişimi düşün; sekiz gündür seni kaybedeceğime inandığımı düşün ve umutsuzluğumun büyüklüğü karşısında şaşırma. Sen hayranlık uyandıran bir genç kızsın; seni bir meleklerle kıyaslamak, meleşe iltifat etmek olur bence. Ayrıcalıklı yaradılışın sana her şeyi birden sunmuş, hem güçlü hem

duygulusun. Ah Adèle, bu sözleri körü körüne bir hayranlık olarak düşünme; bu hayranlık tüm hayatım boyunca vardı, günden güne arttı sadece. Ruhum tümüyle sana ait. Varlığım senin hizmetinde olmasaydı iç dünyamdaki tam olan uyum bozulur ve ölürdüm, evet, mutlaka ölürdüm.

Geleceğimi belirleyen mektup geldiğinde, Adèle, düşüncelerim böyleydi işte. Eğer beni seviyorsan ne kadar sevdiğimi tahmin edersin ve senin de muhakkak hissetmiş olduklarını sana anlatmama gerek yok.

Adèle'im, bu neden sadece sevinç olarak adlandırılıyor? İnsan dilinde bu kadar büyük bir mutluluğu tarif edecek başka kelime yok mu?

Kaygılı bir boyun eğişten, büyük bir mutluluğa bu ani geçiş, ruhumda sarsıntılar yarattı uzun bir süre. Hâlâ öyle şaşkıyım ki ve bazen, bu güzel kutsal düştten birdenbire uyanacağım diye ödüm patlıyor. Ah! Artık benimsin ha! Artık benimsin ha! Kısa bir süre sonra, birkaç ay içinde belki de, bu melek benim kollarımda uyuyup benim kollarımda uyanacak ve benim kollarımda yaşayacak. Her düşüncesi, her anı, her bakışı bana ait olacak! Benim de her düşüncem, her anım, her bakışım ona! Adèle'im benim!..

Ah! Nihayet geleceğimle ilgili bir şeyler yapabilecek güc-teyim! Bunca umutluyken, cesaret duymamam mümkün mü? Bunca cesaretle, başarılı olmamam mümkün mü? Üstünden öyle ağır bir yük kalktı ki! Hem de nasıl! Önceki gündü daha! Sanki uzun süredir mutluymuşum gibi geliyor. Bu iki günü nasıl da yoğun duygular içinde geçirdim!

Ve çarşamba akşamki mektubun! Bundan ötürü sana nasıl teşekkür edeyim Adèle'im? Böyle bir anda mutluluğuma mutluluk katacak hiçbir şey olamaz diye düşünüyordum; mektubun, bana insan yüreğinde aşk ve sevinç duygusunun sonu olmadığını gösterdi. Nasıl soylu, sevgi dolu ve fedakâr bir eş vaat edilmiş bana böyle! Sana nasıl layık olacağım Adèle! Senin yanında sadece bir hiçim ben. Herkesin kar-

şısında başımı ne kadar dik tutuyorsam, senin karşında o kadar eğiyorum saygıyla.

Demek benim olacaksın! Demek yeryüzünde, cennet mutluluğu yaşamak varmış kaderimde! Genç bir eş, ardından genç bir anne olacak ama hep aynı kalacaksın, bunu biliyorum, tıpkı ilk aşkın el değmemişliğindeki gibi, evliliğin erdeminde de bir o kadar sevgi dolu, bir o kadar sevmeye layık, benim aynı Adèle'im olacaksın. Sevgili dostum, söyle bana, cevap ver, bu mutluluğu, ebedî bir birleşmedeki ölümsüz bir aşkı düşünebiliyor musun? İşte o bizim olacak.

Bu sabah babama cevap verdim. Babamın mektubundaki tek üzücü kısım, yeni ilişkisini bildiren bir iki kelime. Bu sabah babama yazdıklarımda annem sağ olsaydı okuyamayacağı bir şey yok, sevincimden yasımı unutmuş değilim; bundan dolayı beni ayıplayamazsın, soylu dostum. Zaten her şeyi yoluna soktuğumu umuyorum. Onun oğluyum, senin kocan. Bütün görevim bu işte.

Bu haftayı nasıl geçirdiğimi merak ettiğini söylemiştin, bunu unutmadım. Sana itiraf ediyorum ki çarşambaya kadar çalışmak için boşuna çabaladım. Saatler içimdeki büyük huzursuzluğu yenmeye uğraşmakla geçiyordu. Zihnim kaybetmekten korktuğum kişiyle doluydu ve daha ötesini düşünemiyordum. Dün çalışabildim. Bugün bütün günü memurluk peşinde koşarak geçirdim; yarın tüm sabahı çalışmaya ayırdıktan sonra, o işe devam etmem gerek. Akşam ise çok güzel geçecek.

Adèle'im, ne çalışmalarım da ne de dilekçelerim konusunda artık hiçbir şey beni yıldıramaz. Bu iki yolda atacağım her adım beni sana yaklaştıracak. Bana zor gelmeleri mümkün mü? Böyle düşünerek haksızlık yapma bana, yalvarırım. Böyle bir mutluluğa ulaşmak uğruna çekilecek az bir sıkıntının lafı mı olur? Kanım pahasına da olsa, bu mutluluğa kavuşabilmek için binlerce kere Tanrı'ya yalvarmadım mı? Ah! Nasıl da mutluyum ve de öyle kalacağım!

Hoşça kal sevgili ve melek Adèle'im, hoşça kal! Yine senden uzakta, ama seni düşleyerek saçlarını öpecek ve yatacağım. Az bir zaman sonra belki, senin yanında olacak bunlar. Hoşça kal, seni kucaklayan ve her iki hayatta da sana tapacak olan kocanın böyle kendinden geçmesini hoş gör.

Hani portreni verecektin?

Perşembe akşamı, saat 9.30 (21 Mart)

Şu saate kadar akşamımın nasıl geçtiğini bilseydin, gülerdin belki bana. Ama hayır, böyle sevmeye layık olduğundan hiç kuşku yok. Sen bu eğlence akşamı ile ilgili bambaşka şeyler düşünüürken, ben sana yazmaya vereceğim kendimi ve yazdıklarım seni biraz mutlu edebilirse, benim mutluluğum seninkinden büyük olacak muhakkak.

Sana bu eğlence akşamından bahsetmeyeceğim Adèle; oraya gittin, bu yeterli. Sakin ol sevgili dostum. Bugün sözünü ettiğin şu zorbalıktan korkmana hiç gerek olmayacak; benimle paylaşmadığını bahane ederek seni bir eğlenceden asla mahrum etmeyeceğim. Hatta bir an bile düşünmeyeceğim bunu, çünkü kendine mutluluğumuzun dışında zevkler yaratacağın gün, benim için her şey bitmiş olacak, beni artık sevmiyor olacaksın ve bu durumda söyleyecek neyim kalabilir ki? Söz konusu ben olunca, senin bulunmadığın bir balo ya da bir eğlenceden vazgeçmek, itiraf ederim ki hiç de övünç sebebi olmaz; bu yaptığım, tamamen fedakârlığın tersidir. Benim tek sevinç kaynağım olan kişinin bulunmadığı ve yokluğun yüzünden sadece sıkıntı duyacağım bir eğlence yerine gitmek benim için katlanılmaz olur, dolayısıyla evde kalarak, tamamen sana duyduğum aşkın sonucu olan bir bencilliğe boyun eğmiş oluyorum. Bu yüzden bu önemsiz konudan sana bahsetmemeye çok dikkat ediyorum.

Yine de Adèle, hayatımın dışarıya ait yüzünü tanısaydın –ki bu konuda olsa olsa çok yetersiz bir fikrin vardır–, belki

de seni zevk uğruna feda ettiğimi düşünürdün. Ama yeryüzünde tek bir zevkin tadına vardığım için, hangisi olursa olsun diğer hiçbirinin en ufak anlamı yok benim için. Yalnız, kısa bir süre önce bir kereliğine bir balo davetini kabul ettim ve sebebini de sana açıklamıştım. Zaten kabul ettiğimde, sana bundan bahsetmek görevimdi. Senin orada olmayacağını söyleyerek çok haklı bir uyarıda bulunmuştun bana. İşte özellikle bunun için açmıştım konuyu ben de. Şimdiye kadar hiç de öyle düşünmediğin halde, benim bulunmayacağım bir eğlenceye gitmenin manevi yönden senin için imkânsız olacağını söylemek lütfunu göstermiştin. Bu sözler içimi sevinçle doldurdu ve bir karar almamı sağladı. Rahatsızlığımı bahane ettim, daha da ileri giderek, kendimi öyle gösterdim; bu itaat kanıtını sana sunmaktan ve aynı zamanda da bir sıkıntıdan kurtulmaktan hiçbir şey alıkoyamadı beni. Görüyorsun ki sevgili dostum, istedim mi tam istiyorum; geçersiz kılınamayacak sebepler bulmayı beceriyorum.

Bu akşamlik hoşça kal, sevgili, çok sevgili Adèle'im, geç saatte, yorgun döneceksin eve. Tüm eğlence boyunca bir kere de olsa, beni düşünebilmiş olmanı ve iyi uyumanı dilerim! Hoşça kal.

Cuma (22 Mart)

Sevgili dostum, yukarıda yazmış olduklarım seni üzmesin sakın. Sana burada en ufak bir kırgınlık bile duymadan söylediğim şeylerin kırgınlıkla yorumlanabileceğini zannetmiyorum; ama, pek zayıf bir ihtimal gibi gözükseler bile, seni tüm üzüntülerden uzak tutmak istiyorum.

Heyhat! Nasıl olur da senden Adèle'im, öylesine iyi, öylesine sevgi dolu, öylesine cömert, öylesine soylu ve tamamen fedakâr olan senden, yakınmaya cesaret edebilirim! Sen ayrıcalıklı yaradılışının erdemlerine, aşkın büyük ve güzel erdemlerini ekliyorsun bir de. Nasıl oluyor da, sevgili ve biricik

Adèle'im, senin gibi birinin etrafında tuhaf bir biçimde dar görüşlüler ve duyarsız kalpler yer alıyor? Çevrendekiler yüzünden üzülüyor olmam kendi adıma değil. Onların benim için ne düşündüklerinin ne önemi olabilir ki? Onlardan üstün olduğun halde sana kendileriyle eşitmişsin gibi davranan bu insanlarla yaşamak zorunda kalan senin için üzüliyorum; sürekli onların zavallı gözleri tarafından incelenmeye, zavallı beyinleri tarafından yargılanmaya, zavallı zorbalıkları yüzünden acı çekmeye mahkûm olan senin için üzüliyorum soylu dostum. Aslında ördekler arasında bir güvercin görür gibi oluyorum ve söz konusu olan sen olmasaydın, bu kadar büyük bir uyumsuzluk karşısında çok gülerdim. İnsanlar arasında hayvan soyundan kimselere rastlamak pek de zor değil.

Sevgili dostum, senin ailen olduğu için sevdiğim annenle babanı bunlardan ne kadar ayrı tuttuğumu söylememe gerek yok. Doğruyu söylemek gerekirse, ara sıra olayların çevresinden dolaşma ya da ayrıntıları görmeme hatasına düştükleri oluyor, ama bu bir kusur sayılmaz, çünkü her zaman olan bir şey değil. Zaten, bence seni tanıyor, takdir ediyor ve en önemlisi seviyorlar, bu da benim için her şeyin üzerinde.

Gentilly'deki mutluluğumuza dair çizdiğin tablo başımı döndürdü ve heyecanlandırdı beni, ama zaten ben bu konuda büyük bir beklenti ve umut içindeydim. Sevgili Adèle'im, bu mutluluğu düşlemekte en az senin kadar aceleci olduğuma inanmalısın. Beklenmedik felaketlere öyle alışmışım ki, bu mutluluğun aslında çok büyük olduğunu düşünsem de, sevincime bel bağlamaktan korkuyor, geleceğe temkinli ve neredeyse kaygıyla bakıyorum. Çok genç olsam da, keder benim için eski bir arkadaş ve bundan böyle onunla bir kez daha karşılaşmak dayanılmaz gelir bana. Çünkü artık korkunç bir vazgeçiş bekliyor olur beni. Bu konudan bahsetmeyelim bir daha; hava bu kadar berrak ve güzelken fırtına yaratmanın ne anlamı var? Geçmiş geçmişti, geleceğimize karıştırmak için onu geri getirmeye çalışmayalım.

Adèle, seni hiçbir kadının sevilmediği kadar seven, artık bir erkek olan ve mutluluğa ulaşmanın ancak çalışarak ve risk alarak mümkün olduğunu bilen bir Victor'a sahipsin. Öyleyse sevincini ve cesaretini kaybetme. Sen benim hayat-taki manevi desteğim olacaksın, bense senin maddi desteğin olacağım. Üzülme, ne birinde ne öbüründe tökezleyeceğiz. Senin bir bakışın her şeyi yaptırabilir bana, uçuruma götürebileceği gibi, göklere de çıkarır. Evet, sevgili dostum, kendinle gurur duy, çünkü senin gücün, bir çocukken bile erkek olma zorunluluğunu duyan bir erkek üzerindeki gücün işte bu. Bana olan üstünlüğün beni korkutmuyor, bu mesafeyi kapamak için güç veriyor bana çünkü. Madem varlığım seninkine bağlı, o zaman seninkinin yanında ve ona layık olarak ilerlemeli. Burada kullandığım dili pek az insan anlayabilirdi, ama yeryüzünde, duyarak ve yürekten konuşulmaya senden daha layık birini tanımıyorum.

Cumartesi (23 Mart)

Demek ki, seni her gün göreceğim! Demek daha iyisine kavuşuncaya kadar aynı çatı altında yaşayacağız! Demek ki her sabah kalktığımda güneş ışınlarının camlarda yansıdığını göreceğim ve o camların ardında benim için yeryüzündeki en kutsal ve en değerli insan uyuyor olacak! Orada, bu kulenin tepesinde, senin mutluluk ve huzurunun bekçisi olacağım sanki. Çalışmanın ödülünün çok yakınımda olduğunu düşünerek, daha büyük bir istek ve sevinçle çalışacağım.

Adèle, bu kadar mutluluk içerisinde tek eksik, bu mutluluğun tadını çıkarmayı fazlasıyla hak eden kişi; çünkü o benim annemdi, beni sevdiği gibi, oğlunun tüm gurur ve mutluluğunu bağlamış olduğu kişiyi, seni de seviyordu. Keşke seni her yönünle tanıyabilseydi! Ama dostum, kafası senin etrafındakilere öyle takılmıştı ki, yakından uzaktan hiçbir benzerliğin olmayan bu insanlara bakarak değerlendirdi

seni; gözleri, benim gözlerimin gördüğü gibi ruhunun derinliklerini göremedi. Benim gibi o da, senin ne kadar soylu, ne kadar yüce ve ne kadar saf olduğunu anlamış olsaydı, muhakkak ki oğlundan, Victor'undan daha çok sever ve değer verirdi sana! Zaten, uzun ve inatçı aşkım onu şaşırtmaktaydı, sana duyduğum büyük saygı karşısında etkilenmekteydi yavaş yavaş ve onu bizden çok erken alan bu üzücü felaket gerçekleşmeseydi, belki de onun sayesinde bu mutluluğa bir yıl daha önce kavuşabilirdik.

Sevindirici düşüncelere bu kadar hüznü düşünce de karıştırdığım için Adèle beni affet, ama güzel umutlarımıza kendimi tümüyle kaptırmadan önce hatırasını yaşatmak adına, ona olan büyük sevgi ve saygımı benimle paylaştığını görmek istediğim bu hayranlık verici anneyi bir kez daha andığım için beni ayıplayamazsın.

Birleştiğimiz zaman böylesine tuhaf ve neredeyse küçük düşürücü engeller çıkarmazdı o bizim önümüze. İkimize de saygı duyacağı için, özgürlüğümüzü engelleseydi asıl kendini küçük düşmüş hissedirdi; özgürlüğümüzü kısıtlamak şöyle dursun, soylu ve içten konuşmalarla evliliğin kutsal yakınlığına birbirimizi hazırlamamızı isterdi. En gizli düşüncelerimde bile, senin için tehlikeli bir şey olmadığını ve seninkilerde de benim için gereksiz ya da faydasız tek bir görüş bulunmadığını bilirdi. Victor'u her şey için sana danışırdı; baş başayken, ruhun ve erdemin sırlarıyla çok yakın ilişkisi olan şiirin sırlarını sana vermekten mutluluk duyardı, çünkü sen bu sırları öğrenmeye o kadar layıksın ki!

Akşamları, tüm gürültülerden uzaklaşarak ağaçların altında, çimenlerin arasında, seninle güzel bir gecede dolaşmak öyle güzel olurdu ki benim için! İnsanların çoğunun yabancı olduğu düşünceler işte o sırada doğar içe, işte o sırada, doğanın tüm biçimleri hayranlık verici ve kutsal gelir insana ve her şey sevilen meleklerle uyum içinde görünür. Bu anlarda sevgili dostum, duyguları ifade etmede sözler

yetersiz kalır; ama sen, ifade edilemeyen şeyleri bile anlama gücüne sahip ender zekâlardan birisin. Gözlerin, Adèle, kendilerinde okunan her şeyi okumayı biliyorlar. Konuştukları tanrısal dili çok iyi anlıyorlar.

Ve ben, çok hoş bir yalnızlık içinde, güzel bakışlarının açığa çıkardığı yüce ruhunu okumak, tüm duygularını keşfetmek, kuşkularını öğrenmek, bütün sırlarına ermek isterdim. Görüşlerinin yumuşaklığı ve yüceliğinden yararlanmaya, alçakgönüllülüğünün görmene engel olduğu sana ait her şeyi bir bir görmeni sağlamaya, seninle birlikte doğmuş ama belki de hâlâ uyuklamaya devam eden bu soylu düşünceleri uyardırmaya ve seni yaratan Tanrı'ya her ikimizin de ne büyük bir şükran borcumuz olduğunu sana göstermeye çalışırdım.

Öyle görünüyor ki bunlar sadece düş! Asla baş başa kalamayacağız diyorsun, yani birlikte de olamayacağız; çünkü gerçekten birlikte olmak için baş başa kalmak gerekir, üstüne üstlük, sizinkilerden hiçbirinin seninle konuşmayı tercih ettiğim dili anlamaları mümkün değil; bir dâhi, hatta çok daha üstün biriyle konuşur gibi konuşmak isterdim seninle; çünkü seninki gibi bir ruh, dehanın çok çok üzerindedir. Zaten şu anda da bu dili konuşuyorum seninle ve dar kafalılar ve duygusuz yüreklere ne kadar tuhaf gelirse bu dil, senin için o kadar anlaşılır olacaktır, buna hiç şüphem yok.

Sevgili dostum, mektuplarımızı görüşmelerimiz sırasında birbirimize vermekten vazgeçmeliyiz. Yine de, en az o kadar, düşünmeye bile cesaret edemeyeceğim kadar mutluluk duyacağım. Seni göreceğim, sık sık seninle konuşacağım, büyüklüğünün yeni yeni bilincine varabildiğim, oysa bana vaat edilmiş olan mutluluğu, yani sana sahip olma mutluluğunu bir kenara bırakırsak bundan daha büyük bir zevk olabilir mi?

Hoşça kal Adèle'im, sevgili karıcığım, umarım bu mektubun kısalığından yakınmazsın. Benden daha çok yazdığını söylüyorsun; dinle bak, Ekim 1821'den bu yana senden tam otuz iki mektup aldım; o tarihten itibaren benim yaz-

dıklarımı saklamışsan, onları say, emimin ki bu elle tutulur kanıt karşısında siteminin ne kadar temelsiz olduğunu anlayacaksın. Sonra da benim mektuplarımın nasıl uzun olduğunu düşün. Uzunlukları bazen benim bile gözümü öyle korkutuyor ki, onların tamamını okuyup okumadığından kuşku duyuyorum. Bense seninkileri okuyor, tekrar okuyor, yalayıp yutuyorum.

Hoşça kal, sana söyleyecek binlerce şeyim kalsa da, hoşça kal biricik Adèle'im. İyi uyu ve uyanırken beni düşün çünkü güvercinliğimde kalmaya başlamadan önce düşlerinde bana yer olmayacak.

Seni kucaklamak için son bir hoşça kal daha.

Cumartesi (30 Mart)

Bu hafta çok çalışacağımı sanırken, bol bol mutluluk yaşadım. Bu değiş tokuşta kaybettiğimi düşünmeme imkân yok tabii ki. Yine de çalışmayla mutluluğu birleştirebilseydim daha memnun olurdum. Gentilly'de böyle olacağına inanıyor ve bunun için de oraya yerleşmeyi çok arzu ediyorum. Orada en azından, münasebetsizlikler, ziyaretler olmayacağı gibi mektuplar da azalacak, günlerimi Adèle'imle çalışmalarıma adayabileceğim.

Bu hafta seni pazar, pazartesi, çarşamba, perşembe ve cuma olmak üzere beş gün gördüm. Bende hatırası kalacak en mutlu haftalardan biriydi bu kuşkusuz. Ama senin yanında geçiremediğim anlarım neden hiç kendime ait olamıyor? Değerli anlar, ya müracaatlarla tükenip gidiyor ya da görüşmelerle eriyor; bu durum beni hem düşünce hem de duygu olarak altüst etmekte; senin yokluğunu en az hissettiğim zamanlar, yalnız kalıp çalıştığım anlar, senin için çalışmak, Adèle, bir anlamda senin yanında olmak gibi geliyor bana. Bu sıkıcı müracaatların da Adèle'im için olduğu doğru, dolayısıyla onlardan şikâyet etmemeliyim. Nihayet, tüm bunlar

son bulacak ve bu küçük hoşnutsuzluklardan geriye büyük ve değişmez bir mutluluk kalacak.

Eğer kesin olarak karar verirsem, şu şiirin, ardından da şu kitabın yayımlanmasının bana getireceği sıkıntıları düşündükçe dehşete kapılıyorum. Biraz önce Gentilly'deki mutluluktan bahsederken bunu düşünmüyordum. Tüm bu lanet olası yayınlar, uzun süre oranın tadını tam olarak çıkarmaktan alıkoyacaklar beni. Matbaacıları görmek, kitapçıları konuşmak, işçilere hız vermek, provaları düzeltmek, vs. için öyle sık Paris'te olmam gerekecek ki, sadece bunu düşününce bile, vazgeçsem mi diye aklımdan geçmiyor değil. Bana ne tavsiye edersin Adèle'im? Ne dersen onu yapacağım. Ama şunu düşün ki, burada sana bahsettiğim şeyler elzem ve yazarın, kimsenin üzerine yıkamayacağı sorumluluklar. Bir de sana genellikle baskıyı takip eden zorluklardan bahsedecek olsam ne olurdu bilmiyorum.

Ama başarıya katkıda bulunmak adına hiçbir şey yapmama kararlıyım. Edebiyat dünyasındaki tüm kişilerin gazetecilerden şöhret dilenmeleri alışkanlığını, kendine saygı duyan bir insana yakıştıramıyorum; insanların çoğu bu hassasiyeti abartılı buluyor, ama eminim ki sen bu konuda beni ayıplamazsın. Kitabımı dergilere göndereceğim; bahsetmeye layık görürlerse bahsedeceklerdir ondan, ama sadaka ister gibi övgü dilenmeyeceğim. Bu konuda basın dünyasının, kötü bir eseri başarıya götürebileceğinin ya da bir şaheserin önünü keşebileceğinin çok görüldüğünü söylüyorlar bana. Ben de bu sözlere, halka oynadıkları bu oyunların uzun süreli olmadığına ve zamanla her şeyin yerli yerine oturduğuna dair örneklerle karşılık veriyorum; bir başkasına "Beni övün" diyen birinin iğrenç bir iş yaptığından iyice emin oluyorum o zaman. Geleniğin böyle olduğunu ileri sürerse, geleniğin de iğrenç olduğunu söylerim; söyle bana, Adèle'im, haksız mıyım?

Zaten şu ana kadar kendimle ilgili olarak hiçbir gazeteci nezdinde girişimde bulunmuş değilim, belki de gazetecilerin

bana saygıyla yaklaşması bu sebeptendir. Kendisine saygı duyana saygı duyulur. Eminim ki sevgili dostum, bu düşünceleri çok tabii bulacaksın. Peki, ne deli ne de değersiz olan birçok insana bunların saçma geldiğine inanabilir misin? İşte dünya, isyan ettiren, bilemedin aptalca gelen böylesi binlerce uzlaşma yöntemi benimsemiş.

Ve her ikimizi de ilgilendiren bir konudan bahsedersek, kutsal evlilik törenlerindeki sözümona gerekliliklerden daha gülünç bir şey olabilir mi? Sabahtan başlayarak, insanların akınına uğruyor, onları ağırlıyor, sıkıntıdan patlıyorsun. Gerekli gereksiz tüm insanlarla, herkesle ilgileniyor da, ait olduğun ve sevdiğin kişiyle ilgilenemiyorsun. Muhakkak yüksek sesle konuşmak, kahkahalarla gülmek gerekir, sanki mutlu insan şakalar yapabiliymiş gibi. Gerçek anlamda ve derinden mutlu olan biri, ciddi ve huzurludur, kendini neşeli gösterme gereği duymaz. Etrafındakilerin hiç önemi yoktur onun için, kendisi ve diğeri yeterlidir ona, hepsi bu. Ruh, böyle bir mutlulukla dolup taşıtığında bunu dışa vurmaktan çekinir; neşesiyle, ilgisiz kişileri coşturmaya çalışmaz; sadece kendisine karşılık veren ve kendiyle aynı mutluluğu hisseden ruhla paylaşır duygularını. Büyük duygular Adèle, sessizlik içinde yaşanır. Kusursuz mutluluk duyan kişi gülmez; tam bir mutsuzluk duyansa ağlamaz.

Manevi dünyamızın bu özel sırlarını, sevgili dostum, benim kadar sen de biliyorsun, ama şaşırtıcı olan şu ki, pek az insan bunun farkında. Bunun nedeni, toplumsal düşüncenin doğal ruhumuzu bozması.

Buna örnek vermek gerekirse, genç evlilerin mutluluğunu gölgeyle ve sessizlikle gizlemek yerine, sanki yeterince ışık ve gürültü yokmuş gibi davranılır ve mutluluklar bulandırılır; bu saygısızlıktır. Birbirini seven ve evlilik bağıyla birleşen iki kalp için eğlencelerin, şöenlerin, dansların ne önemi olabilir ki! Tüm bunlar evliliğin mutluluğuna bir şey katabilir mi? İçleri kötülük ve bayağılıkla dolu bir sürü insanın, bakirenin

tam da hangi saatte kadın olacağını bilmeleri ve en kutsal, en caiz zevklere, uzaktan bile olsa kaba şakalarla kendi tahminlerini karıştırmaları iğrenç değil mi?

Affet sevgili dostum, ama söz sahibi ben olsaydım hiçbir şey böyle gelişmezdi. Güzel bir yaz günü, onlar bile bizim için gereksiz olsa da, birkaç gerçek dostla birlikte mutlu saatler geçirdikten sonra, akşam da tatlı düşler ve hoş heyecanlarla yüklü kırlarda dolaşmaya çıkardık baş başa. Karşımıza bir köy kilisesi çıkardı. Victor'un seni oraya sürüklerdi, senin hiçbir şeyden haberin olmazdı, mihrap çiçeklerle süslenmiş olurdu ve mihrabın yanı başında, gezintimiz sırasında tamamen aklımızdan çıkmış olan aileni ve arkadaşlarımızı bulurduk. Bir rahip gelirdi ve sanki sihirli değnek değmişçesine bir anda birleşmiş olurduk o zaman, benimle yaptığın gezintinin yorgunluğunu kollarımda çıkarabilirdin. Tertemiz, özel ve kutsal bir birleşme adına akşam kurduğumuz tüm düşler, gece gerçekleşirdi. Bütün bu kutsal şeylere hiçbir saygısızlık karışmazdı. Akşam sevinçli dostlarımız, mutluluğumuzun meleklerle yaraşır huzuruna saygı gösterirlerdi. Ertesi sabah, hiçbir saygısız bakış hazlarımızı sorgulamazdı; hiçbir nezaketsiz söz yüreklerimizi ve hayatlarımızı, daha doğrusu yüreğimizi ve hayatımızı kurcalamazdı. Adèle, birleşmemizi bu şekilde hayal etmek beni kendimden geçiriyor; eğer beni seviyorsan, seni de etkilememesine imkân yok.

Ah Adèle'im, bu dediklerimin ne önemi var! En tatsız ayrıntıların arasında bile, evlendiğimiz gün hayatımın en mutlu günü olacak, tabii beni sevmeye tenezzül ettiğini öğrendiğim günle birlikte.

Hoşça kal, soylu, tatlı, sevgili Adèle'im. Ayaklarının bastığı toprağı öpmeye layık değilim dersem, kendimi küçültmüş olmam. Yeryüzünde buna layık olabilecek kimseyi tanımıyorum ve yine de, o hayranlık uyandıran iyiliğinle, sana sarılmama izin verirsin, değil mi?

Hürmetkâr ve sadık kocan.

Perşembe (4 Nisan)

Bu sabah seni kilisede görmeyi umuyordum; uzun süre boşuna bekledim. Saat üçte tekrar oraya gideceğim ve seni göremezsem de, senin benim için kesinlikle yapmayacağın şeyi senin için yapmış olmakla teselli bulacağım en azından. Bu hem bir teselli hem de bir keder olacak, çünkü insan sevdiği kadar sevilmek ister.

Sana eskisinden daha az yazdığımdan şikâyet ediyorsun sevgili dostum. Bence bu şikâyet haklı olmaktan çok uzak. Eğer kendime kulak verseydim Adèle, seni görme mutluluğuna erişemediğim her anı sana yazma mutluluğuna ayırdırdım. Ama bu bencillik olurdu ve bütün saatlerimi hoşça geçirmek yerine, yararlı bir biçimde kullanmam ve tüm zamanımı hoşuma giden şeylerle geçirmeyi düşünmemem gerektiğini bana hatırlatacak ilk kişi sen olurdun. Seni temin ederim ki, her hafta, her cümlesinde ve her biçiminde aynı aşk ve sadakat fikrinin işlendiği kocaman bir defter getirmek için büyük gayret göstermem gerekiyor. Beni doğrudan sana ulaştırmayan her meşguliyet sıkıcı görünüyor gözüme, ancak çok gerekli olduğunda girişebiliyorum işe. Bu yüzden, şöhret ve mevki kaygısının yol açtığı her türden iş arasında günlerim sıkıntıyla geçtiğinde, dertlerimden sana yazarak kurtuluyorum; hayatımı ele geçirmek için yarışan tüm yorucu çılgınlıklardan Adèle'im, böylece kurtuluyor ve sende huzur buluyorum. O zaman, etrafımdaki dünyanın, iyilik ya da kötülük yapan insanların, gelişen olayların, bulutlar ve yıldızlarla kaplı gökyüzünün varlığını unutuyorum; her şeyi unutuyorum ki, sensiz kendimi bir çölde hissedeceğim bu manevi ve maddi dünyayı doldurduğuna inandığım kişiyi düşünebileyim sadece.

Bir tek senin hatıranın var olduğu, düşüncemin araya hiçbir şey karışmaksızın sende yoğunlaştığı bu unutuş anlarında, sanki yeryüzünü yukarıdan seyreder gibi oluyorum.

Böylece, insanların güldüğü şeylere ağladığım gibi, ağladıklarına da gülme gücünü buluyorum kendimde. İnsani hayvanı, kutsal ruhtan belirgin bir şekilde ayırabiliyorum bu anlarda. Konusu yalnızca madde olan acılara duyduğum küçümseme, yüreğe işleyen en ufak kedere bile daha duyarlı kılıyor beni.

Adèle, insan âşık olduğu zaman hayata dair her şey yeni bir görünüm kazanıyor. Ruh, doğal varlık nedeni olan aşka kavuştuğunda, sürgünde yaşadığı dünyayı gözlemlemek için yeni bir güç kazanıyor. Katı biri olmak istenirse, sürekli öyle olmak gerektiği düşüncesi, insanı daha hoşgörülü yapıyor. Yeryüzünde pek az şeyin nefret ve öfkeyi hak ettiğini ve insanların bayağılıkları ve çılgınlıkları karşısında horgörü yerine acıma duygusu taşımak gerektiğini anlıyorsun.

İlkelerimde duygusuz bir tavır sergilediğimi düşünüyorsun belki de, dostum, rahat ol. Böylesine acımasız olmak bana göre bir şey değil. Ne kadar değersiz olduğumun farkındayım ve seninle sevgili Adèle'im, özellikle seninle konuşurken bunu daha iyi anlıyorum. Zaten nasıl inanılmaz bir iyilikle sarmaladığımı tahmin bile edemezsin insan kardeşlerimi. Bir insan bana kötülük yaptığında, onu bu kötülüğe iten sebebi araştırmaya erken yaşta alıştım ben. Böylece anlık öfkem, uzun süren ve derin bir merhamet duygusuna dönüşüyor genellikle. Hatta öyle oluyor ki, kötü bir davranışın kaynağında saygıya layık bir ilke buluyorum sık sık. Dolayısıyla, karşılaştığı haksızlık karşısında insanın kendini teselli etmesi gibi, bu haksızlığı affetmesinin de bir övünç vesilesi olmayacağını teslim edersin. Sonunda, sıradan insanlardan Adèle'imın mükemmeliyetine erişmelerini bekleyemeyeceğim düşüncesine geliyorum durmadan. Böyle düşününce de, hoşgörülü olmam çok doğal. Aşkın sık sık çılgınlık, delilik, hastalık vs. olarak kabul edilmesi dikkat çekicidir. Yok canım! Aşk, felsefelerin en güzelini öğretir.

Seni ciddi düşüncelere sürükledim, ama bu düşünceler arasında ruhun, kendini ait olduğu yerde hissedecektir; çünkü burada beceriksizce ifade ettiğim şeylerin hepsini benim kadar ve hatta benden daha iyi anladığından eminim. Bu özel düşünceleri yalnız seninle paylaşıyorum. Masumiyet ve aşkı bir arada yaşayan bir yürek anlayabilir bunları ancak. Bir çocuğun henüz beni anlaması mümkün olamayacağı gibi, bir yaşlı da anlamaz. Victor'una duyduğu aşk, onun sana duyduğu sevgi gibi ölümsüz olursa Adèle, ruhlarımız daima genç kalacaktır.

Bugünlük hoşça kal. Saint-Sulpice'e gidiyorum. Orada olacak mısın?

Cuma (5 Nisan)

Nihayet dün akşam seni gördüm ve hâlâ çok mutluyum. Üzerimdeki bu baş döndürücü gücün nasıl bir şey! Son zamanlarda seni sık sık görmeme rağmen varlığın, hep aynı güçle aynı etkileri yaratıyor bende. Dün Assas Caddesi'nde olduğu gibi, seni uzaktan, çok uzaktan gördüğümde yüreğim yerinden oynuyor ve seni uzun sürelerden sonra bu kısacık anlarda ve uzun uzadıya kollanmış tesadüfler sayesinde görebildiğim zamanlardaki gibi adımlarımı sıklaştırıyorum.

Adèle'im, boşuna uğraşıyorum, birleştiğimiz zaman nasıl bir mutluluk bekliyor beni, hayal edemiyorum bir türlü. Aynı şeyi defalarca tekrarladığım için beni affet, ama aklımda tek bir düşünce var ve sana değilse, kime söyleyebilirim ki bunu?

Bugünlük hoşça kal. Büyük bir mutluluğun beni beklediği dinlenebileceğim yer için bavulumu hazırlayacağım. Bu akşam birkaç sıkıcı veda ziyareti yapmalıyım. Ve yarın, kalkar kalkmaz güzel bir güne başlayacağım, sabahı sana mektup yazmakla geçirecek, sonra da yanında olacağım.

Hoşça kal, hoşça kal! Yeni bir satıra başlamak istemiyorum, çünkü bitirmek için sebep bulamazdım; kâğıdı boş bırakmak öyle zor geliyor ki bana!

Cumartesi sabahı (6 Nisan 1822)

Pazar günü, sevgili dostum, annemin senin zihnindeki hatırasına hangi utanç verici sözlerle leke sürdüklerini duyduğumda, çok üzüldüm ve çok kızdım. Bunların hiçbirine inanmaman için yalvardım sana, yalvardım çünkü hayatımı paylaşacak kişinin hayatımı borçlu olduğum kişi hakkında kötü düşünmemesi önemli benim için. Victor'una biraz değer veriyorsan Adèle, düşün ki, bir genç kızın karşısında böylesine kötü bir iftirayla suçladıkları kadın, beni besleyen, beni büyüten kişidir; eğer bu düşünce senin için bir şey ifade etmiyorsa, en büyük kederler içinde bile, bu annenin nasıl da soylu erdemlerle bize örnek olduğunu düşün.

Annem pek yakınmazdı, oysa çok acı çekti. Bu yüzden, tüm hayatını mutsuz kılan kötü alışkanlıklara karşı çocuklarında nefret duygusu uyandırmıştı; kendi mutsuzluğunun, oğullarının evlenecekleri kişilerin mutluluğunu hazırlayacağını tekrarlardı sık sık. Heyhat! Tahminlerinin gerçekleşmesini görmeye fırsatı olmadı. Kuşkusuz gözünde değerimi düşürmek için uydurulmuş bu yalandan bana daha erken bahsetmediğin için kızgınım sana dostum, annemin hatırası bu iğrenç yalandan daha önce kurtulmuş olurdu. Çünkü sevgili dostum, şimdi artık böyle bir suçlamanın bir dayanağı olmadığını anladığından kuşku yok. Dolayısıyla bu konu üzerinde daha fazla durmayacağım. Yine de sana şunu söylemek istiyorum ki, annemin bir yabancıya, aileden ya da senden öfkeyle bahsettiğini hiç duymadım; *tersine*, bir konuşma sırasında çok nadir de olsa tesadüfen adınız geçerse, sadece saygı ve dostluk sözleri çıkardı ağzından.

Aynı açık sözlülükle şunu da söylemeliyim ki, annemle yalnız olduğumuzda ve beni sürekli üzgün, tasalı ve umutsuz gördüğü zamanlar, acısını, benden ve senden yakınlıkla dışarı vurduğu olurdu ara sırada; ama bunun üzüntümü artırmaktan başka bir işe yaramadığını fark ettiği anda susardı. Ayrıca, seni aklımdan çıkarabilmem için elinden *dürüstçe* ne gelirse hepsini yapmış olduğunu da kabul ediyorum; beni sosyete dünyasının eğlencelerine yöneltmeye çalıştı; izzet-nefis sahibi olup, bunun tadına varmamı isterdi; zavallı annem! Kibarlar topluluğunu ciddiye almamayı ve sahte gururu hor görmeyi o kazımişti yüreğime oysa. Her şeyin bana anlamsız geldiğini çok iyi görüyordu, çünkü hayatımı gelip geçici hevesler ve tükenen zevklerin dışında düşünüyordum ben. Senden hiç bahsetmiyordum, ama o, sürekli seni düşündüğümü gözlerimden okuyordu.

Neden bu soylu anne, konu ben olunca ihtiraslıydı böyle? Neden oğlu için, mutluluk olmayan bir refah düşü kuruyordu? Tutumuna yön veren tüm bilgelikler içinde, bu bilgelik eksikti onda, ruhun zenginlik ve şerefle beslenemeyeceğini ve hayatta görkem peşinde koşuldukça daima mutsuzluğa mahkûm olunduğunu unutmuştu.

Annemin bu hatası günün birinde büyük bir ders olacak bana. Olgun yaşında, çocuklarının sevgileri, içlerinden gelen eğilimleri konusunda hesaplı planlara ve duygusuz umutlara hiç bel bağlamayacağım, yeter ki bu eğilimlerin saflığından ve sevgilerinin yüceliğinden emin olayım. Tecrübeme dayanarak, onları en büyük mutluluklarına yönlendirmeye çalışacak, ama yıkılmaz olanı, tertemiz bir yürekteki erdemli bir aşkı yıkmayı asla denemeyeceğim.

Adèle, sevgili Adèle'im bu sorumluluğu benimle paylaşacak ve tavsiyelerinle bana yardımcı olacaksın ve günün birinde (ki bu imkânsız) burada söylediklerimi unuttur ve masum bir tutku karşısında çok sert tepki göstermeye kalkarsam, sen, benim tatlı Adèle'im, yirmi yaşındaki kocanın kırk yaşındaki baba adına verdiği sözleri bana hatırlatacaksın.

Çocuklarımızın, bizim de acı çekmemiz pahasına yetiştiklerini ve bizim gençliğimizin tüm hikâyesini yeni baştan usul usul yaşadıklarını görmek ne güzel olacak, öyle değil mi? O zaman sevgili dostum, aynı benim soylu annem gibi, acılarımız, onların mutluluğunu hazırlayacak diyebileceğiz.

Hoşça kal Adèle'im, birkaç dakika sonra seni göreceğim. Bu akşam seninle aynı çatı altında olacağım. Bu kadar mutluluk adına sarıl bana. Hoşça kal karıcığım, hoşça kal biricik Adèle'im, seni binlerce kez öpüyorum.

Sadık VICTOR'un.

GENTILLY GÜNLERİ

Bu pazartesi sabahı, saat 5 (6 Mayıs)

Artık sana yazmaktan mutluluk duymadığımı nasıl söylersin bana Adèle, ben ki cesaretim olsaydı, mutluluğumu başka bir biçimde yaşamak uğruna senin yanında olamadığım her anı, sana yazarak geçirirdim. Aslında bu sitemde bulunurken ciddi olduğuna inanamıyorum. Sana her şeyi söylemek mi gerekir? Sana yazmak benim için öyle büyük bir zevk ki, ardından her türlü çalışma bana tatsız ve neredeyse imkânsız geliyor. Bu kadar tatlı ve derin bir heyecandan, duygusuzca yabancı bir heyecana geçmemi nasıl beklersin? Hâlâ kendi kederim ya da kendi sevincimle doluyken içim, hayalî mutluluklar ya da felaketleri tasvir etmeyi düşünmem mümkün olabilir mi? Beni suçlama Adèle'im, aklımızdan uzaklaştıramadığımız tek bir hatıra ve tek bir düşünceye gömüldüğümüzde, hayalgücümüzü zorla binlerce farklı ve ilgisiz şeye yönlendirmenin ne büyük bir işkence olduğunu bilmiyorsun. Aslında bütün çalışmalarım sana gelip dayanıyor daima, tüm ilhamımı daima senden alıyorum; ama hayalin tüm düşüncelerime yön veriyor olsa da, bu düşüncelerin kaçınılmaz bir biçimde çeşitlilik göstermesi sebebiyle, hayalin ancak uzaktan yön verebiliyor onlara ve bu da ancak yarı yarıya yeterli oluyor benim için. Şimdi sevgili dostum, bu sırlarımı sana açtığım için beni azarlama ve en önemlisi, sitemlerin en haksızını, yeryüzünde seni görmekten sonraki en büyük mutluluğum olan şeyde mutluluk bulmadığım sitemi-

ni etme bana. Ah Adèle'im, aşkımın büyüklüğüne ne zaman inanacaksın?

Son mektubunda uzun süredir sana yazmaktan bahsetmediğimi hatırlatıyordun. Bana çok acı veren bu sessizlik, burada sürekli annenle birlikte olduğunu bildiğimden seni gereksiz yere tedirgin etmekten korktuğum içindi yalnızca. Temelsiz olsa da, şikâyetinin hoşuma gittiğini saklamayacağım; bana bu kadar üzücü gelen şeyi fark etmiş olmanı sevinçle karşıladım ve itiraf ediyorum ki bana yazmadan ve bunun farkına varmadan üç hafta geçirseydin, çok üzülürdüm. Ben de, şu anda sana yazarken, kapılıp gidiyor ve sabahın Adèle'im için çalışmadan geçmemesi gerektiğini unutuyorum. Artık tek mutluluğum, çok sevgili ve çok adaletsiz Adèle'im, senin yanındayken durmadan seninle konuşabilmek ve senden uzaktayken hep sana yazabilmek. Ama, heyhat! İnsanın, kendisini en çok arzu ettiği şeyden mahrum bırakması gerekiyor daima.

Adèle, hâlâ aşkımdan kuşku duyuyorsan, Tanrı'dan tek isteyeceğim şey, ruhumu bir kereliğine tüm çıplaklığıyla, sana olan tarifsiz sevgisi içinde gözlerinin önüne sermesi ve sonra da ölmeme izin vermesi. Adèle, Adèle, yeryüzünde hiç kimse, hatta annen bile, benim aşkımın kırıntısı kadar sevmiyor seni. Çünkü kimse seni benim gibi tanımıyor.

Ah, seni nasıl seviyorum! Sarıl bana. Bu sabah gelecek misin? Seni gördükçe göresim geliyor. Hoşça kal, hoşça kal biricik karıcığım. Becerebilirsen cevap ver bana, yalvarırım. Dünkü tatlı mektubun beni öyle mutlu etti ki!

Bu salı sabahı

Her şeyden önce sana yazmamı istiyorsun, sevgili dostum! Sabah sabah sana yazma mutluluğunu tattıktan sonra, gün boyu başka şeyler yapabileceğime inanacak kadar güveniyorsun demek ki zavallı aklıma.

Şimdiden sana yazarak, daima bitirilmesi gereken yerden başlamış oluyorum, çünkü bu mutluluk, çalışmamın akşamki ödülü olacaktı. Oysaki tersine, kaçınılmaz olarak yaşayacağım çelişkiler yüzünden, biraz sonra başlayacağım çalışmayı iyice zorlaştıracak.

Yine de Adèle, bilmem hangi tatsız yazışma ve şu bitmek bilmez roman²⁵ uğruna senden kopacak gücü bulmam gerek. Ne zaman burada, yanımda olacak ve sıkıcı meşguliyetlere büyü ve çekicilik kazandıracaksın!

Bununla birlikte, düşündüğümde, sürekli benimle yaşadığın zaman kendimi çalışmalara verecek gücü bulacak mıyım gerçekten diye soruyorum kendime. Bana öyle geliyor ki tüm günü kollarında geçirmemek için insanüstü bir çaba göstermem gerekecek, her an seni okşamaktan, öpücüklerle boğmaktan ve sana sarılmaktan alamayacağım kendimi bence. Meleğim, söyle bana, nasıl istersin, bu baş döndürücü mutluluğun tadına varmakta özgür olacağım zaman, bunu geri çevirmemi nasıl istersin? Gerektiğinde, sevgili Adèle'im, beni reddedecek olan sen olmalısın, çünkü asla, kendime karşı böylesine acıklı bir zaferi asla kazanamam.

Şu bir gerçek ki sevgili dostum, seni zengin, mutlu, çok mutlu görmeyi pek arzu ediyorum ve mutlulukların en güzelinden hemen vazgeçebilmem için senin tek bir sözle bana bunu hatırlatman yeterli olacaktır. Sana yazma mutluluğunun birazını da bu akşama saklamak istiyorum. Bu yüzden, şimdilik hoşça kal.

Öğleden sonra, saat 5.15

Sevgili dostum, çalışmayı bıraktım ve sana yazarak, seni göreceğim o çok mutlu anı bekleyeceğim; sana itiraf ederim ki bu bir buçuk sayfayı doldurma süresince senden ayrı kalacağımı düşündükçe, sayfaları ürküntüyle ölçüp biçmeden

²⁵ *Han d'Islande.*

edemiyorum. Çünkü ne olursa olsun, seni görme mutluluğu, sana yazma mutluluğundan çok farklı! Bilmiyorum ama, seni daha fazla gördükçe, seni görmenin benim için ne kadar gerekli olduğunu daha iyi anlıyorum; her gün, senin olduğundan daha mükemmel olunamayacağını söylüyorum kendime ve her akşam sende yeni bir mükemmellik keşfettiğim düşüncesiyle giriyorum yatağa. Bu durum öyle uzun süreden beni devam ediyor ki Adèle'im, bu tek kanıt bile, sana olan aşkımın asla tükenmeyeceğini göstermek için yeterli. Ah! Eğer beni seviyorsan, öyle mutlu olacağız ki!

Düşüncelerim bizim için kederli zamanlara uzandığında ve çok yakında kavuşacak olduğum mutlulukla o günleri kıyasladığımda, bu kadar kısa sürede, hayatın katedebileceği mesafeler karşısında hayranlık duymadan edemiyorum. Umutsuzluk uçurumuyla mutluluğun doruk noktası arasında daha büyük bir mesafe olduğunu sanıyordum. Ve şu anda bulunduğum yerden bir yıl önceki durumuma baktığımda, çıktığı uçuruma bakıp dehşete düşen bir yolcu gibi hissediyorum kendimi.

Sık sık şöyle düşünüyorum: Belki de önümüzde, yaşanacak çok felaket, katlanılacak çok engel ve hatta çokça mutsuzluk var daha, ama bu korkunç geçmişin bizim için geri dönmesine imkân yok. Mutlu bir geleceğin karşılığını yeteri kadar acıyla ödedik biz ve insanın başına aynı felaket iki kere gelmez, ölmeden. Öyleyse, artık bizi bekleyebilecek acıların ne önemi olabilir? Bu acıları birlikte çekmek, acı çekmek sayılmaz, doğru değil mi biricik meleşim? Ah! Eğer beni seviyorsan Adèle, beni yalanlamazsın. Ah, evet! Beni seviyorsun biricik Adèle'im, hayatta olduğuma göre beni seviyorsun.

Bu pazar sabahı (12 Mayıs)

Geçirdiğim kötü gecenin ardından, bana yazdığın sırada ben de sana yazarak sevgili Adèle'im, huzurlu bir sabah

yaşamak istiyorum en azından. Dün akşam, senden ayrılırken iyi bir gece geçirmeyi beklemiyordum, büyük bir huzursuzluk kemirmektedir içimi. Yine de, sana itaatsizlik etmiş olmamak için, sabaha kadar oturup sana yazma dürtüsüne karşı koydum ve uyumayı denemek için yatağa girdim. O zaman, aramızda olup biten her şeyi tekrar yaşadım, yine sebep olduğum gözyaşlarını ve bana bu uğursuz meslekle ilgili olarak anlattığın hikâyeyi düşündüm acıyla. Nasıl bir gece geçirmiş olduğuma sen karar ver, Adèle'im.

Heyhat! Tatlı ve biricik Adèle'imın ruh halini istemeden bu noktaya vardırabilmiş olduğum düşüncesi uzun süre peşimi bırakmayacak. Bana anlattığın ayrıntıları düşündükçe ürperiyorum. Sen öleceksin ha, meleşim! Peki ne yaptın ölmeyi hak etmek için? Benim yüzümden, ulu Tanrım! Tüm hayatı, senin bir tek gözyaşın bile etmeyecek olan benim yüzümden! Ulu Tanrım! Ulu Tanrım!..

Başka bir şey düşünmek için bir süreliğine durdum, çünkü bu düşünceler içimi paramparça ediyor. Ama imkânsız. Gecemin bütün acıları tekrar üşüştü beynime; hoşça kal diyerek boşuna gülümsedin bana, dün akşam tekrar tekrar okuduğum ve öpücüklerle boğduğum güzel mektubunu boşuna düşündüm; acı verici bir kaygıyla bunalmış haldeyim. Sana mutluluğumuzdan, bu baş döndürücü ve bize çok yakın olan mutluluktan bahsetmek isterdim, oysa dün ebediyen mahvolmasının an meselesi olduğunu düşünüyordum. Öyleyse, hayatta neye güvenmeli insan?

Nasıl olur Adèle'im! Bir an Victor'unu yeryüzünde tek başına bırakmayı ve öksüzlük yalnızlığına bir de dulluğu eklemeyi düşündün ha! Bu korkunç fikri gerçekleştirecek kadar acımasız olsaydın, şunu bil ki bu fikir bir işe yaramazdı, çünkü hayatım ve ruhum olan kişinin ardından dört dakika bile yaşamazdım. Ebediyette seni ne bekliyor olursa olsun, senin peşinden gelebilmek için aynı anda ve aynı biçimde öldürdüm ben de.

Heyhat! Saatlerdir yakamı bırakmayan bütün bu düşünceleri zihnimden kovmak isterdim, ama kendime hâkim olamıyorum. Adèle, ah! Şu anda seni görmeyi, kollarıma almayı, onsuz yaşayamayacağım kişinin sağlıklı ve yanı başımda olduğunu görerek rahatlamayı ne kadar isterdim! Sadece senin varlığın sakinleştirebilir beni. Seni göreceğim ana kadar bu vaziyete boyun eğmek zorundayım. Ama birazdan seni göreceğim. Seni hemen görme ihtiyacında olduğum zaman, şu *birazdan* sözü ne de hüznün veriyor bana!

Bana gülümseyeceksin, öyle değil mi Adèle'im? Çok yalnız olduğum bu anda, bu gülümseyişi, meleklerin mutluluğunu geçirir gibi geçiriyorum aklımdan; bana öyle geliyor ki bu gece çektiklerimin hepsini unutturacak bana.

Şu sırada ne yapıyorsun acaba? Neden sana ihtiyacı olan Victor'unun yanında değilsin? Gel de sana doya daya bak-sın. Seni görmeye susadım Adèle ve bunun için çıldırıyorum.

İnanamıyorum! Sen ki benim gözümde Tanrı'dan daha kutsalsın, beni seviyorsun demek! Peki söyle bana, bunca mutluluğu hak ediyor muyum ben?

Acı bana Adèle, çünkü seninle ilgili her şey, hayranlık ya da umutsuzluktan sarhoş ediyor beni.

Adèle, Adèle, biricik meleğim benim, seni görmeme az kaldı; kaleme aldığın satırları, elinin değdiği kâğıdı öpebileceğim! Hoşça kal, bütün bunları düşününce, yakınmayı bırakıyorum. Hoşça kal, seni kucaklıyor ve sana tapıyorum.

Akşam, saat 10

Bilmiyorsun meleğim, yapayalnız ve kendimle baş başa olduğum şu anda, benden başkalarının ihtimamlarının, benden başkalarının sevgilerinin kederini hafiflettiği, benim sebep olduğum gözyaşlarını dindirdiği düşüncesiyle ne derin bir acı içinde sana yazdığımı, sevgili Adèle'im, bilmiyorsun. Heyhat! Acılarını tek başına bastırmak zorunda olan, seni

ağlatan ben, öyle acınacak durumdayım ki Adèle ve seni teselli edemiyorum. Ah Adèle'im, şu anda keşke yüreğimi söküp çıkararak sana bütün çıplaklığıyla gösterebilseydim, tüm varlığını tek bir kişiye adanmış, onu sonsuz bir aşkla seven, onun bir gülümseyişi ya da tek bir gözyaşı uğruna hayatını verebilecek bir *yabancı*, bir öksüz için, bu meleşği ağlatmanın ve gözyaşlarını öpücükleriyle kurutma hakkı kendisinden esirgenen tek kişi olmanın ne acımasız bir işkence olduğunu anlardın.

Şu anda ne yapıyorsun, biricik meleşim? Ağlıyor, acı çekiyorsun, üstelik benim için! Ve ben yanında değilim! Acı bana, çünkü senden çok daha mutsuz olduğum doğru, değil mi? Kederlerimden kurtulamıyorum, ama seni ufacık bir dertten esirgeyebileceksen, bin kere daha ağır ve daha büyük olsunlar isterdim. Ah! Varlığının en küçük parçası uğruna, kendimi büyük bir içtenlikle feda etmekten bir an olsun kaçınmam! Mutluluğun, hayatımın amacı; seni korumak için yaşıyorum yalnızca; varlık nedenim, diğer bütün insanlar gibi, rahatımı ve kişisel mutluluğumu düşünmek değil, senin karşılaşacağın tüm acıları üstlenmek yalnızca. Seni acılardan korumak yerine, acılarına yenilerini eklediğimi görünce sevgili dostum, neler hissettiğime kendin karar ver.

Başka herhangi bir zaman olsa mutluluktan başımı döndürecek olan, meleklere yaraşır bir şefkatle itiraf ettiğin endişe, gözyaşlarının tek sebebi değil. Adèle, cezamı çekmek için, iyiliğin nedeniyle yüzüme vuramadığın şeyi senin önünde kabullenmeliyim. Akşam yemeği saatinden beridir sana karşı tutumumdan bahsetmek istiyorum. Kendimi haklı çıkarmaya çalışmayacağım, kesinlikle suçluyum, çünkü ağladın sen. Yine de dinle beni, böylece seni üzen şeyin aslında, seninle ilgili en ufak acıyı abartmama neden olan aşkımın büyüklüğü olduğunu göreceksin.

Hemen arkamdan bahçeye indiğinde, bana yapmacık gibi gelen bir çabayla benden kaçtığını fark ettim; yine de

sana doğru yöneldim ama sen ısrarlı bir tavırla benden kaçmaya devam ettin. Bu bana büyük bir ilgisizlik ifadesi gibi göründü; ne hissettiğimi söylemeyeceğim, yakınmıyorum ve yakınmayacağım da. Yemek sırasında yanına geldim, beraber geçirebileceğimiz bir kırk beş dakikadır ayrıydık ve seni neşeli buldum. Bunca soğukluğa, soğuk görünerek karşılık verme kararı aldım. Affet beni Adèle, hatam çok büyük.

Akşam yemeğinden sonra yeniden ayrıldık. Çok kederli birkaç saat geçirdim. Tekrar döndüğümde, bana yine neşeli göründün ve annen tüm bu ziyaret boyunca gerçekten de öyle olduğunu söyledi. Adèle'im, duygularımın yüzümden okunması nadirdir, ama görüldüğünden çok daha derin yaşıyor olabilirler. Neşen beni yıktı. Kayıtsızlığa, kayıtsızmış gibi karşılık verme niyetinde olduğum halde, kederli görünmemeyi başaramadım. Gerisini biliyorsun.

Şimdi, beni daima affeden meleğin dizlerine kapanıyor ve bu sefer de ondan af diliyorum. Heyhat! Öyle acı çektim ki bu akşam! Ancak kendimle baş başa kaldığım zaman ne kadar yalnız olduğumu hissediyorum. Şu anda etrafındaki herkesten sana daha yakın olması gereken ben, en uzakta-yım. Çok mutsuzum!

Cumartesi (25 Mayıs)

Dün güzel bir gün geçirdim. Senin uğruna ve senin yanında yaşanan bu yorgunluklar çok hoştu benim için. Masum dudaklarının benimkilere yaklaştığı, yumuşacık elinin alınma değdiği ve terimi kuruladığı o anları Adèle, yeryüzünün ve cennetin tüm mutluluklarına değişmezdim. Ara sıra baş döndürücü mutluluklar yaşadığım anlar oluyor. O zaman, bunları hak etmek için ne yaptığımı soruyorum kendime ve buna pek layık olmadığımı ve gözümün önündeki güzel geleceğe sahip olmak için çok az sıkıntı çektiğimi düşünüyorum. Hiç kimsenin sana layık olmadığına yürekten inandığım

içindir ki, biricik Adèle'im, kendimi de sana layık görmüyorum. En azından, hak ettiğin saygı ve takdiri göreceğin bir koca olacağım ben. Senin o meleksi üstünlüğünü hissetme hakkı başkalarına değil de bana verilmiş olduğu için, onlardan biraz daha üstün olduğuma inanıyorum bazen. Demek ki onların ruhunda bulunmayan bir özellik var benimkindede. Yine de, ben kimim ki hayatını paylaşayım? Ama Adèle, paylaşacağım işte. Hayır, bu kadar değersiz biri nasıl bunca mutluluğu hak eder ve yaşar, bunu anlamama imkân yok.

Biraz sonra seni göreceğim; biraz sonra geceyi huzur içinde geçirip geçirmediğini, uykuya dalarken ve uyandığında beni düşünüp düşünmediğini, bu uzun sabah boyunca, beni yanında bulacağın saatin gelmesini biraz da olsa arzu edip etmediğini öğreneceğim. Adèle, benim hayatımı dolduran düşünceler işte bunlar; ya da daha doğrusu, beni ilgilendiren tek düşünce bu. *Beni düşünüyor mu? Beni düşündü mü?* Ve eğer günün birinde içimde bir ses hayır diye cevap verirse bana, günün birinde beni sevdiğine inanmaz olursam Adèle, elbette ki yok olup giderim, çünkü hayatımın anlamı kalmaz, ruhum insanlarınki arasında amaçsız dolanır durur. Dikkatli ol Adèle'im, çünkü sana bu söylediklerim tamamen doğru ve ölmemi isteyebileceğine asla inanmıyorum.

Hoşça kal meleğim, biricik meleğim benim. Sevgiyle kucaklıyorum seni. En kısa zamanda cevap ver. Hoşça kal.

Şu sırada içimden geçenleri söyleyebilmek isterdim sana, biricik Adèle'im. Sık sık yaptığın gibi, mutsuz olduğunu tekrarlamazdın bir daha. Kısacık süren bu haz anının beni sürüklediği tarifsiz ve tatlı hayali hep koruyabilmek isterdim...

Ah! İnsanların gözünde ne zaman benim olacaksın, meleğim? Bir hayal gibi elimden kayıp giden mutluluğa ve ondan da fazlasına günün her anında erişmem ne zaman mümkün olacak? Aslında yeni yeni inanıyor olsam da, er geç gerçekleşecek bu; çünkü bir gün gelecek, sevgili Adèle'imın telaşı

okşamalarım karşı koymayacak ve belki de Adèle'im kocasına lütfedip karşılık verecek. Ah! O zaman mutluluktan ölmemem mümkün mü?

Varlığımın senin önünde nasıl taparcasına bir sadakatle eğildiğini, nasıl derin bir saygı ve aşk duygusuyla ayaklarının bastığı toprağı öpeceğimi bilebilseydin keşke. Evet Adèle, bunların hiçbirisi abartı değil, çok yetersizce ifade edilmiş gerçekler sadece. Bu melek tarafından, biricik Adèle'im tarafından sevilmek için Tanrı'ya layık olacak ne yaptım ben?

Hoşça kal, tüm varlığım, hayatım, sevincim, hoşça kal. Seni kucaklıyor ve bir daha kucaklıyorum.

Salı sabahı (28 Mayıs, Paris²⁶)

Seninle aynı evde uyanmadığım için Adèle'im çok üzgün kalktım yaktan. Paris'te geçirdiğimiz günlerin bana ne kadar uzun ve katlanılmaz geldiğini bilemezsin. Elbette ki Gentilly'de peşimi bırakan bir sürü eğlenceyle dolu olmasına rağmen, saatlerim yapayalnız, günlerim bomboş geçiyor. Heyhat! Adèle, ne zaman sürekli benim yanımda olacaksın! Şu sırada Victor'undan uzaktasın, başkalarıyla meşgulsün, Gentilly'deki mutluluğumuzu hiç düşünmüyorsun, eğleniyorsun belki de; her anını seni düşünerek geçiren kişi ise burada tek başına, kederli ve yalnızlığından sıyrılması ve hüznü görünmemek için çaba sarf etmesi gereken olan anı sıkıntıyla bekliyor.

Önceki gün bu saatte ne kadar mutluydum! Öyle zamanlar neden geçip gidiyor ki? Neden birbirini seven iki insan, birbirlerinin kollarında böylece sürdüremiyorlar tüm hayatlarını? Ah Adèle! Bu mutluluğa kavuşacağımıza inanmak istiyorum, inanmak istiyorum buna; çünkü öbür türlü katetmek zorunda olduğum bu uzun gelecekte kaçardım

26 Victor ile Foucher ailesi, işleri gereği zaman zaman günlerce Paris'te kalmaktadırlar.

muhtakkak. Ama bu mutluluk Victor'una vaat edilmişse, neden şimdiden erişemiyor ona? Bizim kaderimizin bir an önce belirlenmesinin diğer insanların kaderi üzerinde kötü bir etkisi olabilir mi? Ebedî mutluluğumuzun üç ya da altı ay önce başlamasının Tanrı için ne önemi var?

Tüm bunları düşündüğümde bir kaçık gibi söylenmekten kendimi alamıyorum. Bir istisna yapıldıysa, o da benim için yapıldı ve ben kalkmış şikâyet ediyorum! Ama söyle bana sevgili Adèle'im, o zamana kadar acılarla yoğrulmuş hayatını, görülmemiş saflıktaki bir meleğin hayatıyla birleştireceği günü beklerken, bir insanın sabırsızlığa kapılması hoş görülür bir şey değil mi? Evet, Adèle, layık olduğun ve bende uyandırdığın aşktan bahsederken, abartmak mümkün değil.

Heyhat! Ve yine de önceki gün seni ağlattım... Meleğim! Böylesi anlarda çok suçlu olduğumu biliyorum, ama şuna inan ki suçluluktan da öte bir mutsuzluğa düşüyorum. Biricik Adèle'im, benim yüzümden ağladığını gördüğümde neler hissettiğimi sana anlatmama imkân yok. Ve bu durum, bir mutluluk anının ortasında gerçekleşirse eğer, ah o zaman hissettiklerim her tarfin üzerinde, cennet ve cehennemi bir arada yaşamak gibi bu.

Bu sabahlık hoşça kal Adèle'im; birazdan birkaç dakikalığına seni göreceğim, epeydir tadını çıkardığım bir mutluluk bu.

Çarşamba akşamı (29 Mayıs, Paris)

Dile getirdiğin şu birkaç kelimenin, sevgili dostum, o zamandan beri beni nasıl mutlu ettiğini bilemezsin. Bundan memnun olmalısın çünkü beni seviyorsun ve benim de seni ne büyük bir tutkuyla sevdiğimi görmek hoşuna gidiyor olmalı. Yine de, beni nasıl sevdiğini asla anlamayacağımı söyleme bir daha bana. Seni kalıcı ve sonsuz bir aşkla seven ben, nasıl olur da sevgiyi anlamam? Seni sevdiğim kadar

sev beni meleğim ve böylece hayattaki en mükemmel mutluluğa erişiriz.

Yeryüzünde tek sevdiğim kişinin hasta olduğunu görme talihsizliği gelirse başıma, seni yüzüstü bırakabileceğimi nasıl düşünürsün? Ulu Tanrım! Adèle, beni hasta yatağının başından zorla söküp almaları gerekirdi ve bu kadar acımasızca reddetselerdi beni, gece gündüz kapının önünde yatar-dım. Ah? Hayır, yalnızca Victor'unun ellerinden alırdın değil mi ilaçlarını? Bunca acı verici kaygıyla başa çıkabilmesi için gerekli tek teselliyi, sürekli yatağının başucunda bulunma, başında bekleme ve orada yaşama tesellisini ondan esirgememeleri için annenle babana yalvarırdın. Ve ben, yokluğumda, benim için kendimden çok daha değerli olan kişiye yabancı ellerin bakmasına nasıl katlanabilirdim? Ve üstelik bu, birbirimize en ihtiyaç duyduğumuz zaman olurdu! Hayır, sevgili Adèle'im, böyle bir şey asla gerçekleşmeyecek. Kocan, ölümüne kadar ve ölümünden sonra da, senin sevinç ve acı yoldaşın olacak. Tüm yüreği bu istekle dolu ve güvenle bırakıyor kendini bu düşünceye.

Hoşça kal biricik Adèle'im, yazdıklarımı yarın tamamla-rım. Mektubunu ve saçlarını öpeceğim, şu anda senin uyuduğunu umduğum gibi uyumama yardımcı olur belki de.

Perşembe sabahı

İlk düşüncemin Adèle'ime ait olmasını istediğimi söylemeyeceğim sana, çünkü sürekli seni düşünerek ya da seni düşleyerek, sana ne ilk ne de son düşüncemi sunmama imkân yok, tüm ruhuma ve tüm hayatıma egemen olan yegâne düşünceden bahsedebilirim sadece. Ya sen, Adèle'im, iyi uyudun mu? Seni görmek ve bana dün akşam yazdıklarını okumak için öyle sabırsızlanıyorum ki! Umarım ki artık üzüntü duymuyorsundur, ya da en azından bu akşam seni gördüğümde duymuyor olacaksın. Ah Adèle'im, demek an-

cak akşam görebileceğim seni! Seni her gün görmek mutluluk verici bir alışkanlık yaratmıştı bende ve bu çok tatlı alışkanlık oldukça mutsuz ediyor beni Paris'te.

Çarşamba sabahı (5 Haziran, Gentilly)

Sevgili Adèle'im, seni ilk gördüğümde dizlerine kapanmak ve ayaklarının altındaki toprağı öpmek istiyorum. Mektuplarının bana nasıl iyi geldiğini, nasıl cesaret verdiğini bilseydin birlikte olmadığımız her anı bana yazarak geçirirdin. Bana gelince, sana yazdığım zaman, kalemimin yüreğimi takip etmesini isterdim. Bu tatlı meşguliyeğe girdiğimde, sana ruhumdaki her şeyi anlatmak kolay olacak gibi geliyor bana; ama birdenbire, hissettiklerimi aktaramıyor ve söylemek istediklerimi ifade edecek uygun kelimeleri bulamıyor olmaktan şaşkınlığa düşüyorum. Adèle, tek düşüncem olan seninle ilgili hissettiklerim tarif edilemez. Sanki yeryüzünde sadece bana ait bir kutsallığa, bir tanrıya sahipmişim gibi ruhumu doldurmaktasın. Ah Adèle'im, bazen bir puta tapar gibi tapmak isterdim sana. Yaradılışını oluşturan nazik, soylu, yüce duyguların hepsini senden ilham alıyorum. Sana saygı besliyor, seni yüceltiyor, sana değer veriyor, hayranlık duyuyor, tapar gibi seviyorum seni ve kocan olduğumu sık sık tekrarlamamı istediğinde, sevincimin ve gururumun derecesini sen tahmin et.

Ah! Evet, kocanım senin, savunucun, koruyucun, kölen; bu inancı bir gün kaybedersem, eminim ki varlığım da kendiliğinden yok olup gidecektir, çünkü hayatımda dayanacak hiçbir şey kalmayacak o zaman. Sen, Adèle, arzu edebileceğim, sevebileceğim, umut edebileceğim her şeye sahip olan tek insansın; yani benim tüm ruhumusun.

Eğer senin için beni büyük bir acıdan kurtarmak önemliyse, yalvarırım meleşim, bana lütfedip de sunduğun sevgi ve sadakat kanıtlarının, üzerimde en derin ve en saygı yüklü

minnet duygusundan başka bir duygu yaratabileceğini söyleme bir daha. Tüm geleceğimi ellerine teslim ettiğim kişinin de kendisini bana teslim ettiğini gördüğümde nasıl mutlu oluyorum bir bilsen; tertemiz ve hiç el değmemiş bedenini kaygısızca kollarıma bıraktığında, bana verebileceğin en büyük değer kanıtı gibi geliyor bu bana ve senin gibi bir melek tarafından değerli bulunduğumu hissetmek beni öyle gururlandırıyor ki! Bu yüzden, eğer onu seviyorsan, çok mutlu geçen önceki sabah gibi bazı sabahlarda acımasız olmayacağını ve kendisini reddetmeyeceğini umuyor kocan. Bunun için yalvarıyorum sana!

Hoşça kal! Bütün gün işlerimiz için koşturacağım; senin de evden çıkacağını ve karımın yanında olamayacağımı düşünmek çok üzücü benim için. Victor'una acı.

Cumartesi (8 Haziran, Gentilly)

Ah! Akıtacağın gözyaşlarımı, sevgili Adèle'im, hep böyle unuttur bana. Şimdi artık, aslında çok acı veren ve senin sebep olduğun bu kederi meleklerin mutluluğuna bile değişmezdim, çünkü çok tatlı bir mektuba ve sevgi dolu tesellilere kavuştum onun sayesinde.

Sevgili dostum, evet, bu keder çok acı vericiydi. Gözyaşları beni perişan ediyor. Kolayca ağlayabilenler, ağladıklarında hafifliyorlar, bense bu mutluluğa sahip değilim. Akabilseydi gözyaşlarım beni rahatlatırdı, ama neredeyse tamamı içimde kalıp beni boğuyor. Hayatta yalnız olma durumunu öngören bir anne, çocukluktan beri her şeyi sineye çekmeye ve her şeyi içimde saklamaya alıştırdı beni.

Yine de Adèle, sana açılmak çok hoş benim için. Senin uğruna çekilen zahmet ve acılar hiç önemli gelmiyor bana, ama ara sıra çektiklerimi anlayıp merhamet duyduğunda, biricik Adèle'im, benim için erdemli ve değerli oluyor bu zahmet ve acılar.

Pazartesi akşamı, saat 10 (17 Haziran, Paris)

Şu anda acı çekiyorsun sevgili Adèle'im. Seni göremediğime göre, sana yazacağım. Belki yarın bu beklemediğin mektup bir an olsun seni memnun eder. Heyhat! Rahatlamaya ihtiyaç duyduğun bir zamanda yanında olamadığım için çok acınacak durumdayım. Çevrendekiler ne kadar şanslılar!

Ah Adèle'im, senin içinde uyuyacağın odadan çok ama çok uzakta olan bu bomboş odayı yeniden gördüğümde kalbime nasıl bir sızı saplandı bilsen! Orada tamamen mutlu olmasam da o güzelim Gentilly'den her ayrılışım benim için yeni bir üzüntü.

Bugün beni çok üzdün, ama madem hastasın sana hiç sitem etmeyeceğim. Yine de, neredeyse bütün yol boyunca arabada gözlerini kapalı tutmuş olduğunu acıyla söylemeden geçemeyeceğim. Ulu Tanrım! Adèle'im, seni suçlamıyorum, keyifsizdin, eğer bu seni rahatlattıysa iyi yapmışsın demektir. Ama keyifsiz olan ben olsaydım, gözümü hiç senden ayırmaz ve böylece iyileşeceğimi düşünürdüm gibi geliyor bana. Ne olursa olsun çok sevgili dostum, tekrar söylüyorum, eğer seni rahatlattıysa, iyi yaptın gözlerini kapamakla ve yarın akşam karımı tamamıyla sağlıklı göreyim yeter ki, hiç yakınmayacağım.

Bu akşamlık hoşça kal biricik Adèle'im. Umarım ki uyuyorsundur, gerçekten çok üzgün olan zavallı kocanın binlerce öpücüğünü kabul et.

Cuma sabahı (21 Haziran, Gentilly)

Neden Adèle, karşılıklı olarak hiç tereddüt etmeden, açık duygularımızı anlatamıyoruz? Yürekllerimizde, birimizin diğerinden gizlediği bir düşünce olabilir mi? Heyhat! Eğer böyleyse vay halimize! İster tatlı, ister acı verici olsun, Victor'un senin yarattığın duygulardan bir tekini bile sak-

lıyor mu senden, bir düşün bakalım. Böyle davransaydım, suçlu hissederdim kendimi.

En büyük arzum, sevgili Adèle'im, kendi ruhunu tanıdığı gibi benimkini de tanıyabilmendir. Yüreğimdiki her bir duyguyu bırak, varlığımın her hareketinin senin tarafından yönlendirildiğini anlardın o zaman. Yokluğunda bile ruhum ve gözlerim seni arıyor; bazen heyecan içinde kendimden geçerek yüksek sesle adını sayıyorum. Seni herhangi bir sokaktan geçerken uzaktan da olsa görebileceğimi öğrendiğimde, hiçbir şey beni durduramıyor ve çoğunlukla boşuna da beklesem, geçişini kollamak için saatler boyu öylece kalıyorum; eğer görünürsen, senden uzak bile olsa daima senin adına kaygılandığım bilmem hangi hayalî tehlikelere karşı seni savunmaya, seni korumaya hazır bekliyorum. Görüyor-sun ki Adèle, belki de güleceğin tüm çılgınlığımı kendime acımadan ortaya döküyorum.

Ah, hayır! Gülmeyeceksin biricik Adèle'im, öyle değil mi? Ama bundan böyle seni sevmemekle de suçlamayacak-sın beni, değil mi? Tüm sözlerimi, tüm düşüncelerimi, tüm davranışlarımı geçir kafandan Adèle ve kabul et ki bana böyle bir sitemde bulunmak çok zalimce bir düşüncesizlik.

Saat 4.30

Biraz sonra seni göreceğim. Bu kısacık zaman bana nasıl da uzun geliyor! En azından birazını sana yazarak geçireceğim ve bu da sıkıntımı hafifletecek.

Bugün bütün gün koşturdum yine. Yararlı bir sonuca varabilmek için bir sürü yararsız adım atmak gerekiyor. Birisi bugün bana şöyle dedi: "Başarmak için gereken her şeye sahipsiniz, *buna layık olmama mutluluğu* dışında." Anlamalı bir laf bu Adèle ve üzerinde düşünme zahmetine değer. Herkes beni bıktırıcı, entrikacı olmamakla, bir bakandan olduğu kadar bir gazeteciden de yardımını istemeyi bilmemekle,

yetenek gururu denen şeyi, şöhreti kovalamayı küçümsemeye vardırmağa, vs. vs. suçluyor.

Ben, Adèle, yeteneğim var mı bilmiyorum, ama ona layık olmayı istiyorum, özellikle de sana layık olmak istiyorum. İtiraf ediyorum ki bu başarı yöntemlerinin hepsinden tiksiniyorum; mutluluk ve şöhretin ancak soylu yöntemlerle ulaşılacak soylu amaçlar olduğuna inanıyorum. Yapılması uygun ne varsa yapacağım ve tutumumu tamamen tasvip edebileceğin biçimde hareket edeceğim her konuda. Söyle bana sevgili Adèle'im, tüm düşüncelerimin ilham kaynağı, tüm davranışlarımın yargıcı olan sen, böyle düşünmüyor musun sen de? Yoksa gelecekte umudumu kesmeli miyim? Kendime çizdiğim yoldan asla sapmadım ve hayatımın mutluluğunu güvenceye alacak şu iki ödeneği elde etmek üzereyim.

Ah hayır! Bırakalım namussuzlar ve aptallar konuşadursun, biz umudumuzu kaybetmeyelim. Hoşça kal meleğim, hoşça kal biricik Adèle'im.

Hürmetkâr ve sadık kocan.

PARİS'E DÖNÜŞ

Cuma sabahı (5 Temmuz)

Şu anda bana yazıyor, ya da en azından beni düşünüyor musun acaba Adèle'im? Çok kederliyim ve yumuşacık sesin, yumuşacık bakışınla yanımda olmama öyle ihtiyacım var ki şimdi. Gentilly'deki mutluluğumuzu uzun süre yakalayamayacağız demek. Bu kocaman Paris'te ne olacağım ben? Orada, seni görmenin mutluluğu ve senin için çalışmanın mutluluğu arasında pay edilmişti her anım, şimdiyse mutsuzluk içinde ve neredeyse hiç çalışmadan elimden kayıp gidecek. Burada işleri daha kolay takip edebileceğimi ve böylece zaman kaybetmeyeceğimi söyleyeceksin ki bu doğru, ama beni senden uzaklaştıran bu mecburiyetler çok tatsız şeyler.

Şu anda sana yazmalı mıydım, bilmiyorum Adèle. Umutsuz bir haldeyim ve bu umutsuzluğun üstesinden gelemiyorum. Oysa dün akşam beni teselli etmek için söylediğin her şeyi tekrar ediyorum kendime; birbirimizi her gün göreceğiz; ama yanımda bulunsan da bulunmasan da, sürekli yakınında olmak, aynı çatı altında uyuyup uyanmak, yemeklerimi seninle yemek, ayağını benimkinin üzerinde hissetmek, sana hizmet etmek öyle hoş bir alışkanlık yaratmıştı ki bende...

Heyhat! Adèle'im, artık bunların hiçbiri yok! Eski hayat tarzıma geri döneceğim, tekrar başıboş ve yalnız kalacağım, evini ateş sarsa, seni ilk kucaklayıp kaçırarak ben olmayacağım.

Böyle fikirlerin *çılgınlık* olduğunu düşüneceksin ve haklısın da, çünkü aşkım, hayalgücümün durmadan yeni kaygı ve tehlike nedenleri yaratmasına yol açıyor. Benim gibi sen de biliyor olmalısın ki, sevgili meleşim, büyük bir sevme yeteneğine sahip olan ruhlar, diğer ruhların kavrayamadığı mutsuzluklar edinirler her zaman. İşte o tükeniş anlarından birindeyim, çalışmak isterdim ve kafamda sadece anlatılmaz bir kaygı ve çabucak geçiveren Gentilly'deki mutluluğumuza özlem var. İki ay sonra, doğru... Ama iki ay öyle uzun ki! Ah biricik Adèle'im, bu iki uzun ay için bana yeniden cesaret ver, seni nasıl seviyorsam öyle sev beni, sık sık yaz bana Adèle'im, zihnimi meşgul eden yegâne kişiden bahset bana, tekrar tekrar bahset ve beni sev, sev beni, o zaman asla mutsuz olmam.

Hoşça kal, bu okunması zor yazı için beni affet ve zavallı kocanın, Victor'unun binlerce öpücüğünü kabul et.

Bu cuma akşamı, saat 9

Adèle, sanki seni son gördüğümünden beridir bir asır geçmiş gibi geliyor bana. Dün bu saatte hâlâ senin yanında olduğuma inanamıyorum. Dün çok mutluydum! Her anım, ama hepsi, ne zaman böyle geçecek? Ne zaman senin her günkü yoldaşın olacağım? Hayatının her saatinde, uykunun her anında ne zaman başında bekleyeceğim? Sevgili dostum, bana öyle geliyor ki bu mutlu ve binlerce kez mutlu an yaklaştıkça, benim kaygılı sabırsızlığım artıyor! Seni ve senin sayende tadacağım büyük mutluluğu düşündüğümde ruhumda neler olup bitiyor, bir bilseydin! Boşuna kelimeler arıyorum, düşüncelerim karmakarışık ve kafamda sadece aşk, sarhoşluk ve sevinç karmaşası var.

Aslında insanların yüzüne karşı, "O benim, tamamen, sadece ve ebediyen bana ait!" diye haykırabileceğim gün, evet o gün, yüreğimin mutluluktan çatlamasından korkuyorum. Ruhumu şiddetle ele geçirecek bunca sevinç, bana öyle geliyor

ki beni altüst edecek. Hayatımın mutluluğuna ereceğim o an, ne büyük bir an olacak! Bu mutluluk ki, uzun süredir kavuşmayı beklediğim şey! Demek artık bir melek giderecek yalnızlığımı, terk edilmişliğime son verecek! Ve bu sevgili meleğin de, tüm dileklerim ve tüm çabamla şiddetle arzuladığım o günü beklediğine inanmama izin verdiği gelince aklıma, bana vaat edilen baş döndürücü gelecek dışında bir şey düşünemiyorum, katlandığım o zorlu tecrübeleri unutuyor ve bunca mutluluk karşılığında, çektiğim sıkıntıyı çok az buluyorum.

Adèle, demek yakın bir gelecekte kocalık haklarına ve kölelik görevlerine sahip olacağım; seni koruyabilecek, sana hizmet edebileceğim, okşayışlarımla tüm dertlerini giderecek, öpücüklerimle tüm gözyaşlarını dindireceğim; ya da daha doğrusu, o zaman ne derdin kalacak ne de gözyaşın; mutlu olacaksın, öyle değil mi? Ve sevincim senin sevincinde huzur bulacak. Başımıza aksilikler gelirse, ki kendimizi kandırmayalım, gelecektir, hiç önemli olmayacak bu, çünkü birlikte katlanacağız onlara, çünkü daha doğrusu gülümseyişin onlara katlanmama yardımcı olacak. Hayatımızın bütün akışı boyunca, senin rolün beni teselli etmek, benim rolümse seni savunmak olacak çünkü.

Artık, ödenek belgelerimi alana kadar günleri sayacağım ve duyduğuma göre en az altı hafta sürermiş bu. Ne önemi var, bana öyle geliyor ki dairelerin hepsi ellerini çabuk tutacaklar çünkü mutlu olmak için işlerini bitirmelerini bekliyorum. Bu biraz delilik gibi, ama ne yaparsın! Bunun için kendine kızman gerek. Neden Victor'unun aklını kaybetmesine sebep oldun?

Aslında, evliliğimiz benim için yeryüzündeki en kesin şey haline geldiğinden beri, onu engelleyen şeyi gördüğüm her an şaşırmadan edemiyorum. En temiz ve en güzel umutların gerçekleşmesinin bu kadar maddi bir engel yüzünden, para yüzünden gecikmesi mümkün mü diye soruyorum kendi kendime! Ama yine de olan bu. Bu tıpkı, demir bir zincirle bağlanmış bir bulut görmem gibi bir şey.

Hoşça kal biricik Adèle'im, bütün çılgınlıklarım için beni affet, yarın bana uzun bir mektup ver ve karşılığında da, meleği ve gözbebeği olduğun kocanın binlerce öpücüğünü kabul et.

Cumartesi sabahı (13 Temmuz)

Mektubun, her okuyuşumda içimi acıma ve sevinçle dolduruyor. Şu üç günü seninle, eşsiz Gentilly'de geçiremeyeceğimi öğrenince hissettiğim büyük acıdan kurtulmak için, biricik Adèle'im, teselline çok ihtiyacım vardı. Ah! Bana hep böyle yaz meleşim! Hayata göğüs gerebilmek için aşka o kadar çok ihtiyacım var ki! Ruhunun ruhum üzerindeki gücünü bilseydin mutlu olurdu; senin gibi bir varlık tarafından seilmeye layık olmasam da beni seviyorsun çünkü. Kendimden geçerek öptüm mektubunu; yanımda olmayan Adèle'imden bir şeyler taşır gibiydi. Adèle'im, sevgili Adèle'ciğim, keşke Victor'unu bütünüyle tanısaydın! Her acıdan kusurlu olmasına rağmen, en azından mükemmel bir yanı olduğunu anlardın, o da sana duyduğu aşk.

Bu aşk, en önemli düşüncemde olduğu kadar en basit düşüncemde de karşıma çıkıyor durmadan. Başka biçimler altında da olsa sürekli aynı şeyleri tekrar ettiğim için beni affet. Sana aşkımdan, hayranlığımdan, taparcasına duyduğum sevgiden bahsettiğim zaman düşünce çemberim tamamlanıyor ve her şeye tekrar başlamak gerekiyor.

Öğleden sonra, saat 2

Gün çabuk geçsin diye sana yazabileceğim hiçbir anı kaçırmadım. Öyle uzun bir gün ki! Ah evet! Gentilly'mizi, Adèle'im, özlemle anmamız gerek. Aynı çatı altında uyumanın, aynı havayı solumanın, seninle aynı masaya oturmanın huzuru yanında, akşam sürekli bir gerginlikle geçen şu üç

saat nedir ki? Dün, sevgili dostum, çok tuhaf sitemlere karşı seni savunmaya çalıştım: Bu yaptığım iyi karşılanmadı ama senin için her şeye göz yummuyor muyum ben? En büyük nankörlük söz konusu olmadıkça benden esirgeyemeyeceğin sevgiyi bana çok görmek annene mi düşerdi; aşkla ödeşebilecek olan sadece aşktır çünkü. Annen, bağlılıkların en ateşlisine, sadakatlerin en eksiksiz olanına, aşka ve en derin saygıya sadece ikinci derecede bir sevgiyle karşılık vermeni nasıl isteyebilir! Dün akşamki tatlı mektubunda söylediklerini, sevgili Adèle'im, sen nasıl Victor'un için her şeysen, Victor'unun da senin için her şey olduğunu, birbirimize olan aşkımız karşısında tüm sevgilerin eriyip gittiğini tekrarla bana durmadan; hep söyle bana bunu, çünkü yaşamak için bu inanca ihtiyaç duyduğuma temin ederim seni bütün kalbimle. Yarın sana olan inancımı kaybetseydim, varlığım paramparça olurdu kendiliğinden; çünkü böyle bir mutsuzluğa katlanabilmek için hayattaki desteği nerede bulurdum?

Cumartesi (20 Temmuz)

Dikkat et Adèle'im, sana yazmaktan hoşlanmamakla suçlama bir daha beni, çünkü bundan böyle bütün günlerimi sana yazmakla geçireceğim. Her gün senin için bir mektuba bir saat, bilemedin yarım saat ayırabileceğimi söylüyorsun; haklı olabilirdin, sana yazmak için bir saat ya da yarım saat bana yetseydi tabii. Nasıl uzun süren derin bir huşunun ardından bu mektuplara başladığımı bilmiyorsun sevgili dostum; seninle böyle konuşmazsam, ruhumun derinliklerine iyice giremezmişim gibi geliyor bana. Sadece ebedî düşünceme kulak versem, kalemime hâkim olmasam, durmadan “seni seviyorum” ve hep “seni seviyorum” yazardım, oysaki bu tek ve büyük düşüncenin içimde uyandırdığı tüm duyguları anlatmaya çalışıyorum sana; öbür türlü bu mektuplar Adèle, birbirilerinin tekrarı olurdu.

Kuşkusuz canını sıkan bu açıklamadan sonra, sevgili dostum, acımasız olduğu için yüreğinden ve haksız olduğu için de aklından geçmemesi gereken acımasız bir sitemde bulunma bir daha bana. Çok iyi ve çok yumuşak olan sen, Victor'una acı vermek istemezsin. Ve sana soruyorum Adèle'im, sevgilim benim, senin için hissettiğim tarifsiz aşka dair söylenecek ne varsa, onları bu mektuplarda dile getirmenin bana verdiği mutluluktan bir an bile olsa nasıl kuşku duyabilirsin?

Ayrı olduğumuz acılı dönemde, kendi içimde yaşamaya mecbur olduğum ve beni yiyip bitiren yakıcı tutkunun, Adèle, yüreğime nasıl oturduğundan haberin yok. O zaman sana yazdığım ilk mektubu hatırlıyor musun, hâlâ saklıyor musun onu? Heyhat! O mektuba ilk tepkini düşün... Seni ayıplamıyorum meleğim, o zamanlar beni pek az tanıyordun.

Ben Dreux'ye geleli bir yıl oldu bugün, Tanrı'dan şikâyetçi olmamalıyız; bugün mutluluk bana çok yakın ve geldiğim gün, bu mutluluğa kavuşmak için bir yılın yeterli olacağını düşünemezdim bile.

Ah Adèle'im, affet beni, çünkü sana güvenmiyor ve neredeyse tüm mutluluğumun yitip gittiğini sanıyordum. Beni affet! O zamandan bu yana, güzel ruhunun, kalıcı, el değmemiş ve sadık bir aşkın tüm soylu erdemleri için biçilmiş kaftan olduğunu iyice kanıtladın bana. Ah! Seni nasıl seviyorum, hep nasıl sevdim seni! Ve eş olarak senin gibi bir meleğe rastladığım bu hayattan yakınmaya cesaret etmem mümkün mü?

Salı sabahı, saat 8.30 (23 Temmuz)

Bu sabah da kederden ve can sıkıntısından kurtulmak istiyorum bir süreliğine. Şu anda ne yapıyorsun? İyi uydun mu Adèle'im? Beni düşünüyor musun? Yazıyor musun bana? Ne diyorsun? Düşüncen ne? Ah! Günün her anında

böyle sorularla meşgul mü olmalı kafam? Ben ki gerçek anlamda sadece senin yanında yaşıyorum, sürekli seninle olmam gerekmez mi? Bana öyle geliyor ki ruhumu ve yaşıyor olduğumu sadece bakışını gördüğümde ya da sesini duyduğumda hissedebiliyorum. Bu mutluluktan uzakta, etrafımdaki her şey karanlıkta kalıyor ve adeta kendime bile yabancılaşıyorum. Eşyaların hareket ettiğini görüyor, seslerin oluştuğunu duyuyorum, ama hiçbir şey beni ilgilendirmiyor ve beni bu kayıtsızlıktan çekip çıkarabilmek için olağanüstü bir şey gerekiyor. Karşımda konuştuklarında başka düşlere dalıyorum; doğrudan bana hitap ettiklerinde tutarsız kelimelerle cevap veriyorum. Adèle, çılgınlığımın nedeni de, ilacı da sensin. Yalvarırım sana, bırak da seni düşündüğüm gibi beni düşündüğüne, seni sevdiğim gibi beni sevdiğine inanayım, durmadan tekrarlar bunları bana ve eğer seninle çok tatlı, sensizse çok berbat ve katlanılmaz olan bu hayatı sevmemi istiyorsan, sakın tekrarlamaktan bıkmama.

Pazartesi akşamı, saat 9 (5 Ağustos)

Sevgili dostum, mektubunu okudum ve Victor'un senden uzakta ne kadar mutlu olabilirse, o kadar mutlu oldum. Ama üzüntüyle, hem de büyük bir üzüntüyle bu mektubu göğsünden çıkarmadığını gördüm. Kaleminden dökülen yazıları ve aynı anda göğsüne değmiş bir kâğıdı öpmek, bana çifte bir mutluluk yaşıyor sanki. Çılgınlıklarına gülme ama, bir de, yanında kalbinin çarpmış olduğu bir mektubun daha esrarengiz ve daha sevgi yüklü olduğuna inanıyorum.

Çarşamba öğleden sonra, saat 3 (7 Ağustos)

Üzgünüm sevgili Adèle'im ve bu akşam muhakkak ki sende göreceğim olduğum hayal kırıklığından dolayı şimdiden yılgınlığa kapılmış haldeyim. Yine gecikmeler! Seni gördü-

ğüm zaman ödeneğimin birkaç gün daha neden gecikeceğini ayrıntılarıyla anlatacağım sana.

Bu yeni engel belki de hiç önemli olmayacak, ama itiraf ediyorum ki artık benim için de hiç önemi yok bunun. Bir an için kendini benim yerime koy Adèle, o zaman ailene ve sana karşı ne kadar zor bir durumda olduğumu anlarsın. Geçip giden her anın sorumlusu gibi hissediyorum kendimi ve sizin evdekilerin, tüm engeller ortadan kalkmadıysa ister istemez bunun biraz da benim hatam olduğuna inandıklarını bilmiyor değilim. Sen bile Adèle, böyle düşünmeye yatkınsın; sana sitemde bulunmak istediğimi zannetme, çünkü sık sık ben de kendime, senin de anlayacağın bir ihtiyat ve gurur duygusuyla bağdaştırdığım görevimin gereklerini yeterince yerine getiriyor muyum diye soruyorum sert bir biçimde. Bu konuda hiçbir ciddi kusurum olmadığına sana ta yüreğimden güvence verebilmeyi umuyorum; bu güvence, hissettiğin, ama bağışlayıcı nezaketinin benden gizlemeye çalıştığı kuşku ortadan kaldırabilirse çok mutlu olurum.

Adèle, ben evliliğimizi, sırf evliliğimiz adına arzu ediyorum; sense, şimdiki durumunun sana verdiği rahatsızlık yüzünden istiyorsun evlenmeyi daha çok. Öyleyse, evliliğimizi benden daha çok arzu ediyor olduğunu söyleyerek acımasızca sitem etme artık bana.

Hoşça kal sevgili Adèle'im, sana bir gecikmeyi bildirdiğim için çok üzgünüm, bununla birlikte bu gecikme belki de hiçbir şeyi değiştirmeyecek. Lütfedip de seni kucaklamama izin verir misin yine de?

Perşembe akşamı (8 Ağustos)

Heyhat! Adèle'im, artık mektuplarımın hepsi bu kelimayle başlamak zorunda kalabilir. Çok üzgünüm. Şimdilerde seni çok az ve üstelik bunca sıkıntının arasında görmek bana uğursuzluk habercisi gibi geliyor. Belki de çok yakı-

nımdaki büyük mutluluk için yeterince bedel ödemediğime mi inanmalıyım? Bu düşünceyi içtenlikle benimserim, çünkü onu düşündüren sensin. Aslında çok çektim, ama öyle mutlu olacağım ki! Ah! Hiçbir acı bu mutluluğun karşılığı olamaz.

Adèle, heyhat! Neler hissettiğimi sana nasıl söyleyeyim, ilerideki, yakın gelecekteki mutluluğumuzu düşünüyorum ve üzgünüm! Sevgili dostum, şu anda birçok aksilikle, birçok sıkıntıyla cebelleşiyorsun! Meleğim, gözyaşlarınla ıslattığın mendil daha kurumadı; sevinci düşünmek mümkün mü?

Ve sürekli vaat edilip de bir türlü gelmeyen belge!²⁷ Adèle, sana güçsüzlüğümü itiraf etmeli miyim? Bu gecikmeler seni endişelendirdiği için beni de altüst ediyor. Nasıl ki sevincim senin sevincine, acım senin acına bağlıysa, güvenimi de ancak senin güveninde buluyorum. Sevgili dostum, mutluluğumu belki de ellerinde tutanları düşündüğümde, görülmemiş bir öfke ve acıya kapılıyorum. Evet öfke! Ah! Sana kavuşma mutluluğumu bir ay geciktirecek olan kişinin aleyhine olacak bu durum. Senden gelen mutluluk, Adèle, kutsaldır benim için; bu mutluluğa zarar verenin ya da verecek olanın vay haline!

Bu akşamlik hoşça kal, yarın devam etmeyi umuyorum. Neden sürekli yazamıyorum sana? Neden çalışmam gerekiyor?

Cuma (9 Ağustos)

Çok az bir zaman var önümde sevgili dostum, çünkü saat altıya geliyor. Çalıştım ve yemeğimi yedim. Sana daha önce yazmaya fırsat bulamadan gün geçip gitti. Artık günlerimin hepsi Adèle, çok hüznü ve çok yavan.

Yalvarırım sana, bana cesaret ver, çünkü neredeyse tüm cesaretimi yitirmek üzereyim. Bu kederli aydan önce, çok mutlu üç ay geçirdim! Mutluluğa alışmış, neredeyse hayatın bu olduğuna inanmıştım. Şimdi, bana geçen yılı acımasızca hatırlatan bu katlanılmaz hayata geri dönmek zorundayım.

²⁷ Vaat edilen 1.200 franklık ödenek.

Benim için çok güzel olan yeni alışkanlıkları bırakmam ve seve seve terk etmiş olduğum eski alışkanlıkları yeniden kazanmam gerek.

Yine de, çok mutlu olduğum Gentilly'de bile bir şeyler eksikti bende, hiçbir şey tam değildi! Ancak her anımı seninle geçirdiğim zaman tamamen mutlu olacağım ve hatırlarsan Gentilly'de de hep bir arada değildik. Bununla birlikte, yine orada olmak için neler vermezdim.

Arcueil'e, Bourg-la-Reine'e vs. yaptığımız yürüyüşleri büyük bir zevkle anıyorum. Sudaki eğlencelerimizi hatırlıyorum, seni taşıyan kayığı kullanma mutluluğuna ermiştim; özellikle de tarifsiz bir sevinç ve özlemle, sabahları biricik karımın lütfedip de mutlu kuleme yaptığı kısacık ziyaretleri düşünüyorum. O baş döndürücü ve insanı kendinden geçiren anlar bir bir canlanıyor gözümde. Ah! O anların geri geleceğini söyle bana sevgili Adèle'im, bize daha büyük ve daha eksiksiz bir mutluluk getireceklerini söyle...

Bize dediğim için affet beni, ama sen kendin de aşkına inanmamı istiyorsun; zaten buna inanmazsam nasıl yaşarım? Adèle, iki ay daha yaşlı olabilmek için hayatımın yirmi yılını verirdim!

Hoşça kal meleğim, kocana öpücük ver.

Salı akşamı, saat 9.30 (13 Ağustos)

Sana cevap yazmadan yatağa girmeme imkân yok Adèle'im. Ah hayır! Sen *suçlu* değilsin, çünkü bir an bile benim *değişeceğimi* düşünmedin Adèle, hatta bunu hayal bile etmedin. Düşlerin bile bu derecede aldatıcı olabileceğine inanmam. Ben seni unutacağım, öyle mi! Ben, günün birinde seni sevmez, sana hayranlık duymaz, sana tapmaz olacağım ha! Bu fikir bir an bile aklından geçmedi, öyle değil mi biricik meleğim? Böyle bir kuşku bir gün... Bu, Victor'un için dayanılmaz bir acı olurdu. Ama hayır, bu olamaz ve böyle

bir siteme karşı kendimi savunarak saçmalıyorum. Günün birinde seni sevmekten vazgeçebileceğimi söylemek, bana ruhumun olmadığını ve Tanrı'nın var olmadığını söylemek demek. Senin aşkınla gurur duyan bir erkeğe başka hangi kadın layık olabilir peki? Seviyesine inmeyi kabul ettiğin erkeğin, yeryüzünde seviyesine inebileceği bir kadın var mı? Sana hiç de layık olmayan bu adama, senin kocan olmakla iftihar eden Victor'a, meleksi ve güzel kız, lütfedip de biraz değer veriyorsan, onun en büyük mutluluğunun senin bir bakışın uğruna bin hayat, hatta mümkün olsa bin sonsuzluk feda etmek olacağını bir anlığına bile nasıl unutabilirsin?

Ah Adèle'im, yeryüzünde yaşayan hangi insan benimkine eş bir sadakat sunabilir sana? Tüm sözlerim, tüm düşüncelerim, tüm davranışlarım senin için değil mi? Seninle ilgisi olmayan bir şeye sevindim mi hiç? Tüm acılarım gelip sana dayanmıyor mu? Benim ruhum, hayatım, cennetim değil misin? Heyhat! Tanrı'yı sende görüyor, sende seviyorum, senden başka hiçbir şeyi göremiyor ve sevemiyorum çünkü. Bu belki de Tanrı'ya bir hakaret; ama beni affet. Bir meleğe tapmak Tanrı'ya karşı günah işlemek sayılmaz. Tanrı, sana hayatını adayanın senden başka kimseyi düşünmemesini, dolayısıyla kendisini dahi unutmasını istemeseydi, seni bu kadar mükemmel yaratmazdı.

Bu akşamlik hoşça kal biricik Adèle'im. Yüreğimi kabartan her şeyi neden sana söyleyemiyorum? Aşkımı ifade edecek sözleri neden bulamıyorum? Hoşça kal, iyi uyu. Seni tekrar tekrar kucaklıyorum.

Çarşamba, saat 4.15 (14 Ağustos)

Ah! Herkesin gözünde kocan olmak için öyle sabırsızlanıyorum ki! Seni bunalıyorlar, üzüyorlar ve ben seni tüm acılardan kurtarma, tüm zorbalıklara karşı seni savunma hakkına sahip değilim hâlâ! Bu hiç de aşırı bir ifade değil

Adèle, yetersiz tersine. İnsanın sana, yeryüzündeki en yumuşak ve en hayranlık uyandırıcı varlığa böyle davranabilmesi için benim kavrayamadığım bir katılıkta olması gerek! Adèle'im, yine abarttığımı düşünme. Yüreğimin en derinine kazınmış gerçekler bunlar. Mütevazılığına ve uysallığına rağmen, bunları sen de kabul etmelisin.

Hiçbir konuda ailene olan saygı ve sevgini azaltmak istemiyorum, söylediklerim bu yüzden değil, sevgili dostum; kocanın gözünde bu saygı ve sevgi senin en duygulandırıcı cazip yanlarından biri; ama yine de, haksız gönül kırmalar karşısında direnebilmeni, bana tuhaf gelen tercihlere bu kadar uysalca kendini adamamanı istiyorum.

Ulu Tanrım! Neden henüz kocan değilim? Ne önemi var, senin gözünde ve Tanrı'nın nezdinde öyleyim ve savunucun, desteğinin. Güven bana, biricik meleğim. Victor'un değilse kim senin için sesini yükseltecek? Ah evet! Bana daima güven, en azından bu destek senden hiç eksik olmayacak, emin ol. Hayatımın amacı kendi mutluluğum, kendi huzurum değil; her türlü fedakârlıkla güvenceye almam, her türlü sadakatle korumam gereken senin huzurun, senin mutluluğun. Sen güçsüzsün, ama ben güçlüyüm ve tüm gücüm senin emrinde. Evet, ben tamamen seninim, ölümlü ya da ölümsüz olan her parçam sana ait.

Hoşça kal biricik Adèle'im. Hoşça kal karıcığım. Seni sevgiyle kucaklıyorum.

Salı akşamı (20 Ağustos)

Kâğıdın çok ufaktı Adèle'im ve küçültmek ister gibi, kenarları kesilmişti. Mektuplarının benim için ne kadar değerli olduğunu gösteren bu ikaz için beni affet, sevgili dostum. Heyhat! Adeta sayfalarındaki satırları ve satırlardaki harfleri sayıyorum... Ah evet, Adèle! Victor'unun onu sevdiğine inanmaya çok ihtiyacı var.

Birkaç günlük gecikmenin seni de benim kadar üzdüğünü görmek sevindirdi beni; belki de aslında böyle düşünerek kendimi kandırıyorum, ama sevgili meleğim, öyle olsaydı söylerdin değil mi?

Bakanlıktan geliyorum: Bir ya da iki hafta daha sabır Adèle'im! Bu adamlar, sabır haftaları dedikleri şeyin benim için ıstırap asırları olduğunu düşünmüyorlar. Benim ödenek işimi herhangi bir iş gibi görüyor, bunun bir mutluluk olarak ele alınması gerektiğini hiç akıllarına getirmiyorlar. Yine de şimdiki başvurularımda gösterdiğim isteklilik, daha önceki kendi menfaatlerim için çaba harcamama tavrımla öyle bir tezat oluşturuyor ki onlar da, artık beni aşan bir şeyler olduğunu anlamışlardır. Neyse, yeter ki uzun süredir vaat ettikleri şey yakında gerçekleşsin, bu ağırdan almalarını çabucak unuturum.

Ah Adèle'im, birleştiğimizde bizi bekleyen mutluluktan bahset sık sık bana; bilhassa seninkinden, çünkü senin mutluluğun tamamen benim mutluluğum demektir. Ruhumu okuyabilmeni isterdim, belki mutlu olurdum o zaman. Boş ver, şundan emin ol, altı hafta içinde benim olacaksın; bu inanca benim de çok ihtiyacım var ve ona sahibim.

Hoşça kal, hoşça kal sevgili Adèle'im, gelecekle ilgili hiçbir kaygı duyma. İki ay içinde evlenmeliyiz ve evleneceğiz de, yoksa ölürüm.

Perşembe (22 Ağustos)

Sakın şüphe etme sevgili dostum, hayatta bambaşka bir kader bekliyor bizi. Yeryüzü ve cennetteki mutluluğu yaratan şu nadir ruh birliğine sahibiz. Yakında gerçekleşecek olan evliliğimiz, insanların gözünde başka bir birleşmenin kutsanması olacak sadece, aslında yaratıcısı, sırdaşı ve şahidinin bir tek Tanrı olduğu bir birleşmenin, kalplerimizin manevi birleşmesinin kutsanması olacak. Bazen

Adèle, tatlı birlikteliğimizi herkesin bileceğini düşünerek kaygılanıyorum. Mutluluğumuzun sır oluşu fazladan bir mutluluk gibi geliyor bana. Bunu insanların gözlerinden kaçırmak isterdim çünkü biliyorum, mutluluğumu mutlaka kıskanacaklar!

Ah Adèle, Tanrı'nın, kaderini seninkine bağladığı insan ne harika bir geleceğe sahip! Her insanın hayatında mutsuzluğun payı mutluluğun payına eşitse gerçekten, hangi büyük mutsuzluk sana sahip olma mutluluğunu dengeleyebilir, aklım almıyor bir türlü. Daha doğrusu, sevgili Adèle'im, böyle bir mutluluğa kavuşmaya cesaret ettiğim için, beni cezalandırabilecek tek bir mutsuzluk görüyorum, korkunç bir mutsuzluk. Heyhat! Sana yalvarıyorum, sağlığına çok dikkat et; hayatımın senin hayatına bağlı olduğunu düşün, biricik meleğim, düşün ki tek bir felaket var beni korkutan ve bu felaket başıma gelirse yaşayamam.

Cuma akşamı, saat 8.30 (23 Ağustos)

Seni görememenin tesellisini ancak sana yazarak bulabiliyorum; şu anda kederli olsalar da düşüncelerim sana ulaşacak hiç olmazsa Adèle'im. Kafanı meşgul eden şey, aynı anda bana da malum olabilse ne kadar mutlu olurum. Belki de hatırlandığıma dair bir şeyler bulurdum orada... Belki!.. Belki dediğim için beni affet sevgili meleğim, sürekli beni düşündüğünü söyledin bana ve böyle söylediğine göre doğrudur. Varlığıma inandığım gibi, bu inancın da içime işlemesine ihtiyacım yok mu? Aşkım, bütün hayatım değil mi ve aşkıyı paylaşmayı bırakırsan, bu hayatın ne anlamı kalır?

Heyhat! Belki de şu anda, Adèle'im, acı çekiyor, endişeleniyor, yoruluyor ya da yorucu geceyi bekliyorsun.²⁸

28 Aylardır hamile olan Madam Foucher o sıralarda doğum yapmak üzereydi ve kızı, geceleri sık sık başında bekliyordu.

Ah! Rahatın ve o kutsal uykun bozuluyor da, ben onları koruyamıyorum, öyle mi? Haykıracak, beni suçlayacak ve evlat olarak annene duyduğun sevgiyi ileri süreceksin! Sevgili dostum, seni kınayamam, ama senin evlat olarak yaptığından, koca olarak yakınamaz mıyım ben? Çok değerli uykunu feda ettiğini, gücünü tükettiğini, sağlığını tehlikeye soktuğunu gördüğümde soğukkanlılığımı koruyabilir miyim sanıyorsun? Ve bütün bunlar, üç kişinin daha paylaşması gereken görevleri tek başına üstlenmenden ileri geliyor! Hayır, yakınacağım, hem de durmadan yakınacağım ve bu konuda yumuşamayacağım. Bu sıkıntıların yüzde birinden seni kurtarmak için, onların üç katını, hatta yüz katını çekebilseydim keşke! Adèle'im, ah, gerçekten acınacak haldeyim. Kaç geceyi senden uzakta geçirdim. Bu acı yeterince büyük değil mi zaten, üstüne bir de gecelerinin nasıl geçeceğini düşünerek ardı arkası kesilmeyen endişelerle kendimi tüketiyorum. Her an, sıçrayarak uyandığını, rahatından olduğunu, aceleyle giyinmek zorunda kaldığını görür gibi oluyorum... Sevgili dostum!

Biliyorsun ki Adèle, artık kendine ait değilsin, tüm hareketlerinden, yüreğindeki her çarpmadan beni haberdar etmek zorunda olduğunu biliyorsun. Yalvarırım, her şeyim demek olan sağlığına dikkat et!

Heyhat! Beni dinlemeyeceksin ve beni üzen de bu. Gücünü gereksiz yerlerde kullanıp tüketebileceğini ve her şeyin üstesinden gelebileceğini sanıyorsun... Ah! Aşkını vererek, aslında bana ne vermiş olduğunu hatırla. Endişelerim seni güldürmesin ne olur, çünkü onlar benim acılarım. Bir melek olsan bile, yine de bir kadınsın ve uykusuzluk ve yorgunluğa dayanacak kadar gücün yok. Annen doğum yaptığında geceleri onun yanında beklemeyi düşünmen beni korkuttu, o kadar korkuttu ki inanmak istemiyorum.

Biricik dudaklarından binlerce kez öperim.

Kaygılı kocan.

Pazartesi akşamı, saat 9 (26 Ağustos)

Daha önce de kaç kere yaptığım gibi, bütün geceyi sana yazarak geçirmek çok hoşuma giderdi: ama aynı derecede hoş olan bir başka mutluluktan, seni hayal etme mutluluğundan vazgeçmem gerekecekti o zaman ve ben gecemi bu iki büyük mutluluk arasında paylaştırmayı tercih ediyorum. Üstelik böylece sana itaat etmiş olacağım, ki bu da fazladan bir mutluluk benim için.

Sevgili dostum, hayallerimdeki mutluluğun büyüklüğünü bir bilsen!.. Baş döndürücü hayaller sık sık seni kocanın kollarına taşıyor, sevgili Adèle'im; kocan seni bağrına basıyor, biricik dudakların onun dudaklarını buluyor, okşamalarından zevk alıyor ve ona cevap veriyorsun Adèle'im, tüm varlığı seninkinde eriyor... Ardından aşırı mutluluk beni kendime getiriyor ve bir hiçlikle karşılaşıyorum!.. Boş yatağım, yanımda olmayan Adèle'im ve tüm açıklığıyla hüznünlü gerçek! O zaman sevgili dostum, kıskanılacak durumdan acınacak duruma düşüyorum, sanki cennetten cehenneme geçmişim gibi geliyor bana. Böyle anlarda biricik meleğim, cesaretimi toplamak için, bu tatlı hayallerin birer hayal olmaktan çıkacağı günün bizden uzakta olmadığını düşünme ihtiyacı duyuyorum.

Heyhat! Hayallerim, Adèle, o kadar uzun zamandır tek mutluluğum oldu ki benim! Uzun ve ıstıraplı ayrılığımız boyunca, gecenin ve uykunun tatlı yalanları dışında ne vardı ki elimde? Çektiğim acı uyumama izin verdiğinde, geceler hayatımın tek mutlu bölümüydü gerçekten; masum bir aşkın son derece dayanılmaz mutsuzluklarının bizzat bu masumiyet tarafından yatıştırıldığını o zamanlar hissettim. Günlerimin büyük bir keder ve yalnızlık içinde geçtiği o dönem, yüreğimdaki tüm sevinçler, hayallerime sığınmıştı sanki. Rüyalarım hep seni görüyordum ve acı veren hatıralar arasına bulanık bir halde bu güzel rüyalara karıştığında, hiç ol-

mazsa sen oradaydın ve hayalinin büyüğü her şeyin üstünü örtüyordu. Bana öyle geliyordu ki ıstıraplarıma şahit oluyor, üzüntülerim için beni teselli ediyordun ve bu sevgili rüyalar sırasında, senin tarafından teselli edilme mutluluğunu borçlu olduğum acılara nasıl da şükrediyordum!

Ama bu sefer de korkunç olan uyanmaydı. Her şeyi kaybediyordum, neredeyse umudumu bile. Oysaki şimdi, rüyamla birlikte sen de ortadan kaybolduğunda, umutların değil, gerçeklerin en güzeli kalıyor elimde. Bir ay içinde, Adèle'im... Bir ayı çok uzun bulmuyor musun? Bu mağrur soru için affet. Bir an için, sana nasıl tapıyorsam, senin tarafından da öyle seviliyor olduğum fikrine kapıldım. Sevgili dostum, bunu düşünmeme izin verdin, böyle düşünmemi istedin, ama böylesi bir mutlulukla kendimi şımartmaya cesaretim yok. Beni yine azarlayacaksın belki... Ah! Azarla beni, söyle, tekrar et, seni sevdiğim gibi sevdiğini söyle beni. İyi biliyorsun ki Adèle, bu sözlerle yaşıyorum ben, iyi biliyorsun ki tüm hayatım seninkine bağlı, iyi biliyorsun ki bir gün hayatımı ellerinin arasında hapsettin, seni sevdiğimi söylemeye cesaret ettiğim ve senin de bana karşılık vermeye tenezzül ettiğin o gün...

Adèle, bu baş döndürücü karşılık, hayatımı, geleceğimi, ebediyetimi belirledi. Sen söküp almadıkça da yüreğimden çıkmayacak, çünkü Adèle, bana sunduğun şeyi, aşkını bir tek sen geri alabilirsin benden. Hayatım senin ellerinde anlayacağın. Victor'una ne istersen yap, yeter ki sev onu. Mutluluğu için tek gereken bu. Geri kalanın hiç önemi yok.

Bu yüzden, seni bir an soğuk ve keyifsiz gördüğümde tatlı Adèle'im, nasıl bir acı duyduğumu sana anlatamam. Sanki daha az yaşadığımı ve ruhumda huzur kalmadığını hissediyorum. Senin tatlı bir sözün hayatımı geri veriyor bana ve bu akşam da tıpkı öyle oldu.

Senden ayrılırken, dün elime geçmeyen şeye, tatlı bir veda tesellisine kavuştum, iyi uyuyacak, yani güzel rüyalar

göreceğim. Geçici bekârlığımı ne zaman son bulacak? Hâlâ uzun bir ay var önümde ve bu ay bir asır gibi gelecek otuz günden ve bu günlerin her biri sonsuz yirmi dört saatten oluşacak.

Hoşça kal biricik Adèle'im; şu anda uyuyorsun, seni yata-
tarken görür gibi oluyorum, güzelim gözlerin kapalı, defa-
larca öpücüklere boğduğum ellerin sevgili göğsünün üzerin-
de kavuşmuş; taptaze ve tertemiz nefesini hisseder gibiyim,
dudaklarımı değdiremediğim ağzından eşit aralıklarla çık-
makta!

Ah Adèle, ne zaman peki?.. Bir ay içinde, değil mi?

Salı (27 Ağustos)

... Adèle, tatlı bir gülümseyiş eşliğinde ağzından tatlı
bir söz çıktığında, bunun Victor'unun üzerinde yarattığı
etkiyi tahmin edemezsin! Beni mutlu kılmak için yapman
gereken o kadar az şey var ki, keşke bilebilseydin!.. Senin
yanında olduğum zamanlar, ani bir çılgınlık nöbetine tu-
tulacağımdan korkuyorum bazen; benimle ağırbaşlılık ve
şefkatle konuştuğunda, seni kollarıma alıp kaçırmak ya
da ayaklarını öpmek gibi tarifsiz dürtülere kapılıyorum. O
zamanlarda, etrafımızda olup bizi gözleyen bütün muna-
sebitsizler kayboluyor gözümün önünden, senden başka
bir şey görmez oluyorum, senden başka melek Adèle'im,
biricik karım, senden başka yüce ve tatlı kız, hiçbir şeyi
görmüyor gözüm ve neredeyse hezeyanlı bir sarhoşluktan
doğan bu dürtüleri bastırabilmek için kendimi zorlamam
gerekıyor.

Bunlardan hiç haberin yok Adèle'im. O anda, içimden
geçen mahrem ve zorlayıcı düşüncüyü sana söylersem, ba-
kışlarımdaki deliliği fark etmiyor, bana gülümseyerek sakın
bir sesle cevap veriyorsun Ah! Hayır, aşkımın şiddetini asla
anlamayacaksın... Heyhat!

Salı akşamı, saat 9 (27 Ağustos)

Mektubundaki bir cümle beni çok yaralıyor Adèle'im; şu senin *küçük acılar* dediğin, oysa benim en büyük ıstıraplarım olan şeyleri gelecekte benden gizleyeceğin tehdidi. Bu acımasız tehdidi, iyi yaptığına inanarak gerçekleştirirsin diye Adèle, nasıl kaygılanıyor, dahası nasıl korkuyorum sana anlatamam. Bana üzüntü vermek istemediğini söylüyorsun. Her şeyden önce Adèle'im, sana ait üzüntüleri benden gizlememelisin, benden hiçbir şey gizlememelisin. Ah! Söz ver bana, dizlerimin üstüne çökerek yalvarıyorum, bana her şeyi, özellikle de tüm hissettiklerini söylemeye devam edeceğine söz ver, öyle bir söz ver ki bir daha bundan kuşku duymayayım, bu korkunç kaygının yüreğimde yer etmesine izin verme sevgili Adèle'im.

Acılarının sırdaşı, Adèle, kim olurdu peki? Seni üzölmüş gördüğümde benim acı çekmediğimi ileri süremezsın, öyleyse, en çok bel bağladığım güveninin bu yanını benden esirgemekle nasıl tehdit edebiliyorsun beni? Benim umutsuzluğum olacak bir yüce gönüllölük uğruna, sevgili dostum, gerçeği görmemezlik etme sakın.

Tersine, Adèle'im, biricik karımın, fiziksel ya da manevi bir acı çekip de beni haberdar etmediği inancına kapılırsam bir an, nasıl dayanılmaz bir kaygı içinde olurum sürekli, bunu düşün Adèle'im! Eğer geceleri biraz uyuyabiliyor ve gündüzleri iç huzurumu biraz koruyabiliyorsam, benden hiçbir şey gizlemediğine inandığım içindir. Düşün ki Adèle, senin dertlerini öğrendiğimde acı duymamam imkânsız, çünkü seni seviyorum; ama aynı zamanda, benden bir tek derdini bile sakladığına inanırsam, ne büyük bir üzüntü duyacağımı da düşün.

Hoşça kal biricik Adèle'im, hoşça kal karıcığım, sevgili meleğim, sana yazmak için bile olsa, senden böyle saat sekizde ayrılmaya alışamıyorum bir türlü. Bir gün gelecek (ve o

gün uzak değil) ve bu saat, şimdiki gibi bizi ayırmak yerine, daha özel olarak ve daha sıkı sıkıya birleştirecek.

Hoşça kal, rüyamda bu mutluluğu görmeyi çok isterdim. O zamana kadar, seni binlerce kez öpüyorum.

Çarşamba öğleden sonra, saat 2 (28 Ağustos)

Seni bu akşam göreceğim Adèle'im, sadece bu akşam var benim için! Sana güzel bir haber vereceğim, daha da iyi olabilirdi bu haber, ama ben beterinden korkuyordum. 200 franklık bir kesinti beni korkutmuyor.²⁹ Çalışmam sayesinde daha da fazlasını elde edebileceğiz. Zaten belki de İçişleri ödeneğiyle zararımızı karşılayabiliriz. Nihayet!..

Sana söylemem gerekir mi bilmiyorum, sevgili Adèle'im, mutlu olmamın tam zamanıdır. Durumumun belirsizliğinden sıkılmaya başlamıştım. Ara sıra ben bile, bana iradem dışında hiçbir kesinlik sunmayan bir gelecekte korkuyordum. Bu zavallı ödenek yüzünden mutlulukların en büyük ve en soylusunun gözlerimin önünde böyle ertelenip durması dayanılmazdı benim için. Bu ödeneğin gözümde bir değeri olabilmesi için tüm bunların yaşanması gerekti. Bunca uzun zamandır parasal meseleleri gönül meselelerine karıştırmak zorunda kalmış olmamız, hayatımızda tuhaf bir ayrıntı olarak kalacak gerçekten de. Nihayet, nihayet, bu katlanılmaz gerekliliğin son bulduğuna işaret ediyor her şey.

Ah! Victor'unun sadece mutluluğu düşünebildiği gün, ne talihli bir gün olacak!

Çarşamba akşamı, saat 9.30 (28 Ağustos)

Meleğim, mektubun içimi sevinçle doldurdu; yine de çok kısa, ama tek kusuru bu. Ah! Sana mutlu bir rüya sağlamış olmaktan dolayı öyle mutluyum ki, çünkü beni olduğum

²⁹ Vaat edilen 1200 franklık ödenek 1000 franga düşürülmüştü.

gibi, sadık ve sevgi dolu gördüğün rüyaları mutlu rüyalar diye adlandırıyorsun! Adèle, demek ki ben bu gece rüyamda, seni kollarımın arasında tutmanın hayali ve hazzıyla kendimden geçerken, senin yüreğin de, benimkinin üzerinde attığını sanarak heyecanla çarpmaktaydı, öyle mi? Demek benim ağzım senin dudaklarını ararken –ki bulamadı, ne yazık!–, senin biricik ağzın da benimkini arıyordu, doğru mu bu? Tanrım! En yakıcı düşlerin bile ancak çok zayıf bir şekilde hissettirebildiği bu baş döndürücü mutluluğu şimdiden tatmak uğruna hayatımı, geleceğimi nasıl feda etmem!

Affet, Adèle, sözlerimin günahını affet, Tanrı şahidimdir ki, yakıcı olduğu kadar temiz olan bu kendinden geçişlerde hiçbir iffetsiz düşünce yok ve zaten kendi amacı tarafından kutsallaştırılmadıkça bir düşünce nasıl seninle ilgili olabilir? Sana, el değmemiş temiz varlık, arzuya varıncaya dek her şeyi saf ve temiz kılmayı nasip etmiş Tanrı. Tatlı rüyalarımın bana anlattığı evlilik mutluluğu sadece ve belki de, senin son derece masum ve naif ruhuna anlattıkları da bu mutluluktur. Ah Adèle'im, senin gibi ben de büyüleyici evlilik gecemize kadar, mutluluk verici bilgisizliğimi koruyacağım, emin ol bundan. Beni çok mutlu kılacak okşayışların kadar toy olacak okşayışlarım.

Böylesi büyük bir yumuşaklığı düşleyerek kendimi şımartmaya cesaretim yok biricik Adèle'im; okşayışlarıma asla karşılık vermedin, öpücüklerime genellikle *tahammül ediyorsun* sanki. Yine de, bir anlık da olsa, bu aşk kanıtlarımın seni sıktığına inansaydım... Ah hayır! Bu düşünceye saplanıp kalmak istemiyorum!

Sevgili Adèle'im, sarılıp öpmelerim itici gelmiyor sana değil mi? Ah! Sana yalvarıyorum. Eğer beni seviyorsan, zaman zaman okşamalarıma, Victor'unun, sevgilinin, kocanın okşamalarına karşılık vermeye tenezzül göster. Çünkü Adèle, senin her şeyin olmalıyım ben, senin yanında hiçbir sığata ihtiyacım olmamalı.

Evet ya, hiçbir tanrının bugüne kadar tapılmadığı gibi sevdiğim sen, sev beni; ardında bıraktığın izi bile saygı ve aşkla kendimden geçerek öpecek olduğum sen, öp beni.

Perşembe

Bütün gün yakamı bırakmıyorlar ve ben çalışmadan ya da sana yazmadan geçen zamanı kayıp zaman olarak kabul ediyorum. Yine de birkaç gündür kabahatliyim, beni azarlamak gerekir. Geç kalkıyorum, bu sabah da giyinmemi bitirdiğimde saat sekizi geçmişti. Geç yattığım doğru Adèle, ama bu bir gerekçe değil.

Gerçek şu ki, özellikle şu son geceler çok güzel rüyalar görüyor ve sabahları, üzerimde bıraktıkları hoş etkiden sıyrılmaya cesaret edemiyorum; tersine, uyandıktan sonra bile elimden geldiğince uzun bir süre art arda gelen tatlı hayaller kuruyorum. İşte hatam burada, çalışmak zorunda olduğum zamanları tek mutluluğum uğruna böyle geçir-memeliyim.

Azarla, ama affet beni sevgili Adèle, çünkü bu aşk tembelliğinin beni bir daha esir etmeyeceğine dair sana söz veriyorum. Gerekirse kendimi zorlayacağım, senin için çalışmak uğruna, seni hayal etmenin güzelliğinden kendimi çekip alacağım. Zaten, Ethel sensin.³⁰

Hoşça kal, görüyorsun ki, kusurlarım dediğin şeylerden çok daha önemli kusurlar için af dilemeliyim senden.

Perşembe akşamı, saat 9.15

Sana daha önce de söylediğim ve bu akşamki güzel mektubunun bana yumuşaklıkla ifade ettiği şeyi tekrarlayabilirim bir kez daha, daima senin karşıdaymışım gibi hareket

³⁰ Hugo'nun üzerinde çalıştığı *Han d'Islande*'ın kadın kahramanı. (e.n.)

ediyorum biricik meleğim. Düşüncelerimin hepsini biliyorsun, tek bir düşüncede birleşiyorlar. Ama bugün, 29 Ağustos 1822 tarihinde, benden ciddi ciddi nasıl bir güven isteyebiliyorsun? Verecek güvenim olduğundan beridir, bu güvene tamamen ve sadece sen sahip değil misin? Adèle'im, tüm ruhumu, tüm hayatımı bilmiyor musun? Dinle bak: Tüm ruhum, Adèle; tüm hayatım, Adèle. Senden bir şey saklayabileceğimi nasıl düşünürsün? Kendimin bile olamadığı kadar ben değil misin sen?

Ah! En ufak acılarımızı, en ufak sevinçlerimizi bile daima anlatalım birbirimize! Bu açılmalar, bu hayranlık verici içtenlik aşkın hakkı ve gereğidir.

Bu akşam konuştuğumuz kıskançlık da tıpkı bu güven gibidir. Gerçek aşkın özüdür o. Sevilen kişiye duyulan saygı, hayranlık ve verilen değerle çokça bağdaşan dürüst ve sevgi dolu kıskançlıktan söz ediyorum. Bu duyguyu binlerce kez bende görmüş olmalısın, çünkü aşkımla olduğu kadar, onun bir parçası olan ve sende hiç yakalayamadığım bu duyguyla gurur duyuyorum ben. Adèle, kendimi kandırmıyorum, hayranlığına olduğu kadar kıskançlığına da layık değilim; bunlara layık olabilseydim çok mutlu olurum, işte beni aşkının gerçekliğinden daima şüpheyeye düşüren de, bu konuda gururlanamayacağıma inanıyor olmam.

Heyhat! Yine de, mektubunda çok hoş ifadeler var, bu akşam bana söylediklerinde de çok güzel sözler vardı... Ah Adèle, keşke bu mutluluğa sahip olabilseydim gerçekten! Bunu düşünerek uyuyacağım.

Bu gece, önceki geceden daha iyi uyuyabilirsin umarım sevgili meleğim. Oysa saçlarını ve mektubunu öpmüştüm, bunu hissetmiş olmalıydın.

Senden gelen bir mektubun sonunda bu sevgi dolu kelimeleri görmekten memnun olarak, seni kucaklıyorum. Seni kucaklıyor ve bir melek olduğunu söylüyorum.

Pazartesi (2 Eylül)

Çalıştım ve yemeğimi yedim. Seni göreceğim zamana kadar olan şu azıcık süre sanki geçmek bilmiyor! Hiç olmazsa bu mutluluk, sabırsızlığıma karışsın ve onu yatıştırsın diye sana yazarak kullanacağım bu süreyi.

Bugün ne yaptın? Bütün gün beni düşünmen gerekirdi; çünkü dün de söylemiş olduğun gibi, bir anı bile beni düşünmeden geçirirsen, hiç düşünmemiş sayılırsın. Bunları senin ağzından duyduğum için sevgili dostum, öyle mutluyum ki! Çok büyük bir sevinçle kabul ettiğim, meleklerle yaraşır yüreğinden gelen bir duygu bu. Benimle sürekli böyle konuşsaydın Adèle, aşkından kuşku duyduğumu görmezdin hiç; insanın sadece sevdiği zaman bulabileceği sözler vardır ve beni bu kadar mutlu kılan söz, gerçek aşktan kaynaklanabilecek en müşfik sözlerden biri.

Hoşça kal sevgili Adèle'im, kısacık birkaç dakika boyunca yakın gelecekteki mutluluğumuzdan konuşacağız, sevgili sesini duyacak, biricik bakışlarını görecek, belki de senin bir öpücüğün ya da bir okşamanla gizlice kendimden geçeceğim. Bu beklenti başımı döndürüyor. Hoşça kal şimdilik, daha doğrusu *hoşça kal* doğru kelime değil, çünkü uzun bir günün ardından seni tekrar göreceğim.

Pazartesi akşamı, saat 9 (2 Eylül)

Sevgili Adèle, bu akşam çok kederliyim, aklım nerede bilmiyorum, kafamda her şey karmakarışık ve kendimi bitkin hissediyorum. Demek sekiz ya da on gün boyunca, neredeyse tamamen senden uzakta olacağım.³¹ Sevincimi ve hayatımı, kendisini görmeye borçlu olduğum kişiyi, her gün bir dakikacık görebileceğim olsa olsa. Evet Adèle, yaşamak için senin bakışına ihtiyacım var, sana, tek varlığım, yegâne hazinem olan sana bakabilmeye ihtiyacım var.

31 Madam Foucher doğum yapmak üzereydi.

Bu akşam, sadece senden gelebilecek şu tarifsiz kederlerden birini yaşıyorum, birbirimizden ayrılacak olduğumuz düşüncesi seni pek etkilemiş benzemiyordu. Ayrılma zamanının geldiğini haber veriyordun sanki bana. Neredeyse birbirimizi hiç görmeden sekiz ya da on gün geçireceğimiz, ne yüzünden ne sözlerinden belli oldu tüm akşam boyunca; oysa Adèle, bunu biliyordun, çünkü mektubunda söz ediyorsun bu ayrılıktan. Beni senin aşkından kuşkuya düşüren belirtiler, işte bunlar sevgili dostum.

Bu kuşkuların seni üzdüğünü söylüyorsun, öyleyse ben de sana bahsetmeyeceğim bunlardan. Yine de bu akşam ayrılığımızdan haberdar edilmeyişim çok acımasız bir durum. Beni üzen bir sükûnetle ilk veda eden sen oldun. Adèle, ben seni, ani ayrılığımız yüzünden, *hepinizin dinlenmenize izin vermek için* gitme zamanımın geldiğini bana hissettirmen yüzünden suçlamıyorum, zannetmiyorum ki bu senin elinde olsun. Beni derinden yaralayan, tüm akşam boyunca seni neşeli görmem.

Tanrı korusun, söylemek istediğim, olduğundan değişik davranmanı ya da duygularını gizlemenin beklediğim değil asla. Bu açık memnuniyet ifadesini çok kederli olduğum bir anda bile, sözde bir üzüntüye tercih ederim. Benimle olduğunda daima hissettiğin gibi davran, çünkü yapmacık bir üzüntü umudumu kıracağına, bu akşamki gibi yersiz bir neşe kedere boğsun beni, daha iyi. Zaten ikiyüzlülük soylu Adèle'imden öyle uzak ki, bu tavsiyeye hiç gerek yok. Bunları bir sitem olarak düşünme. Uzun bir süre ayrı kalacağımızı bildiğin bir anda hiçbir acı duymuyorsan bu bir kabahat değil Adèle'im. İlginin bekleyen bunca şey arasında şu Victor'u untabilmiş olmanı en çok ben anlarım. Çok büyük ve çok acı verici üzüntülerden geçtim ben, fazla iş yükü, zorunlu sıkıntılar üstlendim, biricik hatıran bir an bile terk etmedi yüreğimi. Ama senden de aynısını bekleyebilir miyim? Kimim ki ben?

Hoşça kal, çok ama çok kederliyim; mektubunu, özellikle de sonundaki satırı tekrar okuduğumda biraz teselli buluyorum yine de.

Perşembe akşamı, saat 9.15 (5 Eylül)

Sevgili Adèle'im, bu akşam bir baş ağrısıyla döndüm eve. Azıcık bir şey yetti buna sebep olmaya, ama senden gelen *azıcık bir şey*, Adèle, çok fazla benim için. Evet, üzgünüm ve sevgi dolu tüm sözlerin bile bu üzüntüyü gideremiyor; bu akşamki tatlı okşamaların, vedanın üzerimde bıraktığı etkiyi silemiyor. Sana yaklaştığımda ve senden ayrılırken, *Yarın saat altıda görüşürüz* dediğimde, bu ayrılık süresinin benim gibi sana da çok uzun geldiğini hissettiren hiçbir belirti göremedim. Bu süreyi Adèle, kısaltmanın senin elinde olmadığını bilmiyor değilim, ama bu konuda tamamen ilgisiz görünmeyerek, onu benim için daha katlanır kılabilirsin. Bir kelime, bir hareket, bir üzüntü belirtisi, bana büyük ölçüde teselli verebilirdi, oysaki şu anda senden bu kadar uzun bir süre ayrı kalacak olmanın acısına, senin bu ayrılığı umursamadığını düşünmenin acısı karışıyor.

Adèle, benim için yapmaya tenezzül ettiğin ve edebileceğin her şeyi hatırlatma şimdi bana. Büyük sadakat kanıtları, bildiğimiz gönül yüceliğinin eseri olabilirler, ama aşk asıl, küçücük şeylerde, kelimelerde, bakışlarda gösterir kendini. Aşkın en güçlü kanıtları, sevilen kişi dışında kimsenin algılayamayacağı bir sürü şeyde yatar. Hareketlerde, ruhun ani ve ilk dürtülerinde ortaya çıkar gerçek anlamda. Gönül yüceliği bu kadarına yetmez ne yazık ki! Ve başka hiçbir kesin belirti bana bunun aşk olduğunu kanıtlamadıkça, benim için yaptığın her şey, yüce gönüllü bir merhametin sonucu olabilir.

Haykıracak, beni suçlayacak, nankör olduğumu söyleyeceksin... Adèle, bütün bunlar katıksız yüce gönüllülük yine. Elbette bir soğukluk belirtisi gösterdin. Elbette ki bu da beni yaraladı. Bana verdiğin bu acıyı sana anlatma zayıflığını gösteriyorum; basit bir iyilik ve merhamet duygusu, sebep

olduğun üzüntüyü telafi etmeye yöneltiyor seni ve bunun için de en etkili yöntemleri, göstermelik sevgi belirtileri ve sözlerini kullanıyorsun. Tüm bunlar zaten bildiğim şeyi kanıtlıyor bana, senin iyi, merhametli, yüce gönüllü olduğunu; ama beni sevdiğini kesinlikle kanıtlamıyor.

Fikrimi değiştirmem için Adèle'im, bana söyleyeceklerini tahmin ediyorum, çünkü mükemmel yüreğini tanıyorum senin; ama epey uzun zamandan beridir bu üzücü düşünceyi taşıyorum içimde. Hiçbir şey söküp çıkaramadı onu; zaman zaman büyük aşk teminatlarıyla yatıştırıyor, ama daha çok da küçük ilgisizlik işaretleriyle yeniden uyandırıyor sen aynı düşünceyi. Hoşça kal, bu mektubu bitirme zamanı geldi, çünkü daha fazla yazamayacağım. *Yarın saat altıda görüşürüz* öyleyse!

Şunu özellikle düşün ki, yüreğindeki dışarıda bir şey beklemiyorum senden. Bana neye mal olursa olsun kendini olduğun gibi göstermeni istiyorum.

Cumartesi, saat 4.30 (7 Eylül)

Sana birkaç kelime yazmam gerekiyor sevgili Adèle'im. Tatlı mektubunun bende nasıl bir heyecan ve sevinç yarattığını bilmelisin. Büyük üzüntü duyduğum akşam bana söylemediğin şeyi; akşam *saat altıya kadar* yokluğumu hissettiğini mektubunda yazmışsın.

Sana dün akşam yazmayı çok isterdim, ama şu roman da ilerleme zorunluluğu vardı ve oldukça geç saatlere kadar çalıştım. Bugünü de hep çalışarak geçirdim ve şimdi, sana yazarak ödüllendiriyorum kendimi. Bununla birlikte artık kesmem gerekiyor, çoktan senin yanında olmalıydım.

Hoşça kal sevgili meleğim, sana nasıl saygı duyduğumu ve taptığımı anlatmak istediğim zaman neden kelimeler yetersiz geliyor bana? Ah! Evet!.. Seni öpüyor, öpüyorum.

Sadık kocan.

Bu kötü yazıyı okuyabilecek misin bilmiyorum, kullandığım kalem pek iyi değil.

Pazar (9 Eylül)

İki mektubun Adèle'im, içimi şükran ve sevinçle doldurdu. Benim aptallık ve saçmalıklarımı unutman için sana birkaç kelime yazmakta sabırsızlanıyorum bu sabah.

Bana bütün yazdıklarına ayrıntılı bir biçimde cevap vereceğim. Fikirlerinde karşı çıkacağım bazı noktalar olduğu gibi, bazıları için de kendimi savunacağım. Ama Adèle, senin kararına saygıyla boyun eğeceğim, çünkü sen bir melek-sin ve ben... senin yanında neyim ben, ulu Tanrım! Ah! Seni nasıl seviyorum! Ve seni sık sık üzdüğüm için kendimden nasıl da tiksiniyorum!

Sevgili, çok sevgili dostum, mektubunda sağlığından bahsetmemişsin, oysa sana o kadar rica etmiştim. Kendini hep arka plana bırakıyorsun. Oysa benimleyken kendini unutmaman gerekir, çünkü senden başka hangi konu ilgilendirebilir Victor'unu? Ah Adèle'im, sen ki bana aitsin, bu kadar değersiz olduğum ve gözlerimi yükseklerle diktiğim için beni affet. Evet, sen bana aitsin, oysa ben seni hak etmiyorum, katıksız ve derinden tapınmamın, mütevazı ve gözü kapalı hayranlığımın bir önemi varsa, o başka. Seni seviyorum, seviyorum seni ve nasıl oluyor da başka kelimeler söyleyip yazabildiğimi anlamıyorum aslında.

Söyle bana, bu akşam çok mu acı çektin? Yarın işinin ehli bir doktora gidip danışacak ve söylediklerini sana tekrarlayacağım. Sevgili dostum, ya acı çekme, ya da izin ver ben de seninle birlikte çekeyim o acıyı. Sana yalvarıyorum, ağrıların için bana moral ver. Hastasın Adèle, bazı belirtilerin bizim gibi insan olduğunu hatırlatmalı sana. Ölüm senin için tekrar melek olman demek. Ama sen ancak benden sonra öleceksin, çünkü genç, körpe ve güzelsin ve Tanrı, erdemli bir hayata erkenden son vermek istemeyecektir muhakkak.

Adèle, bu son derece iç karartıcı ve neyse ki gerçekleşmesi imkânsız düşüncelerden asla söz etme bana. Çoğunlukla yalnız olduğumu, dolayısıyla huzursuzluğa kapıldığımı düşün.

Hoşça kal. Sana yalvarırım, çok uzun yaz bana, çünkü karşılıklı konuşamıyoruz. Burada kesmem gerekiyor; kale-mim bir satır yazamadan, düşüncem yirmi sayfa önden gitti. Hoşça kal; bana vermek lütfunda bulunduğun sevgi ve sana adamaya cesaret ettiğim aşk dışında hiç değerim yok benim. Beni daima sev ve içinden gelerek düşün beni.

Bu salı (1 Ekim)

Az önce çalıştım. Dinlenmek için sana yazacağım. Bu tatlı meşguliyet, ciddi meşguliyetlerimin ödülü. Seni görme mutluluğuna ayrılmamış her anımı doldurmak istediğim bir mutluluk bu.

Yine de Adèle'im, sana her yazdığımda, yüreğimde ve düşüncemde yeni bir mücadele başlıyor kelimelerin yetersizliği karşısında. Mektuplarımda hep bir şey eksik kalıyor ve ifade edemediğim bu *bir şey*, en çok dile getirmek istediğim şey oysa. Bence Adèle, eğer beni seviyorsan büyük bir mutlulukla ruhumu okursun, eğer beni seviyorsan sevgili meleğim, sana bütün söylemek istediklerimi biliyor olmalı, sana karşı hissettiklerimi tasvir etmek için, *aşk*, *hayranlık*, *tapma* kelimelerinin yetersizliğini giderebilmelisin. Yüreğimde sana adanan sevgiyle ilgili söze sığmaz ve tarif edilemez ne varsa, hepsini sana hissettiren özel bir ses olmalı içinde.

Ah Adèle, ya beni sevmemiş olsaydın diye düşününce, bir uçurumun önündeymişçesine titriyorum. Heyhat! Bu melek bana bakmaya tenezzül etmemiş olsaydı, ne olurdu ben, ulu Tanrım?

Gerçekten de Tanrı'nın acı bir alayı olurdu tüm hayatım, çünkü ruhuma vaat edilmiş olan ruhu, saflık ve dürüstlikle aramama izin verilmesi ve onu bulmama imkân tanınmaması, biricik Adèle'im, haksızlık olmaz mıydı?

Seni hak etmemek için hiçbir şey yapmadım ama aynı zamanda seni hak edecek ne yaptım ki? Heyhat! En yakıcı, en dürüst, en el değmemiş aşkla seni sevmek, ölüme kadar ve ölümden sonra da, tüm varlığımı, ölümlü ve ölümsüz tüm hayatımı sana adamak dışında hiçbir şey. Bunlar, sana sahip olmanın mutluluğu yanında nedir ki meleşim?

Hoşça kal; seni bu akşam göreceğim. Bir mektup alacak mıyım senden? Kocan olmak için çok sabırsızlanan bir koca olarak kucaklıyorum seni.

Cuma (4 Ekim)

Mutluluğumuzun çok yakın olduğunu ve bundan böyle hiçbir şeyin bu mutluluğu engelleyebilecek gibi görünmediğini düşündükçe, hayatım bir rüya gibi geliyor bana.

İki yıl önce, hatta bir yıl önce, ne kadar mutsuzdum! Bugünse nasıl mutluyum! Bazen o uzun ve acılı dönemden yeni çıktığımı sanıyorum; o zamanlar kısacık bir bakışın, bir sokakta ya da bir yürüyüş sırasında uzaktan gördüğüm elbisen ve daha sonraları birkaç dakikalık görüşme anında korkuyla birbirimize söylediğimiz bir iki kelime, uzun süre beklediğim ve nadiren elde edebildiğim yegâne zevklerim, yegâne mutluluklarımdı benim!

Ne büyük bir sevinç! Tüm bunlar geçmişte kaldı ve geleceğimiz nasıl da büyüleyici! Artık Adèle, hiçbir şey bizi ayırmayacak, görüşmelerimizi, okşamalarımızı, aşkımızı kimse engellemeyecek!

Yine söylüyorum, mutluluğuma yeni yeni inanabiliyorum, çünkü onu bu kadar çabuk hak etmek için henüz pek az şey yapmışım gibi geliyor. Sevincim, aşkımın mertebesine ulaştı ruhumda, demek istiyorum ki nasıl hep, birini ifade etmek için yeterli kelimeleri bulamamışsam, bugün diğerini de ifade etmekte yetersiz kalıyor kelimeler. Tüm kendinden geçme ve sadakat kelimeleri öyle çok kullanıldı ki, söylene söylene güçlerini kaybettiler ve benim hissettiğim öyle saf,

öyle özel, öyle derin bir mutluluk duygusu ki, sözle ya da yazıyla anlatılabilecek bir şeye benzemiyor hiç. Yüreğine sor, sevgili Adèle'im ve beni sevdiğin doğruysa, yüreğimin somut ifadelerle sana tasvir edemediği her şeyi söyleyecektir sana.

Ayrıca, bizim hikâyemiz, sevgilim, canı gönülden istememin, elde etmek olduğu gerçeğinin bir kanıtı olabilir. Bir sürü engelin üstesinden gelmeye birkaç ay yetti, ama seni seven ve senin tarafından sevildiğini hisseden biri ne yapmaz ki!

Hoşça kal biricik Adèle'im, gecenin nasıl geçtiğini ve şu anda sağlığının nasıl olduğunu öğrenmek için sabırsızlanan bahtiyar koçan seni kucaklıyor. Hoşça kal şimdilik.

VICTOR.

Victor’la Adèle’in evliliği nihayet 12 Ekim 1822’de gerçekleşti.

İlk itiraf günü olan 26 Nisan 1819’un üzerinden üç buçuk yıl geçmişti.

Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi

1. J. Austen, GURUR VE ÖNYARGI, Çev. H. Koç
2. Novalis, GECEYE ÖVGÜLER, Çev. A. Cemal
3. O. Wilde, MUTLU PRENS -Bütün Masallar, Bütün Öyküler-, Çev. R. Hakmen - F. Özgüven
4. H. C. Andersen, SEÇME MASALLAR, Çev. M. Alpar
5. KEREM İLE ASLI, Haz. Çev. İ. Öztürk
6. H. James, YÜREK BURGUSU, Çev. N. Aytür
7. R. M. Rilke, DUNO AĞITLARI, Çev. Z.A. Yılmaz
8. H. de Balzac, MODESTE MIGNON, Çev. O. Rifat - S. Rifat
9. F. G. Lorca, KANLI DÜĞÜN, Çev. R. Hakmen
10. Şeyh Galib, HÜSN Ü AŞK, Çev. A. Gölpinarlı
11. J. W. von Goethe, YARAT EY SANATÇI, Çev. A. Cemal
12. Platon, GORGİAS, Çev. M. Rifat - S. Rifat
13. E. A. Poe, DEDEKTİF (AUGUSTE DUPIN) ÖYKÜLERİ, Çev. M. Fuat - Y. Salman - D. Hakyemez
14. G. Flaubert, ERMİŞ ANTONIUS VE ŞEYTAN, Çev. S. Eyüboğlu
15. G. Flaubert, YERLEŞİK DÜŞÜNCELER SÖZLÜĞÜ, Çev. S. Rifat - E. Gökteke
16. C. Baudelaire, PARİS SIKINTISI, Çev. T. Yücel
17. Juvenalis, YERGİLER, Çev. Ç. Dürüşken - Alovera
18. YUNUS EMRE, HAYATI VE BÜTÜN ŞİİRLERİ, Haz. A. Gölpinarlı
19. E. Dickinson, SEÇME ŞİİRLER, Çev. S. Özpalabıyıklar
20. A. Dumas, fils, KAMELYALI KADIN, Çev. T. Yücel
21. Ömer Hayyam, DÖRTLÜKLER, Çev. S. Eyüboğlu
22. A. Schopenhauer, YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE AFORİZMALAR, Çev. M. Tüzel
23. M. de Montaigne, DENEMELER, Çev. S. Eyüboğlu
24. Platon, DEVLET, Çev. S. Eyüboğlu - M.A. Cimcoz
25. F. Rabelais, GARGANTUA, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol - A. Erhar
26. İ. A. Gonçarov, OBLOMOV, Çev. S. Eyüboğlu - E. Güney
27. T. More, UTOPIA, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol - M. Urgan
28. Herodotos, TARİH, Çev. M. Ökmen

29. S. Kierkegaard, KAYGI KAVRAMI, Çev. T. Armaner
30. Platon, ŞÖLEN - DOSTLUK, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
31. A. S. Puşkin, YÜZBAŞININ KIZI -Bütün Romanlar, Bütün Öyküler-, Çev. A. Behramoğlu
32. A. S. Puşkin, SEVİYORDUM SİZİ, Çev. A. Behramoğlu
33. G. Flaubert, MADAME BOVARY, Çev. N. Ataç - S. E. Siyavuşgil
34. İ. S. Turgenyev, BABALAR VE OĞULLAR, Çev. E. Altay
35. A. P. Çehov, KÖPEĞİYLE DOLAŞAN KADIN, Çev. E. Altay
36. A. P. Çehov, BÜYÜK OYUNLAR, Çev. A. Behramoğlu
37. Molière, CİMRİ, Çev. S. Eyüboğlu
38. W. Shakespeare, MACBETH, Çev. S. Eyüboğlu
39. W. Shakespeare, ANTONIUS VE KLEOPATRA, Çev. S. Eyüboğlu
40. N. V. Gogol, AKŞAM TOPLANTILARI, Çev. E. Altay
41. Narayana, HİTOPADEŞA, Çev. K. Kaya
42. Feridüddin Attâr, MANTIK AL-TAYR, Çev. A. Gölpinarlı
43. Yamamoto, HAGAKURE: SAKLI YAPRAKLAR, Çev. H.C. Erkin
44. Aristophanes, EŞEKARILARI, KADINLAR SAVAŞI VE DİĞER OYUNLAR, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
45. F. M. Dostoyevski, SUÇ VE CEZA, Çev. M. Beyhan
46. M. de Unamuno, SİS, Çev. Y.E. Canpolat
47. H. Ibsen, BRAND - PEER GYNT, Çev. S. B. Göknil - Z. İpşiroğlu
48. N. V. Gogol, BİR DELİNİN ANI DEFTERİ, Çev. M. Beyhan
49. J. J. Rousseau, TOPLUM SÖZLEŞMESİ, Çev. V. Günyol
50. A. Smith, MİLLETLERİN ZENGİNLİĞİ, Çev. H. Derin
51. J. de La Fontaine, MASALLAR, Çev. S. Eyüboğlu
52. J. Swift, GULLIVER'İN GEZİLERİ, Çev. İ. Şahinbaş
53. H. de Balzac, URSULE MIROUËT, Çev. S. Rifat - S. Rifat
54. Mevlânâ, RUBAİLER, Çev. H.Â. Yücel
54. Seneca, MEDEA, Çev. Ç. Dürüşken
56. W. Shakespeare, JULIUS CAESAR, Çev. S. Eyüboğlu
57. J. J. Rousseau, BİLİMLER VE SANAT ÜSTÜNE SÖYLEV, Çev. S. Eyüboğlu
58. M. Wollstonecraft, KADIN HAKLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ, Çev. D. Hakyemez
59. H. James, KISA ROMANLAR, UZUN ÖYKÜLER, Çev. N. Aytür - Ü. Aytür
60. Mirze Elekber Sabir, HOPHOPNAME (Seçmeler), Çev. İ. Öztürk
61. F. M. Dostoyevski, KARAMAZOV KARDEŞLER, Çev. N.Y. Taluy
62. Şudraka, TOPRAK ARABACIK (Mriççhakatika), Çev. K. Kaya
63. J. J. Rousseau, DİLLERİN KÖKENİ ÜSTÜNE DENEME, Çev. Ö. Albayrak
64. D. Diderot, AKTÖRLÜK ÜZERİNE AYKIRI DÜŞÜNCELER, Çev. S.E. Siyavuşgil
65. J. P. Eckermann, YAŞAMININ SON YILLARINDA GOETHE İLE KONUŞMALAR, Çev. M. Kahraman
66. Seneca, PHAEDRA, Çev. Ç. Dürüşken

67. M. de Unamuno, ABEL SANCHEZ -Tutkulu Bir Aşk Hikâyesi-
TULA TEYZE, Çev. Y.E. Canpolat
68. W. Shakespeare, PERICLES, Çev. H. Koç
69. L. N. Tolstoy, SANAT NEDİR, Çev. M. Beyhan
70. W. Shakespeare, III. RICHARD, Çev. Ö. Nutku
71. Mevlânâ, DÎVÂN-I KEBİR, Çev. A. Gölpınarlı
72. T. De Quincey, BİR İNGİLİZ AFYON TİRYAKİSİNİN
İTİRAFLARI, Çev. B. Boran
73. W. Shakespeare, ATİNALI TIMON, Çev. S. Eyüboğlu
74. J. Austen, AKIL VE TUTKU, Çev. H. Koç
75. A. Rimbaud, ILLUMINATIONS, Çev. C. Alkor
76. M. de Cervantes Saavedra, YÜCE SULTAN, Çev. Y.E. Canpolat
77. D. Ricardo, SİYASAL İKTİSADIN VE VERGİLENDİRMENİN
İLKELERİ, Çev. B. Zeren
78. W. Shakespeare, HAMLET, Çev. S. Eyüboğlu
79. F. M. Dostoyevski, EZİLENLER, Çev. N.Y. Taluy
80. A. Dumas, BİNBİR HAYALET, Çev. A. Özgüner
81. H. de Balzac, EVDE KALMIŞ KIZ, Çev. Y. Avunç
82. E. T. A. Hoffman, SEÇME MASALLAR, Çev. İ. Kantemir
83. N. Machiavelli, HÜKÜMDAR, Çev. N. Adabağ
84. M. Twain, SEÇME ÖYKÜLER, Çev. Y. Salman
85. L. N. Tolstoy, HACI MURAT, Çev. M. Beyhan
86. G. Galilei, İKİ BÜYÜK DÜNYA SİSTEMİ ÜZERİNE DİYALOG,
Çev. R. Aşçıoğlu
87. F. M. Dostoyevski, ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR, Çev. N.Y. Taluy
88. F. Bacon, SEÇME AFORİZMALAR, Çev. C.C. Çevik
89. W. Blake, MASUMİYET VE TECRÜBE ŞARKILARI, Çev. S.
Özpalabıyıklar
90. F. M. Dostoyevski, YERALTINDAN NOTLAR, Çev. N.Y. Taluy
91. Prokopios, BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ, Çev. O. Duru
92. W. Shakespeare, OTHELLO, Çev. Ö. Nutku
93. G. de Villehardouin - H. de Valenciennes, IV. HAÇLI SEFERİ
KRONİKLERİ, Çev. A. Berktray
94. UPANİSHADLAR, Çev. K. Kaya
95. M. E. Han Galib, GALİB DÎVÂNİ, Çev. C. Soydan
96. J. Swift, ALÇAKGÖNÜLLÜ BİR ÖNERİ, Çev. D. Hakyemez
97. Sappho, FRAGMANLAR, Çev. Alovera
98. W. Shakespeare, KURU GÜRÜLTÜ, Çev. S. Sanlı
99. V. B. Ibañez, MAHŞERİN DÖRT ATLISI, Çev. N.G. Işık
100. H. James, GÜVERCİNİN KANATLARI, Çev. R. Hakmen
101. G. de Maupassant, GEZGİN SATICI, Çev. B. Onaran
102. Seneca, TROIALI KADINLAR, Çev. Ç. Dürüşken
103. H. de Balzac, BİR HAVVA KIZI, Çev. B. Kuzucuoğlu
104. W. Shakespeare, KRAL LEAR, Çev. Ö. Nutku

105. M. Shikibu, MURASAKİ SHİKİBU'NUN GÜNLÜĞÜ, Çev. E. Esen
106. J. J. Rousseau, EMİLE, Çev. Y. Avunç
107. A. Dumas, ÜÇ SİLAHŞOR, Çev. V. Yalçintoklu
108. İ. S. Turgenyev, RUDİN - İLK AŞK - İLKBAHAR SELLERİ, Çev. E. Altay
109. L. N. Tolstoy, SİVASTOPOL, Çev. M. Beyhan
110. J. W. von Goethe, YAŞAMIMDAN ŞİİR VE HAKİKAT, Çev. M. Kahraman
111. L. N. Tolstoy, DİRİLİŞ, Çev. A. Hacıhasanoğlu
112. H. de Balzac, SUYU BULANDIRAN KIZ, Çev. Y. Avunç
113. A. Daudet, PAZARTESİ HİKÂYESLERİ, Çev. S.E. Siyavuşgil
114. W. Shakespeare, SONELELER, Çev. T.S. Halman
115. K. Mansfield, KATIKSIZ MUTLULUK, Çev. O. Dalgıç
116. Ephesoslu Hipponaks, BÜTÜN FRAGMANLAR, Çev. Alovera
117. F. Nietzsche, ECCE HOMO, Çev. M. Tüzel
118. N. V. Gogol, MÜFETTİŞ, Çev. K. Karasulu
119. Nizamü'l-Mülk, SİYASETNAME, Çev. M.T. Ayar
120. H. de Balzac, TILSIMLI DERİ, Çev. V. Yalçintoklu
121. F. M. Dostoyevski, STEPANÇİKOVO KÖYÜ, Çev. N.Y. Taluy
122. G. Sand, THÉRÈSE VE LAURENT, Çev. V. Yalçintoklu
123. W. Shakespeare, ROMEO VE JULIET, Çev. Ö. Nutku
124. F. Nietzsche, TRAGEDYANIN DOĞUŞU, Çev. M. Tüzel
125. Ovidius, AŞK SANATI, Çev. Ç. Dürüşken
126. P. J. Proudhon, MÜLKİYET NEDİR?, Çev. D. Çetinkasap
127. H. de Balzac, PIERRETTE, Çev. Y. Avunç
128. L. N. Tolstoy, KAFKAS TUTSAĞI, Çev. M. Beyhan
129. N. Copernicus, GÖKSEL KÜRELERİN DEVİNİMLERİ ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
130. N. V. Gogol, TARAS BULBA VE MİRGOROD ÖYKÜLERİ, Çev. E. Altay
131. W. Shakespeare, ON İKİNCİ GECE, Çev. S. Sanlı
132. A. Daudet, SAPHO, Çev. T. Yücel
133. F. M. Dostoyevski, ÖTEKİ, Çev. T. Akgün
134. F. Nietzsche, PUTLARIN ALACAKARANLIĞI, Çev. M. Tüzel
135. É. Zola, GERMİNAL, Çev. B. Onaran
136. J. O. y Gasset, KİTLELERİN AYAKLANMASI, Çev. N.G. Işık
137. Euripides, BAKKHALAR, Çev. S. Eyüboğlu
138. W. Shakespeare, YETER Kİ SONU İYİ BİTSİN, Çev. Ö. Nutku
139. N. V. Gogol, ÖLÜ CANLAR, Çev. M. Beyhan
140. Plutarkhos, LYKURGOS'UN HAYATI, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol
141. W. Shakespeare, YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI, Çev. Ö. Nutku
142. H. von Kleist, DÜELLO -Bütün Öyküler-, Çev. İ. Kantemir
143. L. de Vega, OLMEDO ŞÖVALYESİ, Çev. Y. E. Canpolat
144. F. M. Dostoyevski, EV SAHİBESİ, Çev. T. Akgün

145. W. Shakespeare, KRAL JOHN'UN YAŞAMI VE ÖLÜMÜ, Çev. H. Çalışkan
146. H. de Balzac, LOUIS LAMBERT, Çev. O. Rifat - S. Rifat
147. Mahmûd-ı Şebüsterî, GÜLŞEN-İ RÂZ, Çev. A. Gölpınarlı
148. Molière, KADINLAR MEKTEBİ, Çev. B. Tuncel
149. Catullus, BÜTÜN ŞİİRLERİ, Çev. Ç. Dürüşken - Alovera
150. Somadeva, MASAL IRMAKLARININ OKYANUSU, Çev. K. Kaya
151. Hafız-ı Şirazi, HAFİZ DÎVÂNİ, Çev. A. Gölpınarlı
152. Euripides, YAKARICILAR, Çev. S. Sandalcı
153. W. Shakespeare - J. Fletcher, CARDENIO, Çev. Ö. Nutku
154. Molière, GEORGE DANDIN, Çev. S. Kuray
155. J. W. von Goethe, GENÇ WERTHER'İN ACILARI, Çev. M. Kahraman
156. F. Nietzsche, BÖYLE SÖYLEDİ ZERDÜŞT, Çev. M. Tüzel
157. W. Shakespeare, KISASA KISAS, Çev. Ö. Nutku
158. J. O. y Gasset, SİSTEM OLARAK TARİH, Çev. N.G. Işık
159. C. de la Barca, HAYAT BİR RÜYADIR, Çev. B. Sabuncu
160. F. Nietzsche, DİONYSOS DİTHYRAMBOSLARI, Çev. A. Cemal
161. L. N. Tolstoy, ANNA KARENİNA, Çev. A. Hacıhasanoğlu
162. G. de Maupassant, GÜZEL DOST, Çev. A. Özgüner
163. Euripides, RESOS, Çev. S. Sandalcı
164. Sophokles, KRAL OİDİPUS, Çev. B. Tuncel
165. F. M. Dostoyevski, BUDALA, Çev. E. Altay
166. W. Shakespeare, KRAL VIII. HENRY, Çev. H. Çalışkan
167. D. Diderot, KÖRLER ÜZERİNE MEKTUP - SAĞIRLAR ÜZERİNE MEKTUP, Çev. A. Cemgil - D. Cemgil
168. T. Paine, AKIL ÇAĞI, Çev. A.İ. Dalgıç
169. W. Shakespeare, VENEDİK TACİRİ, Çev. Ö. Nutku
170. G. Eliot, SILAS MARNER, Çev. F. Kâhya
171. H. de Balzac, MUTLAK PEŞİNDE, Çev. S. Rifat - O. Rifat - S. Rifat
172. W. Shakespeare, BİR YAZ GECEŚİ RÜYASI, Çev. Ö. Nutku
173. A. de Musset, MARIANNE'İN KALBİ, Çev. B. Tuncel - S. Eyüboğlu
174. F. M. Dostoyevski, ECİNNİLER, Çev. M. Beyhan
175. A. S. Puşkin, BORİS GODUNOV, Çev. Ö. Özer
176. W. Shakespeare, HIRÇIN KIZ, Çev. Ö. Nutku
177. İ. S. Turgenyev, DUMAN, Çev. E. Altay
178. Sophokles, ELEKTRA, Çev. A. Erhat
179. J. Austen, NORTHANGER MANASTIRI, Çev. H. Koç
180. D. Defoe, ROBINSON CRUSOE, Çev. F. Kâhya
181. W. Shakespeare - J. Fletcher, İKİ SOYLU AKRABA, Çev. Ö. Nutku
182. Platon, SOKRATES'İN SAVUNMASI, Çev. A. Çokona
183. L. N. Tolstoy, İNSAN NEYLE YAŞAR?, Çev. K. Karasulu
184. N. V. Gogol, EVLENME - KUMARBAZLAR, Çev. K. Karasulu
- 185-1. F. Nietzsche, İNSANCA, PEK İNSANCA, Çev. M. Tüzel

- 185-2. F. Nietzsche, KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER, Çev. M. Tüzel
185-3. F. Nietzsche, GEZGİN VE GÖLGESİ, Çev. M. Tüzel
186. A. P. Çehov, AYI -Dokuz Kısa Oyun-, Çev. T. Akgün
187. J. M. Keynes, PARA ÜZERİNE BİR İNCELEME, Çev. C. Gerçek
188. H. Fielding, JOSEPH ANDREWS, Çev. F.B. Aydar
189. C. Brontë, PROFESÖR, Çev. G. Varım
190. Kalidasa, MALAVİKA VE AGNİMİTRA, Çev. H.D. Can
191. W. Shakespeare, NASIL HOŞUNUZA GİDERSE, Çev. Ö. Nutku
192. Aiskhylos, ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
193. E. Rostand, CYRANO DE BERGERAC, Çev. S.E. Siyavuşgil
194. É. Zola, YAŞAMA SEVİNCİ, Çev. B. Onaran
195. F. M. Dostoyevski, KUMARBAZ, Çev. K. Karasulu
196. S. Kierkegaard, FELSEFE PARÇALARI ya da BİR PARÇA FELSEFE, Çev. D. Şahiner
197. Cicero, YÜKÜMLÜLÜKLER ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
198. D. Diderot, RAMEAU'NUN YEĞENİ, Çev. A. Cemgil
199. W. Shakespeare, KRAL V. HENRY, Çev. H. Çalışkan
200. L. N. Tolstoy, KREUTZER SONAT, Çev. A. Hacıhasanoğlu
201. S. Kierkegaard, BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ, Çev. N. Beier
202. Aisopos, MASALLAR, Çev. İ. Çokona
203. W. Shakespeare, CYMBELINE, Çev. Ö. Nutku
204. Aristoteles, ATİNALILARIN DEVLETİ, Çev. A. Çokona
205. V. Hugo, BİR İDAM MAHKÜMÜNÜN SON GÜNÜ, Çev. V. Yalçınoklu
206. D. Diderot, FELSEFE KONUŞMALARI, Çev. A. Cemgil
207. W. Shakespeare, VERONALI İKİ SOYLU DELİKANLI, Çev. Ö. Nutku
208. Molière, İNSANDAN KAÇAN, Çev. B. Tuncel
209. L. N. Tolstoy, ÜÇ ÖLÜM, Çev. G.Ç. Kızılırmak
210. Stendhal, KIRMIZI VE SIYAH, Çev. B. Onaran
211. Feridüddin Attâr, İLÂHİNAME, Çev. A. Gölpınarlı
212. D. Diderot, KADERCİ JACQUES VE EFENDİSİ, Çev. A. Cemgil
213. V. Hugo, NOTRE DAME'İN KAMBURU, Çev. V. Yalçınoklu
214. W. Shakespeare, CORIOLANUS'UN TRAGEDYASI, Çev. Ö. Nutku
215. Euripides, MEDEA, Çev. A. Çokona
216. W. Shakespeare, TROILUS VE CRESSIDA, Çev. S. Eyüboğlu - M. Urgan
217. H. Bergson, GÜLME, Çev. D. Çetinkasap
218. W. Shakespeare, KIŞ MASALI, Çev. Ö. Nutku
219. Homeros, İLYADA, Çev. A. Erhat - A. Kadir
220. Homeros, ODYSSEİA, Çev. A. Erhat - A. Kadir
221. W. Shakespeare, KRAL IV. HENRY - I, Çev. H. Çalışkan
222. W. Shakespeare, KRAL IV. HENRY - II, Çev. H. Çalışkan

223. L. N. Tolstoy, İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ, Çev. M. Beyhan
224. W. Shakespeare, AŞKIN EMEĞİ BOŞUNA, Çev. Ö. Nutku
225. W. Shakespeare, AŞK VE ANLATI ŞİİRLERİ, Çev. T.S. Halman
226. C. Goldoni, SEVGİLİLER, Çev. N. Adabağ - L. Tecer
227. F. M. Dostoyevski, BEYAZ GECELER, Çev. B. Zeren
228. Sophokles, ANTİGONE, Çev. A. Çokona
229. W. Shakespeare, TITUS ANDRONICUS, Çev. Ö. Nutku
230. L. N. Tolstoy, ÇOCUKLUK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
231. M. Y. Lermontov, HANÇER -Seçme Şiir ve Manzumeler-,
Çev. A. Behramoğlu
232. Sophokles, TRAKHİSLİ KADINLAR, Çev. A. Çokona
233. W. Shakespeare, II. RICHARD, Çev. Ö. Nutku
234. Sun Zi (Sun Tzu), SAVAŞ SANATI, Çev. P. Otkan - G. Fidan
235. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - I, Çev. Ö. Nutku
236. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - II, Çev. Ö. Nutku
237. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - III, Çev. Ö. Nutku
238. J. W. von Goethe, ALMAN GÖÇMENLERİN SOHBETLERİ,
Çev. T. Tayanç
239. W. Shakespeare, WINDSOR'UN ŞEN KADINLARI, Çev. H. Çalışkan
240. GILGAMIŞ DESTANI, Çev. S. Maden
241. C. Baudelaire, ÖZEL GÜNCELER -Apaçık Yüreğim-, Çev. S. Maden
242. W. Shakespeare, FIRTINA, Çev. Ö. Nutku
243. İbn Kalânîsî, ŞAM TARİHİNE ZEYL, Çev. O. Özatağ
244. Yusuf Has Hacib, KUTADGU BİLİĞ, Çev. A. Çakan
245. L. N. Tolstoy, İLKGENÇLİK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
246. Sophokles, PHİLOKTETES, Çev. A. Çokona
247. K. Kolomb, SEYİR DEFTERLERİ, Çev. S. Maden
248. C. Goldoni, LOKANTACI KADIN, Çev. N. Adabağ
249. Plutarkhos, THESEUS - ROMULUS, Çev. İ. Çokona
250. V. Hugo, SEFİLLER, Çev. V. Yalçıntoklu
251. Plutarkhos, İSKENDER - SEZAR, Çev. İ. Çokona
252. Montesquieu, İRAN MEKTUPLARI, Çev. B. Günen
253. C. Baudelaire, KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ, Çev. S. Maden
254. İ. S. Turgenyev, HAM TOPRAK, Çev. E. Altay
255. L. N. Tolstoy, GENÇLİK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
256. Ksenophon, ANABASIS -On Binler'in Dönüşü-, Çev. A. Çokona
257. A. de Musset, LORENZACCIO, Çev. B. Günen
258. É. Zola, NANA, Çev. B. Onaran
259. Sophokles, AİAS, Çev. A. Çokona
260. Bâkî, DÎVÂN, Çev. F. Öztürk
261. F. Nietzsche, DAVID STRAUSS, İTİRAFÇI VE YAZAR, Çev. M. Tüzel
262. F. Nietzsche, TARİHİN YAŞAM İÇİN YARARI VE SAKINCASI,
Çev. M. Tüzel
263. F. Nietzsche, EĞİTİCİ OLARAK SCHOPENHAUER, Çev. M. Tüzel

264. F. Nietzsche, RICHARD WAGNER BAYREUTH'TA, Çev. M. Tüzel
265. A. de Musset, ŞAMDANCI, Çev. B. Tuncel - S. Eyüboğlu
266. Michelangelo, CENNETİN ANAHTARLARI, Çev. T.S. Halman
267. D. Diderot, RAHİBE, Çev. A. Cemgil
268. Edib Ahmed Yükneki, ATEBETÜ'L-HAKAYIK, Çev. A. Çakan
269. İ. S. Turgenyev, BAŞKANIN ZİYAFETİ - PARASIZLIK - BEKÂR, Çev. N.Y. Taluy
270. Aristoteles, POETİKA -Şiir Sanatı Üzerine-, Çev. A. Çokona - Ö. Aygün
271. Hippokrates, AFORİZMALAR, Çev. E. Çoraklı
272. G. Leopardi, ŞARKILAR, Çev. N. Adabağ
273. Herodas, MİMOGLAR, Çev. Alover
274. Molière, HASTALIK HASTASI, Çev. B. Günen
275. Laozi, TAO TE CHİNG -Dao De Jing-, Çev. S. Özbey
276. BÂBİL YARATILIŞ DESTANI -Enuma Eliş-, Çev. S.F. Adalı - A.T. Görgü
277. M. Shelley, FRANKENSTEIN YA DA MODERN PROMETHEUS, Çev. Y. Yavuz
278. Erasmus, DELİLİĞE ÖVGÜ, Çev. Y. Sivri
279. A. Dumas, SAINTE-HERMINE ŞÖVALYESİ, Çev. H. Bayrı
280. Sophokles, OİDİPUS KOLONOS'TA, Çev. A. Çokona
281. A. Dumas, SİYAH LALE, Çev. V. Yalçınoklu
282. A. Sewell, SİYAH İNCİ, Çev. A. Berktaş
283. C. Marlowe, PARİS'TE KATLİAM, Çev. Ö. Nutku
284. F. Nietzsche, İYİNİN VE KÖTÜNÜN ÖTESİNDE, Çev. M. Tüzel
285. C. Marlowe, KARTACA KRALİÇESİ DİDO, Çev. Ö. Nutku
286. Hesiodos, THEOGONİA - İŞLER VE GÜNLER, Çev. A. Erhat - S. Eyüboğlu
287. Horatius, ARS POETICA -Şiir Sanatı-, Çev. C.C. Çevik
288. W. Shakespeare, ÇİFTE İHANET, Çev. Ö. Nutku
289. Molière, KİBARLIK BUDALASI, Çev. B. Günen
290. Semonides ve Altı İambos Şairi, ŞİİRLER VE BÜTÜN FRAGMANLAR, Çev. Alover
291. D. Defoe, VEBA YILI GÜNLÜĞÜ, Çev. İ. Kantemir
292. O. Wilde, ÖNEMSİZ BİR KADIN, Çev. P.D. Deveci
293. L. N. Tolstoy, EFENDİ İLE UŞAĞI, Çev. A. Hacıhasanoğlu
294. H. de Balzac, VADİDEKİ ZAMBAK, Çev. V. Yalçınoklu
295. C. Marlowe, MALTALI YAHUDİ, Çev. Ö. Nutku
296. H. Melville, KATİP BARTLEBY, Çev. H. Koç
297. Cicero, YASALAR ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
298. E. T. A. Hoffman, MATMAZEL DE SCUDÉRY, Çev. G. Zeytinoglu
299. SÜMER KRAL DESTANLARI, Çev. S.F. Adalı - A.T. Görgü
300. L. N. Tolstoy, SAVAŞ VE BARIŞ, Çev. T. Akgün
301. Plutarkhos, DEMOSTHENES - CİCERO, Çev. İ. Çokona
302. Farabi, İDEAL DEVLET, Çev. A. Arslan
303. C. Marlowe, II. EDWARD, Çev. Ö. Nutku

304. Montesquieu, KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE, Çev. B. Günen
305. Cicero, YAŞLI CATO VEYA YAŞLILIK ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
306. Stendhal, PARMA MANASTIRI, Çev. B. Onaran
307. A. Daudet, DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR, Çev. S.E. Siyavuşgil
308. Euripides, İPHİGENİA AULİS'TE, Çev. A. Çokona
309. Euripides, İPHİGENİA TAURİS'TE, Çev. A. Çokona
310. Pascal, DÜŞÜNCELER, Çev. D. Çetinkasap
311. M. de Staël, ALMANYA ÜZERİNE, Çev. H.A. Karahasan
312. Seneca, BİLGİNİN SARSILMAZLIĞI ÜZERİNE - İNZİVA
ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
313. D. Hume, İNSANIN ANLAMA YETİSİ ÜZERİNE BİR
SORUŞTURMA, Çev. F.B. Aydar
314. F. Bacon, DENEMELER -Güvenilir Öğütler ya da Meselelerin Özü-,
Çev. C.C. Çevik - M. Çakan
315. BABİL HEMEROLOJİ SERİSİ -Uğurlu ve Uğursuz Günler Takvimi-,
Çev. S.F. Adalı - A.T. Görgü
316. H. Walpole, OTRANTO ŞATOSU, Çev. Z. Avcı
317. İ. S. Turgenyev, AVCININ NOTLARI, Çev. E. Altay
318. H. de Balzac, SARRASINE, Çev. A. Berktaş
319. Farabî, MUTLULUĞUN KAZANILMASI, Çev. A. Arslan
320. M. Luther, DOKSAN BEŞ TEZ, Çev. C.C. Çevik
321. F. Rabelais, PANTAGUREL, Çev. N. Yıldız
322. Kritovulos, KRİTOVULOS TARİHİ, Çev. A. Çokona
323. C. Marlowe, BÜYÜK TİMURLENK, Çev. Ö. Nutku
324. Ahmedî, İSKENDERNÂME, Çev. F. Öztürk
325. M. Aurelius, KENDİME DÜŞÜNCELER, Y.F. Ceren
326. Cicero, DOSTLUK ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
327. DEDE KORKUT HİKÂYELERİ, Çev. A. Çakan
328. Arisrophanes, PLOUTOS, Çev. F. Gören - F. Yavuz
329. E. Zola, HAYVANLAŞAN İNSAN, Çev. A. Özgüner
330. RİGVEDA, Çev. K. Kaya
331. S. T. Coleridge, YAŞLI DENİZCİNİN EZGİSİ, Çev. H. Koçak
332. A. Dumas, MONTE CRISTO KONTU, Çev. V. Yalçınoklu
333. L. N. Tolstoy, KAZAKLAR, Çev. M. Beyhan
334. O. Wilde, DORIAN GRAY'IN PORTRESİ, Çev. D.Z. Batumlu
335. İ. S. Turgenyev, KLARA MİLİÇ, Çev. C.D. Akyüz
336. R. Apollonios, ARGONAUTİKA, Çev. A. Çokona
337. S. Le Fanu, CARMILLA, Çev. Y. Yavuz
338. Seneca, MUTLU YAŞAM ÜZERİNE - YAŞAMIN KISALIĞI
ÜZERİNE, Çev. C.C. Çevik
339. F. Engels, AİLENİN, DEVLETİN, ÖZEL MÜLKİYETİN KÖKENİ,
Çev. M. Tüzel
340. T. L. Peacock, KARABASAN MANASTIRI, Çev. Y. Yavuz
341. H. von Kleist, AMPHİTRYON, Çev. M. Kahraman

342. H. de Balzac, EUGÉNIE GRANDET, Çev. V. Yalçintoklu
343. W. Whitman, ÇİMEN YAPRAKLARI-I, Çev. F. Öz
344. Montesquieu, ROMALILARIN YÜCELİK VE ÇÖKÜŞÜNÜN
NEDENLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER, Çev. B. Günen
345. Beaumarchais, SEVILLA BERBERİ, Çev. B. Günen
346. W. James, PRAGMATİZM, Çev. F.B. Aydar
347. Euripides, ANDROMAKHE, Çev. A. Çokona
348. Farabî, İLİMLERİN SAYIMI, Çev. A. Arslan
349. G. Büchner, DANTON'UN ÖLÜMÜ, Çev. M. Tüzel
350. GILGAMIŞ HİKÂYESİ, Çev. S.F. Adalı - A.T. Görgü
351. Aristophanes, KADIN MEBUSLAR, Çev. E. Gören - E. Yavuz
352. S. Empiricus, PYRRHONCULUĞUN ESASLARI, Çev. C.C. Çevik
353. H. de Balzac, GORIOT BABA, Çev. V. Yalçintoklu
354. G. E. Lessing, DÜZYAZI FABLAR, Çev. Z. Aksu Yılmaz
355. Epiktetos, ENKHEIRIDION, Çev. C.C. Çevik
356. DHAMMAPADA, Çev. K. Kaya
357. Voltaire, SADIK VEYA KADER -Bir Doğu Masalı-, Çev. B. Günen
358. Platon, PHAİDROS, Çev. A. Çokona
359. Beaumarchais, FIGARO'NUN DÜĞÜNÜ, Çev. B. Günen
360. J. Cazotte, ÂŞIK ŞEYTAN, Çev. A. Terzi
361. V. Hugo, DENİZ İŞÇİLERİ, Çev. V. Yalçintoklu
362. SUTTANİP TA, Çev. K. Kaya
363. T. Paine, SAĞDUYU, Çev. Ç. Öztekin
364. B. de Saint Pierre, PAUL İLE VIRGINIE, Çev. İ. Atay
365. F. Hebel, JUDITH, Çev. A. Fırat
366. Leukippos - Demokritos, ATOMCU FELSEFE FRAGMANLARI,
Çev. C.C. Çevik
367. G. W. Leibniz, MONADOLOJİ, Çev. D. Çetinkasap
368. C. Dickens, DAVID COPPERFIELD, Çev. M. Arvas
369. G. Apollinaire, İKİ KIYININ AVARESİ, Çev. N. Özyıldırım
370. Aristoteles, RETORİK, Çev. A. Çokona
371. Herakleitos, FRAGMANLAR, Çev. C.C. Çevik
372. P. Lafargue, TEMBELLİK HAKKI, Çev. A. Berktaş
373. PAPAĞANIN YETMİŞ MASALI -Şukasaptatı-, Çev. K. Kaya
374. C. Dickens, İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ, Çev. Z. Batumlu
375. R. Descartes, YÖNTEM ÜZERİNE KONUŞMA, Çev. M. Erşen
376. Euripides, KYKLOPS, Çev. A. Çokona
377. Voltaire, SAFDİL, Çev. B. Günen
378. Descartes, RUHUN TUTKULARI, Çev. M. Erşen
379. L. N. Tolstoy, ŞEYTAN - PEDER SERGİ, Çev. G.Ç. Kızılırmak
380. SUVARNABH SA S TRA -Altın Işık S trası-, Çev. K. Kaya
381. J. Austen, EMMA, Çev. H. Koç

382. P. Corneille, EL CID, Çev. B. Bilgiç
383. Antisthenes - Diogenes, KİNİK FELSEFE FRAGMANLARI, Çev. C.C. Çevik
384. W. Whitman, ÇİMEN YAPRAKLARI-II, Çev. F. Öz
385. F. Schiller, WILHELM TELL, Çev. B. Gönülşen
386. L. N. Tolstoy, AİLE MUTLULUĞU, Çev. A. Hasanoğlu
387. Ksenophon, OİKONOMİKOS -İktisat Üzerine-, Çev. A. Çokona
388. Zhuangzi, ZHUANGZİ METİNLERİ, Çev. G. Fidan
389. Voltaire, CAHİL FİLOZOF, Çev. B. Günen
390. C. Dickens, BİR NOEL ŞARKISI, Çev. Ç. Eriş
391. A. Conway, EN KADİM VE MODERN FELSEFENİN İLKELERİ, Çev. F.B. Aydar
392. S. Freud, TOTEM VE TABU, Çev. Z.A. Yılmaz
393. S. Freud, KÜÇÜK HANS, Çev. A. Fırat
394. Cicero, KADER ÜZERİNE, C.C. Çevik
395. Euripides, ORESTES, Çev. A. Çokona
396. Ş ntideva, BODHİÇARY VAT RA -Aydınlanma Yoluna Giriş-, Çev. K. Kaya
397. D. Defoe, KAPTAN SINGLETON, Çev. Z. Avcı
398. Stendhal, FEDER YA DA PARAGÖZ KOCA, Çev. F. Akkoç
399. P. Marivaux, KÖLELER ADASI, Çev. B. Günen
400. Konfüçyüs, KONUŞMALAR, Çev. G. Fidan
401. Tyanalı Apollonios, MEKTUPLAR, Çev. C.C. Çevik
402. Süleyman Çelebi, VESİLETÜ'N NECÂT -Mevlit-, Çev. F. Öztürk
403. P. Merimée, CARMEN, Çev. B. Günen
404. C. Dickens, BÜYÜK UMUTLAR, Çev. D. Zeynep Batumlu
405. A. Daudet, TARASCONLU TARTARIN, Çev. K. Kahveci
406. L. N. Tolstoy, TİPİ -Seçme Öyküler ve Masallar-, Çev. E. Taştan
407. Euripides, HERAKLES, Çev. A. Çokona
408. G. Flaubert, BOUVARD İLE PÉCUCHE, Çev. V. Yalçınoklu
409. Loukianos, HAKİKİ HİKÂYESLER, Çev. E. Gören - E. İnanc
410. J. Payot, İRADE EĞİTİMİ, Çev. A. Berkay
411. G. Apollinaire, KATLEDİLEN ŞAİR, Çev. N. Özyıldırım
412. W. James, HAKİKATİN ANLAMI, Çev. F.B. Aydar
413. Guiguzi, İKNA SANATI, Çev. G. Fidan
414. J. S. Mill, OTOBİYOGRAFİ, Çev. Ö. Orhan
415. İbn Tufeyl, HAYY BİN YAKZÂN, Çev. O. Özatağ
416. İ. S. Turgenyev, KÖYDE BİR AY, Çev. E. Altay
417. H. Melville, MOBY DICK, Çev. S. Aral Akçora
418. Loukianos, FİLOZOF YAŞAMLARININ SATIŞI - DİRİLEN ÖLÜLER VEYA BALIKÇI, Çev. C.C. Çevik
419. L. de Vega, FUENTE OVEJUNA, Çev. S.S. Coşkun Adıgüzel, E. Kılıç
420. Euripides, HERAKLES OĞULLARI, Çev. A. Çokona

421. S. Freud, DORA, Çev. Ş. Öztürk
422. Cicero, BRUTUS İLE MEKTUPLAŞMALAR, Çev. C. C. Çevik
423. İ. S. Turgenyev, FAUST – ASYA, Çev. Orhan Ertuğrul Tekin

Victor Hugo (1802-1885): Fransız edebiyatının en ünlü yazarlarından biri olan sanatçı, edebi ününü şiirleri ve oyunları ile kazandı. Romantik akımın en tanınmış adları arasında yer aldı. Toplumsal sorunlar ve politikayla yakından ilgilendi, 1848 ayaklanmalarının ardından Kurucu Meclis'e katıldı, daha sonra milletvekilliği yaptı, l'Événement adlı bir gazete çıkardı. 1852'de Louis Bonaparte'ın imparatorluğunu ilan ettiği hükümet darbesine karşı çıktığı için sürgün edildi. Cezası 1859'da sona erdi, fakat imparatorluk yıkılana kadar gönüllü olarak sürgünde kaldı. Hugo'nun, Adèle Foucher ile acı, sevinç, kıskançlık ve mutluluk dolu yazışmalarının yer aldığı Nişanlıya Mektuplar, yazarın bir genç adam olarak portresini sunarken, tutkulu ve tutkun kalbiyle aşk üzerine düşüncelerinin yanı sıra "edebiyatçı gururu"nu da gözler önüne seriyor.

Alev Özgüner (1960): Galatasaray Lisesi ve BÜ Orta Kademe Yöneticilik Bölümü'nü bitirdi. Çeşitli yayınevlerinde çalıştı. Aralarında Jules Verne, Emile Zola, Yasmina Khadra, Pierre Daix, Nelly Arcan, André Gorz'un da olduğu birçok yazarın eserlerini Fransızcadan Türkçeye çevirdi.

9 786254 290398